ISSN 1304-1037

DEUTSCHLAND 3.40 - OSTERREICH 3.50 EUR - SCHWEIZ 6.50 CHF - NEDERLAND 3.50 - BELGIQUE 3.50 - FRANCE 3.50 - GB 2.70 - KKTC 3.250.000 tl.

SAYI:45 • MART 2007 -3 • 3 YTL. kdv dahil

KAÇAK YAYIN

YERYÜZÜNE SÜRGÜNLERİN DERGİSİ

TÜRKİYE'DE ERMENİ EDEBİYATI

Bir GIRGIR efsanesi

Cırcırböceği Muhlis Bey'in muhteşem dönüşü...

Hızırla Kırk Saat
SEZAİ KARAKOÇ

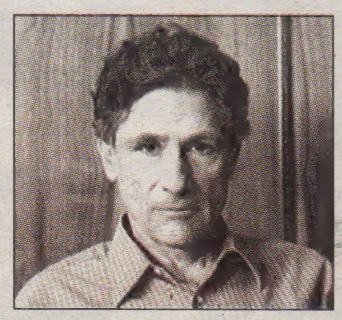

MAHMUD DERVİŞ'DEN EDWARD W. SAİD'E
ŞİİR: *AHENK*

SELİM İLERİ:

"Yakacak odunu olmayan birinden şiir okumasını beklemek ayıptır!"

BİR IŞIKLI PENCERE

Atilla Atalay

Sevdim ve gittim
boşluğun aktığı yöne
boğazımda bir lokma dirençle
deniz adamları sızarken içeri
günaçımı pencerelerden
Avuçlarımdan sıyrıldı karperçemleri
Küçücük fenerlerine sesimin eridi
gecenin tınısı
Gözlerim salgın birer uçurum
Sevdim ve gittim
Yolum aydınlık olsundu
tırnaklarımdan doğan
akrebin on iki boğumu
umuduma ölüm sundu
Gitmek sevmek kadar yiğitlik değil
Kırmızının kırıldığı yerde gül biterken
Gecenin bittiği kente dönerim,
senden de...

Kaan İnce, Tını, 1997

"Hiç, balığı deniz tutar mı efendi?"... Bi süre durup kendi sorusunu yanıtladı: "Tutmaz"... Rakısından âlemlere inat bir yudum daha alırken, bana başıyla lokantanın kapısını işaret etti, "Hadi sen bak işine, sarhoş filan diilim ben. Sonra gelirim kendi kendime..." Sööliycek bi şeyler arıyodum, "Gitsene len!" diye azarladı. Sonra, hafif pişman, gülümseyerek önüme doğru rakı şişesini iteledi... "Hayır yani masadan kovmuş gibi olmasın, istiyosan otur. Ama çok kalma, soona seni çaarttırmaya da adam yollarlar bi tane..."

Bi ara gidip Onu yalnız bırakmayı düşündüm... Ama sanki o da kalıyım istiyodu. Hem belli ki şimdi kalkmıycaktı masadan, belki sonradan ikna edip eve götürebilirdim. Kendime bardak, tabak yapmaya koyuldum. Baktım, sandalyesini masaya doğru çekiştiriyo. Sevindi... "Ayıpsın Kalfa Dayı" dedim. "Sen müsaade verdikten sonra, oturur içeriz beraber. Varsın, ikimizi birden merak etsinler... Olmadı, cep telefonu diye bi şey var hayatta. Açar sööleriz: Biz Kalfa dayımla muhabbete oturduk, kimseleri çağırmaya göndermeyin, vakit erişince kendimiz döneriz"

* * *

Çocukken bi çok kez meyhaneye "Adam çağırmaya" gittim aslında. Ama bu benim için çok eğlenceli bi şeydi. Bi kere, çağırmaya gittiğim adam benim babam diildi, komşumuzun beyi Tete Muhsin Amca'yı çağırmaya gidiyodum... Dolayısıyla dönüşte hır gür çıkan ev bizimki diildi. İkincisi, Tete Muhsin promosyonlu bi sarhoştu... Karısının eve celp emrini tebliğ eden kişi yahut kişilere, masadan pastırmalı börek, ballı muz gibi o vakitler bizim buzdolabında nadiren bulunabilen yiyecekler ikram ediyordu. Sonra komik adamdı Tete Muhsin, hep pancar gibi kırmızıydı, dürbün gibi gözlükleri, ince **Ayhan Işık** bıyığı, biryantine bulanmış saçları vardı. Çoğunluğu asker ailesi olan komşularımızın standart traşlı halleri düşünüldüğünde yakın çevremde görebileceğim en tuhaf suratlı adamdı. Üstelik, sarhoşluğunun belli bir aşamasında şarkı söölemeye başlardı ki; en komiği oydu... "Tenii baanaaaa, beniiğiği taaana, kavuşturtuun, yaarap ezeeelteeen. Tenii teeevmeek ne suutmuut kiii, bilmeeediiim, yaaandım....."

Tete Muhsin Amca'yı, bana gelene kadar meyhaneden toplıycak bi sürü insan vardı aslında. Daha Bakkal Salih'te ayaküstü kaşarpeyniriyle biraya başladığında kızı Neslihan gidip "Annem çaarıyo, misafir gelicekmiş" diyerek ilk davetini yapar, sonra sözkonusu uyduruk misafir için bakkaldan bi takım alışveriş yapıp parasını oracıkta babasından tahsil ederdi. Eğer iş büyüyüp de Tete Muhsin "Düzgün'ün Yeri Ocakbaşı"na doğru devam ettiyse, devreye bir erkek çocuğu olarak oğlu Cihan girerdi. Ama Tete Muhsin oğlunu yanındaki sandalyeye oturtup şiirler okutmaya, sulu biralar eşliğinde pastırma ve ballı muz vermeye başladığında, işin cılkı çıktı. Asuman Teyze, gecenin bir vakti bizim kapıya dayanıp, kadın başına meyhaneye giremediğini ifade ederek, kocasının ve her şeyden habersiz masum yavrusu Cihan'ın meyhaneden derdest edilmek suretiyle eve getirilmesi için babamdan yardım istemeye başladı. Bir iki, babam gitti. Ama babamın nöbetçi olduğu bir gecede görev sırası bana geldi. Ben, yanı başımızdaki bu problemli aileden epey sıkılmıştım. Zaten azıcık görebildiğim babamın, bazı geceler bunların yüzünden meyhane köşelerine gidip gelmesine de içten içe acayip bozuluyordum. Ya benim babam da Tete Muhsin gibi pancar suratların arasına karışıp eve hiç gelmemeye başlarsa noolucaktı. Bu ruh hali içinde bana verilen görevi kimsenin beceremediği bir süratle yerine getirdim. Ben meyhaneye dalıp da "Soba devrildi Muhsin Amca, eviniz yanıyo" diye bağırdıktan üç dakika sonra, Tete Muhsin, oğlu Cihan, Meyhaneci Düzgün ve 25 kişilik meyhane mürettebatı eve doluşmuştu.

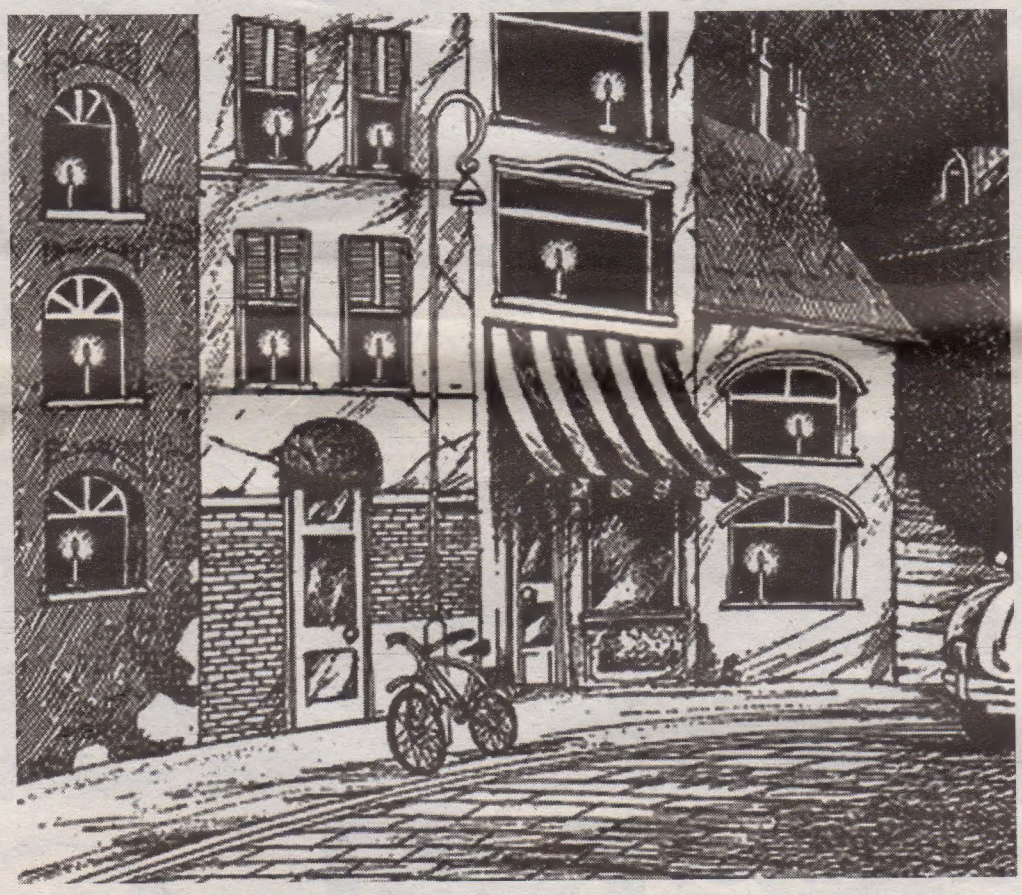

Bu başarılı operasyonumu müteakip, bir kaç kez daha Tete Muhsin'i çağırmaya gittim. Ama artık hiç bir yaptırımım yoktu. İçeri girdiğimde Tete Muhsin gülüp "Bakın hele, yalancı çoban telmiş. Tüzgün, bi tabak al gel ortan" deyip beni sofraya oturttu. Operasyonu birkaç dilim kuşgönü pastırmayla ballı muza sattım. Ne yalan sööliyim, çok eğlenmiştim. Masada dinlediğim laflardan hiçbiri "Büyük lafı" gibi diildi. Hepsi benden bile çocuktular... Olur olmaz şeylere saatlerce gülüyorlar, yok yere hır çıkarıp küsüşüyolar, hatta bazen salya sümük ağlıyorlardı.

Asuman Teyze'nin meyhaneyi bizzat basması uzun sürmedi. "Sonunda kadın başıma beni de soktun ya şuralara allahın cezası ayyaş pezevenk" diya bağırarak kocasının üstüne atladı. Masadakiler çil yavrusu gibi dağıldı. Asuman Teyze araya giren Meyhaneci Düzgün'e "Seni de şikayet edicem ulan yuva yıkıcı, nursuz şişko" demeseydi olay bi kaç gün soona unutulurdu belki. "Ayıp oluyo ama hanım" dedi Düzgün "Kocanın sırtına silah dayayıp da zorla mı sokuyoz meyhaneye!" O sırada Cihan'la ben dağılan masadan arakladığımız pastırmaları bir peçeteye sarıp cebimize koyuyorduk ki, Asuman Teyze'nin parmağı bize döndü... "Sıçmışım kocasına, gebersin o it buralarda umurum diil. Ama şu saabileri de sokup otutturuyon ya buraya. Cehennemde yanıcan lan yamuk. Şikâyet edip hapislerde çürütmezsem"...

Düzgün, bu "şikâyet" işini ciddiye alıp, Tete Muhsin'i bi daha meyhanesine sokmadı. Asuman Teyzeler bikaç ay sonra Samatya'ya taşındılar. Babam çok güldü bu işe. "Tavuğun darı ambarına tayini çıkmış" dedi. "Samatya dediğin yol boyu meyhane. Muhsin Efendi'nin arayıp da bulamadığı şey..."

* * *

"Meyhaneler kapısı bahtım gibi kapansın. Rindâne bâde içmek sensiz yasağ olaydı". Duvarda bu dizeler asılı. Harputlu Hayri Bey'in muhayyer bestesiymiş. Kalfa Dayı bi yığın şey anlatıp sustu. Tekrar mevzu açılsın diye "Rindâne ne demek Kalfa" diye sordum. "Rind'den gelir. Kalender, aldırışsız, hareketleri herkesinkine uymayan bilgili kişi demek" İç cebinden gözlük çıkarıp duvardaki yazıya bir daha baktı... "Sen gibi yani. Öyleyse sen bir rindsin" dedim. Benimle ve kendisiyle alay edermiş gibi güldü. "Orasını bilmem. Bildiğim, ben hep onsuz içtim. Hep çok uzaktaydım" dedi. "O" dediği, Hatice Teyze, karısı. Kalfa Dayı'nın şimdilerdeki büyük hüznü ondan. Sayfiye kentlerinden birindeki inşaatlarda çalışırken, içine bi sıkıntı düşmüş, boğuluyorum sanmış Kalfa Dayı. Telefon filan kâr etmemiş. Atlamış otobüse. Geceyarısı köye girdiğinde bir de bakmış ki evinin ışığı yanmıyor. Sabahtan fenalaşmışmış Hatice Teyze, hastanede direnmiş bir iki saat, sonra gidivermiş... Gelininin dediğine göre, daha o gün meyhaneye girmiş Kalfa Dayı. Kim, naaptıysa çıkaramamış. Meyhane kapandığında gidip bağlarda, bahçelerde, bi yerlerde yatıp eve girmiyomuş... "Soonadan bi kaç kez geldi eve" dedi gelin. "Hadi bi de sen git. Çok sever seni, belki peşinden gelir."

"Neyleyim köşkü, neyleyim sarayı... İçinde salınan yar olmayınca." Bu şarkılar böyledir işte. Öyle nostalji kasetlerine istiflenmiş, Televole'ye fon müziği olmuş, en somurulmuş hallerinde bile, köşeden çıkıp ateş ederler, en onulmaz yerinden vuruverirler insanı. Duvara astığı şarkı sözlerinden belli, meyhanecimiz musiki mevzuuna derinden gönül vermiş. Geldiğimden beri çalan birçok şarkıyı tam da dinlemedim aslında. Ama şimdi çalan çok vakitsiz. Fena daldırdı Kalfa Dayı'yı. Başını masanın üstüne koyup öylece hareketsiz kaldı. Bir iki seslendim duymadı. Sonrasında dürtüp "Gidelim burdan" dedim. Kafasını kaldırmadan. "Ben çok gittim" diye yanıtladı. Yine başı masadayken eliyle arayıp sigara pakedini buldu, tek sigara çekti, yakarken "Hep gittim. Bazen çalışıcak inşaat yokken bile gittim. Gizli gemilere bindim, uzak denizlerde, türlü yosunlara değdim. Sonra bir geceyarısı döndüğümde Hatice vardı hep. Bir sabah yine, "gidicem" derdim. "İş falan bahane, sığamıyorum ben buralara."... Hiç sesini çıkarmadan gözleriyle "git" derdi. Döndüğümde kâinatın en güzel çayı hep ocakta olurdu. Zambak kokulu yastıklara beraberce baş koyar, uyurduk sonra. Bir gün evdeki ışığın yanmıycağı hiç aklıma gelmedi... Bilsem, son bir kez sarılmaz mıydım."

Etraf kötü dönüyor. İyiden iyiye sarhoş oldum galiba. Pancar suratlara karıştım ben, pancar suratlara... Kalfa Dayı'nın söyledikleriyle doldum, aklımdan vedalaşmalar, helalleşmeler geçiyor. Az kaldı, ben de koyucam kafamı masaya... Derken, kapıda Mıstık Abi belirdi. Oldu işte, sonunda beni de toplamaya geldiler meyhaneden. "Böyle olucağı belliydi" diyerek gülüyor Mıstık Abi. "Nassın baba" gibisiden bir kafa hareketiyle Kalfa Dayı'yı selamladıktan sonra benim omzuma dokunup babasına "Ben alıp götüriyim çocuğu, uykusu gelmiştir. Sen de gelirsin birazdan" dedi. Kalfa eliyle "Tamam... Güle güle" diyerek başını masaya koydu. "Otursana Mıstık Abi, konuşuyoduk" veya buna benzeyen bi cümle sarfettim. "Olmaz" dedi. "Ben de otururbut, bizi çağırmaya gelen olmaz, sefil oluruz buralarda..."

Yolda, Mıstık Abi'ye "gelir mi hakkaten" diye sordum. "Belli olmaz" dedi. "Bazen, meyhane çıkışında, uzaklardan bizim eve bakıyo. Mahsustan annemin eski odasının ışığını yanık bırakıyoruz. İyice sarhoşsa annemin öldüğünü unutup, ışığa doğru, bir pervane gibi geliyo. Eve girdiğinde Bir iki "Hatice" diye sesleniyo, sonra sızıp devrilince, götürüp yerine yatırıyoruz."

Eve vardığımızda Hatice Teyze'nin eski odasının ışığını açtıktan sonra yattık. Yarı uyur yarı uyanık düşler gördüm. Fonda "Ya evde yoksan" çaldı... Aklıma İstanbul'un ışıklı, ışıksız pencereleri, yanlış telefon numaraları düştü... Bekleyen var mıydı bilmem, uzaklarda, bir başıma uyuyakaldım...

Akşamsefası

www.kucukiskender.com
thesouljam@gmail.com
küçük İskender

SHORT STORY BOARD

nöroloji protokolü

Kırbaç ve Kamçı: Aynı gibilerse de onların da ayrıldığı organizma ilişkileri var; özellikle kelime düzenindeyken keyfini sürdürdükleri statik enerjide; sürekli, korkunç:

Şeytan, tanrının mastar halidir. Bunu derken, her yerde insomnia hastası ölüler.

zararlı günlükler

Tek bir cinayet dahi işlememiş bir seri katilim; bu ağaç neyi tahrik ediyor peki?! Üstümden dökülen vajinaların parıltısında suları yararak göğe doğru yükselen yüzlerce metre uzunluğundaki o siyah yunus, dişlerinin arasına sıkıştırarak taşıdığı diktatör kalbini bizden uzağa, nereye götürebilecek kadar saydam cesurdur ve en sıradan basit kesre bölünürken o, buradaki, bu, iştahı kabarmış büyük şehir için fazla mütevazı davranan şairler, harekete geçirdikleri dinamiklerden korkarak yine o ağacın arkasına mı gizlenecekler?!

Ben bir tabanca hayaliyim.

Ama içimdeki kurşun gerçek.

telifsiz ruhlar için

Bu durumun elbette bizi aşan hukuksal bir boyutu vardır tartışılacak; ancak hangi taraftan bakarsanız bakın, ağırlığını koyan kavram edebiyatçının kendisi ve hayattayken direttiği etik anlayışı. Edebiyatçının kendi isteğiyle işaret ettiği bir korumacı mekanizma yoksa, kurulmamışsa, aile ya da yayın haklarını elinde tutan yayınevi, kurum şahsa dair böylesi bir etiğin telifini ödeyemez/ alamaz; ötesi, böylesi bir etiğin mülkiyetine sahip çıkamaz. Buna entelektüel mülkiyet hakkı değil, olsa olsa farklı bir mezar soyguncuğu denilebilir ki bu çirkin rant, şu an hepimiz için kaçınılmaz görünüyor. Sanatçının ardından gerçek cengâverler de çıkabiliyor; onlar daha çok, eserlerin aslına uygunluğu veya dağılmış olanlarının toparlanması adına mücadele ediyorlar; herhangi bir çıkar söz konusu değil bu noktada. Sevgiyle yapılan bir anmayı çağrıştırıyor o; daha çok da ritüel. Herhangi bir yayınevinin ritüel kaygısı taşıyacağını kim iddia edebilir bugün? Elbette şiirin, öykünün, romanın ve diğer yazın türlerinin ticarete atılması da sorgulanması gereken bir başka husus; bu anlayışla hareket eden eserlerin sahipleri sahici edebiyatçı mıdır ki arkalarından gelenleri eleştirebilelim?!

Çetrefil elbette: Sarsıcı bir örnek, Nâzım'ın durumu. Sakın ola "o halka mal olmuş biriydi, yayın haklarını elinde bulunduranlar yanlış yapmaktadır" diyeceğimi sanmayın. Yayınevleri, yayıncılık ve telif hakları koşulları çerçevesinde bir ticarethane olarak çıkarlarını korumak zorunda; onlar bu yaptırımları dayattıkça okur mutlaka bir çatlak nokta bulup çıkacaktır; sonuçta siz aynı mantıkla fanzinleri nasıl denetleyebileceksiniz? Aynı mantıkla bir şiirin kitle önünde sesli okunmasını da telif hakları çerçevesinde adisyona yazabilirsiniz. Okur açısından korkulacak bir durum yok; her edebiyatçı hayattayken bu konuya aydınlık getirecek vasiyetnamesini yazmalı ve bu vasiyetname gerekirse devletin bu konudaki kanunlarını dışarıda bırakarak sanatçının yakınları, yayınevi ya da yayın haklarını bağışladığı kurumlar tarafından harfiyen yerine getirilmelidir. Tek çözüm olarak bunu görüyorum.

Gelelim yaratıcı dehanın icadına ve kullanımına: Herkese şirin gösterilmeye çalışılan altın bir kıyma makinesi var ve yaratıcı yukardan sokulup altından ürün ve para olarak çıkartılıyor; burada bir yaratıcılık veya deha aramak saflık değil, üçkâğıtçılıktır. Montaj, kolaj, kopyalama, yayıncıya bağlı edebi makyaj gibi tuvalet masası havası teneffüs edilen bir editör masası mafyası kurulduysa, bundan bütün 'sektör' alabildiğine memnun görünüyorsa kitap kapaklarına daha çok satsın diye yazarının, şairinin sesinden CD'ler iliştiriliyorsa yapaylık kokan edebi bir lüzumsuzluğun kölesi olmuşuz demektir. Bakınız, bir şair olarak yaşadığım dönemde elli adamla çatışabilirim; ama soytarılarla kapışmaya gücümüzün yettiği bir zamanda, kapitalizmin köpekliğini yapmaya ant içmiş, dönem senaristi anlayışlara kurban edecek şiirim ve yazım yok benim. Bütün edebiyatçıların bu şekilde düşüneceğini umuyorum. Dehayı, yaratıyı geçiniz; çarkı döndürenleri de geçiniz; hatta yazanı/ okuyanı da geçiniz; onur ve vefayı hissedebiliyorsanız, işte orda durunuz. Onur ve vefanın gündemi terk edip yerleşik düzene geçtiği yerde böylesi bir sıkıntı yaşanmayacaktır. Ben şairlerin şiirlerini yüreğimde taşıyorum; bunun da bir mülkiyet hakkı doğurduğunu sanmıyorum.

gençlerin eve dönüş planları

Bir gün eve dönüş yolları açılır: Kırdığın üç yumurtadan birisinin sarısını yarına ayır diyorsa sana yaralı CD'lerden oluşmuş bir müzik imparatorluğu, şekli konusunda inanılmaz tartışmalar yaşanılan bir aşkın engin imgelerden yeni çıkmış, kafa karıştıran ruh hastalıklarıyla ilişkisi kalmamıştır; alelade bir 'unutulmuş' olarak yeni birini değil, umursamaz bir admin arıyorsundur artık. Çocukların çok sevdiği bir pc oyunu kahramanısındır tüm düşmanlarını alt etmiş; ne evinin penceresinden sana görünmeye çalışan bir ağaç vardır ne de okuldan eve dönen öğrencilerin savaştan çıkmış hallerindeki tuhaf haylazlığın şenliği. Onların ortalığı yıkan viyaklamalarıyla içindeki şeytani öğretmen uyanır; tahtanın başına geçer ve dersi anlatmaya başlar: "Sade bir traş bıçağının ortasındaki, makineye iliştirilmesini sağlayan boşluğun gizli bir el yazısına karşılık gelen sırrına ortak olmak, boşluğun bir yazısının bulunabileceğini düşünmek değil midir ve bu mudur aslında gençlerin eve dönüş planlarını altüst eden?! Seremonisini kaybedip rutinleşmiş hayatı değiştirmeye gelen outsider'lar, benzer mukoza, yaradılış safsatası, başımızı her gökyüzüne kaldırışımızda oraya yansıyan aksimizdeki entelektüel çöküntü, gittikleri her yere tapınaklarını götüren göçmen kanser hücrelerinin ırkçılığı? Yoksa bunlar da mı sanal patolojinin manipülasyonu? Okuldan eve dönen çocukları seyrederken düşündüm tümünü ve sonra gidip kendime bol şekerli bir Türk kahvesi yaptım.

maksat mabet muhabbeti

İçimdeki din adamıyla konuştuk da geçenlerde, omzuma vurarak söyledi:

-"Evlat, taşıma ruhla cennet dönmez."

romantik sıkıntılar A.Ş.

Ayrıldık ve ben cumhuriyet ilan ettim sabah sabah balkona çıkıp çırılçıplak; damarlarımdaki kan klorofillere döndü ve havanın tamamını çekerek içime, içime biraz andız serinliği, 'pastoral senfoni' kalabalığı taşıdım; bunalımlardan uzak, keyfin eşek otlattığı, madikliğin bittiği bir dönemin müjdesini verdim günün ilk ışıklarıyla şehrin bütün evlerinin çatılarına: Martılar, bunu sevinçle karşıladılar. Uzun saçlarım rüzgârla şöyle bir uçuştu; gözkapaklarım serinledi. Artık istediğim kıtalara, oralardaki masum ülkelere gidip halk pazarlarında açıkta ucuz insan eti satabilirim. Biraz Amerika'yım, biraz Avrupa'yım ben de bugünden sonra. Kahvaltıdan sonra hukuk kurallarım üzerinde çalışmalıyım öncelikli olarak; anayasam hazırdır nasılsa: Birileri benim için yazmıştır ve bana ulaşması için çoktan postaya vermiş olmalı. Üç beş asker de bulmalı öğleye doğru her ihtimale karşı. Odalardan birini hücreye çevirmeli akşamüstü. Geceye varmadan biri tutuklanıp yargılanıp asılmalı da. Zor iş cumhuriyet. Yarın ise, derinleşmeye başlamalı ve karanlığın içine zavallı köklerimi bir ahtapotun kolları gibi sokup o siyahı iyice kavramalı, sıkmalı sıkmalıyım. Tutunmam lazım tarihe: Egoist davranmayı ilke edinmiş çağdaş, güleryüzlü bir devlet misali.

Akşamsefası

PARASIZ YATILI ŞAİR: SEZAİ KARAKOÇ

Özgül Apaçe

"Öyle bir Müslüman ki Marks da bilir, Nietzsche de bilir, Rimbaud da bilir. Salvador Dali de sever. Nâzım da okur. Sıkışmış, sıkıştırılmış deha. Alçakgönüllülükle katı yüksek uçuyor. Şemsiyesi yok."

Cemal Süreya Mülkiye'den arkadaşı **Sezai Karakoç**'u böyle tanımlıyordu. 1950'li yılların Ankara'sında, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki dersliklerin ön sıralarında, ileriki yıllarda Türk şiirinin üç önemli ismi olacak, 20'li yaşlardaki Cemal Süreya, **Ece Ayhan** ve Sezai Karakoç oturuyordu.

Bu üç önemli ismin ortak paydası şiirdi. Üçü de edebiyata özellikle de şiire tutkuyla bağlıydılar. Ayrıca Cemal Süreya ve Sezai Karakoç Diyarbakırlıydılar. Ama üçünün bir ortak noktaları daha vardı. O da, taşrada yaşayan fakir ailelerin, parasız yatılı okuyan çocukları olmalarıydı.

Sezai Karakoç parasız yatılı olarak sadece Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okumadı. Doğduğu şehir Diyarbakır'dan, 12 yaşında, henüz küçük bir çocukken ayrılırken, Maraş'a parasız yatılı olarak, ortaokulu okumaya gidiyordu. Sonra yine parasız yatılı olarak liseyi okumak için Gaziantep'e gitti. Aslında liseden sonra isteği felsefe okumaktı. Ama o yıllarda parasız yatılı okunabilecek okullardan biri felsefe değil, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'ydi. O da bu fakültenin sınavlarına girdi ve kazandı. Sonrasında ise kendini Ankara'da bir edebiyat çevresinin içinde buldu.

Ankara o yıllarda, belki biraz bugün de olduğu gibi, bir memur kentiydi. Gazeteci-yazar **Mehmet Barlas**'ın babası **Cemil Sait Barlas**, *Pazar Postası* adında meşhur bir gazete çıkarıyordu. Mülkiyeliler genellikle bu gazete etrafında toplanırlardı. Cemal Süreyya, **Tevfik Akdağ**, **İlhan Berk** ve Sezai Karakoç gibi isimlerden oluşan Mülkiyeliler grubunun bu gazetede şiirleri ve yazıları yayımlanırdı. Sezai Karakoç da şiire ilişkin düşüncelerini Pazar Postası'nda yayınlama imkânı buldu ve yazdıklarıyla da dikkat çekti.

Var olan şiir anlayışını değiştirmek isteyen ve farklı bir şiiri savunan şairleri etrafına toplayan Pazar Postası bir süre sonra İkinci Yeni şiirinin bir anlamda doğumevi oldu. Çünkü *Pazar Postası* gazetesinin yazı işleri müdürlerinden **Muzaffer Erdost** içlerinde Cemal Süreya, Ece Ayhan, **Turgut Uyar**, **Edip Cansever** ve Sezai Karakoç gibi sonradan hepsi ünlü birer şair olacak olan bu gençlere, gazetenin kapılarını ardına kadar açmıştı. Zaten 1956 yılında bu genç şairlerin yazdığı yeni şiirlere, İkinci Yeni adını Muzaffer Erdost verdi. Sezai Karakoç da bu İkinci Yeni şiirinin içinde yer alıyordu. Çünkü edebiyat anlayışının değiştiği o yıllarda, yeni anlatım yoları arayan, şiire yeni metaforlar, yeni sözcükler ve farklı kavramlar sokan şairlerden biri de Sezai Karakoç'tu.

Sezai Karakoç'un gerek *Pazar Postası*'nda, gerekse dönemin dergilerinde yazıp çizdiği onca yazıdan, şiirden sadece biri, bir aşk şiiri, o yıllarda, neredeyse bir efsane oldu. O şiirin adı **Mona Roza**'ydı. Sezai Karakoç'un bu şiiri, ilk kez, dönemin edebiyat dergilerinden *Hisar*'da yayınlandı. Yayımanır yayımlanmaz da, elden ele, kulaktan kulağa, dolaşmaya başladı. Kısa zamanda Ankara Üniversitesi'nin koridorlarından taştı. Daktilo ya da el yazmaları ile

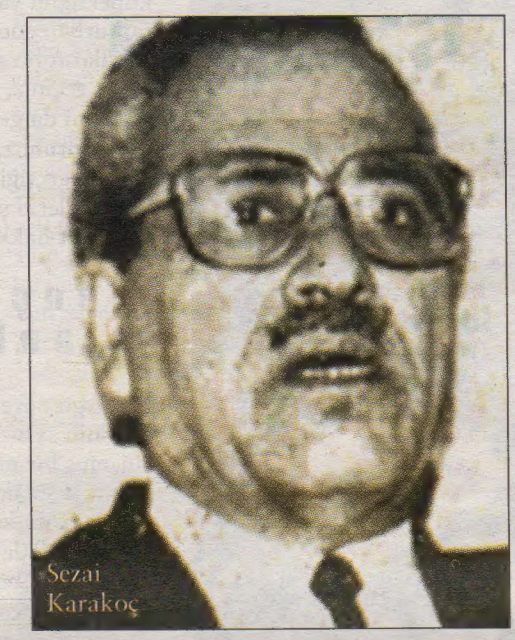

Sezai Karakoç

çoğaltılarak başta İstanbul olmak üzere Türkiye'nin bir çok iline yayıldı. Bir yeraltı aşk şiiri olarak kabul edilmeye başlanan Mona Roza, artık edebiyat meraklılarının, şairlerin, yazarların ezberindeydi. Edebiyat sohbetlerinin de ilk konusuydu.

Genç şairler Mona Roza'nın biçimine benzer tekniklerde şiirler yazmaya başladılar. Mona Roza'da olduğu gibi şiirlere yabancı isimler koymak da moda oldu. Hatta şairin kimi hayranları, şiirde adı geçen Adapazarı'nın Geyve ilçesini görmek için saatler süren yolculuklar dahi yapıyordu. 288 satırlık Mona Roza'nın sırrı ise, şiirin âşık bir gencin aşkını anlattığı "Âşk ve Çileler" adlı birinci bölümünde gizliydi.

Şairin kendi ifadesiyle, her mevsimde bir bölümü yazılan Mona Roza'nın bu ilk bölümünde bir akrostiş vardı. Yani "Aşk ve Çileler"in beşliklerinin ilk dizelerinin, ilk harflerine bakıldığında ortaya bir isim çıkıyordu; **Muazzez Akkaya**. İşte Mona Roza hakkındaki efsaneler bu isim üzerinden doğdu. Çeşitli iddialar ortaya atıldı. Bir iddiaya göre Muazzez Akkaya Mülkiyeden Sezai Karakoç'un sınıf arkadaşıydı. Ve Sezai Karakoç da bu şiiri ona yazmıştı. Şiirde anlatılan ise platonik bir âşktı. Bir başka iddiaya göre Muazzez Akkaya, Sezai Karakoç'un âşkını reddetmişti. Ortalıkta dolaşan bir söylentiye göre ise Sezai Karakoç'un arkadaşı Cemal Süreya da aynı kadına âşıktı, bu yüzden Sezai Karakoç'un âşkı daha başlamadan bitmek zorunda kalmıştı. Bir rivayete göre ise Muazzez Akkaya çoktan ölmüştü.

Sezai Karakoç tüm bu iddialar karşısında suskunluğunu korudu. Çünkü onun hayatı da, şiiri de yön değiştiriyordu. Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmuş, mecburi hizmet sebebiyle Maliye Bakanlığı'nda çalışmaya başlamıştı. Artık bir devlet memuruydu. Maliye Müfettiş Yardımcısı ve Gelirler Kontrolörü olarak Türkiye'yi dolaşıyordu. Bir şair olarak ise İkinci Yeni şiiri ile yollarını ayırıyordu. Şiiri daha uhrevi, dini temalara kayıyordu. Şairin bu yol ayrımı "*Hızırla Kırk Saat*" kitabıyla netleşti. Ama bu kitap gösteriyordu ki, Sezai Karakoç mistik yönü ağır basan, inanç yüklü dizeler kaleme alsa da, bir propaganda şiiri yazmıyordu, derin bir inancın şiiriydi onunki.

"Sesler", *"Taha'nın Kitabı"*, *"Kıyamet Asisi"*, *"Gül Muştusu"*, *"Mağara ve Işık"* adlı kitapları atmışlı yıllarda arka arkaya yayınlandı. Kitapları birbirine ardına yayınlanan ve sevilen, artık ünlü bir şair olma yolunda ilerleyen Sezai Karakoç ise bu yıllarda iyiden iyiye bir münzevi gibi yaşamaya başladı. Zaten onu tanıyan herkes, şairin popülarite meraklısı olmadığını, içine kapalı ve kendi dünyasında yaşayan biri olduğunu ısrarla söylüyordu. Aslına Bakarsanız daha Ankara'dayken, Cemal Süreya gibi bohem hayatı seven şair arkadaşları olmasına rağmen, o bu tür bir hayattan hep uzak durmuştu.

Sezai Karakoç bu tek başına yarattığı hayatını yaşarken, çevresi de yeni şiirine göre şekilleniyordu. Artık şair, muhafazakar, İslamcı çevrelerin idolüydü. Böyle olunca da sol çevreler ya da laik kesim için görmezden gelinmesi gereken bir isimdi. Ama **Doğan Hızlan** ve **Ahmet Oktay** gibi edebiyat dünyasının önemli isimleri onun şiirine, sadece İslamcı kelimesini yapıştırmayı hiçbir zaman uygun bulmadılar.

Doğan Hızlan:

"Onu bir yere bağlamak istersek, dindar ve muhafazakâr bir zümreye sokabiliriz. Cumhuriyet devrinde birbiri ile çatışan sağ ve sol, iki asli teamülün dışında, kendine has bir yol tutmuştur Sezai Karakoç. Ama aynı zamanda modern yanı olan bir şairdir."

Ahmet Oktay:

"İslamcı şiir sıfatını kullanışlı bulmuyorum. Ama şu söylenebilir. Sezai Karakoç başlangıcından bu yana dindar bir duyarlılığı savunan işler yaptı. O kesim nezdinde itibar gördü. Sezai bu açıdan, bazı çevrelerce belirli tarihlerde Türk edebiyatından dışlanmış olarak algılandı. Ama ben, Sezai için, 1983 yılında bir yazı yazdım. Sola ait bir yazarın Sezai'ye sahip çıktığı ilk yazıdır benimki. Onun egemen ideolojinin dışına düştüğünü, çünkü İslamcı bir dünyayı, dindar bir yaşayışı savunduğunu söyledim. Bunun için de laik kesim tarafından dışlandığını yazdım. Bence İslamcı ya da muhafazakâr gibi tanımlamalar gereksiz. Burada bir şair var. Önce onun şiirini tanıyalım, anlayalım, sonra karşı çıkmamız gereken yerleri söyleriz."

Sol ve laik çevreler onu görmezden gelse de, kendi çevresinde Sezai Karakoç'un itibarı her geçen gün arttı. Çünkü Necip Fazıl'ın ölümünden sonra muhafazakâr çevrelerde bir boşluk doğmuştu. Sezai Karakoç ise, o boşluğu doldurabilecek bir donanıma sahipti. Onun şiirlerinde, mağdura, yoksula ve muhtaca ait dizeler de vardı. Yani aslında şair, siyasi bir söz söylüyordu aynı zamanda. Bu açıdan onun şiirinin, bütün mistik ve dinsel boyutuna rağmen, son kertede toplumsal bir işlevi vardı. Örneğin devlet hastanelerinin yoksullara ait bölümlerinde yaşananlar ilk kez Sezai Karakoç'un şiiri ile dile geldi.

Resmi ideolojinin tam da karşısında yer alan Sezai Karakoç, bu duruşunu 1973 yılında devlet memurluğundan tamamen ayrılarak kurduğu diriliş yayınevi ve aynı adı taşıyan partiyle de sağlamlaştırdı. Diriliş Partisi'nin amblemi güller açan gül ağacı idi. Ve başkanı ise Sezai Karakoç'tu. Sezai Karakoç'un yarattığı Diriliş felsefesi artık bir siyasi partinin ideolojisiydi Yıllardır herkesten uzak, kendi köşesinde bir hayat yaşayan ünlü şair, Diriliş Partisi için meydanlara çıkıp konuşmalar yapmaya başladı. Bir yandan da kurduğu Diriliş Yayınları'yla kitaplarını basıyordu. Aslında o yılların sıkıntılı yayıncılık ortamında, tek başına kitabını basmak ve dağıtmak çok zordu. Ama Sezai Karakoç için bu, bir zorunluluk değil, tercihti. Tercüman yayınları gibi birkaç yayınevinden kitaplarını basmak için çok cazip teklifler almıştı, ama kendi dünyasından olmayan herkesle ve her şeyle akrabalığı reddettiği gibi, bu göz kamaştırıcı teklifleri de reddetti. O, Diriliş yayınlarının ve partisinin etrafında toplanan insanlarla yetinmeyi tercih etti. Zaten şiirine hayran olan pek çok kişi de etrafında toplanıyordu. Kendine özgü bir aura yaratmıştı. Aslında parti kurması da şiirin siyaset dışı kalamaması ile ya da politikanın kara bir delik gibi her şeyi içine çekmesi ile açıklanabilirdi.

Politika bu kez içine Sezai Karakoç'u ve Diriliş Felsefesi'ni çekmişti. Sezai Karakoç'u ve yazdıklarını yıllardır izleyen **Necmiye Alpay**, Sezai Karakoç'un Diriliş Felsefesi ile bir tür modernizm eleştirisi yaptığını düşünüyor:

Necmiye Alpay:

"Sezai Karakoç İslamiyeti bir çatı gibi düşünüyor. Bu çatının altında diğer tek tanrılı dinler, Hıristiyanlık ve Musevilik var. Tabi ki modernizm eleştirisine dayanıyor bu sistem. Sezai Karakoç aslında son derece modern bir insan. Ama bir başka taraftan, özellikle Doğu-Batı ayrımı konusunda esaslı bir duygusu var. Batı'nın üstümüze üstümüze geldiği duygusu ile hareket ediyor. Diriliş Felsefesi, tek tanrılı dinlerin temelinde, temiz olan ne varsa tekrar dirilmesini hayal eden bir düşünce sistemi."

Sezai Karakoç'un Diriliş Partisi, 1997 yılında iki genel seçime de arka arkaya girmediği için kapatıldı. Ama şair, Diriliş Yayınlarında kitaplarını yayınlamaya devam etti. Uzun yıllar onu İslamcı ve muhafazakâr olması sebebiyle görmezden gelen sol kesim ise, 90'lı yıllarda deyim yerindeyse Sezai Karakoç'u keşfetmeye başladı. Hatta pek çok dergi, şair için özel sayılar hazırladı. Ama şair, bu soldan gelen ilgiye karşı da mesafeli durdu. Örneğin *Ludingira* Dergisi hazırladığı Sezai Karakoç özel sayısı için şairle röportaj yapmak istedi. Sezai Karakoç'un yakın çevresini devreye soktu, yayınevine ziyarette bulundu ama şairden bir röportaj koparmayı başaramadı. Şair için hazırlanan bu özel sayıları, sol kesimden garipseyenler olsa da, ilgi büyüktü. O güne kadar ikinci baskı yaptığı pek görülmeyen *Lüdingira* Dergisi, Sezai Karakoç özel sayısı çıkarınca, kısa zamanda ikinci baskıya ulaştı.

Sezai Karakoç ve şiiri 2000'li yıllarda ise iki farklı haberle gündeme geldi. Birincisi efsaneleşen şiiri Mona Rosa'nın kahramanı Muazzez Akkaya'nın ortaya çıkması oldu. Muazzez Akaya yıllardır ortalarda dolaşan söylentilerdeki gibi, ne ölmüştü, ne de böyle bir aşktan haberdardı ve hatta Sezai Karakoç'u reddetmişti. Muazzez Hanım Amerika'da yaşıyordu, ve şairin sadece mülkiyeden sınıf arkadaşıydı. Aslında bütün şairlerin başına gelen Sezai Karakoç'un da başına gelmişti. **Ahmet Muhip Dıranas**'ın "*Fahriye Abla*" şiiri nasıl diğer tüm şiirlerini gölgelemişse, yıllar geçse de Sezai Kaakoç'un Mona Ro-

Akşamsefası

sa şiiri hâlâ "Balkon" gibi diğer tüm güzel şiirlerini gölgeliyordu. Yani şairlerin kaderi Sezai Karakoç'un peşindeydi.

Sezai Karakoç ile ilgili son gelişme ise şiirinin 50 yıl sonra ödüllendirilmesi oldu. Sezai Karakoç Kültür Bakanlığı tarafından verilen Kültür ve Sanat büyük ödülüne layık görüldü. Ve bu ödülü kendisine yaraşır bir biçimde karşıladı. Para ödülünü reddetti, plaketin kendisine gönderilmesini talep etti ve tören de istemedi.

Peki Sezai Karakoç'u ve şiirini bu denli özel kılan ne? Sadece barındırdığı güçlü inanç mı? Yoksa dili, üslubu mu? Aslına bakarsanız sadece inancın varlığı bir şiiri kurtarmaz. Ama iyi şiirde inanç, kurtarıcı olabilir. Sezai Karakoç geleneği özümsemiş ama modernizme sırt çevirmemiş bir şairdi. Hem Türk şiirinden, hem de Batı geleneğinden besleniyordu. Pek çok eleştirmen onun dilinin de benzersiz olduğunu düşünüyor. Gündelik hayattaki basit dili, gündelik hayat dışı, bir şiir için kullandığını söylüyorlar. Ama akla **Orhan Veli** gelmemeli. Çünkü Orhan Veli gündelik hayattaki olayları anlatmak için, kullanırdı gündelik dili. Oysa Sezai Karakoç, basit ve yalın kelimelerle, başka bir dünyanın şiirini yazıyor. Ama Bir cümleyle Sezai Karakoç'u özetlemek istersek, Ahmet Oktay'ın dediği gibi şairler locasının doğal üyelerinden biri o.

HIZIRLA KIRK SAAT

Konuşacak Mehdi
Geldi derleniş günü
Derleniş toparlanış vakti
Artık her gün her gece
Bir kadir günü ve gecesi
Kuran iniyor dağlardan tepelerden
Yağmur onun yedeğinde
Horozlar en keskin sesleriyle ötmede
Koyunlar ışıldıyor yünlerinde
Yeni ve keskin bir bilgelik keçilerde
Doğudan batıya bir şimşek atlardan
Heyamolalarla inip çıkan
Bir eleğimsağma develerden
Kadınlar örtünürler Meryem örtülerini
Bacalar yeniden tüter
Odunların en sertinin yanışından
Bırakarak gökyüzünde bir ocak sisi
Dağlarda bir başka coşkunluk çağlıyor
Menekşede çiğde kekikte ses var
Bir vahiy uğultusu arılarda
Karıncalarda hikmet suskunluğu
Barışı ve çalışkanlığı sağduyunun
Derleniş toparlanış diriliş saati
Geldi
Yükseldi bir ağartı müslüman ufuklardan
Müslüman mevsim ve iklimlerden
Kelimeler sıçradı yıllarca beklemişlerdi taşlarda
Bir başkalaşım oldu yazılarda
Seslerin durduğu yerde
Gizlice süren bir ayet sonu yumuşaklığı
Duruşlar bir sureden inmişcesine ağırbaşlı
Davranışlar ölçülü tartılı
Büyük dönüş başlamadan önce
Kendini bırak evrenin koştuğu o Bütüne
Bir kanat çırpmasıyla karıştığı Varlığa
Düzeltip dünyayı yeniden
Toplumu dirilten insanı erdiren
Şeytanı bir duvar ucunda sıkıştıran
Dam saçaklarında koğalayıp
Eski sınırına iten
Kentlere mutluluğu
Bir ikindi anıtı gibi getiren
Her eve mermer dağıtan
Şelale paylaştıran
Kan kanalı uzatan
Engebeli bir gebelikte
Yatağından korkan kadınlara

Süt verin süt verin çocuklara
Alarak nar incir gibi yemişlerden
Şit evi sığnağı zeytinlerden
Meryemin dayanağı hurmadan
Tükenin var olan varlığıyla Varlığın
Ki göreceksiniz kesin kesin
Yüzünüzü nereye çevirirseniz çevirin
O'dur var olan var eden
Biçim veren değiştiren
Dağıtan toplayan
Hiç olmamışa çeviren
Bir çırpıda gelip
Geçmişe döndüren zamanı
Sesi seslendiren yeri yerlendiren
Sonra açıp yeli yürüyen bir kabir gibi
İçine yeri yerleştiren gömen
Bir kan pıhtısından meniden
Bir insan türeten
Sonra onu büyüten
Sözüne kulak yapan ağız yapan
İşine onda bir yetenek özü mayalandıran
İnanış veren sabır veren
Kur'an'a da şeytana da
Eş yapan yoldaş yapan sırasında
Bir örtü gibi birden açan dünyayı
Sonra birden toplayan ortalığı
En büyük kolleksiyon sahibi
Kafataslarından kemiklerden
Güneşten aydan yıldızlardan
Cennet ve cehennemlerin
Kaybolduğu doğduğu girdabından
Her çağ bir başka ses
Duyulan mızrabından
Doğmamış ve ölmeyen
Gelmemiş ve gitmeyen

BALKON

Çocuk düşerse ölür çünkü balkon
Ölümün cesur körfezidir evlerde
Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların
Anneler anneler elleri balkonların demirinde

İçimde ve evlerde balkon
Bir tabut kadar yer tutar
Çamaşırlarınızı asarsınız hazır kefen
Şezlongunuza uzanın ölü

Gelecek zamanlarda
Ölüleri balkonlara gömecekler
İnsan rahat etmeyecek
Öldükten sonra da

Bana sormayın böyle nereye
Koşa koşa gidiyorum
Alnından öpmeye gidiyorum
Evleri balkonsuz yapan mimarların

Sezai Karakoç

EFSANE GERİ DÖNÜYOR

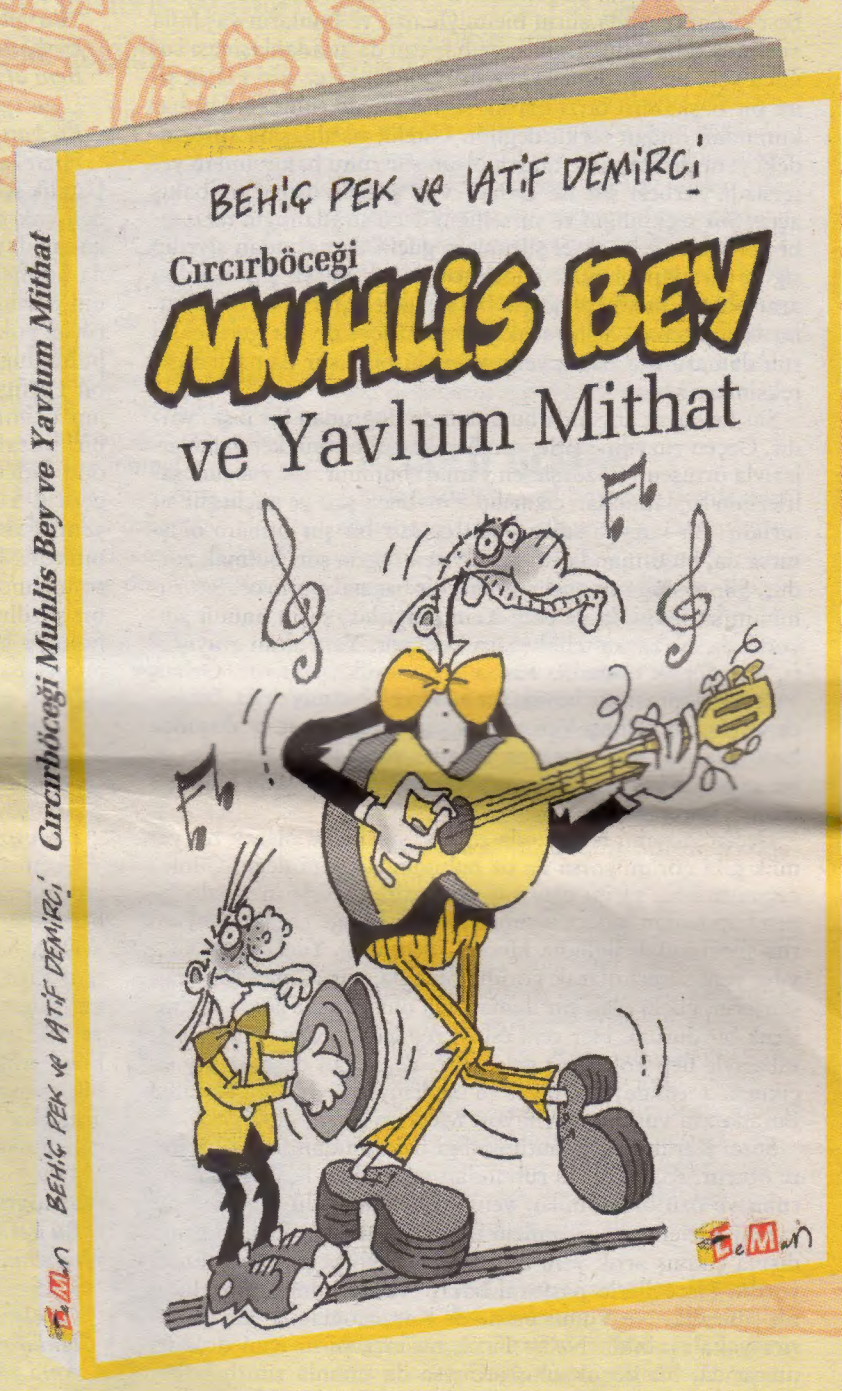

Bu albümdeki Muhlis Bey karikatürleri, 1980-1990 yılları arasında Oğuz Aral'ın yönettiği Gırgır dergisinde yayınlanmıştır. 12 Eylül'le başlayan o yıllarda Turgut Özal Başbakan'dı. Eşi Semranım'ın papatyaları vardı. Televizyon siyah beyazdı. TRT'den başka TV kanalı yoktu. İhsan Doğramacı YÖK başkanı, Bedrettin Dalan İstanbul Belediye Başkanı'ydı. İnternet ve cep telefonu bilinmiyordu. Fatih Terim futbolcuydu.

Tüm satış noktalarında

kaçak yayın 5

Akşamsefası

Şiir geleneğimizde yeni bir ufuk:

Ali Haydar Haksal

HIZIRLA KIRK SAAT

Şiir ve düşünce geleneğimizde, şiir özü ve teması bakımından Sezai Karakoç bir yeniliktir. Klâsik tarzdan moderne geçilirken, modern şiirin sıradanlığına koşut yeni bir hayat tarzı da gelişmekteydi. Hem hece, hem de serbest şiir arayışında şiirin biçimiyle özü ve bunların yaşamla arasındaki bağlantısı, şiirin de hayatın da sıradanlaşması sonucu yeni bir şiir damarı gerektiriyordu. Hece şiiri klâsik şiire bir başkaldırı tarzı olarak seçildiyse de ruhu ve özü bakımından ondan farklı değildi. Üstelik batılılaşma sürecindeki yeni şiir, tarzı ne olursa olsun şiir ruhu bakımından yetersizdi. Serbest şiir ise Orhan Veli şiiriyle özdeş bir bakış açısı. Şiir seçkinliğin ve şiirselliğin değil sıradanlığın tarzı gibi görüldü. Geleneksel şiirimizin güçlü damarından sıyrılıp sığ ve sıradan olanına yönelince doğal olarak şiir kendini arar oldu. Çünkü çok güçlü bir şiir geleneğimiz vardı ve bunu ister istemez dışlayacaktı. Bunun için de şiir geleneksel ruh damarımıza bağlı, yeni ve güçlü olan şiir damarına gereksinim vardı.

Şiir ile hayat arasında bu anlamda doğrudan bir ilişki vardır. Geçen yüzyılın şairlerinin hemen her birinin kendi hayatlarıyla örtüşen ve özdeşleşen yanları bulunur. Bir yüzyılın şairlerinin toplamından çıkarılıp alınabilen şair ve güçlü şiir sınırlıdır. Bir yüzyıla sığan yüzlerce şair bir şiir ormanı oluştursa da, bu ormanda en güçlü ve en özgün şiiri bulmak zordur. Şiir toprağının güçlü olması bir başına yetmiyor. Şiir ruhunun sıcaklığı da gerekli. Yeni arayışlar, şiirin önünü açıyorsa da bir başka tehlike şiiri bekliyor. Yeni akım arayışları, öze dönük olmadığı sürece bir yenilik olamıyor. Orhan Veli şiiri sonrası şiir büyük bir açılım elde etmiş değil. Bir hece şairi olan Orhan Veli sadece dize kırılmaları ve düşünce kırılmalarıyla yeni olmayan bir şiire yöneldi. II. Yeni şiiri de bu anlamda bir öz yoksunluğu taşır. Biçim rahatlığı bir başına şiiri kurtarmıyor.

Geçen yüzyılın başlarında serbest şiir biçim olarak bir yenilik gibi görünüyorsa da öz bakımından yeni değil. Çünkü geçmişte hece şiirini denemiş olan şairler, şiirlerinin özlerinden kopmadan sadece biçimde bir değişikliğe gittiler. Asıl sorun şiirin özüyle ilgilidir. Hece, I. Yeni ve II. Yeni şiirleri yüzyılın yeni süreci olarak görülüyorsa da, şiir damarında olan şairlerin, güçlü olan şiir damarında oluşları şiir adına sevinilecek bir durum. Her yeni eskiyi reddedişti. Oysa şiir varlığı itibariyle hep köklü bir gelenekti. Yeni olan da ondan yola çıkmak zorundaydı. Hayat ve medeniyet de böyle değil mi? Burada asıl vurgu öne çıkıyor: Medeniyet.

Sezai Karakoç şiiri bütünselliği bakımından farklı bir yere oturur. Klasik şiirin ruhundan yola çıkan Sezai Karakoç, ruhu ve özü bakımından yeninin içinde güçlü olan bir şiir kurdu. Geleneksel şiirimizin tarzları aruz, hece kalıplarının dışına çıkmış artık yeni bir tarz hayatımıza girmiş bulunuyordu. Hececilerin pastoral bakışlı tutumu bir tıkanıklıktı, bir şiirsizlik. Ne Yunus'un ne de Karacaoğlan'ın şiir damarını yakalayabildi. Necip Fazıl, bu tarz şiirin içini doldurduysa da, bir doruk oluşturduysa da onunla sınırlı kaldı. Üstelik onun şiiri de aşılamaz oldu. Necip Fazıl da kendine özgü bir şiir kalesi kurdu.

Hece şiiri bir kalıptı sadece, bir ruh değildi. İçi boş bir şiir. Benzer şey dönemin serbest şiiri için de geçerliydi. Sezai Karakoç tam bu zamanda serbest şiirin içini doldurdu. Bununla kalmadı klâsik şiir geleneğimize yenilikler de getirdi.

Klâsik şiirimizin geleneksel konuları olan gazel, mesnevi, kaside rubai ve diğer türlerin yanında temleri bakımından kendine özgü tarzları da bulunmaktaydı. Leylâ ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Yusuf ile Züleyha gibi. Genellikle bunlar kadın erkek karşıtları olarak oluşurlar. Bu aşklardan somuttan soyuta giderken aşk'ın sonsuzluğuna gidilir. Sezai Karakoç'ta şiirde bir yenilik olarak Hızır ile bir yolculuk yapar. Bu yolculukta kadın yoktur. Hazreti Musa'ya yol arkadaşlığı yapan Hızır Peygamberin yolculuğu gibi bir yolculuktur bu. Edebiyatımızda bu da bir ilktir. Şirin ruhuna uygun olarak bir yolculukta bulunulur. Hızır ile yolculuğa katlanmak zordur. Sabır gereklidir. Musa Peygamber'in sabredemediği bir yolculuğu, yani zor olanını dener Sezai Karakoç. Hazreti Musa'ya Tanrı'nın bir uyarısı vardır. Önce bu uyarıyı dikkate almadığı anlaşılır. Bir peygamber olarak.

"Musa ona, "Doğru yol konusunda, sana öğretilenlerden bana öğretmen şartıyla, seni izleyebilir miyim dedi. Ve diğeri, "Sen gerçekten, benimle birlikteliğe sabredemezsin! "Bilgece kuşatamadığın bir şeye, nasıl sabredebilirsin?" der. Sezai Karakoç'un yaptığı yolculuk böyle bir yolculuktur. Modern şiir için de bu bir açılımdır. Kitabın ilk dizesi:

"Bu çok sağlam surlu şehirden de geçtim"
Bu ilk dize yolculuğun zorluğunu imliyor.
"Bir gün daha öldü
Ey batıdaki mağaralar
Beni afyonunuz bağlasaydı da
Uyusaydım
Bu katı bu sert kente gelmeseydim"

Hızır'la yolculuk yapan bir peygamber değil bir şairdir. Üstelik içinde bulunulan yüz yılın koşulları o döneminkinden çok daha zorludur. Hızır'ın bilgeliğine ancak üç olay kadar dayanabilen Musa Peygamber yolculuğunu bir yerde kesmek zorunda kalır. Şair bin yılların tarihsel sürecinin zorluklarını da göz önünde bulunduruyor. Sadece tarihsel yolculukların zorluğu mu, günümüz insanının içinde bulunduğu durumu, hayatın koşullarını da yaşayan şair bir Diriliş muştucusu olarak hayata ve şiire bakar. Sanatının özünü oluşturan Diriliş imgelemi bir metafor olarak belirir onda. Ve onu giderek hayatıyla özdeş bir hâle getirir. Hızır sadece Karakoç için bir yenilik değil Türk şiiri için de bir yeniliktir. Bu şiir hece ve serbest şiir sonrasında içerik bakımından dolu bir şiirdir. Tabiî şiirin başlangıç bölümünde bir şair olduğunun bilincini anımsatır Sezai Karakoç.

Sezai Karakoç

"Çok eski bir şairin (ben miyim yoksa)
Taktım aklıma şöyle bir dörtlüğünü:
"Giydiklerin öyle büzülmüş ki
Seni bir bardakta kaynayan
Abıhayat sandım
Elim uzandığı yerde kaldı."

Geçmiş ile şimdiki zaman paradokslarını ortaya koyar. Yeni olan, geçmişi beğenmeyen yeniye moderne eleştiriler getirir. Sanki bu yaklaşımında bir sitem vardır. Bu sitem kimedir, Hızır'a mı, geçmişi beğenmeyen modern yeniye mi? Hızır'a olamaz, çünkü, onun bilge arkadaşıdır. Bilenmeyenleri biler bilge arkadaşı. Şair geçmiş ile gelecek arasında köprüler kurar. Geçmişten gelen bilge bakışı bugüne taşır.

"Ey yeşil sarıklı ulu hocalar bunu bana öğretmediniz
Bu kesik dansa karşı bana bir şey öğretmediniz
Kadının üstün olduğu ama mutlu olmadığı
Günlere geldim bunu bana öğretmediniz
Hükümdarın hükümdarlığı için halka yalvardığı
Ama yine de eşsiz zulümler işlediği vakitlere erdim
Bunu bana söylemediniz
İnsanlar havada uçtu ama yerde öldüler
Bunu bana öğretmediniz
Kardeşim İbrahim bana mermer putları
Nasıl devrileceğini öğretmişti
Ben de gün geçmez ki birini patlatmıyayım
Ama siz kâğıttakileri ve kelimelerdekini ve sözlerdekini
nasıl sileceğimi öğretmediniz."

İnsanlık adına olan bu arayışı sürer. Yeryüzünü Hızır'a eşlik ederek sürdürür. Şair sezgisiyle birçok durumu görür. Çünkü yeni zamanın yeni sorunları vardır ve bunlar önce bir saptamayı sonra da çözümü gerektirir. Bu yüz yıl büyük sorunların yaşandığı bir yüz yıldır.

Şimdinin sorunlarının çözümünü Peygamberler tarihindeki olağan üstülüklere göndermeler yaparak çözer. Hemen her bölüm veya dizeler çeşitli tarihi olaylara işarettir. Peygamberlerin mucizeleri medeniyet geleneğimizin gerçekleridir. Modern yüzyılda modern bir şiir diliyle böyle bir yaklaşım şairin ufkudur.

"Ey ulular sizin bana öğretmediğinizi
Ben zamandan öğrendim
Kuruyan hurma dalından öğrendim
Damıtılmış petrolden öğrendim
Yavrusunu arayan bir deveden öğrendim
Hapsedilmiş yarı yanık
Sancaklardan öğrendim
Yıkılmış taş kemerlerden öğrendim
Harap handan köprülerden öğrendim
Ey ulular sizin bana öğretmediğinizi
Ben yarılmış aydedeye öğrettim
Delikanlı ateşlere öğrettim
Kundaktaki çocuklara öğrettim
Öğrettim fundalar keçiyollarına."

İç içe geçen bu göndermeler salt bir şiir formu için düşünülmüş şeyler değildir. Âdeta bilge Hızır'a eşlik eden bilge bir şairin bakışı vardır. Karakoç şiiri bu anlamda düşünce yüklüdür.. Şiir aydınlıktır. Tıpkı şiirin dizelerinde ve gerçekliğinde olduğu gibi.

"Su ışıltısıdır karanlıkta gözleri"
"Taşların kalb atışlarını duyanlar
Yalnız onlar okur benim söylediklerimi"

Şiir dilindeki bu imgelem de yenidir. Klâsik şiirden de çok farklıdır.

"Düş yorumu ustalığın böyle başladı zaten
Bir dağ doğurtabilirsin bir bozkırdan
Gül toplayabilirsin bir çıbandan
Narlar menekşeler devşirebilirsin bir kurbandan
Bir azizi sağlarsın bir roma yangınından
Bir cami çıkartabilirsin bir katedralden"

Görünürde şiirin gücü ile bir çok çapraşık durumlar ele alınır. Kimi zaman insan düşleminde olması olası olmayan şeyler söz konusudur. Oysa şiirin merkezinde duran Hızır'dır. Bilge Hızır. O diğer peygamberlerden farklı olduğu için gizleri bilen biridir. Karakoç'un dizelerine tek tek baktığımızda da benzer bir mantık izlenir. Dikkat çekici olan yanı şiirinde bir Diriliş imlemesinin ağırlık kazandığı görülür. Hızır Peygamber Musa peygambere eşlik ederken bir çocuğu öldürürken bir başkak şeyi diriltiyordu. Kentten kovulmuş, ya da barındırılmamış yolcular olarak bir harabede konakladıklarında yıkılmakta olan duvarı düzeltirken gelecekteki bir devletin temellerini kuruyordu. Ya da zalim bir kralın, yetimlerin yeni olan gemisine el koyarken gemiyi delerek sakatlaması o çocukların haklarını korumak içindi. Bir çocuğu öldürürken zulmü öldürüyordu, babaya asil olacak olan ve zulüm yapacak olan bir şeyi öldürüyordu. O Çocuğu değil zulmü öldürüyordu her vuruşunda. Musa Peygamber ise onun her davranışına tepki gösteriyor, sabredemiyordu. Hızır'ın gördüğünü göremiyordu. Hızır budur. Hızır dirilticidir, onun her adımında diriliş vardır. Sezai Karakoç şiirini canlı tutan da diriliş ruh merkezli oluşudur.

Hemen bütün Peygamberlerle yolculuk yapar. Bu yolculukta yeni şeyler bulur, okura sunar. Çağlardan çağlara atlar, olaylardan olaylara, kentlerden kentlere ve daha bilinmezliklere.

"İdris İshak ve Şit azığı
İlyas gölgesi
Bir Yusuf akşamı
İlerde bengisu doldurulmak için
Bünyamin yüküne saklanmış
Gümüş su tası
Yakubun koyun postu
İbrahim atlası
Bekçiyse Musanın asası
İşte böyle bir tören için açıldı gök sofrası"

Bu şiirin açılımlarını gelecekte de göreceğiz. Hatta kimi şairler bu imgelerden yola çıkarak şiir kitapları yazdılar. "Bir Yusuf Akşamı" imgesinden yola çıkılarak yazılan İsmet Özel'in Bir Yusuf Masalı örneğinde olduğu gibi. Türk şiirine sağladığı açılıma bakarsak böyle. Bu uzun soluklu şiir kendisin başka karşılıklar da bulur. Cahit Zarifoğlu'nun Yedi Güzel Adam şiiri de böyledir. Modern şiire yönelindiğinden beri Sezai Karakoç şiirin gelinceye kadar, mesnevi tarzlı mı desek başka bir tarzlı mı, böyle uzun soluklu bir şiir yoktur.

Uzun olmayacak olan bu yazımı şairin şiirinden iki alıntıyla bitirmek istiyorum. Hayatı yorumlayan şairin yorumu önem kazanıyor. Şiirin düşünce yoğunluğu kimi zaman şiiri aşar. Şiir üstü bir metin haline dönüşür. Bu tarzın bir tanımı da yoktur. Mesnevi formu içinde tanımlansa bile yeni bir şiir formudur bu. Hızırla Kırk Saat mesnevisi modern şiire her yönüyle bir açılım kazandırır. Sezai Karakoç'a ait, ona özgü.

Akşamsefası

www.oktaytaftali.com - otaftali@hotmail.com

Oktay Taftalı

TERAZİNİN İCADI

İnsan, sayılar hakkındaki soyut bilgisini, terazi sayesinde cisimlerin ağırlığına uygulamış ve o cisim hakkında bilgi sahibi olmuştur. Cisimler uzayda yer kaplayan varlıklar olmaları dolayısıyla, teraziyle yapılan ölçüm, aynı zamanda uzay; mekân hakkında bir bilgiyi gösterir. Uzayda ve zamanda yer tutmayan bir şeyin ölçülmesi mümkün değildir.

Ağırlık kavramı, fizik bilimi açısından tam ve doğru olarak nasıl tanımlanır? Bunu bilemiyorum. Ama sanırım bir cismin ağırlığından söz ederken, yerkürenin çekim gücünün, cisimlere kütleleri oranında yaptığı bir etkiyi ve böylece onlara kazandırdığı bir niceliği ifade ediyoruz. Ve herkesçe bilindiği gibi, adına terazi denilen alet, bu niceliği ölçmeye yarıyor. Peki ama, insan niçin ille de bir takım cisimleri ölçmek, onlara ağırlıkları, hacimleri veya boyutları oranında bir takım değerler atfetmek zorundadır? Nesneler dünyasını ölçüp biçmenin anlamı nedir? Bilindiği gibi, insan dünyayı değiştiren bir varlıktır. Bu değiştirme, dönüştürme eylemi içinde, niçin nesneleri olduğu gibi kabul edip, onlarla doğal durumları içinde ilişkiye giremiyoruz? Giremiyoruz, çünkü insanın dünyayı değiştirme eylemi, kendiliğinden olup biten bir etkinlik değil, tam tersine "amaca" yönelik bir etkinliktir. Ve insan için yeryüzündeki birincil amaç (diğer bütün canlılarda olduğu gibi) yaşamaktır. Onu süreç içinde başkaca amaçlar da izleyebilir. İşte amaca yönelik olarak dünyayı değiştirme çabası, nesneler dünyasına gelişigüzel değil, söz konusu amaca yönelik bir şekil vermekle mümkün olduğu için, insan nesneleri ölçüp biçmek zorunda kalmıştır. Nesnelerin biçimlerini, amaca hizmet edecek şekilde değiştirme eylemi, ölçüp biçmeyi ve bu yönde bir sezgi geliştirmeyi zorunlu kılar.

Yaşamımızı sürdürmek için çevremizdeki irili ufaklı cisimlerle, türlü çeşitli ilişkilere girmek zorundayız. İnsan binlerce yıldır bir taşı yerinden kaldırıp, bir başka taşın üzerine koymak, bir ağaç parçasını bir yerden bir yere sürüklemek, bir sığır budunu sırtına vurup, bir yere götürmek ve bizzat kendi gövdesini, ayakları üzerinde sürekli hareket ettirerek, kendisini bir yerden bir yere taşımak derdindedir. Yeryüzünde hayat, nesnelerle sonsuz ilişkiler içeren ve o sayede mümkün olan bir süreçtir. İnsanın iki elinin olması, cisimlerin ağırlıkları hakkında, kıyaslamalı fikir edinebilme imkanını sağlar. Aynı cins ve nitelikte iki cismi, birer elimize alarak kabaca tartar ve onların ağırlıkları hakkında fikir sahibi olabiliriz.

Hayatın gerçekleşmesini mümkün kılan nesneler dünyasında, herbir nesne, hayatımıza ilişkin önemi oranında, bir takım değerleri temsil ediyor. Bu değerler içersinde "değişim değeri" tarihi bakımdan öncelikli bir yer tutmakta. İnsan başlangıçtan beri, yaşaması için gerekli bir neseneyi, bir eşyayı, bir cismi, bir yerden temin edip nakledecek ve bir başka cisimle değiştirerek hayatını sürdürmeye çalışmıştır. Bu değiş tokuş işlemi esnasında, hayati gereksinimler açısından eşdeğerli cisimlerin, miktarları arasında, oran ve kıyas yapabilmek için, onların yerçekimi karşısındaki konumlarını ölçmek dahiyane bir fikirdir. Fakat bu ölçümü gerçekleştirebilmek, ancak bazı araç ve gereçlerin keşfedilebilmesiyle mümkün olabilmiştir.

ÖLÇME

Tarihte, bulunan ilk ölçü aleti, sayılar dizinidir. Sayılar hakkında bir fikrimiz olmadan; sayı saymasını bilmeden ölçüm yapabilmek imkânsızdır. Bu nedenle ölçüm yapabilmek için geliştirilen herhangi bir alet, ancak sayılar dizinine göre iş görebilir. Tarih boyunca keşfedilen bütün ölçü aletleri, zihnimizdeki sayılar dizininin, nesnelere uyarlanmasını mümkün kılan bir tekniğe sahiptirler. İnsan zihnindeki üç veya beş, soyut bir sayıdır, ancak terazinin kefesine koyduğumuz üç kilo elma, bize kanlı canlı bir değeri gösterir.

Ölçülebilir bir değerin ortaya çıkması için, örneğin: elma niteliğine sahip bir cismin, üç kilo gibi bir nicelikle birleşmesi ve öyle ifade edilmesi gerekir. Ancak nicelik ve nitelik bir araya geldiğinde ölçüm yapmak mümkündür. Nitelik olmadan, neyin ölçümünü yapacağımızı bilemeyiz.

İnsan, sayılar hakkındaki soyut bilgisini, terazi sayesinde cisimlerin ağırlığına uygulamış ve o cisim hakkında bilgi sahibi olmuştur. Cisimler uzayda yer kaplayan varlıklar olmaları dolayısıyla, teraziyle yapılan ölçüm, aynı zamanda uzay; mekân hakkında bir bilgiyi gösterir. Uzayda ve zamanda yer tutmayan bir şeyin ölçülmesi mümkün değildir. Bu nedenle, insanın geliştirdiği her ölçü aleti, uzayı ve zamanı esas alır, uzay ve zaman boyutları dahilinde bize bir bilgi ve değer ifade eder. Terazi bu anlamda elbette bir uzay aracıdır.

İlk terazi kalıntısı Mısır'da İ.Ö 5000 yılına ait bir mezarda bulunmuş. Etrüskler, Romalılar terazi tekniğine çeşitli katkılar yapmışlar, Rönesans dönemi simyacıları hassas tartılar yapabilen teraziler geliştirmişler. Günümüze gelindiğinde, tonlarca ağırlıktaki maddelerden, toz zerreciklerine kadar, her türlü cismi tartabilecek türlü çeşitli teraziler mevcuttur, vs. İşin ansiklopedik yanını geçiyoruz.

AĞIRLIK ALGISI

İnsanın bir cismin ağırlığını algılayabilmesi için, ona dokunması, onu eline alması, tutması veya kucaklayıp kaldırması gerekir. Cismi sadece gözlerimizle görmemiz, koklamamız veya tadına bakmamız, onun ağırlığı konusunda bize bir fikir vermez. Demek ki, ağırlık algısı dokunma duyusuyla mümkündür. Öncelik görme duyumuzda olmakla birlikte, ondan sonra, bize dış dünya ve nesneler hakkında bilgi veren en önemli imkân, dokunma duyumuzdur. Bu nedenle görme duyusunu yitiren insanlarda, yine öncelikle dokunma duyusunun gelişmesi çok sık rastlanan bir durumdur. Dokunma duyusu cisimlerin ağırlığının yanısıra, ısısı, direnci; yani sert veya yumuşak olması gibi özellikleri hakkında da bilgi verir. Fakat insan, dokunma duyusuyla ağırlığın kavradığı bir cismi, cismin diğer özellikleriyle de bütünleştirip, farklı anlamlar yükleyen bir akla sahiptir.

Bu nedenle cisimlere ait nicel bir değer olan ağırlık, insanın cisimlerle süregelen binlerce yıllık ilişkisi içinde çeşitli soyutlamalara uğramıştır. Maddenin hareket hızını, birim zamana oranla değerlendirirken, ağırlık kavramı devreye girer. Aslında "yavaş" sıfatıyla tanımlanması gereken bir hareketi, çoğu zaman "ağır" bir hareket olarak tanımlarız. Sonra buradan, olaylar karşısında geç tepki veren bir karakter için "ağır kanlı insan" tanımı türemiş olsa gerektir. Yine olaylar karşısında yersiz, zamansız, olgunlaşmamış tepkiler veren bir karakter için, öğüt olarak "ağır ol molla desinler" deyişi türemiştir. Bir olaya veya ortama etki etmeyi bildiren "ağırlığını koymak" deyimi veya söylenen bir sözün, dinlenir, kabul edilebilir bir "ağırlıkta" olması gibi ifadeler, cisimlerin ağırlığıyla ilgili insan deneyiminin soyutlamaları olarak anlaşılabilir. Demek ki, başlangıçta maddi dünyaya ait bir ölçü değeri olan ağırlık, tarihi süreçte soyutlanarak ahlâki ve hukuki bir ölçü değerine dönüşmüştür.

Bundan başka, ağırlık algısı kuvvet ve dirençle ilgili bir soyutlama sonucu, insan davranışlarını ve olayları ifade etmekte de kullanılır. Katlanmakta veya taşımakta güçlük çektiğimiz bir söz, bir tavır, gelişen bir olay karşısında "ağır" sıfatını kullanırız. Ağırımıza giden bir şey, onu taşımakta zorlandığımızın ifadesidir. Ahlâkın ve hukukun da zaman-mekân içinde cereyan eden süreçler olması, insanda onların ölçülebilirliği kanısını uyandırmıştır. Yoksa toplumlarda adalet dağıtımının, terazinin kefesiyle veya kantarın topuzuyla ilişkilendirilmesinin başka ne anlamı olabilir?

Denilebilir ki, insanın tabiattan elde ettiği maddi bir değeri, aynı değerde bir başka şeyle değiştirmesi esnasında, değiştirilen değerler arasındaki eşitlik, adalet duygusunun gelişmesine yol açmıştır. Veya bir başka bakış açısıyla: insanda başlangıçtan doğuştan beri var olan adalet duygusu uyarınca, insan değiştirdiği değerlerin eşit olmasını arzu eder. Nesneler ve cisimlerle süregelen ilişkimizde, eşit değer içermeyen değişimler, adalet duygumuzun yara almasına, kendimizi mutsuz ve huzursuz hissetmemize yol açıyor. Değerler, bize kıyas yapma ve ölçme imkanı sağlarlar. O nedenle insan, değerlerle bezenmiş bir dünyaya muhtaçtır. Ve insan aynı cins değerlerin, eşit biçimde işlem görmesini ister.

Buradan anlaşılıyor ki, sahip olduğumuz kimi değerleri sorgular veya yadsırken, yerlerine yenilerini koymak mecburiyetindeyiz. Yani a) Hayatın devamı için değer terazisinin çalışması, b) terazinin çalışması için kefelerinin değerlerle dolu olması, c) huzur ve mutluluk için adalet duygusunun tatmini, d) adalet duygusunun tatmini için ise, kefelerdeki değerlerin eşit olması gerekiyor.

ÖLÇÜLÜ OLMAK

"Ölçülülük" tarih boyunca çeşitli düşünürler tarafından sıkça vurgulanan bir erdemdir. Buna göre ölçülü insan, davranışlarını, kefeleri her zaman eşit veya eşite yakın bir terazi gibi ayarlamayı bilmelidir. Aşırılıklardan ve uç noktalardan uzak durmak, aynı zamanda bir "altın orta" öğretisidir. İnsanın iç huzuru belli bir uyum çerçevesinde gelişen ölçülü davranışlarla mümkündür. "Altın ortan"nın yitirilmesi, aynı zamanda davranışlarımızdaki uyumun bozulması anlamına gelir. Bu durumda iç çatışma ve huzursuzluklar kaçınılmazdır.

Gerek eski Hint düşüncesinde, gerekse Antik Yunan'da" ölçülülük" yukarda kısaca tanımlamaya çalıştığım şekilde önerilir. Günlük yaşantımızı düzenleyen davranışlar açısından bu anlayış son derece yararlı ve kabul edilebilir bir görünüm çiziyor. Gündelik davranışlarımızda, toplum içinde başkalarıyla süregelen ilişkilerimizi, elbette belli bir ölçü ve disiplin çerçevesinde sürdürmek zorundayız. Başka insalarla, ölçülü ve uyumlu ilişkiler sürdürebilmek, huzur verici olduğu kadar, dikkat ve emek gerektiren bir tavırdır.

İnsanın maddeyle ve cisimler dünyasıyla süregelen ilişkisi, başka insanlarla sürdürdüğü ilişkinin de uyumlu olması için gereken önseziyi sağlamıştır. Ağırlık duygusunun ve tartı deneyiminin, sadece maddi dünyayla; cisimlerle sınırlı olmadığını yukarıda görmüştük. Dolayısıyla, vaktiyle iki eline aldığı iki taş parçasını kabaca tartmış olan her insan, başka insanlarla uyum içinde nasıl yaşanabileceğini bilir. Bu bağlamda dil, din, kültür, vd. farklılıkların hiçbir ayırt edici öneminin olmadığını da, bilmem vurgulamak gerekir mi? Sonuçta bütün dünyanın terazileri, aynı ağırlıkları, dünyanın her ülkesinde ve her kültürde, aynı şekilde tartarlar.

Fakat gündelik yaşamdaki ölçülülük, insanın "ölçüsüz" hayaller kurmasına ve hayatın geneline ilişkin konularda uzak ve aşırı hedefleri içeren talepler öngörmesine, engel değildir, olmamalıdır da. İnsanlığın genelini ilgilendiren, uzak, aşırı, uç ve imkânsız düşüncelerin, yine insanlığın zenginleşmesine katkıda bulunduğunu biliyoruz. Öyleyse, gündelik ölçülü davranışlarımızı, genel aykırı ve uzak düşüncelerle tartmak ve dengelemek mümkündür.

Akşamsefası

Söyleşi: Aslan Özdemir - Onur Caymaz

SELİM İLERİ

Selim İleri'yle soğuk bir kış akşamı, yine eskisi gibi Beyoğlu'nda buluştuk. Masamızda daktilo ettiği yeni eseri, Attila İlhan'ın son romanı, Melih Cevdet'in Murat Tek takma adıyla yazdığı roman, çayımız ve kurabiyelerimiz vardı. Ekibimize az sonra Aslan Özdemir ve fotoğrafçı dostumuz Sinan Göksel katıldılar. Bir süre sonra Eşik Cini dergisinin editörü Nalan Barbarosoğlu da gelince tadına doyulmaz bir sohbet oldu. İşte buyurun !

"Evine yakacak odun bile götüremeyen bir insanın roman okumasını, şiir okumasını talep etmek bana son derece ayıp bir şey gibi geliyor!"

Hepsi Alev yeni yayımlandı ve çok kısa bir zaman geçti üzerinden. Selim İleri'nin yazın tarihinde hacmi açısından düşünürsek, ilk romanı olan Destan Gönüller kadar ince bir roman bu. Bakıldığında sizin için yeni bir deneme gibi düşünülebilir. Üstelik hep günümüze yakın zamanları anlatan İleri'den, bir tarihi roman okumak da biz okurlar için oldukça yeni... Belki 1.000 yıl öncesine...

Daha fazla. 1.300 yıl öncesine ait. Ama buna tarihi bir roman gibi bakmak istemiyorum, çünkü o vakit sorumlulukları artar. Sonuçta tarihten esinlenmiş, tarihten yola çıkmış, bir anlamda tarihi, dekor olarak kullanmış bir kitap bu. Üzerine de zaten hiçbir şekilde tarihi roman ibaresini koymadım.

Peki, bu zamandan bu kadar da çok sıkıldığınız için mi okuru çok gerilerde başka bir zamandan günümüze bakmaya ittiniz?

Belki evet. Yani bu zamanı daha özgürce anlatabilmek, değerlendirebilmek, bu zamanın panoramasını bu zamanla kısıtlı kalmadan çizebilmek açısından 1.300 yıl önceye gitmek daha rahatlatıcı ve daha özgür bırakıcı geldi. Sanıyorum ki temel nedeni de buydu böyle bir denemeyi göze almamın. Ama bunlar bilinçli olarak düşünülmüş şeyler değil. Çünkü zaman bir anlamda kendi kendini yarattı. Öyle bir şey yazayım ki 1.300 yıl önceye geri dönerek bugünü anlatayım diye bir tasarım yoktu benim. Tam tersine, tesadüfi olarak Bizans tarihini karıştırırken karşıma çıktı İrene. Birçok söyleşide tekrar tekrar söyledim, artık okuyanlara fenalık gelmiştir. Tesadüfi olarak çıkan bu kadın önce tarihi bir kişilik olarak ilgimi çekti. Fakat yazmaya başladıktan sonra o tarihi kişilikten yararlanarak bugünü anlatabileceğimi, bugüne göndermelerde, atıflarda bulunabileceğimi çok rahatlıkla hissettim. Öyle sürüp gitti.

Romanda çokça bahsettiğiniz bir kavram var. İrene için "tasvir," bir "yüksek sanat." Sizce bugünün yüksek sanatı ne ve bugünün çılgınlığı içersinde nerede duruyor?

Çok zor bir soru bu. O devirde iktidar sahibi bir kadının bakış açısı bu. Bugün iktidarda olanların hiçbirisinin böyle bir yüksek sanat ideali olduğunu sanmıyorum doğrusu. Varsa da, yazık ki bize yansımıyor. Keşke olsa; fakat yansımadığına göre yok kabul etmemiz gerekiyor. Bugünün insanlarının dörtte üçünün hatta belki daha fazlasının sanattan bir beklentisi olduğunu da düşünmüyorum. Sanat giderek çok daha az sayıdaki kişinin hayatında yer bulabiliyor artık. Bunun tabii çok çeşitli sebepleri var. Başta bir defa ekonomik güçlükler insanların sanatla birebir ilişki kurmalarını engelliyor. Evine yakacak odun bile götüremeyen bir insanın roman okumasını, şiir okumasını talep etmek bana son derece ayıp bir şey geliyor. Diyeceksin ki, kendin niye roman yazıyorsun; ama o hep vardı, alışılmış bir şeydi, yani böyle başlamış gidiyor işte. Şuna da artık inanmıyorum: Sürekli olarak o ekonomik zorlukların içersinde olan insanları yazdığın vakit onların zorlukları değişecek diye bir şey yok. O çağ da kapandı. Ajite edici sanat bir dönem için belki dünyada bir etki yarattı. Çok güzel örnekleri de oldu bunun, ama bugün artık katiyetle ajite edici sanatın da kışkırtıcı sanatın da yeri yok. Çünkü kitle iletişim araçları, o tip bir kışkırtıcılığı ortadan kaldırmak ya da yok etmek için her türlü gücü elinde tutuyor. Öyle olunca sanat bir anlamda bir uzmanlık alanı içersine daralmak durumunda kalıyor.

Sizin yetiştiğiniz yıllarda, sizinle yaptığımız sohbetlerde anlattığınız edebiyat sevgisi insanlarda çok daha yoğunmuş ya da en azından ben hep bunu böyle algıladım. Verdiğiniz örnekler-

Akşamsefası

Fotoğraflar: Sinan Göksel

de, geçmişte mesela gazetelerde roman tefrika edilmesinden tutun da edebiyat...

1950 sonrasından, 60 sonrasından bahsediyorsun. O yıllara dönüp baktığında Türkiye'nin nüfusu kaç? Yine aynı yere geri döneceğiz; Türkiye'nin ekonomik tablosu nasıl? Orta halli insanın sayısının çok yüksek olduğu bir dönem o dönem. Gerçi o zaman da yoksulluk var, zenginlik var ama hiçbir şekilde orta tabaka kaybolup gitmiş değil. Edebiyatla daha çok haşır neşir olan da o yıllarda orta tabaka insanı. O insanların talepleri olduğundan gazeteler, magazin niteliği taşıyan dergiler edebiyata daha açıktılar. O gün en çok satan gazete olan Hürriyet gazetesinde her hafta Yahya Kemal'in şiirleri yayınlanırdı. Bunların bir kısmı daha önce yayınlanmamış şiirlerdi. En azından büyük kentlerde oturanlar için bu, olay olurdu. Olay niteliği kazanırdı. Tabii bugünkü çehre bu değil artık. Bugünkü çehrede edebiyatın yer alabilmesi için gerçekten eserin kendisi değil, onun etrafında kurulacak olan magazin anlayışı hâkim oluyor.

Biraz geriye doğru gitmek istiyorum. Yirmi beş yıldan sonra bir öykü kitabı yayımladınız: Fotoğrafı Sana Gönderiyorum. Öyküye dönmek sizin nasıl bir süreçti. Tekrar öykü yazmaktan eskisi kadar haz aldınız mı ya da eskisi kadar eziyet çektirici miydi?

Hiçbir şeyden eskisi kadar haz almıyorum. Eskiden, otuz kırk sene önce yazdığım şeylerde bir yazma coşkusu vardı. Yazdığımı beğeneyim beğenmeyeyim (ki ben otuz sene önce de beğenmiyordum) ondan mutluluk duyuyordum. Bugün artık öyle görmüyorum. Bir şeyin doğrusunu yapmayı, yeteneğin el verdiği kadar doğrusunu yapmayı tercih ediyorum. Yazma coşkusunu eskisi kadar duyduğumu söylemeyeceğim. Belki yazarken o coşkuyu duyuyorum, o kadar. Bir kitabın çıkıp çıkmaması o yıllarda benim için çok büyük bir heyecandı. Kitabı görmek, ellemek, tutmak, onu avucunuzun arasına almak... Artık onlar bir süre sonra yavaşça uzaklaşıyor sizden. Yaptığınız şeyi doğru yapmanın ötesinde çok fazla bir coşku kalmıyor. Yirmi beş yıl hikâye niye yazmadım bilmiyorum. Araya nasıl bir duygu girdi de uzak kaldım, onu tam çözemiyorum. Ben aslında belli bir yerden sonra, bunun hangisi hikâye, hangisi roman, hangisi anı, onları da birbirine karıştırdım. Ben 21. asrın edebiyat anlayışında, bu türlerin eskisi kadar katı kurallar içersinde işlenebileceğini de sanmıyorum. Çünkü bakıyorsunuz Marguerite Duras, otuz beş yıl kadar önce, Sevgili'de kendini birdenbire roman kahramanı yaptı. O güne kadar herkes kendini roman kahramanı yapardı, fakat farklı isimler, farklı elbiseler giydirerek. O buna gönül indirmedi ve bir anlamda yeni bir dönem başladı. Bakıyorsunuz, özellikle 20. asrın sonunda ve yüzyılın başında yazılan pek çok roman yaşanmış hayat hikâyelerinden. Özellikle sanatçıların hayat hikâyeleri bunlar. Yalnız yazında değil, sinemada da aynı şey var. Tekrar tekrar Oscar Wilde işleniyor, müzisyenler işleniyor, birtakım yaşamış kişilerin maceraları, serüvenleri, gizleri işleniyor. Öyle bir akış var. O açıdan baktığımızda artık o romancının Tolstoyvari bir hayal dünyasından bir şey yaratmaya eskisi kadar gereksinim duyduğunu söylemek zor.

Özellikle Hrant Dink'in öldürülmesinden sonraki süreçte insanların yaşadığı karmaşa, ya da işte, gazetecilerin Türkiye'de öldürülmesiyle ilgili ne söylemek istersiniz, ne düşünürsünüz?

Bu son olayda tabii ki ırkçılık meselesinin pekiştirilmiş olmasının etkisi var, ama ondan önceki öldürülenler için bunu söylemek zor. Son yıllarda Türkiye'de ulusal sevgi, ulus sevgisi, ulus anlayışı, ulus birliği çok yanlış bir şekilde değerlendirilir hale getirildi. Yani bunu on yedi yaşındaki bir çocuğa ve onun arkasındaki 20-25 yaş grubu içerisindeki 3-4 kişiye dönüştürüp ondan sonra da işin içinden çıkmak, çok kolay bir şey gibi.

Ben bu konuda biraz farklı düşünüyorum. Genelde hepimiz için öldürücü bir ortam söz konusu. Televizyonlardaki programlardan, dizilerden başlayarak açılan bu çok geniş yelpazede hiçbir şekilde ışıklı bir dünya sunulmuyor bize. Işıklı gibi gösteriliyor ama sunulan şey son derece karanlık. Birtakım şeyleri örtbas etmek, birtakım şeyleri gözden çıkarmak, insanların bilinç düzeylerinin yükselmesini önlemek için böyle bir ortam oluşturuldu. Bunun sonucu olarak da böylesine planlanmış veya planlanmamış öldürümler doğal olarak karşımıza çıkıyor. Bu bir gidiş olarak hiçbir ülkeye, hiçbir topluma, hiçbir insan topluluğuna mutluluk getirecek bir şey değil. Yani buradan ne olumlu anlamıyla milliyetçilik çıkar ne de onun ötesinde başka bir çıkış yolu. Bu sadece insanlara kötülük getirir.

"Yetmiş milyonluk bir ortam içersinde birtakım çirkin olayları yetmiş milyonun kaçı görebiliyor. Böyle bir dram da var ortada. Çünkü o insanların dörtte üçü çok zor hayat şartlarıyla yaşadıklarından dolayı mesele edinemiyor birtakım olayları."

Burada benim üzerinde durduğum şey; yazarlar olarak bizlerin de çok eksikliği olduğudur. Baktığınız zaman geçmişte birtakım olaylara, gazeteci öldürümlerini bir yana koyuyorum ama birtakım toplumsal sorunlara karşı çok daha hassas Türk yazarları. Üstelik de sağda ve solda hassas. Bugün bazı yazılarını okuduğunuz vakit Peyami Safa'da görürsünüz bunu. Zaten kendisi de, ben duygusal bir sosyalistim diye özellikle vurgular. Onları okuduğunuz vakit bugün yazılanlardan çok daha sosyal içerikli bir tutumla karşılaşıyorsunuz. Genelde bu tarz olayların takipçisi olamıyor edebiyatımız. Yalnız edebiyatımız değil, olay patlak verdiği gün alevleniyor her şey ama aradan bir zaman geçtikten sonra o alevler sönmüş şekliyle –alevler hiç sönmüyor ama sönmüşçesine- unutuluyor.

Bu olaya gelinceye kadar başka şeyler de oldu Türkiye'de. Erkek arkadaşıyla dolaşmasına izin vermeyen halasını ve babasını çekip öldürüp ondan sonra da evde parti yapan genç kız. Kimdi bu kız? Buna sadece psikopat diye bakmak çok yanlış bir şey. O kızın oraya geliş sebeplerini Dostoyevski çapında bir yazar yaşasa da yazsa. Olmuyor Türkiye'de. O bir gazete havadisi olarak harcanıyor. Her gün gazetenin üçüncü sayfasını açıp okuduğunuz vakit yüz tane roman var. Fakat bunu yazamıyoruz. Onur yazmıyor, Nalan yazmıyor, hiçbirimiz yazamıyoruz.

Son dönemde bir telif hakları meselesi ortaya çıktı. Yapı Kredi Yayınları telif haklarına sahip olduğu şairlerin şiirlerini -belli sitelerden de olsa- internetten kaldırdıklarını açıkladılar. Bu, Türkiye'de yazarlık ve telif hakları meselesini gündeme getirdi.

Benim evimde internet yok. Benim dünyamın dışında bir şey internet. Haberim bile yok. Batı'da nasıl oluyor bu işler, buna bakmak lazım. Çünkü internet bizim kendi icadımız olmadığına göre, Batı'da zaman içersinde tecrübenin de sağladığı birtakım olanaklarla, herhalde sistemli bir hale getirilmiştir. Biz birtakım teknik gelişkinliklere hazırlıksız yakalanıyoruz. Onun etkisi oluyor ama benim pek bildiğim bir konu değil.

Telif meselesi de açıkçası beni başka bir açıdan ilgilendiriyor. Mesela şu çok kötü: Bizim gibi geçmişe yönelik belleği son derece kısıtlı ülkelerde yazarları özellikle edebiyat yazarlarını yaşatmanın en büyük imkânı antolojilerdir. Ailelerin telif sorunlarıyla ilgili bilgisizce tavırları dolayısıyla yazarlar antolojiye de alınmayınca büsbütün ölmeye mahkûm ediliyor. Bundan haberleri yok.

Artık insanların korkuları, tedirginlikleri var. Selim İleri nasıl hissediyor?

Tabii ki çok kederli bir ortamda yaşadığımıza inanıyorum, ama sizin bahsettiğiniz kadar endişe etmek istemiyorum.

Ama çok rahat ettiğiniz de söylenemez?

Hayır, rahat değilim. Öyle bir şey de söylemek istemem, ama çok rahatsız da değilim. Çünkü kötülüğün kalabileceğine inanmıyorum ben. Yani sonuçta Oktay Rifat'ın benim çok sevdiğim bir mısrası var. Yaşamım boyunca onu kendime kılavuz ettim. "İstediğiniz kadar karanlığı vereyim size / Giden geceyi durduramazsınız," diyor. Bence Türkçe'nin en güzel dizelerinden. Ben gecenin çok kalıcı olabileceğine, ebedi bir gece olabileceğine hiç inanmadım. Halbuki bana umutsuz derler, diyorum ya hiç inanmadım. Tabii şu da var. Yetmiş milyonluk bir ortam içersinde birtakım çirkin olayları yetmiş milyonun kaçı görebiliyor. Böyle bir dram da var ortada. Çünkü o insanların dörtte üçü çok zor hayat şartlarıyla yaşadıklarından dolayı mesele edinemiyor birtakım olayları. Gelişen bir toplum oldukça, sanıyorum ki o zihniyetten bir miktar daha çıkacağız gibi geliyor bana.

Hâlâ yazılarınızı daktilo ile yazdığınızı biliyoruz...

Daktilomun yaşı doksanın üzerinde. Çünkü babamdan bana kalma o; hatta belki yüz. En eski modellerden. Amerikan klavye. Babam onu kullanılmış olarak almış. Ondan önce de bir mazisi var yani. Artık çok yorgun bir daktilo. Bir de başka bir sorun var tabii. Şeridi yakın bir gelecekte üretilmeyecek. Sonra ne olacak bilmiyorum. Herhalde ilk baştaki gibi el yazısına dönerim diye düşünüyorum.

Bilgisayar olmayacak yani?

Bilgisayarı hiç düşünmüyorum. Hele interneti falan... Katiyetle böyle bir şeye merakım yok. Bunun bir yararı olduğunu da düşünmüyorum. IV. Murat projem vardı benim. İnterneti çok seven dostlarım bu konuda ondan çok yararlanacağımı söylediler. 6 bin madde var diye özellikle belirttiler. O yaz interneti çok iyi kullanabilen bir dostumun evinde Bodrum'da misafirdim. Ayşe sabahtan akşama kadar altı bin maddeyi indirdi ve benim bildiklerimin daha fazla, daha doğru şeyler olduğuna karar verdik. Hiçbir yararını göremeyeceğimi düşünüyorum, görenler mutlu olsun. Türkiye'de internet bilgilendirme aracı olarak kullanılmıyor bence. Karşılıklı patolojik ilişkiler için gizli haberleşme servisi gibi görüyorum.

Peki, bilgiye bu kadar çabuk ulaşmak iyi mi, kötü mü?

Bence o da kötü, çünkü ötekinin bir macerası var ve sindirmek açısından öteki çok daha yararlı. Yani ben yazamadım, daha sonra yazabilir miyim bilmiyorum IV. Murat projesini. Fakat çok korkunç bir kaynak taraması da yapamadım. Zaten internette karşıma çıkanlarda hiçbir şey yok. Fakat elimdeki kaynaklar veya bulabildiğim kaynaklara baktığım vakit, ben onları bulabilmek için zaman harcadım. O harcanan zaman içersin-

Desen: Elif Nurşad

Akşamsefası

Türkiye'de internet bilgilendirme aracı olarak kullanılmıyor bence. Karşılıklı patolojik ilişkiler için gizli haberleşme servisi gibi görüyorum.

de özümseyebiliyorsunuz bilgiyi, ama karşınıza hazır çıkan bir bilgi, yaratıcılık alanında ne kadar yararlı olabilir bilmiyorum. Çünkü yaratıcılık alanında bir bilginin yararlı olabilmesi için o bilginin ayrıca sizi yaşaması gerekir. Yani sizin bir parçanız haline geldiği vakit artık o bilgi, bilgi olmaktan çıkıp yararlı bir şeye dönüşebilir.

Tek sorun burada şu: Zaman?

Zaman kaybı var tabii ama o da olacak. Bugüne kadar zaman kaybıyla da pek çok eser yazılmış. İnternet çıktıktan sonra da, gerek bizde gerek dünyada, pek olağanüstü şeyler yazıldığını zannetmiyorum. Sonra zaten eskiden bu internetten önce teyp çıktığı vakit de hep iddia şuydu: Teybe oku, yazma. Bu yapılabilir, ben tanık oldum. Kemal Tahir Devlet Ana'yı teybe okudu. Sonra eşi onu tape ediyordu. Onun üzerinde çalışıyordu ve inanılmaz derecede farklı bir söyleme gücü olan biriydi Tahir. Çünkü söylüyor söylüyor, ondan sonra "üç nokta" diyor. Ondan sonra ekliyor: "Semiha üç nokta diyorum tek nokta koyuyorsun." Ondan sonra devam ediyor. Ama bu ayrı bir yetenek. Bende böyle bir yetenek asla yok.

Ben kitabevlerine gittiğim vakit kitapları ellemeyi, okşamayı, koklamayı seviyorum... Evet, bizim kitaplarımızın kâğıdı pek kokmaz ama mesela Fransız kitaplarının kendine mahsus, seneler geçse değişmeyen bir kokuları vardır. Ben onu tercih ediyorum. Ben kitabı aldığım vakit uzun süre ona bakarım. Hemen açıp okuma duygum yoktur. Kapağına bakarım, eviririm çeviririm. Hatta o yayınevinin kaçıncı kitabıymış; ona kadar her şeyini okurum. Sonra o kitaptan tat almaya başlarım. İnternete girip oradan kitabı getirtmek ya da indirmek mi diyorsunuz, onu yapamıyorum. O yeni nesiller için ilginç olabilir ama benim için hiç ilginç bir şey değil.

Gençliğinizde mizah dergilerini takip ediyor muydunuz?

Gırgır her hafta takip ettiğim bir dergiydi. Oğuz Aral tanıdığım en önemli yaratıcılardan birisidir. 1970'li yıllarda Lütfü Akad'la bir film senaryosu çalışacaktık. Hikâyemiz yoktu. O devirde, ısmarlanan bir oyuncuya, yıldızlara göre ayarlanırdı senaryolar. Oğuz Aral'ın Üsküdar'daki evine gönderdi beni Akad. Bir gece içersinde yüz küsur hikâye üretti Aral ve hepsi birbirinden güzeldi. Ben artık ona yetişemiyor, not alamıyordum. Beğenmezsen bu olur, bunu beğenmezsen şu olur diye... Böyle bir sinema dehası tanımadım. Tiyatro yönetti, çok da başarılı tiyatrolar... Eşi de zaten bir dönemin çok başarılı tiyatro oyuncusuydu. Bir insanın kafası bu kadar görsel malzemeye açıksa, kim bilir onun yapacağı film ne kadar etkileyici olabilirdi.

Ben şeyi hatırlıyorum. Karaköy vapur iskelesi. Akşamüstü Gırgır henüz çıkmış. Bekleniyor, itiş kakış alınıyor. Bir de tabii unutamadığım bir anısı var Oğuz Aral'ın. 12 Eylül'den sonra bir ses sanatçımız Türk bayrağına bürünerek çıkıp bir konser vermişti TRT'de. O zaman tek kanaldı televizyonlar. Gırgır'ın o haftaki kapağında bir simitçinin elinde Türk bayrağı; beni de televizyona çıkarın diye... Oğuz Aral'a dava açtılar. Dava askeri mahkemede görülüyor olmasına rağmen bir celsede düşmüştü. Çünkü Oğuz Bey, Türk Bayrağını Koruma Kanunu'na dayanarak bu karikatürü yaptım diyerek ikinci celseye bile gerek kalmadan beraat etti. Çok zeki, müthiş bir adamdı. Büyük kayıptır Oğuz Aral'ı yitirmek.

Şimdi takip edebiliyor musunuz mizah dergilerini?

Ediyorum, arada bir Leman'ı ve Penguen'i alıyorum. Arada takip ediyorum ama, hâlâ aynı gelenek, aynı sevimlilikle, aynı sıcaklılıkla da sürüyor. Oğuz Aral'ın açmış olduğu o yoldan geri dönülmediğini görüyorum.

Günümüz edebiyat ortamını nasıl buluyorsunuz? Bir şey üretilmediğinden yakınılıyor. İyi bir roman iyi bir öykü yazılmadığı söyleniyor.

Evet, öyle söyleniyor. Röportajlarda, söyleşilerde buna tanıklık ettim ben de. Ben hiç öyle düşünmüyorum. Bence çok güzel öyküler üretiliyor. Belki bir tek şiirde bazı endişelerim var. Çünkü şiir başka bir potada eritilmeye başlandı. Belki ben onu yaş itibariyle artık anlayamıyorum, kavrayamıyorum.

Şimdi şöyle bir şey var. Bunları tüm kitapları okuyarak mı söylüyoruz yoksa okumadan afaki mi? Mesela Haldun Taner Hikâye Yarışması jürisinden ben özellikle ayrıldım. Dört yüz dosya geldi. Ben kimsenin oturup da dört yüz dosyayı 5–6 ay içinde okuyabileceğini zannetmiyorum. O yüzden de ayrılmayı tercih ettim. Belki üretim fazlasından bu sözler söyleniyor ama arada son derece önemli kitaplar yayınlanıyor. Ben edebiyatımızın durduğu düşüncesine de pek katılamıyorum.

Bunların en magazinci tavırda olanının içinde bile mutlaka edebiyata karşı bir sevgi var. Onlar hiç de olumsuz şeyler değil. Eski yıllarda evet dergileri çok severdim ama hep öyle olacak diye bir şey yok. Bir çağ biter, başka bir çağ gelir, anlayışlar değişir. İyi niyetle yaklaşmakta fayda var.

Tabii ki son derece popülerleştirme eğilimleri var. Fakat bu konuda inanılmaz bir şekilde tepki de var. Başa baş bir durum. İlk başta belki bu popülerleştirmeye karşı okurun bir şartlanmışlığı oldu, ama bugün aynı zamanda bir tepki de var. Mesela çok satan kitaplar listelerini gülünç buluyorum. Hepsi Alev'le kendim de oraya girmiş olmama rağmen. Neden gülünç buluyorum? Bir defa o kitapların dörtte üçü edebiyat kitabı değil. Özellikle en baştakilere bakıyorsun bambaşka bir şey. İkincisi, bu bir ölçek olarak alınmamalı. Hatta ben zaman zaman dostluk kurma şansına sahip olduğum kitap dergisi yöneticisi arkadaşlarıma hep şunu söyledim. Bir taraf madem kendi listesini dayatıyor, diğer taraf da, diyelim ki sizin seçtiğiniz kişiler olsun. Kitabevinde bulduğunuz bir okurun seçtikleri mesela. Bakalım ne çıkacak? Bir kıyaslama yapmakta fayda var. Çünkü şartlandırıyorsunuz insanları. İşte o şartlandırmanın sonucu olarak da belki arada çok güzel eserler görülmeyebiliyor.

Bu içtenlikli söyleşi için teşekkürler Selim Bey.

Ben teşekkür ederim.

William Blake

İlahi bir Tasvir

Zalimlik bir insanın kalbine sahiptir,
Ve Kıskançlık bir insan suretine;
Terör mükemmel bir insan şeklindedir
Ve Ketumluk insan giysileri içindedir.

İnsanların giysileri sahte demirdendir,
İnsanların şekli alevler içinde bir kazan,
İnsanların sureti mühürlü bir ocaktır.
İnsanların kalbiyse oluğudur aç vücudun.

Çeviren: Duygu Gündeş

İrfan Yıldız

Bu Şehir Üstüme Yapıştı

bu şehrin yağmuru üstüme yapıştı
ben buralı değildim eskiden
bu sokaklar gözlerime yapıştı
gök bu kadar mavi değildi eskiden

acılar açık yerlerinden sızdı havaların
zamanla anladım leylekleri
ormanda sarmaşıktım,
ruhsuz binalar bozdu rengimi
bu şehir üstüme düştü

bu şehrin yağmurları yalan
bu şehrin üstünü kapatmış çatılar
antenler ezmiş bu şehrin ruhunu
bu şehir yaramaz duru gençlik sularına

benim atımdı rüzgârların türküsü
benim atımın yeleleriyle düş kurardı kuşlar
dağlarla deniz arasında yalnız ben vardım
bu şehir aramı bozdu kuşlarla

mavileri karartıyor kuşsuz akşamları şehrin
mavilerin ruhunda patlıyor kara maytaplar
mavilerin en güzelini vurdu serseri kurşunlar
düşlerin balkonu zehir oldu genç ufuklarda
maviler ezik kara yük gemilerinin altında

bu şehir ruhuma dokunuyor
bu şehir karışladı benim mavilerimin alnını
bu şehri tanımıyor beynimin harfleri
bu şehir aldı düşlerimin canını
kara sarı gün batımlarıyla tuzak kurdu bu şehir
davacıyım, ruhuma karışan kara kırmızı ufuklardan

bu şehrin bulutları mektup söylemiyor daha
bu şehrin tuzu kuruları kaçırdı tadını
bu şehir bozdu gözlerimin mavisini
bu şehir yok etti cennetimin kuşlarını
kınıyorum kara kontratosunu bu şehrin

ya ben gitmeliyim, ya bu şehir benden
yer kalmamış sevgilerin iç yüreğine
ak gömleğimi sardı kara ayinleri sevgisizlerin
dağlara ve kuşlara dileniyorum
açık mavi dallarına düşler bağlıyorum senin
ey göksel kaya, ey göksel ırmak, ey göksel rüzgâr
ey mavi kapıların efendisi, ey mavi kapıların efendisi

Akşamsefası

Cemal Dindar

MARANGOZ MUSTAFA
HİÇ BUNLAR DİLENMEZDİ HA

KORKUDAN DOLAYI AKLINI KAYBETTİ...

Auden'di sanırım; Yirminci Yüzyılı 'anksiyete çağı' olarak adlandırmıştı. Anksiyete(sıkıntı) ile korku arasına genelde şu çizgi çekilir: anksiyete nedeni belirsiz korku iken, fobik korkunun nedeni belirlidir; kişi, köpekten, yılandan, fareden... korkar...

Urfa'daki psikiyatri pratiğim boyunca, şaşırtıcı olan gözlemlerimden biri de bu alanla ilgiliydi. Kişilerin, özellikle yakınlarının hastalıklarla ilgili açıklamaları, sıklıkla, bir şeyden, bir durumdan, bir kişiden korkmakla açıklanmaktaydı. Ani, beklenmedik, sıklıkla yerel söylencelerdeki korku öğeleriyle ilintili bir yaşantı sonucu hastalığın ortaya çıktığı dile getirilmekteydi. Psikiyatri literatüründe tarif edilen anksiyetenin saf haliyle rastlanması enderdi. Eninde sonunda elbette bir sendroma, örneğin panik bozukluğa, örneğin obsesif kompulsif bozukluğa... Dahil edilebilir, öyle kaydedilebilir yaşantılardı bunlar... Fakat, bu kayıt birçok durumda anlamaya yardımcı olmak yerine, âdet yerini bulsun içindi. Birçok anksiyete rahatsızlığının, hatta psikotik yaşantıların ortaya çıkmasını önceleyen korku verici, ya da tehdit içeren, ya da beklenmedik zedeleyici bir deneyim, yani ruhsal bir travma anlatılmaktaydı.

Travma, öyle görünüyor ki, psikiyatrinin mevcut yapısının aşılacağı alan olacaktır. Psikiyatri bu durumun farkındadır. Birkaç açıklama modeliyle de bu açmazdan kurtulmaya çalışmaktadır. Bunlardan biri; etioloji, yani hastalıkların nedenleri ile ortaya çıkarıcı, tetikleyici olaylar arasında bir ayrım yapmak. Bu ayrım gerçekliği anlamaktan çok, mevcut psikiyatri paradigmasına uygunluğu ile işe yaramaktadır. Deyim yerindeyse bir dikotomi yaratarak gerilimi azaltmaktadır; biyolojik etkenler etyolojik 'ajanlar' olarak birincil önemle sınıflandırılırken, toplumsal etkenler tetikleyici olarak ikincil önemle kataloglanmaktadır... Böylece, zaten ideolojik yükü bir hayli fazla olan psikiyatrinin mevcut sistemle çatışmaları en aza, uyumluluğu optimuma yükseltilmektedir. İkincisi; bozukluklar arasında geçişkenliklerden söz edilmektedir.

Panik bozukluğu vardır. Saf bir panik bozukluğa rastlamak Urfa'da çok güçtür. Obsesif kompulsif bozukluk vardır. Somatizasyon** bozukluğu vardır... Bunların hepsinden az çok içeren yaygın anksiyete bozukluğu vardır ve denilir ki; bugün panik bozukluk, yarın obsesif kompulsif olarak gelebilir... Daha vahimini ise Akıl Hastalığı Miti adlı kitabında **Thomas Szasz** şöyle özetlemişti; psikiyatride yapay bozukluk diye bir kategori var, simulasyon diye başka bir kategori var... Oysa, mevcut psikiyatride sınıflamanın, dolayısıyla da uygulamanın yükseldiği zeminin yapaylığı ile ilgili en iyi işaret de budur... öyle 'bilimsel' bir çıkarsama ki; taklidinin de taklit olduğu hastalıklar vardır...

Bu da Marangoz Mustafa. Bu marangozdu. Bir gece korkudan aklını kaybetti. Hep burada otururdu. Gece çalışırken bir anda... Neden korktuğunu nasıl korktuğunu kimseye anlatamıyordu... Çünkü anlatacak bir durumu yoktu... Hep otururdu... düşünürdü. Çok aklı başında kibar bir insandı o. Çay içmeye mesela kahvemize gelirdi. Oturur çay içerdi. Çayın parasını muhakkak verirdi. Mesela diyelim ki bir ekmek fırından alacaksa, o ekmeğin parasını verirdi. Ama ne kadar parasını verirdi? Diyelim ki yirmi beş kuruşu var elinde ekmek de iki buçuk lira... Kendi yirmi beş kuruşu verir derdi ki... Ekmek ver... Diyelim on kuruşu var... Bir lirası var iki lirası var... Onunla gider çayını içer çaycıya der ki, Veli al siye para, der çay ver... Çayı da ekmeği de parayla alır... Parayla yerdi. Yani kimseden bir şey istemezdi.

Hiç bunlar dilenmezdi ha!

Yani bunlar... Evet akılları yok... Ama dilenmezler... Bir şey verirsen alırlar... Vermezsen de almazlar...

İstemezler kimseden...

HİÇ BUNLAR DİLENMEZDİ HA...

İhtisasımı Bakırköy Akıl Hastanesi'nde yaptım. Her sabah, kantinden poğaça alıp kahvaltı yapardım. Manzaranın klasik tamamlayıcısı, dilenen hastalardı. Sabah, öğle, akşam... Fark etmezdi. Urfa'da, dilenen tek bir hasta görmedim. Bu, belki de üzerinde en çok düşünülesi ayrımlardan biridir; yani, geleneksel değer yargılarının, ahlakın akıl hastalarına bile hükmetmesinin sırrı... Ya da şöyle söylenebilir; akıl hastalarının dilenmelerine belki de gerek kalmıyordu. Onlara elbise almak, onların karnını doyurmak, onlarla iki çift laf etmek, söyleşmek bir erdem, iyilik, her şeyden öte kutsal bir deneyim gibi yaşanmaktaydı. Ben, Urfa'da, kutsallıktan arınmış, arındırılmış, öyle algılanmış tek bir akıl hastası, dolayısıyla akıl hastalığı bilmiyorum. Görmedim.

Akıl hastasını dilenmek zorunda bırakmayacak kadar onurlu bir şehirdi Urfa...

Bunları yazarken, aklıma, Bakırköy'de yayınladığımız hastane gastesindeki bir öykü geldi. Bir hekim arkadaşın tanıklığı: sabah o kantinin önünde alışveriş yapan hasta yakınları ile bir akıl hastasının sohbetidir:

"Nerelisin?"

"Erzurumlu."

"Öyle mi?.. Çalışıyor musun?"

"Evet!.."

'Evet' yanıtını alan 'iş güç sahibi vatandaş' yanındakilere dönüp:

"Çalışıyormuş," der ve hep birlikte gülerler... Sonra hastaya dönüp tekrar sorar:

"Nerede çalışıyorsun?"

Hastanın yanıtı... ah bu düzenbozuculuk işte:

"Bir dadaşın düşünde..." olur.

Dilenenin de dilenmeyenin de buluştuğu yer orası, bir dadaşın düşü...

Bunlar, karşıtıyla birlikte doğrudur: toplumsal sistem de kendini savunur; psikiyatri bu savununun bir parçası olur...

1970'lerde; haloperidol, o dönemki meşhur adıyla haldol yeni piyasaya çıkmış... O yılların tanığı çalışan rahmetli Adil Amca öyküyü şöyle anlatmıştı:

"A. vardı, o zaman hastanede yatanların arasında... Öyle paranoid ki, ekmek dışardan geliyor, hastaneye, o gidip kapıda ekmek arabasını karşılıyor, ekmeğini orada alıyor... İçerde bir şey katarlar diye... Saç sakal birbirine karışmış, pejmürde, yetenekli bir adam da... Resimler yapıyor, anlaşılmaz, garip resimler... Bizim anladığımız tek şey bu resimlerde; imzasını penis olarak atıyor... Elime biraz haldol geçti... Nereden hatırlamıyorum... Geçmiş zaman. A'yı o haldolla tedaviye aldım... Bir hafta sonra A, o zaman Raşit Tahsin Pavyonu vardı, şimdi hemşire lojmanı, onun önündeki incir ağacına asılı bulundu... Hâlâ zaman zaman düşünürüm... O ilaçlar, diyorum, A'yı resimleriyle, o penis işaretiyle yüzleştirdi, epeydir tanımadığı, dışında durduğu şeylerle yüzleştirdi... Buna dayanamadı..."

ÇAPUT BAĞLANMIŞ GÖĞ BAŞAKLARA

Erkan Oğur

-gece yanar manastırın çırası-
söyle babam
söyle iki gözüm Refik Başaran
Kapadokya bağlarında gövermiş
sesinle
bakır leğenlerde ezilmiş şıra
yılkıların toynak sesi
demirin uygar sesi
kol kola kayboldular çarşılarında
kesme umudun gel hemen söyle
Fırat kenarında karşılar bizi
Elazizli Enver Demirbağ

-ahciği yolladım urumeline-
göğsünde sakladığı
nice derviş nice zahit nice
ipek mendildir söz niyetine
salların nehirlere sevdalandığı akşar
ateşî kehribar tespihler gibi
iki yakası bir olmuş hayat
çaput bağlanmış göğ başaklara
Harput yollara bakar
kalesinde yırtık bir şal
ahcığı arar...

-karşı dağlar cevizinen kilise-
Barak ovasından havalanıyor
türkmen avazı sevdalı
telli duvaklı bir çift turna
bir çift yol türküsü
aynı dağlar aynı nehirler aynı
köprüler boyunca
-yoksa sana yad düzen mi düzdüler-
Circis Gümüşkalem, kardeşim
doğumun 1911... Urfa
dört yaşında yetim kaldı, yazmışlar
dört yaşında... 1915
ne şaşmaz hesap
Urfa'nın Halep'in Beyrut'un çocuğu
yolların bacını trahom almış
gözlerin bir çift nazar boncuğu
yetimhanelerin coğrafyasına
bin yıllık bir düşün mezar kitabesi
ertelenmiş bir veda kelimesi
türkçeye verdiğin selamın adıdır
şiir defterin
-kavuşan gönüller-
adı bile bir kardeşlik iklimi

bunlar tesadüf mü?

-kaleboynu yokuş e-
bilse Bedih bilirdi
o da gitti gazelleri kuşanıp
Harran sessizliğine

-mahlemizde hoş süryani-
mahlemizde can ermeni
mahlemizde...
o mahle
nerde?

Metin Fındıkçı

MAHMUD DERVİŞ'DEN

Mahmud Derviş'in, **Edward W. Said** için yazdığı aşağıda sunacağım bu uzun şiiri okuduğumda; Edward Said'in yalnızlığıyla ilgili yazmak istediğim yazı yeniden gelip gündemime oturdu. Bu büyük insanın yalnızlığı, hayattayken, hatta en tanınmış zamanlardaki halinde bile yalnızlığının üst düzeyde olması benim için dikkat çekici olmuştu.

Bu yalnızlık bireysel bir yalnızlık, içe kapanma değil. Bu yalnızlık bireyin büyüdüğü topraklarda, kendini bulma aşamasındayken (Kahire) özlediği ve bir türlü edinemediği özgür ortamındaki çırpınış ve de varoluş çizgisindeki yalnızlık halidir. Filistinli Edward Said Müslüman değildi. Ama, Filistin toprakları ve insanı için dünya çapında en çok bilinen ve yazdıklarıyla onun için mücadele eden yazarlardan biridir denebilir.

Edward Said'in yalnızlığı: Yahudi olmasına karşın, Yahudilerin İsrail'de Siyonizmi yaşatma adına 1920'lerden bu yana belirli aralıklarla gerçekleştirdikleri kuşatmalarla yaptıkları katliamlara ve yürüttükleri siyasete karşı her zaman muhalif bir tavır sergilemesi yüzünden sayısız Yahudi'nin ve Yahudilerin resmi hükümetlerinin nefretini kazanmıştır. Aynı zamanda uzun yıllardır yaşadığı ABD'nin yürüttüğü İsrail politikasına karşı dünya çapında bilinen ve ses getiren sayısız makale yazıp, konferanslar verdi. Bu yüzden bilinçli bir entelektüel ve bilim adamı ve de edebiyatçı olarak her iki yerde kendi isteğiyle yalnızlığını ilan etmiş bir insandır.

Müslümanlarda neredeyse kanun haline gelen ve hadis olarak her daim yazılı duran **Hz. Ömer**'in bir deyimi vardır. Hz. Ömer, Irak'ı kuşatmak için bir komutanını göndermiş ve müdahale ederken "Tek bir ağacı yerinden sökmeyin" diye uyarmayı ihmal etmemişti. Binlerce yıl bu güzel sözü unutturmadan günümüze taşıyan Arapların, bugün (gerek Irakta ve gerekse Filistin'de) yaşananlara baktığımızda neredeyse kendileri her iki durumda sessiz kalmakla, peygamberlerine karşı saf tuttuklarını görüyoruz. Yani kendi topraklarına dışarıdan gelen müdahalelerle bırakın bir ağacı sökmeyi neredeyse Irak'ın o kadim kültürü sökülüp atıldı, ama rahatları kaçmasın diye kimsenin gıkı çıkmadı. Yaser Arafat'lı Filistin'in son kuşatılışında hiçbir Arap gazeteci ve aydın tek bir makale tek bir söz söylemedi, Ürdünlü bir gazetecinin makalesi hariç.

Aslında "anı"yı oluşturan nesneleri insanın kafasından söküp atması pek mümkün değil, çünkü insan kimliğini oluştururken bu nesneleri birbirine ekleyerek örerek oluşturur. Edward W. Said, Amerika'da benzerini bulması mümkün olmayan Talbieh'teki o hiçbir zaman unutamadığı çocukluk ve gençlik yıllarının evini, hiçbir özelliği olmadığını bilip söylediği halde, o evin giriş yolunda duran çam ağacını ömrü boyunca hatırladı ve aklından çıkarmadı. Belki de o evi anımsarken, o eve kimlik kazandıran o çam ağacıydı. İsrail işgalinde yerle bir edilen bu yerler; tıpkı Said'in kültüründe var olan Filistin'in yok edilişine eş değerdir. Hayatından yiten o ev ve ağaç aynı zamanda yitirmiş olduğu Beyrut ve Kudüs'tür. Oysa, mal-mülk Said'in hiçbir zaman umurunda olmamıştı. "Tek hevesim pipo ve giysi biriktirmektir." diyordu. Çünkü Said yurtsuz ve yersizdi, bir yerde durup mülk edinmek bir yana "gideceğim yerden belki dönmem" diye giysi ve sevdiği pipoları yanından ayırmazdı. Bu da bana göre anlaşılabilir bir

Mahmud Derviş

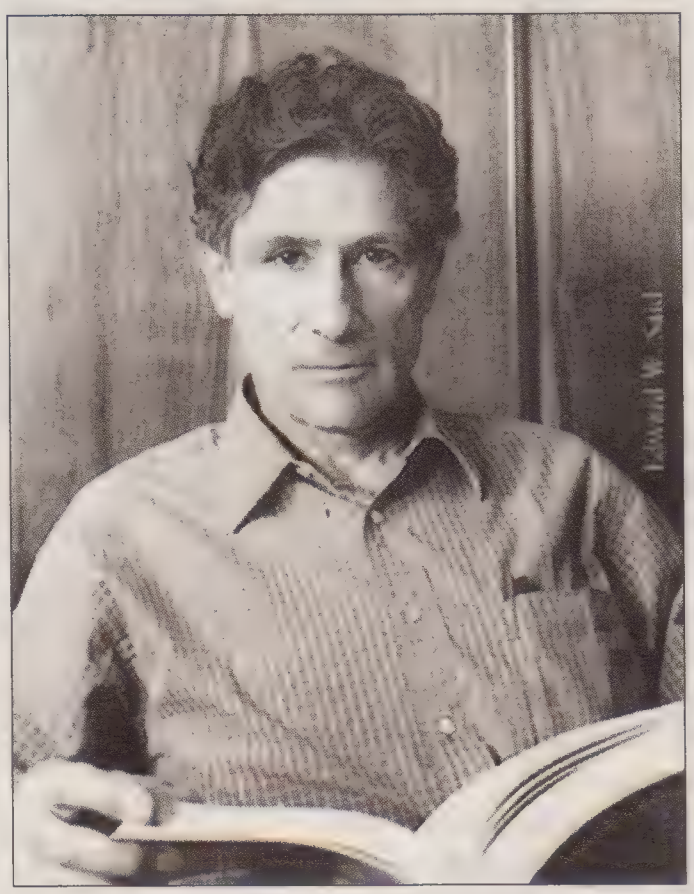

yalnızlık seçimidir veya dünyanın herhangi bir noktasında durmak talan edilen kültürün rahminde durmaktan iyidir. Talan edilen kültürün rahminden çıkıp yabancısı olmadığı başka kültürlere yelken açmak, oradan gözlemlemek, oradan çığlığını duyurmak. "Yaşamın içerisinde geçmişi-unutulmuş ve yitirtilmiş olanı- bulmaya çalışarak ilerliyoruz. Anladım ki benim rolüm yeniden yurt edinmenin, eve dönmenin temelinde imkansız olduğu bir kayıp öyküsünü yeniden ve yeniden anlatmak."derken bile. Zaten yetiştiği Arap topraklarını hiç aramadığı gibi, uzun yıllar yaşadığı Amerika toprakları da hiçbir zaman umurunda olmamıştır.

Edward Said'in, 2000 yılı Mart'ında yazdığı bir makalede yine Yahudi olmasına karşın, aydın oluşunun vermiş olduğu bir sorumlulukla İsrail tarafını bırakıp, Mahmud Derviş'i ve dolayısıyla ezilen tarafı tutması Said'in bilinçli -yalnızlığı- tutumunu sergilemektedir. Makalenin konusu İsrail parlamentosunda tartışılan Mahmud Derviş'in şiirinin seçmeli ders olup olamayacağıydı. Bu konuyla ilgili Said'in görüşü: "Çağdaş dünyanın başka bir yerinde buna benzer bir durumu ne hayal edebiliyorum ne de biliyorum. İslami ortodoksi ya da Taliban ideolojisinin aşırılıkları hakkında çok şey duyuyoruz, ama Batılı liberallerin çoğu -Yahudi olsun veya olmasın- dünyanın başka yerinde ötekine karşı açık bir tavır benimserken, İsrail'in Temel Yasalar'ında somutlanan kendine özgü tutumu, Yahudi olmayanlara karşı benimsediği cezalandırıcı tavırları ve 'güvenlik' ile ilgili histerik teorileri gizemli bir şekilde yorumdan muaf tutulmaktır. (...) Batılı liberaller bugün Mahmud Derviş'e yöneltilen saldırılar karşısında ağızlarını bile açmamışlardır. (...) İsraillilerin bu histerik tepkisi nedendir ve burada söz konusu şiir nosyonuna –sadece nosyonunabile tahammül edilememektedir. (...) Derviş'in şiiri gerçekte neyi tehdit etmiştir? Temelde, bir İsraillinin bilincinde bir Filistinlinin geçek varoluşunun kabul edilebilir olmasına imkân vermiştir. Artık karşı karşıya kalınan bir terörist veya bir 'barış muhatabı' değil, İsrail'den bağımsız tarihiyle, hazır diyetiyle ve diliyle gerçek bir insan varlığıdır," diye yazıyordu.

Edward Said, Yersiz Yurtsuz kitabının sonunda yalnızlığını şu cümlelerle tamamlıyor: "Özgürlük arayışım, içimdeki alt kimliği ya da "Edward" tarafından gizlenen kişiyi keşfetme sürecim ancak böyle bir kopuşla başlayabilirdi. Bu yüzden de, yıllar yılı çektiğim yalnızlığa, mutsuzluğa rağmen bu arayışın, aslında talihli bir dönüm noktası olduğunu düşünür oldum. Artık ne "doğru" olmak ne de yerli yerinde (sözgelimi evde) olmak önemli, bir eve sahip olmamak, bundan böyle hiçbir yerde kendini pek de evinde duyumsamayacak olmak daha iyi. Hele de ölene kadar kalacağım New York gibi bir şehirde."

Edward Said hayattayken, Mahmud Derviş onu 4-5 defa New York'ta ziyaret etmişti. Edward Said'in ölümünden sonra ona adadığı aşağıda çevirisini yaptığım yedi sayfalık *"AHENK"* şiirinin büyük bir bölümünü sunuyorum.

AHENK / Mahmud Derviş

Edward Said için

New York, kasım ayı, beşinci cadde
Madeni bir gökte güneş ölgün
Diller ayakta
Kıyamet festivalindeki kalabalık
Gökyüzüne yakın ışıkların kimliği
Şiir ister
Ziyaretine gerek görmez özgürlük heykeli
Üniversiteler
Tiyatrolar
Kutsal caz
Müzelerin büyüsü
Zamanda olmayan zaman
Bu garip benliğime dedim:
Burası Babil veya Sodom mu?
Edward'la otuz yıl önce orada karşılaşmıştık
Zaman bugünden daha az asiydi
Hepimize dedi:
Oysa geçmişin denenmişti
Yarında yaratılacak rüyanın anlamını
Hurma ağaçlarının dostluğuyla güvenli yarınımızla gideriz
Ve çayırın mucizesiyle
Ben anımsamadan akşam gideceğimiz sinemayı
Ancak bana nağmeler söyleyen eski bir kuş ötüşü duydum
Ne bir at ne bir söylenti ona eş
Ne de celladını soran bir gülüş: ben sen miyim
Kılıcım gülümden daha büyüktü
Senin yaptığını yaptığımı mı sorguluyorsun
Görüşümü fazlasıyla belirten bu soru
Camdan bir büronun içinde
Bahçeden bir zambak uzanır bana
Ellerim iki beyaz kalçanın olduğu yerde
Görüşümdeki zamir gibi
Bölünen insanlığımla birlikte sulanan hesaplar
Dünde olmayan yarın
Oysa yaklaşan
Sunulan dönüş köprüsünün olduğu kadar
Berberiye'ye

New York
Edward gündoğumunun köprüsünde uyanıyor
Mozart'ın müziğiyle dalıp gidiyor
Üniversitenin tenis sahasında oturuyor
Düşüncenin yolculuğuna dalıyor sınırdaki valizlerin üstünde
New York Times okuyor
...
Gündoğumunda bağırıyor: o değil
Rüzgârda yürüyen
Rüzgârda kimin olduğunu
Rüzgârın kubbesi olmadığını
Rüzgârın evi olmadığını
Kuzeyi batıya ulaştıran rüzgâr
Diyor:
Ben oralıyım
Ben buralıyım
Ne oralı ne de buralıyım
İki dilim var hangisinde düşlediğimi unuttuğum
İngilizcem var bireyselliğimi yazdığım
Bir dilim var gökyüzüyle konuşan Kudüs'ten
...
Aralarında sen kimsin?

Arşivi

EDWARD W. SAİD'E ŞİİR

Yitirdiğim benliğimi tanımıyorum
Ben ben değilim
İşaretler ve sözcükler arasında
İkinci şahısım ben
Söylediğim bu şiiri yazacağım:
Baykuşun kanatları gibi tek bedende iki kişiyim
İşaretlerin taşıdığıyla yetinen ve sonbahar mevsimine geç kalanım
Bu şehri seven
Ve ondan giden
Gelecek çok mu uzak?
Hangi şeylerle göçü seveyim
İki kültür arasında özgür bir yolculuk var içimde
İnsanoğlunu cevherinde yenilenen olaylar gibi
Donanmış sofralarda toplanılır
Bu dipnotla yaklaşılan
Veya reddedilen merkezde
Ne doğu tamamen doğudur
Ne de batı tamamen batı
Sayılara açıktır bir kimlikte
Ne gümüştür
Ne lağım
Nehrin üstünde uyuyan bir mecazdı
...
Erkek kadının kapalılığını ve düşünü yazacak
Kadın erkeğin imini ve yıldızını
Aşk aşka benzemeyecek
Gece geceye
Yitişimizde erkeklerin safını sayar güleriz
Ne yaptın?
...
Şehir ve ölüm
Aşk şiirini inişiyle tamamlayan ayın yanında
Haşhaşı kıran dostların düşüncesini savunurum
Şehrin çabucak geçilen kıyılarını savunurum
Hangi şeylere yayılacak dönüşüm?
Önüm beni çekiyor ardım itiyor
Olduğum saatte düşmedi kıyılar kumlara
Dünkü ziyaretimle yayılıyorum
Gurbette yaptığım gibi
Oysa hüzünlü bir akşamı dinlediğimde
Çobanın şiirlerini:
...
Eve ne zaman gittin
Kudüs'teki evine
Şaşkınlıkla istediğin?
Annemin divanında uzanıyorum şimdi benliğimden uzaklaşıp
Bir çocuğun yaptıklarından korktuğu gibi babasından
Benliğimin mutlulukla doğuşuna yönelerek
Kayıp dedelerimin duygularına yönelerek
Yasemin bahçesinden gelen yaz kokusuna
Ancak sırtlan gerçeklerden ayırdı beni
Etrafında dolanan kuyruğun arzusuyla
Korktum mu?
Ne aldım?
Yüz yüze gelmeden dağıldığım hasretle
Çıkış kapısında durdum
Gurbetten izin mi isteyeceğim
Ben benliğimin ziyaretindeyken yatağımda uyuyorlar
Beş dakika
Saygı duyan benimle mi
Düşüm çocukluğumda duruyor
Soracaklar mı:
Yüce yabancılığımı kim sordu
Savaşta ve barışta sözcükler de savrulacak mı?
...
Ancak okuyan soracak
Endişeli zamanda şiir yıllarca bize bunu söyledi
Kan
Ve kan
Ve kan şehrimde
Adım ve adınla
Badem çiçeklerinde
Muzun kabuklarında
Bebek sütünde
Renklerde
Gölgede
Buğday tanesinde
Tuzlukta
...
Sana yeterlidir tanıkları sevindirmeye
Bulutun üstünde yürüyen özgürlükle
Günde kan
Gecede kan
Sözcüklerde kan
Söyler: şiirin hasretle yüzleşene dek
Işıktan bir ip gitarın kalbinde ışıldar
...
Benliğinin duyması için bağırıyorum
Öğrenmen için bağırıyorum
Bu yeryüzünde hayat hâlâ mümkün
Sözcüklerle dolan yarıldığında
Sabaha ulaştı ırmak veya yol
Rica uzar
Ve zenginlik
Yüzümdeki özgürlüğü
Söylüyorum:
Yaşayacağımız
Şanımızla terk ettiğimiz bu hayatı
Sözcükleri avladıktan sonra
Okuduklarıyla iki kurtuluşu yaşayacak
Ritsos'un deyimiyle bu sözün sınırına sahip çıkacak
Ve dedi: senden önce öldü
Geleceği sana miras bırakarak
Sordum:
Gelecek çok mu uzakta?
Senden önce öldü ve
Dedi: Celile'nin dağına saygı
...
Senden önce öldü
Geleceği sana miras bırakarak
Mezarının yanında
Yeni bir Sodom'da iki bin yılında
Babil'in halkına Sodom'un savaşı yeniden dirilince
Kanserle birlikte
Tükenişle birlikte bir kahramandı
Romanın bölümlerinde uzaklaştırılan hakkı savunarak
Dirilişinde nesir geri dönecek
Çıplak
Çıplak
Kolob'un oturduğu yerde
Başların üstünde
Zehir yayılır
Elveda
Elveda
Elveda acının şiiri

Arapça aslından çeviren: Metin Fındıkçı

Yükte hafif, pahada ağır

yeniHarman

Gündemi harmanlamaya devam ediyor

LeMan Dergi Grubu

Beklenen çarpışma gerçekleşti...

küçük İskender

kaptanlığındaki şiir akşamları

Leman Kültür'de

Okura ulaşma yolları, sanal medyada giderek çeşitlense de somut medyada giderek tıkanan şiir, ayakta durmakta zorlanıyor. Bu artık sır olmaktan çıktı. Basılan şiir kitabı sayısı giderek azalıyor, şiir kitapları satmıyor. Ancak bu, şiirin öldüğü anlamına gelmez, sadece günün koşullarına uyum sağlamakta zorlandığı anlamına gelir. Çünkü şiirin kaynağı bizim içimizdedir ve o kaynak henüz kurumadı, belki de hiç kurumayacak. En azından biz, yani insan var olduğu sürece. Ancak giderek maddileşen hayatın içinde, içeriği gereği soyut bir malzeme olan şiir için şair artık ön safa geçmek zorundadır. Şiirini kuşanıp bedensel varlığını ortaya koymak ve onu bu yangının içinden geçirmek zorundadır. Belki de bu, şiirinin tek medyası olarak şairin bizzat köy

köy dolaştığı "ozanlık" biçimine geri dönüş anlamına gelecektir.

Şiiri hayatının her alanına yaydığı için, kendi köşesine çekilip karanlık köşelerde mırıldanmak yerine sokağa çıktığı için, belki de K. İskender bu anlamda, günümüzde çok az bulunan "gerçek" ender şairlerden biridir. Şiiri ne olursa olsun, onun, şiiriyle birlikte yaşaması, onu gittiği her yere götürmesi ve inatla hayatını şiirle kazanma çabasının ardında yatan "yiğitlik" bilinci yadsınamaz. Onun başarılı olması, onu bu savaşta yalnız bırakanları da kurtaracaktır. Ancak onu yalnız bırakmayanların da olduğunu bilmek gerekir. Bunu, Leman Cafe'de yaptığı "Çarpışma" adlı şiir gecelerinin ilkinde gördük. Gecenin onur konuğu Ataol Behramoğlu'ydu. O, Türk şiirindeki tartışılmaz cüssesine rağmen, büyük bir tevazuuyla küçük İskender'in şiir gecesine geldi ve ona destek verdi. Bu tür şeyleri sık sık yaptığını bildiğimiz Ataol Behramoğlu'nun, sırf bunu yaptığı için bile bir kat daha büyüdüğünü söyleyebiliriz. Cezmi Ersöz de geceye katılıp "şiir"e destek verenlerden biriydi. Anlattığı basit bir hikâyenin, sırf anlatım biçimi nedeniyle orada bulunan herkesi gülmekten kırıp geçirmesi, ondaki müthiş anlatı yetisinin, belki de pek bilinmeyen bir yanını ortaya koyuyordu. Geceye katılan ve şiirlerinden örnekler okuyan genç şairler, henüz kendi şiirlerini bulamadıkları izlenimi verse de şiirin yaşamaya devam ettiği inancının birer göstergesiydi. Eğlencesi, şiirleri ve şiir konusundaki tartışmalarıyla gecenin, bütün olarak ele alındığında tam bir şölen haline geldiğini görünce, içimizde bu tür gecelerin daha sık ve daha yaygın gerçekleştirilebileceği umudunu hissettik. Şiir, soğuk salonların kasvetinden kurtulmuş, şairiyle, dinleyicisiyle, içkisiyle, duygusal coşkularıyla, taşkınlıklarıyla kendi doğasına uygun bir ortam bulmuştu. Ahmet Necdet, Nafer Ermiş, Aslan Özdemir, Hüseyin Alemdar da geceye katılan şairlerdi. Kaçak Yayın'ın ve Leman Kafe'nin bu "Çarpışma" gecelerine yaptığı katkıyı da unutmamak gerekir:

"Bu savaş kaybedilecekse bile bu, teslimiyetle olmayacak ve şair çarpışarak geri çekilecektir," cümlesinin bir kez daha içimizden geçmesini sağladı Leman Kültür'deki şiir akşamı.

Dünyanın Sokakları — Metin Yeğin

GEÇMİŞ SEVGİLİLER GÜNÜ

Yıllar önce bir sevgililer günüydü. Cambridge'de lüks bir ingiliz restoranında çalışıyorduk. Sevgilim garsondu. Ben bardaydım. O gün için çift yevmiye veriyorlardı ve müşteriler daha iyi bahşiş bırakırlar diye düşünüyorduk. O gün çalışan diğer garson da genç bir Fransızdı. Öteki bütün garsonlar ve müdür, sevgilileriyle bir başka restoranta gitmek için o gün çalışmıyorlardı. Sadece Patron ordaydı, 68 kuşağından, yahudi bir İngilizdi. Bizi eski arkadaşlarına gösterip, 'Bakın bunlar hâlâ devrimci' diyordu. Onlar da akvaryumda ender rastlanan balıklara bakar gibi bize bakıyorlardı. Restoranttan akşam ayrılırken ya da sergilendiğimiz arkadaşlarının yanında sol yumruğunu sıkıp, başının yanına getiriyor 'Hasta la Vista' diyordu. Gülüyorduk. Akvaryumda hava kabarcıkları arasında dolaşan mutlu balıklar gibi görünüyorduk. Aslında keyfimiz fena değildi. 5-6 saat çalışıp, bahşişlerle iki kişi, günde 100 paundu doğrultup, Güney Amerika için yolculuk parası biriktiriyorduk. Bir de piyanist vardı, o gün sevgilisinden ayrı, bizle çalışan. Müşteriler durumuza, muhtemelen üzüleceklerdi. Henüz pencerenin önünden geçerlerken bile mahcup ve mahzun bakıyorlardı. Bence durumumuz eskiden her bayram ve yılbaşı günlerinde televizyonlarının başındakilere gösterilen fedakârca görevlerini yerine getiren polis ve itfaiyecileri andırıyordu. Gerçekte televizyondaki bayram ve yılbaşı programı sırasında eğlenen olmuş mudur hiç?-

Sevgililer günü için bütün masaları iki kişilik hale getirdik. Masaların ortasına küçük vazolar yerleştirdik. İçine birer çiçek koyduk ve akşama kadar solmasınlar diye her birine üçe böldüğümüz aspirinler attık. Sandalyeleri karşılıklı yerleştirip fazla olanları kapattık. Birkaç masanın sallanan ayağının altına karton koyup, aşkın şiddetine hazır hale getirdik. Günün mana ve ehemmiyetine uygun masalar oldular herbiri. Piyanist de yerine oturunca hiçbir eksik kalmadı. Gülümsemesini dudağına yerleştirdi. Bir meyva suyu gönderdim. Gülümsemesi sadece bir an gerçeğe dönüştü. İçince bir an daha. İçine içki katıyordum meyva sularının. Cin,votka ya da skoç viski. Patronun haberi olmuyordu. Bütün garsonlar beni seviyordu. Mutfaktaki çalışanlara da yemek asansörüyle kirli tabakların arasında içki gönderiyordum. Her gecenin sonunda bütün çalışanlar çakırkeyif oluyorduk. Yerim güzeldi. Ve her şeyi görebiliyordum.

Piyanistin ikinci melankolik parçası esnasında gelmeye basladı sevgililer. El eleydiler. Hepsi. Zarafet ve nezaket içindeydiler. Hepsi. İngiltere restoranlarında genellikle saatle oturma vardı. Vardiya usulü müşteriydiler.Yani mesela yedi de gelmişseniz dokuzda kalkmak zorundaydınız. Yerinize yenileri geliyordu. Bu yüzden bütün sevgililer, birlikte akın etmeye başladı. Küçük, sevimli bir kuyruk meydana getirip vestiyere paltolarını verdiler. Bir an için birbirlerinin elini bırakıp, kendilerini ayıran vestiyerden hemen sonra ivedilikle tekrar elele tutuştular. Buz dansında çiftler toplu gösterimi edasında salona ikişer ikişer girdiler. Bizimkiler masalarını gösterdi, yerlerine oturdular. Zaten neredeyse geçen yıldan yer ayırmışlardı. Bu yüzden masaları bile belliydi. Muhtemelen de birbirlerinden ayrılan olmamıştı. Belki de rezervasyonu ziyan etmek istememişlerdi. Vazolarda aspirinle coşmuş çiçeklerin karşısında gülümseyerek oturdular. İnanın çok komiktiler. Genellikle sofra şarapları sipariş ettiler. Bir kaç tane pahalı şarap da verdim. Bir tanesi ortadaki çifte gitti. Zaten en dikkat çeken onlardı. Kızın başında bir taç vardı. Elinde de bir asa. Tül bir elbisesi vardı. Belki de ipek mipektir anlamam ki. Ama çok komikti. İlkokul müsameresi gibiydi, Pamuk Prensesler ve biz. Kimse farkında değildi. Hiç kimse sevgilisinden başkasına bakmıyordu. Ne güzeldi. Off of.

Piyanistin beş dakika mola verdiği anda sanki anlaşmışçasına ellerini yanlarında getirdikleri çantalarına uzattılar, hediyelerini çıkardılar. Hepsi bir şaşırdılar. Bir şaşırdılar. Güldüler. Sarıldılar. Öpüştüler. Bir daha sarıldılar. Bütün bu hareketleri artık sarhoş olmuş piyanistin çaldığı yapış yapış aşk şarkılarının müzik ritmiyle yaptılar. Erkeklerin dudaklarına ruj bulaştı, kadınlarınkine yağ. Kucaklarındaki peçetelere dudaklarını sildiler. Sonra yemeklerine döndüler. Aşk mönüsünden seçilmişlerdi. Koca tabakların ortasına yerleştirilmiş, diğer günlerin yemeklerinin aynısıydılar. Sadece şef isimlerini değiştirmişti. -Aşçılık ve pezevenklik duygulara hitap eder diyordu bir yazar.- Boş ve kirli tabaklar içinde hediye paketleri, kurdeleleri, sahte şaşırma ifadeleri, hediye hayal kırıklıklarıyla geri geldi. Üstüne fışkırtılan kremayla kalp çizilmiş tatlılarının yanında biraz daha şarap söylediler. Bu gerileme dayanamayanlar viski, cin ve votka söyledi. Sevgililer günü resmi içeceği şarabın yerini bir kaç tane bira bile aldı. Piyanist imdada yetişip bu çizginin dışına çıkanları iki melankolik parçayla yola getirdi. Herkes yine o emredilmiş, sevgi yumağı bakışlarıyla birbirlerine baktı. Saatleri doldu. 19.00 sevgilileri kalktı. Yerini piste el ele tutuşarak gelen saat 21.00 sevgilileri doldurdu. Aynıydılar. 1950'lerin süt tozu kutusu güzelleri. Bir ellerinde sevgililerinin elleri, bir ellerinde hediye paketleri ve yüzlerinde kendilerine bahşedilmiş sevgililer gününün, mesut ve bahtiyar maskeleri, gülümsemeleri...

Öteki garson, genç Fransız geldi. 'Devrimden sonra sevgililer günü olmayacak değil mi?' dedi.

Sevgililer gününe ilişkin bir mail geldi bana MTM-Medya Takip Araştırma şirketinden. 'Konuyla ilgili olarak 199 gazete ve dergide toplam 2 bin 434 haber yayınlandı. 217 köşe yazarı, 276 kez sevgililer gününü yazdı. Markalar, sevgililerin tercihi olmak için yarıştı... 12 TV kanalında, 15 günlük süreçte, sevgililer gününe özel, toplam 2 bin 689 reklam, izleyicileriyle buluştu.' haberini verdi. 36 ay taksitle pırlanta yüzük sattılar. "Sevgilinizin emeklilik primini ödeyin" hediye paketi düzenlediler 30 yıl sonrası için. Bir arkadaşım söyledi. Kerhanelerde sevgililer günü indirimi yapıyorlarmış. Yalansa günahı boynuna.

Haydi haydi bize satış lazım. Herkes altalta, üst üste; Tüketin, sevişin pamuk prensesler ve Burger King'ler..

ÖRNEKLERİYLE ERMENİ EDEBİYATI

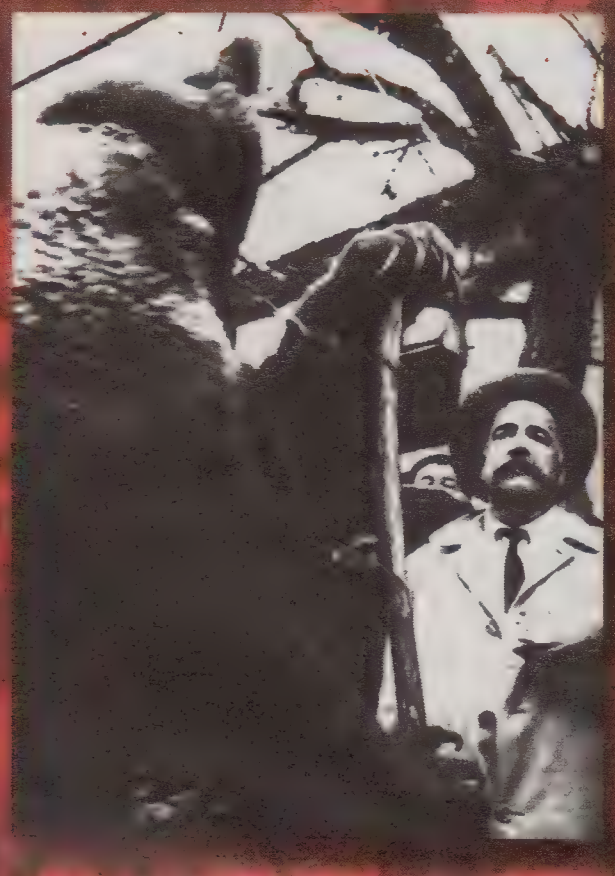

WILLIAM SAROYAN'LA

Bitlis'te Bir Gün... ve Ötesi

TAŞRADAN HÜZÜN, ANILAR VE ÖZLEM

Aziz Gökdemir
Fotoğraflar: Fikret Otyam
(Cumhuriyet Arşivi)

**Kürtçe, dedi anneannem, kalbin dilidir.
Türkçe, müziktir. Bir şarap deresi gibi
akar, yumuşak, tatlı, parlak.
Bizim dilimiz, diye bağırdı, acının dilidir.
Ölümü tattık hep, dilimizde nefretin,
acının yükü var.**

"Yaşayan ve Ölü" ("The Living and the Dead") adlı öyküden; Üç Kere Üç (Three Times Three), 1938

WILLIAM SAROYAN'LA

Bitlis'te Bir Gün... ve Ötesi

Sürgün edebiyatında "dönüş" teması geniş kapsamlı bir altbaşlık oluşturur. Kimliğinde yerinden edilmişlik önemli bir yer tutan ve bin yılı aşkın gelişmiş bir yazma geleneğine sahip Ermeni ulusunun edebiyatında da bunu görmek, dolayısıyla, sürpriz değil. Kopulan, koparılan toprağa bir kez olsun yeniden ayak basmanın işlevi hasret gidermekle sınırlı kalmıyor; bireysel düzeyde kalsa da bir yeniden sahiplenme, sürgün cezasının bir anlamda temyizi söz konusu. Sonuçta değişen bir şey olmuyor elbette, ama o değişmezliğin içinde (ya bizzat giderek, ya da masabaşında düşleyerek) yaşanan gezinin kısa süreli fırtınası, zengin bir edebiyatı ateşleyebilecek güçte kıvılcımlar yaratabiliyor.

Gelmiş geçmiş en ünlü Ermeni yazar **William Saroyan**'ın düşünce âleminde hiç abartısız en önemli yeri işgal etmiş Bitlis kentine yaptığı geziyi inceleyerek tarihin unutulmuş bir sayfasını aralarken, bu yolculuğun prizmasında Saroyan'ı yeniden keşfedeceğimizi sanıyorum.

Elbette yeniden keşfedebilmenin birinci şartı Saroyan'ı bir kez keşfetmiş bulunmak. Vatandaşı Amerikalıların, bir zamanlar onu *Varlık* Yayınları'nın ince, mat karton kapaklı baskılarında okuyan Türklerin, hatta Ermenilerin "okumuş etmiş"leri arasında onun adını duymamışlara rastladığım oluyor. Belki de buna çok fazla şaşmamak gerek, çünkü Saroyan'ın ölümünün üzerinden neredeyse yirmi yıl, sanat yaşamının doruk noktasından bu yanaysa yarım yüzyıldan fazla bir süre geçti. Şarkının dediği gibi, bilerek sevmek gereki-yor. Bu nedenle, Saroyan'ın yazdıkları ve yaşamı üzerine bir bölümle başlamak istiyorum.

"Ne olacak şimdi?"

William Saroyan, 31 Ağustos 1908'de ABD'nin California eyaletinin Fresno kentinde doğdu. Saroyanların Ameri-ka'da doğan ilk ferdidir. Ailesi hem anne, hem baba ta-rafından Bitlisliydi ve birçok Ermeni'de olduğu gibi "Nerelisin?" sorusunun yanıtı hep ikili oldu: Hem Fresnolu, hem Bitlisli. Hatta 60 yaşına yaklaşana kadar görmediği Bitlis, zihninde memleket olarak birinci sırayı işgal etti. Bu sayısız beyanından olduğu kadar "Bitlisli Armenak," "Babamı Bitlis'ten Tanıyan Adam" gibi, çoğu Bitlis'le ilgili dişe dokunur bir şey söylemekle birlikte, mitik bir varlık olarak kenti baş köşeye oturttuğu öykülerinden anlaşılıyor. Öyküdeki Armenak, Saroyan'ın babasıdır. **II. Abdülhamit** zamanında Saroyan ailesi bu genç babanın önderliğinde göç hazırlıklarına başladı ve aşamalı, zorlu bir yolculuk sonunda 1905 yılında Yeni Dünya'ya demir atıldı. 1911 yılında Armenak 36 yaşında peritonitten ölünce çocuklar yıllarca kalacakları bir yetimhaneye yerleştirildiler.

Bunlar William Saroyan için hoş günler değildi. Babasız olmanın yanı sıra, çevresindekilerden başka şekillerde de farklı olduğunun ayırdına varmaya başlamıştı. Yerel halk Ermenilere Hıristiyan oldukları için yakınlık duymakla beraber, sokaktaki adam için bu "kara suratlı köylüler" ırkçılık için kolay bir hedef oluşturuyordu. Saroyan'ın (doğru dürüst dikiş tutturamadığı) okul çağı, ailesinin öykülerini dinleyerek, halk kütüphanesinde kitapları keşfederek geçti. İçinde yaşadıkları göçmen topluluğunun söylemi, ritimleri de beynine kazınıyor, ilk yazılarının temelini hazırlıyordu.

Siyah-beyaz filmlerden anımsayacağınız ("Yazıyor! Yazıyor!") orada burada gazete satan çocuklardan biriydi William Saroyan. Böylece sokakları, sokağın sıradan insanlarını tanıdı, onların sıra dışılıklarını yakından gözlemleyerek keşfetti. Sık gittiği vodvil gösterileri ve Ermeni mahallesinin halk edebiyatı geleneğinden beslenen şamatası, öykülerindeki karnaval arka planının oluşmasında etkili oldu.

"Paramın hepsini kumara yatırdığım yalandır. Bir bölümünü alkole harcadım; bir de pardösü aldım kendime."

En başarılı yapıtlarında bu çevreden, hatta doğrudan kendi ailesinden aldığı olgu ve olayları, yalınlığıyla okuyanı çarpan bir lirizmle öyküleştirdi.

Melik Amcam dünyanın görüp göreceği en beceriksiz çiftçilerden biriydi. Aklı havalarda şair ruhlu bir adamcağızdı o. Güzelliğin meftunuydu. Dünyayı mavi gördüğüm o eski günlerde, ben de amcama yardım gayesiyle, yüz kadar nar ağacı dikmiştim. Tarlada alın teri döktüğümüz sıralarda John Deere marka koca bir traktörün üzerine kurulurduk. Çiftçilik, bizim için, zevkten başka bir şey değildi. Amcamın aklı fikri ağaç dikip yetiştiğini görerek iftihar etmekti.

Yalnız, ağaçların büyüdükleri yoktu. Toprak çölden beterdi. Amcam altı yüz seksen hektarlık bu araziyi ilk satın aldığı zaman engin toprakları göstererek, "Bir gün bu kuru topraklar mamur bahçelerle bezenecek, o bahçeleri fıskiyelerden fışkıran buz gibi sular sulayacak ve gözünün gördüğü yerler bir güzellik panayırına dönecek," demişti (o şairane Ermenicesiyle).

"İnşallah," diye cevap vermiştim.

Yeni aldığı toprakları aileden ilk ve tek gören bendim. İnce ruhlu olduğumu biliyor ve aynı yolun yolcusu olduğumuzdan zerre kadar şüphe etmiyordu. Satın aldığı toprakların beş para etmeyen çölden başka bir şey olmadığını ikimiz de pekâlâ biliyorduk.

"*Nar Ağaçları*" ("The Pomegranate Trees") adlı öyküden (parantez içindeki bölümü atlayarak çeviren: **Türkkaya Ataöv**) *Aram Derler Adıma* (My Name Is Aram, 1940)

Saroyan'ın ilk öyküleri Taşnak milliyetçi hareketinin önde gelen ideologu **Reuben Darbinian**'ın yönettiği *Hairenik* dergiler grubunda yayımlandı. (Türkiye entelijensiyasında, en azından bu yazının okuyucusu olabileceğini hissettiğim kesiminde, milliyetçilik en hafif tabiriyle "kaş kaldırtan" bir ideoloji olduğundan bu konuyu biraz açmak gerekecek elbette. Bu irdelemeyi diğer çözümleyici değerlendirmelerle birlikte yazının son kısmına bırakıyorum.) Grubu oluşturan *Hairenik Daily*, *Hairenik Weekly* ve *The Armenian Review*, Ermeni toplumu dışında (yani ABD okuyucusu genelinde) pek tanınmayan dergilerdi. Saroyan için asıl dönüm noktası, ülkenin en saygın edebiyat dergilerinden *Story*'nin onu keşfetmesi oldu. *Trapezdeki Cesur Adam* (The Daring Young Man On The Flying Trapeze) adlı öyküsü kabul edildiğinde Saroyan bir ay süreyle her gün bir öykü yazarak *Story*'ye yollamaya karar verdi. Derginin olumlu yanıtı, öykülerin kısa bir süre sonra kitaplaşması (aynı ad altında, 1934'te) ve kitabın beklentileri kat kat aşan bir ilgi görmesi genç yazara ani bir ün getirdi. İnsana freni patlamış bir kamyonun kasasında yol almak duygusunu tattıran "garip" öyküler hedefini bulmuştu.

En başarılı öykü ve oyunlarını bu çıkışı izleyen on yıl içinde yarattı.

1939 yılında yayımlanan *Hayatını Yaşa* (The Time of Your Life) **Pulitzer Ödülü**'nü kazandıysa da Saroyan ticaretin sanata doğrudan para aktarmasını kabullenemediğinden ödülü reddetti. Tiyatroda yalnız ödüllerle çelişmiyor, oyuncularla, yönetmenle, neredeyse oyun sahneleme sürecinin içinde görev yapan herkesle çatışıyordu. Bir süre sonra dizginleri ele alarak yönetmenlik yapmaya başladı, bunu izleyen yıllarda da tiyatro camiasından tamamen koptu. Yazdıklarını çoğu zaman kimseye göstermeyerek kendi arşivinde tutuyor, nadiren başkasının eline teslim ettiği projelerde de eleştirileri olduğunda bunları pek diplomatik olmayan bir dille ifade etmekten çekinmiyordu. *Ermeniler* (Armenians, 1974; *Ermeni Üçlemesi* [An Armenian Trilogy] adlı kitapta yayını 1986) adlı oyunu sahnelediğinde yönetmen **Ed Setrakian**'ın yorumunu "aptalca ve tamamen yanlış" olarak niteleyecekti.

1940'lı yıllarda yazdığı *İnsanlık Komedisi* (The Human Comedy) başka bir kopuşa yol açtı. Yapıtı önce senaryo olarak kaleme alan Saroyan, Hollywood'la yorumda anlaşamayınca satış bedeli olan altmış bin doları üstüne tazminat da ekleyerek geri verip, yapıtının haklarını yeniden devralmak istedi. Buna yanaşmayan stüdyonun **Mickey Rooney**'le çektiği film büyük bir ticari başarı kazandı, senaryosu da Oscar'la ödüllendirildi.

Senaryoda savaş dönemi vatanperverliğini fazla pompaladığı gerekçesiyle kendisini de eleştirecekti Saroyan. Sonradan, senaryoyu yeniden yazarak romanlaştırdı (1943).

Hemen ardından zorunlu ordu deneyimi geldi. Saroyan silahlı kuvvetler bünyesinde öyle çarpıcı bir uyumsuzluk örneği sergiliyordu ki bir ara deli olabileceği gerekçesiyle gözetim altına alındı. Müttefik devletler sonunda çareyi onu askeriyeyi konu alan bir roman yazmakla görevlendirmekte buldu. Böylece meşgul olacak, ayak altında dolaşmayacaktı. Kendisine erken izin ve kitabın yayımı sözü verildi. Ama ortaya çıkan yapıt *(Wesley Jackson)* ordu açısından yenilmez yutulmaz bir şeydi; verilen izin geri alındı ve kitap ancak İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra basılabildi (1946).

Bütün bu hengâme arasında Saroyan uluslararası sosyetenin yükselen isimlerinden **Carol Marcus**'la evlenmeye vakit bulabildi. Hem de bir değil, iki kez. İki seferinde de gürültülü bir boşanmayla sona eren bu birliktelikten **Aram** ve **Lucy** adlı iki çocukları oldu.

Burada bir parantez açarak isimlerin rastlantıyla seçilmediğini belirtmek gerek. Aram, Saroyan'ın sevdiği, kendisine ait olmasını istediği bir isimdi. *Beverly Hills'in Bisiklet Binicisi* (The Bicycle Rider of Beverly Hills, 1952) adlı otobiyografik yapıtında kendi ismi konusunda yapabileceği bir şey olmadığından Aram adını ünlü öykü kişisine ve oğluna verdiğini belirtir. *Aram Derler Adıma*'da çocuğun soyadı da **Garoghlanian**'dır (Türkçe okunuşuyla Karaoğlanyan). Böylece anneannesi Lucy, adını torununa, soyadını da bir Saroyan karakterine vermiş oluyordu. Kuşaktan kuşağa isimleri tekrar tekrar kullanarak, uğursuz bir akbaba gibi başlarında dolaşan ölüme bir anlamda meydan okumak sonraki kuşakta da sürdü; oğul Aram Saroyan da kendi çocuklarına Armenak ve Lucy adlarını verdi.

Daha sonra ünlü sinema oyuncusu **Walter Matthau** ile evlenen Carol Marcus, Saroyan'la birlikte olduğu yıllarla ilgili hemen hiç konuşmadı, hatta karşı taraftan dozu giderek artan eleştirilere çoğu zaman yanıt vermemeyi seçti. Biraz da bu sessizlik nedeniyle, **Aram Saroyan**'ın babası ölüm döşeğindeyken yazdığı *Son Görev* (Last Rites, 1982) "babacan yazar" imgesinin üzerine bomba gibi düştü. Bir ara New York sokaklarında birbirine rastlayınca selam vermeden geçebilen baba-oğulun kopuk ilişkisinden böyle bir kitabın doğması bugün şaşırtıcı görünmüyor. Barışma, ancak ölümün hemen öncesinde yarım yamalak yaşanabildi. İki erkek arasındaki bu kangrenli bağ, Saroyan'ın yaşamının ikinci yarısındaki çalkantıların bir amblemi gibi durur.

Birikmiş vergilerden yakasını kurtarabilmek için 1959 yılında Fransa'ya taşınması bu dönemin dönüm noktalarından biridir. Bu sıralarda bir süre yazmaya ara verdiyse de çok geçmeden özensiz ürünleri birbiri ardına yayımlamaya başladı. Sanatsal değeri en düşük yapıtlarının bu yıllarda kaleme alındığı konusunda eleştirmenler hemfikir görünüyor.

Mali sıkıntıyla başlayıp sanatsal çöküşe doğru ilerleyen sürecin baş sorumlusu yakasını kurtaramadığı kumar tutkusuydu. Ara sıra kazandığı olsa da kazandığından çoğunu yitiriyordu Saroyan. Elinde kalan parayı da idare etmek için herhangi bir istek duymuyordu. Bunun olumsuz etkisinin farkındaydı, ama yazısı gibi yaşamının da tarzı dürtüsel, savruktu. Savurmadığını da eşe dosta borç vererek sermayeyi iyiden iyiye kediye yüklüyordu. Kendisini bir kez şöyle savunmuştu: "Paramın hepsini kumara yatırdığım yalandır. Bir bölümünü alkole harcadım; bir de pardösü aldım kendime." (Aktaran **Brian Darvvent**: *Yeni Bir Saroyan Seçkisi* [The New Saroyan Reader], 1984.)

Saroyan'ın tiyatrocu kişiği üzerine kapsamlı bir araştır-manın yazarı olan **John Whitmore**'a göre (kaynak aşağıda belirtilmiştir) yetimhane deneyiminin sonraki yıllardaki olumsuz psikolojik tortusu, başarısız evliliği, orduda ve tiyatro çevresinde "yalnız adam" sendromunun getirdiği sorunlar, başlarda neredeyse çocuksu bir iyimserliğin egemen olduğu yapıtlarını kararmaya başladı. Kendinden başka kimseyi umursamayan bir yazar perspektifiyle girilen 1940'lı yıllarda, Whitmore ve diğer birçok eleştirmene göre Saroyan yazınının doruk noktası, bir daha yaşanmamak üzere gerilerde kalmıştı.

Yakın dostu ve üretken bir Ermeni sanatı/tarihi araştırmacısı olan **Dickran Kouymjian** (bu yazıda kişi adlarını diyasporadaki yaşamlarında kendi seçtikleri biçimlerde yazmaya özen gösteriyorum; okurun Türkçe orijinleri algılamakta/okumakta güçlük çekebileceğini düşündüğüm durumlarda parantez içinde transliterasyon konmuştur) bir Saroyan uzmanı olan **David Stephen Calonne**'un William Saroyan: *Gerçek İşim Var Olmak* (William Saroyan: My Real Work Is Being, 1983) adlı yapıtında yazdığı önsözde bu "gerileme" konusunda başka bir bakış açısı öneriyor. Bu yaklaşıma göre, Saroyan'ı **Beckett, Whitman, Shaw** gibi yazarların mizacına dahil etmemiz gerekiyor. Onun **Lonesco, Adamov** ve **Beckett**'in çok öncesinde önemli absürd yapıtlar ortaya koyduğunu, ilk oyunlarından sonrakilerin avantgarde özelliklerinin eleştirmenlerce anlaşılamadığını belirten Kouymjian, coşku temasını öne çıkarıp Saroyan'daki karamsar, varoluşçu öğeleri atladıkları için de eleştirmenleri hatalı buluyor.

En başarılı yapıtlarında bile aşırı duygusal, zorlama bir dil kullandığı gerekçesiyle zaman zaman eleştirildi Saroyan. "Basit", "sakarin", "konu fakiri" kariyerinde karşılaştığı olumsuz değerlendirmeler arasındadır. Ermeni okurlardan da (**Philip Roth** ve **Woody Allen** gibi Yahudi yazarların cemaatten gördüğü tepkileri andıran) yakınmalar duyulduğu oluyordu. Kendilerini zor şartlar altında, önyargısı acıma duygusuyla harmanlanmış bir beyaz Amerikalı çoğunluğa çalışkanlık, kültürlülük gibi olumlu özellikleriyle tanıtmaya çabalayan Ermeni göçmenler, onun öykülerinde vaktini kahvehanelerde aylaklıkla, tartışmalarla öldüren bir grup insan olarak betimlendiklerinde, egemen zihinlerde olumsuz bir portrenin oluşacağından endişe etmiş olmalılar. Aynı öyküden alınan şu iki bölüm ilginç bir örnek oluşturuyor:

"*Ne çok bağırıyoruz. Sokaktaki Amerikalılar bizim yırtınmamızdan Arax Cafe'nin Ermeni yeri olduğunu anlıyorlar.*"

"*Ne olmuş anlıyorlarsa? İngiliz yeri olsa tercih mi ederlerdi bunu?*"

"*İngiliz denir ona. Bence tercih edecekleri uygar bir yer olurdu.*"

"*Biz daha Amerika keşfedilmeden uygardık.*" "*Amerikalılar bağırıp çağırmıyor ama bizim gibi.*" "*Nefesleri yok ki bağırsınlar.*" "*Bırak. Ermeni'yle uygarlıktan konuşanda zaten kabahat.*"

1940'lı yıllarda yazdığı İnsanlık Komedisi başka bir kopuşa yol açtı. Yapıtı önce senaryo olarak kaleme alan Saroyan, Hollywood'la yorumda anlaşamayınca satış bedeli olan altmış bin doları üstüne tazminat da ekleyerek geri verip, yapıtının haklarını yeniden devralmak istedi. Buna yanaşmayan stüdyonun Mickey Rooney'le çektiği film büyük bir ticari başarı kazandı, senaryosu da Oscar'la ödüllendirildi.

"O zaman git. Amerikalılarla otur, Amerikalı ol. Zaten temiz yüzlü, soluk benizlisin. Git de onların uygarlaşmalarına yardım et."

(...)

"Bir milyon insanımızı kaybettik."

"Ne bir milyonu? İkiden ne haber, belki de üç."

"Nasıl üç olur yahu?" diye bağırırdı birisi. "Savaş başladığında iki milyondan azdık zaten."

"Bağır Ermenistan, Nerede Olursan 01" ("Shout Armenia Wherever You Go" adlı öyküden; Saturday Evening Post, 21 Kasım 1964

Burada belirtmek gerek: Saroyan ne yükseliş, ne de duraklama döneminde aldırdı eleştirmenlere. Tiyatrocular gibi onlar da onun için ciddiye almaya değmeyecek bir dış mihraktan ibaretti. Bu tavrını *The Nation* (23 Nisan 1938) dergisinde yayımlanan bir mektubunda bıyık altından gülerek şöyle ortaya koymuştu: "Derginizin son zamanlarda kitaplarımı değerlendirmekle görevlendirdiği eleştirmenleri protesto ediyorum. Eleştiriler zekice yazılmış gözüküyor, ama hep düşmanca ve küçümseyici. Büyük bir yazara yapılacak iş midir bu? İleride kitaplarımın değerlendirilmesinde şahsi dostlarımı görevlendirmeniz dileğiyle..." Bunun yanı sıra, her yazar gibi, belki her yazardan daha fazla bir katıksız özgüven duygusuna sahipti. Zirveden bakınca herkes aşağılarda bir yerdeydi.

1964 yılında yaptığı Bitlis gezisi duraklama dönemine denk düşer. Daha sonra, 1970'lerde, California'da yeniden yılın bir bölümünü geçirmeye başlamasıyla yeni bir üretkenlik evresi yaşandı. Bu, Saroyan'ın en kasvetli eserlerini yazdığı dönemlerden biridir. Aşağıda göreceğimiz gibi, iyi vakit geçirmiş olmasına rağmen ziyaretin içsel travması da daha önce değindiğimiz olumsuz deneyimlere eklenmiş olmalıdır. Son yıllarda çoğu arşivinde kalıp yayımlanmayacak oyunlar, otobiyografik skeçler yazmakla uğraştı. Bu sırada ilk eserleri de yeniden değerlenmişti. Whitmore'a göre 1929 ekonomik bunalımı sonrasının neşeyi geri getiren ruh haliyle örtüşen eserler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında naif, temsilci üslubun dışavurumculuk lehine terk edilmesiyle modası geçmiş konumuna düşmüşler, doğalcılığın dönüşüyle de yeniden keşfedilmişlerdi. Saroyan öldüğünde de anma yazılarında en çok sözü edilenler bu ilk evre yapıtları oldu.

Başına buyruk yapısı, sağlığına önem vermeye, düzenli olarak doktora görünmeye de engel teşkil ediyordu galiba. Kanser şüphesiyle hastaneye yattığında bunu Associated Press ajansına haber verirken, her girdiği mekânda gür sesini duyuran, bir keresinde çok konuşmasını kültürel bir problem olarak niteleyen Saroyan, verdiği demeçle son sözü kimseye bırakmamayı bir defa daha garantilemiş oldu. Bitlis bölgesinden ayrıldığı sabahtan tamı tamına 17 yıl sonra, 18 Mayıs 1981'de öldüğünde ajanslar onun şu sözünü dünyaya duyurdular: "Herkes ölmek zorunda, ama benim için bir ayrıcalık tanınacağını ummuştum hep. Ne olacak şimdi?"

Saroyan'ın insanlık suçunu Türklerle değil, insanlığın içinde olan kötülükle özdeşleştirmesidir. Herhangi bir inkarcılık içinde bulunmamakla birlikte, diaspora söyleminde yaygın bir öğe olan "Türkler" sözcüğünün genelleyiciliğinden haklı olarak şikâyet edenler için önemli bir noktadır bu. Suçlularla birlikte masumları da karalamak bir aydına yakışan bir tutum değildir.

Saroyan'ı okurken akıldan çıkarmamamız gereken üç ana nokta var.

Birincisi, (hâlâ anlaşılmadıysa) onda Ermeni kimliğinin, kültürünün etkisi, merkeziliğidir.

Coğrafi kimlik olarak kendisini "Küçük Asyalı" olarak tanımladığına da rastlanır. (Örneğin *Sam Ego'nun Evi* (Sam Ego's House, 1941) adlı oyuna yazdığı önsözde.)

Yani Amerikan jargonunda "etnik" bir yazardır Saroyan. *The Armenian Review*'in editörü olan **James Tashian**, onun bu "etnikliği" evrenselleştirmekte, egzotizm tuzağından kaçmakta en başarılı etnik yazarlardan biri olduğunu vurgulamakta yarar görüyor. Saroyan'ın halkının sınırlarını aşan kalıcılığı, İngilizce yazmasının yanı sıra, bunda aranmalıdır.

Kültürüyle o kadar iç içeydi ki, bundan bahsederken en yakın dostuyla tavla başında sohbet eder gibi yazardı:

Biz Küçük Asyalı barbarlar kıllı insanlarızdır. Saçımızı kestirmek icap ediyorsa, gerçekten de icap ediyor demektir.

Saroyan Türkiye'ye 1 Mayıs 1964'de İstanbul'dan giriş yaptı. Rehberliğini üstlenen Marmara gazetesi sahibi Bedros Zobyan'a Bitlis'i görme fikrini açtığında, Zobyan Saroyan'ın "plan"ında ulaşım aracı olarak "taksi"nin düşünüldüğünü öğrenerek afalladı.

"Yetmiş Bin Asurlu" ("Seventy Thousand Assyrians") adlı öyküden; *Trapezdeki Cesur Adam* (The Daring Young Man On The Flying Trapeze), 1934 (Dikkatli okurlar bu değinmenin bir benzerini **Hagop Mıntzuri**'nin anılarından da anımsayacaklar.)

(Şimdi durup, hele kahvede, çay bahçesinde ya da vapurda okuyorsanız bu yazıyı, etrafınıza bir bakın, kaç kişi berber kaçkını. Saroyan nereliymiş, şimdi anladınız mı?)

Üzerinde durulması gereken ikinci önemli nokta, Ermeni trajedisinin Saroyan yazınına vurduğu damgadır. Bu konuda yazdığı en ünlü kısa yapıtlarından biri olan *"Bir Ermeni ile Diğer Bir Ermeni"* ("The Armenian and the Armenian"; *Soluk Alıp Vermek* [Inhale and Exhale], 1936) adlı öyküde, yabancı bir şehirde tesadüfen rastladığı Ermeni bir garsonun varlığı onu bir yandan ulusunun sürekliliği açısından gelecek için umut ve meydan okumayla yüklü bir sevince boğarken "ekmeksiz, susuz evlerinden çöle sürülen" bir halkın acısını da vurgulamaya iter.

Buna bağlı olan üçüncü noktaysa, Saroyan'ın insanlık suçunu Türklerle değil, insanlığın içinde olan kötülükle özdeşleştirmesidir. Herhangi bir inkarcılık içinde bulunmamakla birlikte, diaspora söyleminde yaygın bir öğe olan "Türkler" sözcüğünün genelleyiciliğinden haklı olarak şikâyet edenler için önemli bir noktadır bu. Suçlularla birlikte masumları da karalamak bir aydına yakışan bir tutum değildir. Bu ilkelilikten sapan alıntılar bulmak mümkünse de (örneğin Ermeniler piyesinin program notunda, ya da aynı üçlemeden aşağıda alıntılayacağımız 1979 tarihli Haratch'ta) genel tablo ırkçılıktan uzaktır. Bundan ayrılmadığı zaman yazar kendisindeki ikilemi dürüstçe yansıtmış (**Rock Wagram** [1951] adlı romanda olduğu gibi), ya da örneğin kendisinin kişi olarak yer aldığı *Haratch*'ta en olumsuz sıfatlandırmaları başka bir kişinin söylemine yerleştirmiştir.

"Nefret" ("Hate"), *"Ermenistan Adına Kavga"* ("A Fist Fight For Armenia") gibi *Hairenik* dergilerinde 1933 yılında (ve daha sonra sonra **James Tashjian**'ın kaynakçada belirtilen seçkisinde) yayımlanan ilk öykülerinde birey olarak Türkler, "bütün halklarda tezahür edebilen", gözünü kan, kötü niyet bürümüş kuru kalabalıklarla aynı sınıfa konmaz, "komşular" ve "iyi insanlar" olarak adlandırılır. Son yazdığı oyunlardan biri olan *Varşova Konuğu* (Warsaw Visitor, 1980; yayın tarihi 1991) bu "kötü"yü milliyetten soyutlama tutumunu en uç noktasına vardırır: Dünyada bir suç işlendiğinde bütün insanlık suçludur, sınıfta kalmıştır. Aşağıdaki alıntı özetlemeye çalıştığım bu anlayışın Saroyan yazınında sık görülen örneklerinden yalnızca bir tanesi:

Ermeni'nin duyduğu acıyla Türk'ün duyduğu acı aynıydı. Saçmaydı hepsi, ama bunu bilmiyordum ben. Türk'ün yapmaya zorlandığı şeyi yapan basit, boş, umarsız birisi olduğunu bilmiyordum. Ondan nefret etmenin, onun eşdeğeri olan Ermeni'den nefret etmekle aynı şey olduğunu bilmiyordum. Ninem de bilmezdi bunu, hâlâ daha bilmiyor.

"Ermenistanlı Antranik" ("Antranik of Armenia") adlı öyküden; *Soluk Alıp Vermek* (Inhale and Exhale), 1936

Saroyan'ı okumak eğer bu üç noktanın üzerine oturtulmazsa, bu konularda beynini elektriklendiren duygular, çelişkiler gidip gelmeler bilinmezse, yazarın bizde bıraktığı izlenim, yukarıda belirttiğimiz üzere, ABD'deki birçok okurunda olduğu gibi "uçuk, naif, Ortadoğu sıcaklığı" ile sınırlı kalacaktır. İşte Bitlis'te Saroyan'ın izini sürerken, konuyu kavramakta bu sınıra uymaktan vazgeçmemiz ölçüsünde başarılı olacağımız inancındayım.

17 Mayıs 1964: "Hayatımın En Önemli Günü"

Saroyan Bitlis'e gelmeden çok önce, 1935'ten başlayarak birçok kez Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne gitti. Yabancı idare altında olsa da kendi vatanında yaşayan kalabalık bir Ermeni toplumu arasında bulunmakla tattığı mutluluk, Sovyetler Birliği'nin onun ziyaretlerini propaganda amacıyla kullanmasına aldırmaması için yeterli bir nedendi. Bu gezilere çıktığında, ailesinin terk ettiği Osmanlı Ermenistan'ının tarihe karıştığının bilincindeydi, ama bunu da pek ciddiye almıyor gibiydi. Bitlis'e Erivan'dan yürüyerek "altı gün, altı gece"de varılabilir diye yazmıştı bir gezisinde, sanki arada sınır yokmuş gibi. Bir anlamda sınır kafasında gerçek-ten de yoktu. Yukarıda belirtildiği gibi, birçok öyküde görmeden Bitlis'i, içinde yaşayan Bitlis'i ve Bitlislileri yazmıştı.

Karısını Amerika'da bulmuştu, ama o da Bitlisliydi. Her öğleden sonra üç sularında kadın ona pirinç tepsi içinde küçük bir fincanda Türk kahvesi, bir parça lokum, bir bardak da soğuk su getirirdi.

Tesadüfi Karşılaşmalar (Chance Meetings), 1978

Saroyan Türkiye'ye 1 Mayıs 1964'de İstanbul'dan giriş yaptı. Rehberliğini üstlenen *Marmara* gazetesi sahibi **Bedros Zobyan**'a Bitlis'i görme fikrini açtığında, Zobyan (Kanada'ya göç ettikten sonra literatürde Zobian olarak da geçiyor) Saroyan'ın "plan"ında ulaşım aracı olarak taksinin düşünüldüğünü öğrenerek afalladı. Bunun üzerine **Zobyan**'ın önerdiği, dostu **Ara Altunyan**'ın emektar **Chevrolet**'siyle yapılacak Anadolu turu için böylece start verilmi

oldu. 9-25 Mayıs tarihleri arasında gerçekleşen gezi sırasında Ankara, Samsun, Giresun, Trabzon, Erzurum, Van, Tatvan, Bitlis, Muş, Diyar-bakır, Elazığ, Harput, Antakya, İskenderun, Adana, Mersin, Antalya, İzmir ve Pamukkale gezildi. Önemli tarihi Ermeni mekânları olan Ağrı (Ararat) Dağı, Akhtamar Adası ve Yılan Kalesi görüldü. Gezinin tamamı ve Bitlis konaklaması konusunda bugün elde temel kaynaklar olarak geziyi iki Türk gazetecisiyle birlikte izleyen **Fikret Otyam**'ın Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan haber ve röportajı, **Bedros Zobyan**'ın yine aynı dönemde *Marmara*'da yayımlanıp Paris'teki *Haratch* gazetesinde (daha önce değindiğimiz oyun adını bu gazeteden alır) Fransızcası ve Kouymjian'm derlediği *Ermeni Üçlemesi* kitabında özeti yayımlanan anlatısı, Saroyan'ın yayımlanan ve yayımlanmamış izlenimleri, ayrıca diğer kafile elemanlarının tanıklıkları bulunuyor.

Bitlis'e doğru yola çıkılacağı sabahın öncesinde Saroyan'ın heyecanı zaptedilmesi güç bir hal almıştı. Van'da kendisine Bitlis'te resmi bir karşılama hazırlandığını öğrenmiş ve memnun olmuştu. Gerçi Sovyet deneyimlerinden bu tür gösterilerdeki mizanseni koklayabiliyordu ama yine de görüntü olarak kendisini andıran, öykülerinde yarattığı sıradan insanlara benzeyen Kürt köylülerin ve Türklerin içten olduğu belli olan konukseverliği onun yüzünü güldürmeye yetiyordu. Ayrıca her zaman çocuklar vardı; herkesten umudunu kesse, Fikret Otyam'a söylediği gibi, çocukların gelecekte iyi insanlar olabileceğine güveni tamdı.

Bitlis'e 10 kilometre kala yol tabelasının yanında hatıra fotoğrafları çekildi. Saroyan, yolun son bölümünde arabayı kendisi kullanmak istemişti. Bir yandan heyecanı için özür diliyor, bir yandan da önü alınamaz bir biçimde terliyordu. (Yazar gezinin daha sonraki günlerinde en az bir kez daha direksiyona geçecekti. Arabada hararetle Picasso'nun Guernica tablosu konuşulurken bir anlık dalgınlık arabayı uçurumun eşiğine kadar getirince o noktadan sonra Saroyan kumandayı ele aldı.) Bitlis'in girişinde kentin ileri gelenlerinin de dahil olduğu kalabalık bir grup (Saroyan sayıyı 500 kişi olarak veriyor) ellerinde dağlardan toplanmış çiçeklerle arabayı karşıladı. Valiliği ziyaret ve belediye binasında yaşanan coşkulu bir "kabul"den sonra sıra Bitlis'in gezilmesine gelmişti. Bu aşamada o sırada askerlik görevini yedek-subay öğretmen olarak yapmakta olan İstanbullu Arek Kuyumcuyan da kafileye yerel mihmandar olarak dahil edildi. Her durakta olduğu gibi sokaklarda saatlerce yürüdü, ahaliyle oyunlar oynandı, hoşbeş edildi. Bir ara grup, çarşıda "ayıcı bir vatandaş"a rastgelince, merkezinde burnu halkalı ayının ve "ünlü Amerikalı yazar"ın yer aldığı, kalabalık tarafından merakla izlenen bir toplantı gerçekleşti. Ayının dansı sırasında patisini Saro-yan'ın omzuna koymasıyla ortaya çıkan dostluk tablosu, ne yazık ki daha sonra bir tokatla yazarın meşhur fötr şapkasını yere yuvarlamasıyla bozuldu.

Sonra sıra Bitlis'in gezilmesine gelmişti. Bu aşamada o sırada askerlik görevini yedek-subay öğretmen olarak yapmakta olan İstanbullu Arek Kuyumcuyan da kafileye yerel mihmandar olarak dahil edildi. Her durakta olduğu gibi sokaklarda saatlerce yürüdü, ahaliyle oyunlar oynandı, hoşbeş edildi. Bir ara grup, çarşıda "ayıcı bir vatandaş"a rastgelince, merkezinde burnu halkalı ayının ve "ünlü Amerikalı yazar"ın yer aldığı, kalabalık tarafından merakla izlenen bir toplantı gerçekleşti. Ayının dansı sırasında patisini Saroyan'ın omzuna koymasıyla ortaya çıkan dostluk tablosu, ne yazık ki daha sonra bir tokatla yazarın meşhur fötr şapkasını yere yuvarlamasıyla bozuldu.

Bütün bunlar ziyaretin asıl doruk noktası için bir prelüd oluşturuyor yalnızca. Bu nokta, şehre tepeden bakan Sapkor (Tsapergor) mahallesinde tırmanıştı. Şimdi yıkık bir halde duran mahalle, eskiden kentin Ermeni nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bir yer olarak biliniyordu. İşte bu mahallede yazar, ailesinin evini (ya da ondan ne kaldıysa) arıyordu. Bugün **Altunyan**, evin kesin olarak belirlenmesine olanak veren kayıtlar olmadığından belediye başkanıyla zorunlu bir aldatmacaya giderek Saroyan'ın memnun edildiğini anlatıyor. Yani Saroyan'ı evi göremeden geri göndermektense eski mahallede bir evin "işte bu" diye gösterildiğini. Saroyan'ın yazdıklarını okuduğumuzdaysa yazarın olan bitenin farkında olduğu, en azından daha sonra, Saroyanların evleri diye tanıtılan sıra evlerin onlar olmadığı olasılığını değerlendirdiği anlaşılıyor. Yine görülüyor ki, bunu o aşamadan sonra çok da önemsemiyordu. Aradığı kenti, aradığı sokakları bulmuş, "o ev" olmasa bile "bir Ermeni evi"nin önüne getirilmişti. Zaten hedefe yaklaştıkça kuşaktan kuşağa anlatılanlar onu görünmez bir el gibi yönlendiriyordu. Yolların taşları, duvarları, kendisine anlatıldığı gibi, Selçuklu idaresinde ve öncesinde Ermeni taş işçiliğinin şehir mimarisine şekil verdiği diğer kentlerde olduğu gibi, düzgündü. Annesinin anlattığı kuru çeşme, işte oradaydı. Kâh durdu, seyretti, kâh gezi boyunca yaptığı gibi taş topladı. "Dönüş" anlatılarının bazı paralellikler gösterdiğine daha önce değinmiştik. **Ara Güler**'in *Babil'den Sonra Yaşayacağız* (1997) ve *Ben Bagdikian'ın İkili Görüntü'sünde* (Double Vision, 1995) okur buradaki öğeleri yakalayabilecektir. "*Dönüş* "te eski evin yanı sıra kayıp baba figürünün (tıpkı *Ararat'a Geçit*'te [Passage to Ararat, 1975] olduğu gibi) arayışının da bulunduğunu belirtmek gerek. Araştırmacı **Barlow Der Mugrdechian, Peter Najarian**'ın *Belleğin Kızları*'nda (Daughters of Memory, 1986) da bir kadın imgesinin peşinde koşan ana karakterin Türkiye macerasında benzer temaları görüyor.

Saroyan ailesi yan yana duran birkaç evin sahibiydi. Saroyanları tanıdığını söyleyen yaşlı bir Kürt'ün gösterdiğine göre bunlardan en iyi durumda bulunanı olan anneannesinin evi önünde duruldu. Evden geriye kala kala bir taş ocak, bir duvar ve bir pencere kalmıştı. Saroyan cebinden bir mendil çıkararak harabenin pervazının tozunu toprağını sildi. Etrafını saran çocuklar bakadursun, sessizce ağladı.

Yolda yanındakilere dönerek, "Bugün hayatımın en önemli günü," demişti. Şehre hâkim bu noktada bir taşın üzerine oturdu ve düşüncelere daldı. Evet, Bitlis'i bulmuştu, kalenin tepesinde kendilerini karşılayıp bir türkü söyleyen kızıl saçlı Kürt ozanının dediği gibi Bitlis'e "hoş gelmiş"ti, ama bulduğu Bitlis neydi, ne değildi? Az sonra şehrin "turistik" lokantasında hep birlikte yorgun argın bir masaya çökerlerken aklını bunlar kurcalıyordu.

Bitlis'e 10 kilometre kala yol tabelasının yanında hatıra fotoğrafları çekildi. Saroyan, yolun son bölümünde arabayı kendisi kullanmak istemişti. Bir yandan heyecanı için özür diliyor, bir yandan da önü alınamaz bir biçimde terliyordu. (Yazar gezinin daha sonraki günlerinde en az bir kez daha direksiyona geçecekti. Arabada hararetle Picasso'nun Guernica tablosu konuşulurken bir anlık dalgınlık arabayı uçurumun eşiğine kadar getirince o noktadan sonra Saroyan kumandayı ele aldı.) Bitlis'in girişinde kentin ileri gelenlerinin de dahil olduğu kalabalık bir grup ellerinde dağlardan toplanmış çiçeklerle arabayı karşıladı.

"İçelim": Gezinin sonrası, etkileri

Saroyan bir ara o sıra evleri satın alıp Bitlis'e yerleşmeyi bile düşündü. İsterse belediye her türlü kolaylığı göstermeye hazırdı. Ama dağlarda dolaşıp ailesinin hayaletleriyle başbaşa yaşayan garip bir Amerikalı yazar haline geleceğini sezince bu düşüncesinden vazgeçti. Yaşanan ânı keyifle yaşayabilmek, gittiği her yerde Bitlis'i yaşatabilmekten başka çaresi olmadığına kanaat getirdi. Hem "Bize ne kadar da benziyor," nidalarıyla masanın etrafında pervane olan Türk lokantacı Ahmet'i de sevmemek mümkün değildi açıkçası. Sofradaki muhabbetten türettiği kısacık "oyun"a bunu da yazan Saroyan, "Yapacak bir şey yok, içelim" temasıyla son noktayı koydu.

Bu noktayı koyabilmek için gereksinmesini duyduğu süre 11 yıldır. Geçen zaman içinde yazdığı birkaç anı kitabında konuya hiç değinmemesi Bitlis travmasının yol açtığı suskunluğu belgeliyor.

1975'te yazılan Bitlis'te adlı oyunda "soykırım" sözcüğü geçmez. Saroyan Ermeni deneyimleri üzerine yazarken genellikle muğlak ifadeler kullanmış, ancak üçlemenin son oyunu olan *Haratch*'ta (1979) bu tutumunu bir yana bırakmıştır. Bir yandan "öç"ten bahsedilirken o eski sayı tartışmaları da bir kenara atılmış, iki milyon kurbanda karar kılınmıştır. Yine de oyunun en çarpıcı cümlesi olan "Türklerden barbarlıktan başka bir şey beklenmeyeceği" daha önce de belirttiğimiz gibi başka bir karaktere atfedilmiştir. (Bir Türk yazar için bundan daha rahatlatıcı bir cümle düşünemiyorum. Masanıza oturuyorsunuz; sizden barbarlıktan ötesi beklenmediğine gö-re beklentileri aşacağınız kesindir!) Bu dönemde "hatırlama" ve "öfke" unsurlarının Ermeni diasporasında canlandığını da unutmamalı. ASALA ve JCAG bir yandan suikastlarını sürdürürken bunun alkışlanmasa da her zaman ciddi bir itirazla karşılanmadığı, *Sağ Kalanlar* (Survivors, 1992) gibi belgeseller ve *Şahlan Fırat* (Rise the Euphrates, 1994) gibi kurgu ürünlerle kayda geçti. Diğer bir kesim, şiddet içermeyen yollardan anma, mahkeme kararları elde etme gibi etkinliklere yönelmişti. Saroyan'ın 1974-79 dönemi ürünlerini bu tablo içinde incelemek gerekiyor.

Arşiv Sefası

Başta söz verdiğimiz gibi *Hairenik* dergileri konusuna eğilerek yazıyı sonlandırmak istiyorum. William Saroyan'ın bir hümanist olduğunu kabul edersek (ki kuşkusuz öyledir), Türkiye paralelinde örneğin *Ötüken* dergisine yazı veren bir hümanist düşlemenin zorluğu bizi bir açmaza götürüyor. Devletsiz, sürgün bir toplumda, ulus bekçiliği ve vatanperverlik pompalama gibi, normal bir ülkede normal ya da kanıksanmış koşullarda yaşayan aydınların kendilerini mesafeli hissetmek gereğini duyacakları birtakım işlevlerin, devletin yokluğunda milliyetçi örgütler tarafından yüklenilmesi ve aydınların buna liderlik etmesinin sık rastlanan bir olgu olduğunu tarih bize gösteriyor. Aksi halde, örneğin Columbia Üniversitesi'nde saygın karşılaştırmalı edebiyat profesörlüğü yapan Filistin asıllı entelektüel **Edward Said**'in uzun yıllar, yani **Arafat**'la yolları ayrılana dek, geçmişinde şiddet eylemleri içeren FKÖ Sürgün Parlamentosu'nda ne demeye yer aldığı sorusu da karşımıza dikilecektir. *Hairenik*'lerin sahibi Taşnak örgütünün diasporada en yaygın, toplumda çok geniş bir yelpazeye yayılan çeşitli görevler üstlenen bir parti olduğunu da unutmamak gerek. Son olarak, Taşnak lideri **Reuben Darbinian**'ın Saroyan'a yayın yolunu ilk kez açan ve dolayısıyla (ama yalnızca bu nedenle değil) Saroyan'ın ölen babasının yerine ikinci bir baba rolüne yerleştirdiği kişi olduğunu bilmek gerekiyor. Kendisi de oğlunu genç yaşta yitirmiş olan Darbinian'la Saroyan'ın baba-oğul ilişkisi onun Taşnaklara yakınlığında önemli bir rol oynamıştır. Bu nedenle Saroyan'ı sık sık Taşnaklara atfedilen dışlayıcı milliyetçilikle damgalamanın tam doğru olamayacağı inancındayım. Onun sürgün milliyetçiliği, çatışmaların içinde bile yaşayan benzerliklerin, diğer toplumlarla iç içe yaşamanın zenginleştirici özelliklerinin farkında olması sayesinde, günlük hayatta karşılaştığımız dogmaların üzerine çıkan kuvvetli bir ulusçuluk ötesi bileşeni de barındırır.

Bitlis'i çok çalıp söyledim ben. Çünkü insanlarımın dağlık şehridir o ve bir anlamda başlı başına bir ülkedir. Şöyle ki orada yaşayan Ermeniler, Kürtler ve Türkler, kendilerini hemşerileriyle diğer şehirlerde yaşayan soydaşlarından çok daha yakın akraba olarak görmüşlerdir.

Tesadüfi Karşılaşmalar (Chance Meetings), 1978

William Saroyan

hakkında daha geniş bilgi edinmek isteyenler için kısa bir ikinci ek kaynak listesi:

Nona Balakian: *The World Of William Saroyan* (1998). (1980'li yıllarda yazılan bu kitap ABD edebiyat dünyası-nın en ünlü kişilerinden Balakian'ın ölümünden sonra yayımlandı.)

David Stephen Calonne: *William Saroyan: My Work Is Being* (1983). (William Saroyan üzerine sık ürün veren bu yazarın ayrıca *"William Saroyan and the Armenian Genocide"* adlı bir makalesi (Journal Of The Society of Armenian Studies No. 7, 1994) ve henüz yayımlanma-dığını sandığım *"William Saroyan and Bitlis"* adlı bir tebliği bulunuyor.

Dickran Kouymjian (editör): *William Saroyan: An Ar-menian Trilogy* (1986).

Fikret Otyam: *Ünlü Yazar W. Saroyan Doğduğu Şehir Bitlis'te* (Cumhuriyet, 17 Mayıs 1964); *Baba Ocağında* (Cumhuriyet, 31 Mayıs - 7 Haziran 1964). (Bu yazılar, Türkçede Saroyan'ın Türkiye gezisi ile ilgili en kapsamlı kaynağı oluşturuyor. Gezi sırasında Saroyan'ın da takdirini kazanan **Fikret Otyam**'ın fotoğraflarına, kendisinin ve Cumhuriyet gazetesinin izniyle yer verdik. Fotoğraflar, yayınlanmamışlar arasından seçildi.)

James H. Tashjian (editör): *My Name Is Saroyan* (1983) (Çoğu *Hairenik* dergilerinden başka hiçbir yerde yayınlanmamış ilk Saroyan ürünlerini ve değerlendirmelerini içeren bir seçki.)

John Whitmore: William Saroyan: *A Research and Production Sourcebook* (1994). (Saroyan'ın yazdığı yayımlanmış ve yayımlanmamış tiyatro eserlerinin özet ve çözümlemelerini içeriyor.)

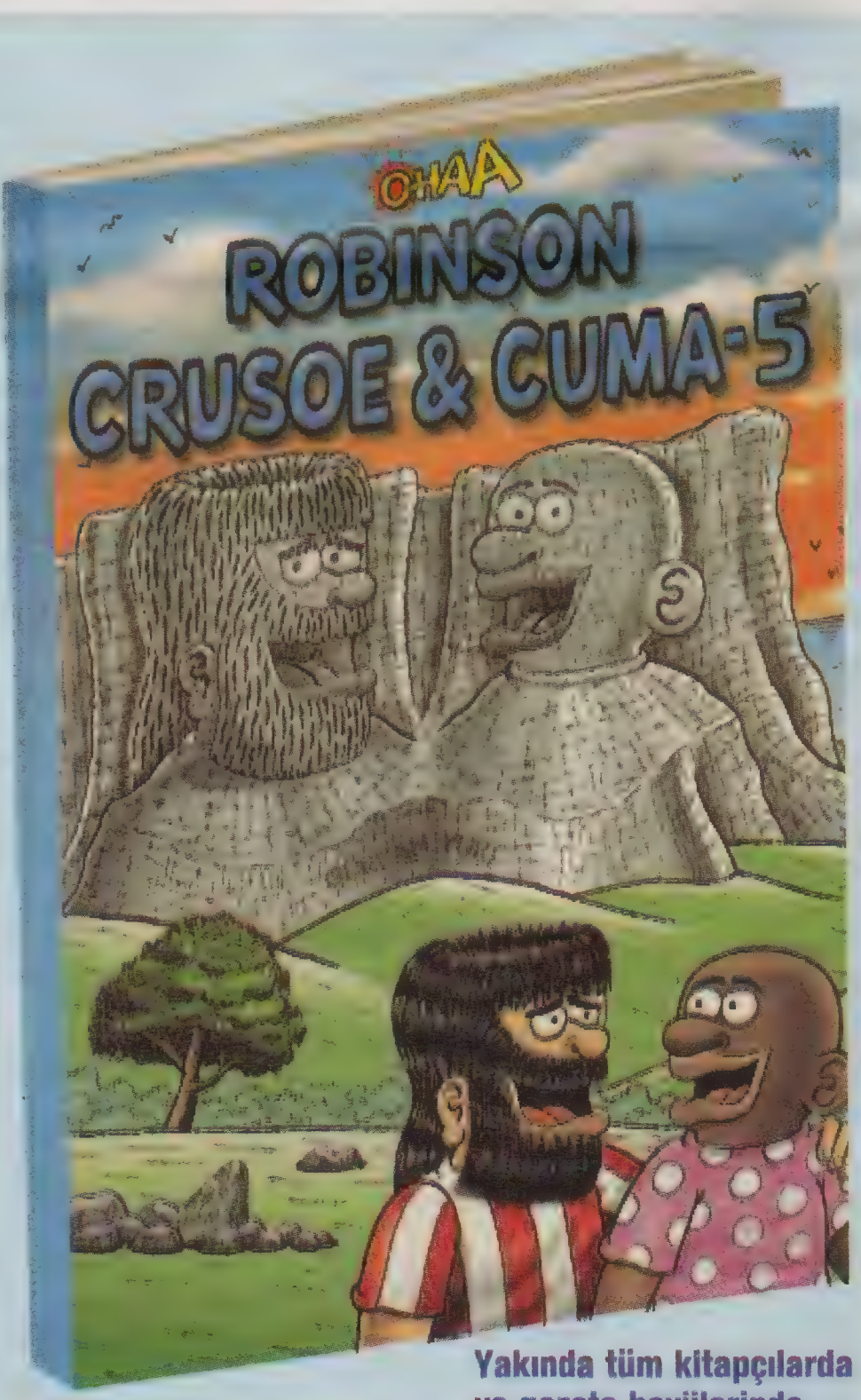

Yakında tüm kitapçılarda ve gazete bayiilerinde

TÜRKİYE'DE ERMENİ EDEBİYATI

Adnan Özer

Kültürler kavşağı İstanbul pekçok kültürel hareketin merkezi de olmuştur. Bir bakıyoruz, Ermenice edebiyatın Tiflis ile beraber en önemli merkezleri arasında yine İstanbul var. Kültürel kaynağı taşra olan edebiyat akımlarının en canlı merkezi de yine İstanbul'dur. Folklorik, natüralist, gerçekçi... Taşrayı anlatan öykü ve romanların pek çoğu İstanbul'da yazılmış ve basılmışlardır.

Küçük Mıgırdıç dedesi Halo ve anneannesi Senem ile

Anadolu'dan İstanbul'a göç eden, göç etmek zorunda kalan Ermeni kökenli potansiyel yazarlar daha sonra dünyanın sayılı metropollerinden biri olan bu en büyük kentimizde ürünlerini vermişlerdir. Sovyet Ermenistan'ında şair **Çarents**, Bitlis doğumlu Amerikalı öykücü **William Saroyan** Ermeni kö-kenli ünlü edebiyatçılar arasında ilk akla gelenlerdir. "*Seferberlik Türküleriyle Büyüdüm*" adlı öykü kitabında **Kirkor Ceyhan**, 1940'ların Zara'sında (Sivas) okuma yazma bilen babasına gelen hüzün yüklü mektupları anlatır: "Bu mektuplar nerelerden gelmezdi ki... Selanik'ten, Larisa'dan, Atina'dan, Girit, Korfu, Pire'den... Basra, Bağdat, Lazkiye, Şam, Beyrut, Kudüs'ten, İskenderiye'den, Kahire'den, Addis Ababa'dan... Köstence, Bükreş, Varna, Sofya'dan... Venedik, Paris, Lyon, Marsilya'dan... Hele Tiflis, Erivan, Leninagan'dan... New York, Boston, Şikago, Los Angeles, Toronto, Montreal, Vancouver'den... Rio de Janerio, Santiago, Buenos Aires ve Montevideo'dan... Mektuplar, seferberlik yıllarında kaybolmuş, o felaket yıllarında Kızılhaç'ın veya Amerikalı misyonerlerin daha sonra Anadolu ve Suriye'den topladıkları çocuklardan, Zara'dan dünya sathına savrulmuş Ermenilerden geliyordu. Böylelikle dünyanın hemen her yerinden bir Ermeni kökenli yazarın çıkması, Venedik, Paris, Moskova gibi şehirlerde Ermeni edebiyat merkezlerinin oluş-masının nedeni anlaşılıyor.

Bizim konumuz merkezi İstanbul olan Ermeni edebiyatı: Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak uzunca bir süre Türkiyeli Ermeni edebiyatından bir ses gelmez. Erzincan'ın Armıdan köyünden **Hagop Mintsuri** (1886-1978) ardarda yayınladığı üç kitabıyla bu sessizliği bozar. 1950'li yıllar sonrasından bugüne etkinlik gösteren taşra edebiyatında Ermeni yazarlarımızın önemli bir yeri varmış meğer... Edebiyat kamuo-yumuza bu gerçeği biraz gecikmeli de olsa bildiriyoruz bugün. Gâh Ermenice gâh Türkçe yazılmış pekçok eserin varlığı buna kanıt. Ermeni kökenli yazarlarımız bu eserlerini İstanbul'da 1940 yılından beri yayımlanmakta olan Ermenice gazete "*Marmara*"ya tefrika vermişlerdir. *Almanak* ve *Marmara* Gazeteleri bu akımın okulu olmuştur bir bakıma...

Sivas, Zara, yıl 1943, Kirkor Ceyhan'ın üç kızkardeşi

Armıdan - Fırat'ı Öte Yanı

Hogop Mintzuri

Cumhuriyet sonrası taşra edebiyatımızın Ermeni kolu ki artık böyle bir kolu olduğunu kabul etmeliyiz -duayenlerinden Mintzuri, bölüm bölüm öykülemelerle Armıdan'ı anlatıyor: Yüzyılın başlarında Fırat'ın sağ yakasına düşen Armıdan, Türkü, Kürdü, Türkmeni ve Ermenisiyle konu edilmiş. Mintzuri, halkbilim araştırmaları için kaynak bir eser kaleme almış. Dileğimiz odur ki "Armıdan" folklorik anlatımlara karşı bir zamandır oluşan yadsımacılıkla okunmasın; ya da yüzgeri edilmesin. Aktüel okuma heveslerine kurban edilmemeli bu sıcacık anlatı.

Seferberlik Türküleriyle Büyüdüm

Kirkor Ceyhan

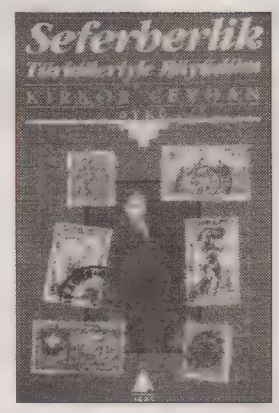

Birinci Dünya Savaşı sonrası Zara'sı; görülmemiş bir yoksullukla yaşayan Ermeni mahallesi; Türkler ve Kürtler aynı koşulları paylaşıyorlar tabii. Çekilen onca sıkıntıya rağmen çevre koşullarıyla bir yaşam böyle sıcak, böyle yaşam gustosuyla nasıl anlatılabilir?! Kirkor Ceyhan, inşaat ustası Simon'un (anlatıda Sığı Usta) haşarı küçük oğlu bunu başarıyor. Hem yaşamasını, hem kendi kendini eğitmeyi başarıyor. Kitapta küçük Kirkor'un kendi verdiği bir kararla ilkokula başlamasının anlatıldığı bir bölüm varki, gözyaşlarının boşandığı bir bölüm olabilirdi. Gelgelelim Kirkor Ceyhan'ın duygularımızdan yararlanmaya hiç niyeti olmamış. Yaşadığı çileli hayatın olgunlaştırdığı bir insan olarak tortusunda yaşama sevincinin pırıltıları olan acıyı komplessiz anlatıyor. Günlerce babasının gurbetten dönüp alacağı içi yünlü kara lastiği bekliyor yayan yapıldak. O kara lastiğin gıcır ışıltısı, nihayet! diyen okurun da içini ısıtıyor.

Babil'den Sonra Yaşayacağız

Ara Güler

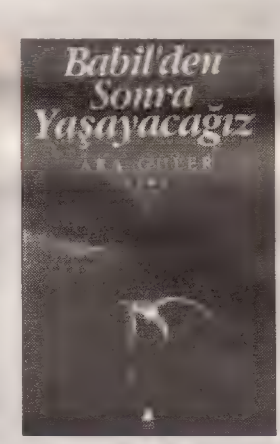

Türkiye taşrası Ermeni edebiyatının dışında bir kitap. Dünyaca tanınan Türkiyeli fotoğraf ustası Ara Güler'in öyküleri... Bir liman kentinin egzotik ve romantik atmosferinin alkol ve meze kokularıyla soluklandığı bir meyhanede yazılmış saki. Sanki değil, düpedüz öyle. Yabancılaşan genç meyhaneciler, esrarengiz yabancılar; fabllerdeki kıssadan hisseleri alımlayabileceğimiz balıkçı öyküleri... Türkiyeli Ermeni Edebiyatının başka bir tadı: Modern, kurguya dayalı, büyülü öyküler. Haliyle öykü türünün diline sahip. Meğer öyküde de ustaymışsın be Ara Usta! detirten türden.

Söyle Margos Nerelisen?

Mıgırdıç Margosyan

MargosYan'ın "Gavur Mahallesi" adlı anlatısı yayımlandığı zaman geç de olsa böyle bir yazarla tanıştığımız için sevinmiştik. Gerçi Ermenice okuyanlar Mıgırdıç'ı çok iyi tanıyorlardı. Ermeni araştırmacıların "kavaragan kraganutyun" dedikleri, Türkçe'ye "köy edebiyatı" veya "taşra edebiyatı" olarak çevrilebilecek bir akımın yaşayan son temsilcisiydi Margosyan. (Bu edebiyat akımını daha iyi tanıyabilmek için Hagop Mıntzuri ve Margosyan'ın kitaplarındaki girişleri okumalıyız.) Eh, biz bu türe, bu tarza pek yabancı değildik. Margosyan'ın öyküleri sanırsınız hiç çevrilmemiş, doğrudan Türkçe ile yazılmış. Bu yakın kültürel aktarımla okuyunca pekçoklarımız yakın buldu Margosyan'ı. Margosyan ardından "Söyle Margos Nerelisen?"i yayınladı. Bu kitapların ardından beğeni yüklü tanıtım yazıları yazıldı. Yukarıda konu ettiğimiz kitapları okumaya karar verenler -eğer okumadılarsa- Margosyan'ı ihtam etmemeliler. Mıntzuri ile başlayan okuma süreci Margosyan ile tamamlanmalı ki Türkiye Ermeni edebiyatı düşsel-gerçekçiliğe nasıl geçmiş bir duyumsanmalı. Margosyan'ın başlı başına iyi bir seçim oduğunuda eklemeliyiz.

Bu yapıtların vurgulanabilecek ortak özelliklerinden biri de, etnik garezden, ayrımcılıktan uzak olmaları: Bizim Erzincan, Bizim Sivas, bizim Diyarbakır, bizim İstanbul, oralardan dem vuruluyor. "Mozaik" tanımlaması bile soğuk akademik kalıyor, etnisitenin politize ifadelerini çağrıştırıyor bu sıcak anlatılar karşısında. Halkın, hakların naturası bu.

ÖRNEKLERİYLE ERMENİ EDEBİYATI

Aziz Gökdemir

E Dergisi Eylül 1999 sayısında Kürt Edebiyatı konulu bir dosya yayınladı. Yazılı Kürt edebiyatı henüz oluşma evresindedir denebilir (ve denmiştir, bunun nedenleri dosyada ele alınmıştı); Ermeni edebiyatıysa hem 5. yüzyıldan bu yana yazılı olarak oluşturulan, hem de Hıristiyanlığın kabulüyle yok edilen eski eserlerin halktan yeniden derlenmesiyle bina edilmiş koca bir çınar. Bu dosya, dünya kültürel mirasında önemli bir konumda bulunan bu zenginliği örneklemeyi amaçlıyor. (A.G.)

Azınlık kültürlerinin sorunlarından biri, başkalarının sık sık onlar adına konuşması olsa gerek. Diğer toplumların söyleminde, edebiyatında Ermenilere bugüne kadar çok çeşitli roller biçildi. **Gâvur Mahallesi**'nin öndeyişinde **Mıgırdiç Margosyan** şöyle yazıyor: "Yazılarımda bizim oraları anlattım, gördüğüm ve yaşadığım gibi. Tipleri ve adlarını hemen hemen aynen verdim, değiştirmeden, oldukları gibi. Onlardan, o bacoiardan, o dayılardan, o amcalardan çoğu öte tarafa geçmişlerdir. Adları, hatıraları biraz da bu satırlarda, bu kitapta yaşasın." Bu "biraz da onlar konuşsun" düşüncesi dosyanın bir anlamda motoru oldu. Çocukluğumuzu şekillendiren öğretilerde bu toprağa binyıllarını vermiş Ermeni halkı günümüzden ancak 100-150 yıl kadar önce birdenbire ortaya çıkar... Ve yine aniden kaybolur. Geçmişi olmadığı anlaşılan bu halkın geleceği de, güncel eğilime bakarsak, cuma namazı sırasında pasajdaki dükkânlara göz-kulak olmak suretiyle hoşgörümüzün müteşekkir muhatabı olmakta yatmaktadır. Bu dar çerçeveyi burada biraz genişletebilirsek, ne mutlu bize.

Türkler olarak Ermeni edebiyatını tanımak **zorunda** olmamızın bir başka nedeni daha var. Bu mini antoloji için yazı derlerken **Peter Najarian**'ın *Belleğin Kızları* adlı romanını okuyordum. Bir cümle dikkatimi çekti: **"Yavrım, kim olduğunu unutma sakın." Yavrım,** Türkçe yazılmıştı; 1980'li yılların Amerika'sında. Bize bir acıdan oldukça uzak, ama kimliğini vurgularken bile bu kadar yakın olmakta beis görmeyen bir kültürü tanımakta yaya kaldığımız bir gerçek.

Neyse ki, yardım eksik değil. Son yıllarda *Agos* gazetesi ve *Aras* Yayıncılık, araya girmiş, uçurumu kapatmak için canla başla çabalıyorlar. *Aras*'ın kuruluş belgesinde "yapmak istediklerimizin özü" şöyle özetlenmiş: "Aynı coğrafi bölgede doğup büyümüş, yan yana yaşayan farklı kültürlere sahip insanların edebiyat yoluyla birbirlerini daha iyi tanıyıp, anlayacakları inancıyla... Kültürel çalışmalarla birbirimizin farkına varmayı, insanlığın ortak değerlerine birlikte katkıda bulunmayı karınca kararınca sağlayabilmek." Kolay iş değil elbette, ve bunca işin arasında *Aras* çalışanları dosyamıza da yardımcı oldular, aradığımız metinlere ulaşmamızı, aklımıza gelmeyen isimleri keşfetmemizi, çevirilerin aslına uygun olmasını sağladılar. Katkıları için herkese, özellikle **Payline** ve **Yetvart Tomasyan** ve **Mıgırdiç Margosyan**'a (*Aras* Yayıncılık), **Sarkis Seropyan**'a (*Agos*), ve **Verkin Arıoba**'ya teşekkür etmek istiyoruz.

Yer elverdiğince geniş bir yelpazeyi (hem tarihi, hem de ekol olarak) yansıtmaya çalışmamıza rağmen, bu tür çalışmalarda yer darlığı, proje ilerledikçe antolojilerde sık rastlanan dengesizlikleri yinelemeye başlıyor. Yani ortaya çoğu artık tarih olmuş, yaşamayan (ya da genç, çağdaş isimlere kıyasla edebi gelişmesinde belli bir oturmuşluk noktasına ulaşmış), ve daha çarpıcısı erkek-yoğun bir grup çıkıyor. Bu dengesizliği törpülemek amacıyla örneğin geçtiğimiz aylarda bir grup üniversiteli Ermeni genç kadın, **8 Mart Dünya Kadınlar Günü** vesilesiyle **Hayganuş Mark** ve **Zabel Asadur**'un unutulmuşluğunu gidermeye yönelik bir dizi etkinlik gerçekleştirdi ve *Agos*'ta **Karin Karakaşlı** da bu etkinliğe dikkat çekti. Dileğim bu tür etkinliklerin çoğalması ve örneğin **Zabel Esayan, Leslie Ayvazian, Carol Edgarian, Diana Der Hovanessian** gibi kadın yazarların eserlerinin Türkçe kitaplaştırması.

Genelleme yapmanın riskini bir an göze alabilirsek, lirik, yer yer komik olsa da burukluğu hissedilen bir edebiyat var karşımızda. Bunda önemli bir faktör de **Taner Akçam**'ın deyişiyle adı anılınca bizi cin çarpmışa çeviren malum konu elbette. Bu ülkede birçok kişinin şu ya da bu şekilde karşı tarafın milliyetçiliğini neden göstererek her türlü savaş suçunu mazur görmeye koşullandırıldığı bir gerçek. Şunu belirtmek gerekir ki bu görüş bugün herkesi temsil edemeyeceği gibi geçmişte de etmiyordu. **Hamdullah Suphi Tanrıöver**, 1915 yılında **Dikran Sürmeyan**'a yazdığı mektupta şöyle diyor: "Bizim ülkemizde Ermenilerin uğradıkları mutsuzluklardan son derece etkilenen, onların acılarını derin bir üzüntü ile hisseden Türk yurttaşlarınızdan biriyim. Trende bana okuyup yorumladığınız şiir, işte o hazin acıların ve bizim günahlarımızın elim anısı olup kalbimde yine derin bir hüzün meydana getirdi ve ben onu dinlerken duyduğum kederi anlatamam." (Aktaran: Pars Tuğlacı, Ermeni Edebiyatı Seçkisi, Cem Yayınevi, 1992.)

Bir konferansta İsrailli yazar **Amoz Oz**, tarihte iki demokrasi arasında topyekün savaş yaşanmamış olmasının kendisine sonsuz umut verdiğini söylemişti. Ben de kendi hesabıma birbirlerinin öykülerini okuyan, birbirlerini anlamaya çalışan halkların kolay kolay savaşamayacağını ummak istiyorum. Edebiyatın sırtına çok ağır bir yük yüklüyor belki bu, ama ortada bırakın omuz vermeyi, bir yükün var olduğunu kabullenebilen başka gönüllü de pek yok gibi...

Anonim

Bir Vartavar Ezgisi*
Ağaç altında kaldım,
Peştemalı yıkadım.
Anama haber salın,
Burada garip kaldım.

Hastayım, halim yoktur,
Gencim, yarim yoktur.
Yarim kafes içinde,
Görmeye çarem yoktur.

Sene on iki aydı,
Elmam kemerde kaldı.
Ne elma yari buldu,
Ne ona haber vardı.

Bülbül

Ben bülbülüm, bir yuvam var,
Bir yuvam var, dağdadır.

Yüreğim alev, yüreğim yara,
İçiyse kan dolu.
Vay le, le, le...
Yüreğim ağlar, sızılanır
Ben nerede diyeyim şarkılarımı?
Yüreğim alev, yüreğim yara,
İçiyse kan dolu. Vay le, le, le...

*Nuh Peygamber'in insanlığı tufandan kurtarması nedeniyle kutlanan, Hıristiyanlığın kabulünden sonra Aziz Garabet yortusuyla birleştirilen, dört-beş bin yıllık bir Ermeni bayramı.

Ermeniceden çeviriler: Sarkis Seropyan

Sayat Nova (1712-1795)

Ermeni âşıklarının en ünlüsü. Tiflis doğumlu Sayat Nova, kısıtlı bir eğitim görmesine rağmen kendi kendini yetiştirerek genç yaşta Gürcistan kralının saray müzisyeni olmayı başardı. Bir prensese âşık olması saraydan iki kez sürülmesine neden oldu. Daha sonra kendi istemi dışında manastıra kapanan, şiirlerini Ermenice, Gürcüce ve Azeri Türkçesiyle yazan şair, yaşamının sonuna kadar sazıyla haksızlıklara karşı geldi ve her halk ozanı gibi âşk ve doğa temalı eserler yarattı.

Sana bir sözüm var yalvarırım bana kulak ver ey, gözümün nuru,

Sana bir sözüm var yalvarırım bana kulak ver ey, gözümün nuru,
Yüreğimde intizarım var, duruşuna selam olsun, gözümün nuru.
Acep sana ne ettim? Kırgın dursun öyle, gözümün nuru,
Dünya dünyaya doydu, ben sana doymadım, gözümün nuru.
Acep yar sevilmez mi? Ne ettin? Nedir bu olanlar bana?
Âşkından çılgın dönmüş, boşa dolanırım yan yana.
Âşk acısını bilmeyenler, hiçbir derde dayanamaz.
Âşkın ateşiyle yandı yüreğim bıldırcın gibi, gözümün nuru.

Dostlarım düşman oldu, ben elleri nasıl dost bileyim,
Bunca dertle yaşadığım acılı günleri nasıl anayım.
Tanrı şahit, çok güçtür, başımı bu dertten nasıl kurtarayım.
Ben bir kayık misali, senin âşkın derya deniz gözümün nuru.

Güzel sözler söylemek, övgüler düzmek isterim senin için,
On yıldır boşa dolanırım padişah vekili gibi senin için.
Yedi yıldır Âşık Garip gibi dolaşırım saz elimde senin için.
Şahsanamım sensin, yoktur başka kimsem gözümün nuru*

Bin derdim de olsa, şöyle yürekten bir ah çekemem.
Benim adil hekimim sensin, başkasına Şeyh diyemem.
Sayat Nova der ki; ey zalim, ben ölüme ölüm demem,
Gözyaşlarım sel olup, saçların darmadağın gözümün nuru.

* Âşık Garip'in "putlaştırdığı" sevgilisi.
Çev.: Paylîne Tomasyan.

Hovhannes Tumanyan (1869-1923)

Özellikle çocuklar için yazdığı öyküler ve yazdığı/yeniden yorumladığı masal ve destanlarıyla tanınan yazar, sosyalist görüşleri nedeniyle 1917 devrimi öncesinde iki kez hapsedildi. Sovyet Ermenistanı ve Gürcistan'da yaşadı.

Ah Tamar

Her gece ortalıktan el ayak çekilince
Van Gölü'nün kıyısında
köyünden çıkıp
suya giriyor bir delikanlı.

Kayıksız, yelkensiz
güçlü kollarıyla suyu yararak
ileride salınan adaya doğru yüzüyor.

Karanlıkta bir ışık,
dost bir deniz fenerinin hüzmesi gibi
aydınlatıyor yolunu.

Her gece sahilde,
sabırsızca çalıların dibinde bekleyen
güzeller güzeli Tamar'ın yaktığı ateştir bu.
•••
Hırçın deniz dalgalanıp kükreyedursun
yüreği kuş gibi oğlanın.
Kulaklarında uğuldayan
suyla cebelleşiyor yiğitçe.

Tamar'ın yüreğiyse suyla birlikte dalgalanıyor;
denizin sesini duydukça,
karanlıkta titreşen fitille birlikte
Tamar da yanıyor.
Ses yok şimdi. Karanlık sahilde
bir gölge diğerini buluyor ve
bir oluyor yeniden.
Van Gölü'nün dalgaları
kıyıya dokunup dokunup geri gidiyorlar şimdi,
homurtuları anlaşılmaz.
Sanki gökyüzüne yayılmış yıldızlara
fısıldıyorlar dedikoduyla
hayasız Tamar'ın yaptıklarını,
adını yerden yere vurarak.
Sular mırıldanıp onları çekiştiredursun,
iki sevgili için ayrılık vakti gelip çatıyor.
Biri çırpıntılı denize girmiş,
diğeri arkasından dua ediyor.
...
"Kim bu genç?
Böyle korkusuz, küstah da üstelik;
sevda sarhoşu olmalı
gecenin köründe akıntıyı göze aldığına göre...
Kim oluyor da karşı kıyıdan,
yabandan gelip Tamar'ımızı baştan çıkarıyor?
Bırakır mıyız biz sana onu?"
Böyle dediler gençler
Kırgın ve üzgün
Ve bir gece söndürdüler

Tamar'ın yaktığı ateşi.
Ve biriciği Tamar'ın
kayboluyor karanlıkta yüzerken,
Rüzgâra karışıyor çığlığı.
Ah! Tamar, diye haykırışı.

Dimdik kayaların dibinde
insanın içine dehşet salan zifiri koyulukta
kudurmuş denizin bağırtısının içinde
Ah! Tamar, diye haykırıyor,
Sabah, artık sakinleşmiş,
belli belirsiz oynaşan göl
kıyıya atıyor onu.
Donmuş dudaklarına sonsuza dek çakılmış
iki sözcük,
"Ah! Tamar"
adının yeni adı.

İngilizceden çeviri: Diana Der Hovanessian ve Marzbed Margossian; Aziz Gökdemir, Payline Tomasyan.

Bedros Turyan (1851-1872)

Lirik Ermeni şiirinin öncüsü ve doruk isimlerinden olan Turyan, Üsküdar'da doğdu ve 21 yaşında veremden öldü. Bu ölümcül hastalığa ve sezinlediği yazgıya isyan edişini betimleyen 1871 tarihli "Sitem" adlı şiir en ünlü yapıtıdır. Şair Üsküdar'ın bülbülü adıyla da ün salmıştır..

Sitem

Hoşça kal Güneş, sen,
ve ikimizi de yaratan Tanrı, hoşça kalın. Elveda,
Gökyüzünde yeni bir yıldız olmaya gidiyorum ben.
Yıldız dediğin ne ki?
Gökyüzüne uçup, semanın alnını damgalamaya koşan
bahtsız ruhlar işte...
Tanrı, yıldırımlar yaratan o Tanrı
gökyüzünde kurduğu cephaneliği tazelemek için
vurup duruyor biri.
Günaha giriyorum. Çarpılmayı hak ettim.
Tanrım, hemen, şimdi.
Erişilmez doruklara niyetlenen bu tırmanıcının
küstahlığını vur yüzüne.
Tanrım, seni selamlıyorum, seni, yarattığın evreni
dalgayı, çiyi, sözcükleri, ve
açayazmışken alnımı kararan,
gözlerimden alevi, dudaklarımdan katılığı çekip alan seni,
Tanrım.
Bana ölümün eşiğinde
yeni bir yaşam sözü veriyorsun,
göz kamaştıran bir ışık seli, güzel kokularla bezeli yeni
bir hayat.
Eğer canımı alacaksan bu
sesi kesilmiş, yarı baygın halimde,
onun yerine bana burada kalma hakkını tanı;
senin adının çevresine sarılmış
bir yıldırım demeti olarak
kükreyeyim burada sonsuza dek.
Bela kesileyim,
yanına yapışıp.
Kükredeyim sana karşı: Öfkeli Tanrım!

Ama titreme geliyor ancak elimden.
Kara servi ağaçlan arasında sezinen
köşkün bir iç çekiş,
yere doğru süzülen kuru bir yaprak, cılız bir iğneyim;
o kadar.
Neden bir kıvılcım bahşetmiyorsun bana
yaşayabilmem için?
Yaşamak, yaşamak istiyorum.
Mezarda son bulan böylesine kısa bir düş
neyime yarayacak benim?
Mecbur musun kaderimi yazan mürekkebi
bu mezarın süprüntüsünden damıtmaya?

Yaşamak, âşık olmak istiyorum.
Ölümle pençeleşen adamın iki isteği olur.
Birincisi hayat. O olmadı, yasını tutacak birisi.
Tanrı yas tutacak kimsesi olmayanlar için
yaratmış olmalı ayı. Benim gibiler içinse
yıldızdan. Ama boşuna yazmışlar gökyüzüne
ışıldayan harfleriyle "aşk" diye.
Bülbülün şarta için de al bir o kadar
İnsanı âşık olmaya iten o tatil rüzgâr,
beni genç gösteren ayna, boş hepsi.
Çalıların yanı sıra yürüyorum,
sessiz duruyorlar, ama boşuna.
Soluk bile almıyor yapraklar,
düşlerim bölünmesin diye.
Alaydan başka bir şey değil bu sessizlik.
Hepsinin, bütün dünyanın yaptığı
Tanrı'yı alaya almaktan başka bir şey değil.

Diana Der Hovanessian ve Marzbed Margossian'ın İngilizce çevirisinden çev.: Aziz Gökdemir

Armen Dorian (1892-1915)

Asıl adı Hraçya Surenyan. Üsküp'te doğdu, Paris'te ve Sorbonne'da okudu, Çoğu eserini Fransızca yazdı. 1914'te İstanbul'a eğitimci olarak döndü, beş ayrı okulda Fransızca ders verdi, yerel gazetelerde Fransızca ve Ermenice şiirler yayımladı. 1915 kırımında öldürüldü. "Müezzinin Ezan Sesi" adlı şiiri Türkçede en tanınmış eseridir.

Vahan Tekeyan (1878-1945)

Batı Ermeni edebiyatı klasik şiirinin son temsilcisi ve en büyük şairidir. İstanbul, Ortaköy'de doğdu, Kahire'de öldü. Bir sigorta şirketinde çatlışırken, görev gereği birçok yurt dışı gezisi yaptı, İstanbul ve Kahire'de öğretmenliği sırasında özellikle yetim çocuklarla ilgilendi. İlk şiirini İstanbul'da *Hayrenik Dergisi*'nde 1894'te, ilk şiir kitabınıysa 1901'de Paris'te yayınlayan Tekeyan'ın anısı, bugün diasporada adına kurulmuş kültür derneği tarafından yaşatılmaktadır.

William Saroyan (1908-1981)

Ermeni edebiyatının en ünlü adı olmakla kalmayıp Amerikan edebiyatında çığır açan bu roman, öykü, oyun ve deneme yazarını burada tekrar tanıtmaya gerek yok. Aşağıda oldukça serbest bir çevirisi yer alan ağıtlı şiir Saroyan'ın küçük dergilerde yayımlandıktan sonra uzun süre karanlıkta kalan ilk dönem eserlerinden, bir gençlik şiiri. Yüzyıl başında Bitlis'ten ABD'ye göç eden babasının anısına 1932'de yazılmış.

Van Gölü'ne

Yanıyor gözleri babamın, bakışı buğulu;
Geride kalıyor Van Gölü. Ey keder küpü iç deniz,
Babadan oğula yüreğimiz, dualarımız seninle şimdi.
Sert, hoyrat bir vedayla koparıldığı vatanın
Kıyısından batıya doğru yüzünü çevirdiğinde
babamın
Duyduğu dehşet, buşu benim içimde yaşıyor şimdi.
Bizi rahat bırakmayan acıların simgesi,
Doldukça dolan keder küpü, ey Van Gölü.

Toprağından dönmemecesine ayrıldı babam,
Efsanelerin beslediği o gökyüzünden uzak
Ölüp gitti ama ardında beni, küçük hayaletini
Bıraktı yas tutsun diye; soğuk, sislere gömülü,
Yağmurların yıkadığı o gölün, tüm ölümlü acıların,
Toplandığı o havuzun kıyısında ağıdını yakıp
ağlasın diye.

İngilizce aslından çev.: Aziz Gökdemir

Vahan Deryan (1885-1920)

Asıl adı Vahan der Krikoryan. Gürcistan'da doğdu, Orenburg'da öldü. Babası köy papazıydı. İlk eğitimini köyde aldıktan sonra Tiflis'te okudu, Moskova Üniversitesi Felsefe Bölümü'ne kabul edildi. İlk şiir kitabını 1908'de Tiflis'te yayımladı. Ekim Devrimi'ni coşkuyla karşılayan şair, devrim elçisi olarak Orta Asya'ya yaptığı bir yolculuk sırasında ağır şartlar nedeniyle yaşamını yitirdi, ardında önemli bir külliyat bıraktı. Ermeni şiirinin bir doruğu ve öncüsü olarak Deryan hayatını, şehirlilerin acılarını, duygularını lirik bir gerçekçilikle dile getirdi.

Kevork Emin (1918-1998)

Sovyet Ermenistan'ında yetişen Ermeni şairlerden. Başka dillere çevrildiğinde ritmini koruyacak sadelikte yazılmış şiirleri Boris Pasternak'ın dikkatini çekmiş, Pasternak bunlardan bir bölümünü Rusçaya çevirmişti.

Bulut

Bir bulut geçiyor
yüreğimden
ardında soğuk, şekilsiz bir özlem.

Ya sen, sen ne yapıyorsun
şu anda?
Bu soğuk, sisli gecede? Evde misin?

Diana Der Hovanessian ve Marzbed Margossian'in İngilizce çevirisinden çev.: Aziz Gökdemir

Silva Gabudikyan (1919)

Yaşayan en önemli Ermeni şairi kabul ediliyor. Yerevan'da doğdu, Yerevan ve Moskova'da felsefe eğitimi gördü, 1945 yılından itibaren birçok kitabı yayımlandı. Günümüzde Ermenistan'ın kültür yaşamında önemli bir yere sahip olan şair bu yıl ilk kez İstanbul'u ziyaret etti.

Ceviz ağacı

Bir ceviz ağacı: boy atmış bağda dünyanın eşiğinde.
Halkım, sen
o yaşlı, dev ağaç gibisin,
tanrıçaların kutsadığı dalların
bahçenin köşeciğinden taşmış;
köklerin, kolların yayılmış dört bir yana
dökülen meyvalarınla
besleniyor dünyanın toprağı.

Diana Der Hovanessian ve Marzbed Margossian'in İngilizce çevirisinden çev.: Aziz Gökdemir

Hovhannes Şiraz (1915-1984)

Gümrü ve Yefevan'da öğrenim gördü, ilk şiirlerini 1932 yılında yayımladı. Çağdaş Ermeni edebiyatının dev isimlerinden olan şairin çocukluğu yetimhanelerde geçti, ilk şiirleri Gümrü'de çalıştığı tekstil fabrikasının gazetelerinde yayımlandı. 1935'te ilk şiir kitabının yayımlanmasından sonra yalnızca edebiyatla uğraştı.

A. Şavarş (1917-1979)

Asıl adı Aram Pehlivanyan. Genç yaşından itibaren İstanbul'daki Ermeni kültürel yaşamının içinde yer aldı, edebiyat dergileri çıkardı, şiirlerini yayımladı. Yüzyıl ortasında tökezleyen Ermeni şiirine getirdiği yeni solukla dikkat çekti. 1941-1949 yıları arasında Türkiye komünist hareketinde üstlendiği görev nedeniyle beş yıla yakın hapis yatmasının ardından 1950'de Türkiye'yi terk etti. 1958 yılından ölümüne dek Doğu Almanya'da yaşadı.

Yalnızlık

Dışarıda, kaldırımların piyanosunda
iniltisi yağmurun ufalanan parmaklarının
ve sokağın karanlığında
öfkeli, renksiz gölgeler
ve görünmeyen pencereden süzülüp damlayan
kederli yakınmaları piyanonun...
Yalnızım.
Bir manastır gibi yalnız ve günahkâr,
ıssız bir telgraf direği gibi başında dağın,
bugün
dünyaların, kentlerin sonsuz gürültüsü içinde
yalnızım
yalnız ve güçlü

Aralık 1937

(*Özgürlük İki Adım Ötede Değil*, Aras Yayıncılık,1999)

Baruyr Sevag (1924-1972)

Asıl adı Baruyr Gazaryan. Çağdaş Ermeni edebiyatının önemli isimlerinden. Sovyet Ermenistanı ve Moskova'da öğrenim gördü, 1966-1971 yılları arasında Ermeni Yazarlar Birliği sekreterliğini yürüttü. Zamansız bir trafik kazasıyla aramızdan ayrıldı. Şiirlerinin yanında edebi incelemeleriyle de tanınır.

Hamesdeğ (1895-1966)

Asıl adı Hampartsum Gelenyan. Ermeni taşra edebiyatının en önemli yazarlarından. Harput'un Perçenç/Perçenk (yeni adıyla Akçakiraz) köyünde doğup büyüdü, genç yaşta ABD'ye göç etti ve köy yaşamını son derece çarpıcı imgelerle canlandıran yapıtlarını yabancı ülkelerde yazdı. Çeşitli eserlerinden derlenen öyküleri Türkçeye Sarkis Seropyan'ın çevirisiyle *Güvercinim Harput'ta Kaldı* adıyla aktarılarak 1997 yılında *Aras Yayıncılık* tarafından yayınlandı.

Zahrad (1924)

Asıl adı Zareh Yaldızcıyan. İlk şiirini 1943'de *Jamanak*'ta, ilk kitabı ise 1960'ta yayımladı. Şiirleri yirmiye yakın dile çevrilen, esprili üslubuyla tanınan Zahrad, modern Ermeni edebiyatının en ünlü isimlerinden biri olarak uluslararası antolojilerde yer almıştır.

Yağ

Siz hepiniz deniz fırtınalı ve büyük
Ben o denizin içinde
Ben o denizin içinde bir yağ damlası
Katışık ve üvey
Ben yağ damlası
Hülyalı -dalganın yüzeyinde-
Siz hepiniz deniz -fırtınalı ve büyük-
Deniz yüreğimin içinde

(Çev.: Ohannes Şaşkal, *Yağ Damlası*, İyi Şeyler Yayıncılık, 1993)

Kirkor Zohrab (1861-1915)

Osmanlı Ermeni aydınlarının en ünlüsü. Gazeteci ve yazarlığının yanısıra çağının ilerisinde bir siyasetçi ve hukuk adamı olarak tanındı. Abdülhamit istibdatı sırasında tutuklandıktan sonra 1906-1908 yılları arasında yurtdışında yaşadı. Meşrutiyetle İstanbul'a döndü, hukuk profesörlüğü yanısıra milletvekili olarak görev yaptı; kadın hakları için mücadele etti, toplumun diğer ezilen kesimlerinin yanında yer aldı. 1915 kırımında öldürüldü.

Hogop Mıntzuri (1886-1978)

Asıl adı Hagop Demirciyan. Erzincan'ın Armıdan köyünde doğdu, İstanbul'da eğitim gördükten sonra köyünde öğretmenlik yaptı. Bir ameliyat için İstanbul'a gelmesinin ardından askere alındı. 1915 kırımında bütün ailesini yitirince köyüne dönmedi ve İstanbul'da kalarak çeşitli işlerde çalışmasının yanı sıra sürekli yazdı. Ermeni taşra edebiyatının doruk adlarından Mıntzuri'nin anıları Türkçede Silva Kuyumcuyan'ın çevirisiyle Tarih Vakfı tarafından yayımlandı; diğer eserlerini Aras Yayıncılık yayınlamayı sürdürüyor.

"1915 yılı Nisan ayında İstanbul'daki Anadolulu Ermenilerin tehciri başladı. Ben zaten askerdim. Mayıs ayında memleketten mektup gelmedi. İki kez cevaplı telgraf çekildi, cevaplanmadı. Üçüncüsünde "Burada değiller, bilinmeyen bir yere yollandılar," diye cevaplandı. Dedem Melkon seksen sekiz yaşındaydı. Annem Nanik elli beş, çocuklarım, Nurhan altı, Maranik dört, Anahit iki, Haço dokuz aylık, karım Voğida yirmi dokuz yaşında. Bunlar nasıl yürüdüler? Dedem Suazeg çeşmesine kadar gidemezdi. Gahmıhlı Kürt Temer gelmişti. Lusnikler'in, bizim kuzenin halasının çiftçisiydi. Ben bildim bileli onların evinin çiftçiliğini yapıyordu. Bizim kadar Ermenice bilir ve konuşurdu. Getirdiği habere göre, Ermenileri 4 haziranda köyden çıkartmışlar. Demişti ki, evlerinin kapılarını, kilise kapısı gibi öpmüş ve ayrılmışlar. Evinizde, sizden birisi ölse, siz de birlikte ölmez misiniz? Artık çalışabilir misiniz? İşlerinizi, içeri dışarı sürdürebilir misiniz?.. Ben askerdim, emir altındaydım. Bırakırlar mıydı ki oturayım? Akşama kadar ortada olmak zorundaydım. Ordunun askeri arabalarına ekmek saymak öküzlerin yürüyüşüyle ekmek yetiştirmek durumundaydım, Haydarpaşa'deki sevkiyata, Çanakkale veya Anadolu cephesine giden askerlere, Kadıköy'deki, Kuzguncuk'taki depo alaylarına, Haydarpaşa Hastanesi'ne. Üsküdar Paşakapısı'ndaki sivillere ki bunlar hapishaneden salıvermişlerdi. Çizgili kumaştan üniforma giydirmişler, eğitmişler ve bir alay oluşturmuşlardı. Ordueya hizmet edecekti bunlar. Üsküdar'dan, Selimiye Kışlası'ndan kıyıdaki Kavak İskelesi'nde bulunan askeri fırma veya Devecioğlu'ndaki bizim fırına, Karacaahmet Duvardibi yollarında ne kadar gittim; geldim. Seninkileri aklına getirme, kov aklından!.. Ne yediler, nerede yattılar? Düşünme!..*

Ben, ölmeyip bu 1977 Eylülü'ne kadar yaşamamı, bir "yirmi beş dakika" evet yirmi beş dakikacık gecikmeye borçluyum. Bahçekapı'dan Galata rıhtımına kadar soluyarak yetiştim. Gemi yola çıkmıştı. (...)

Neden İstanbul'a geldim, istemediğim halde? Birkaç kez anlatmışımdır, iltihaplanan bademciklerim yüzünden geldim. Herkes "Gitme, gençsin. Yaşın biraz daha ilerleyince geçer," dedi. Evden de gitmemi isteyen yoktu. Dinlemedim, geldim. Kararım hemen dönmekti. Bizim iki köyden memlekete dönenler vardı, "Ben sizinle geleyim, iki gün bekleyin" dedim. Vapura yetişemedim, kaldım. Seferberlik başladı. Ekmekçi askeri oldum. Zor yıllarda İstanbul'daydım. İstanbul'u sevmedim ama İstanbul beni kurtardı. Daha sonra nereye gidebilirdim? Ev yok, insan yok... Burada bir "rehine" oldum ve bugüne kadar yaşadım. Memleketteyken yazmamıştım. Sadece iki üç parça, hepsi o kadar. İyi ki de böyle oldu. Henüz kendimi bulmuş değildim. Kendimi bulmam sonradır.

*Memlekette geçirdiğim yıllarda insanları tanıdım, onlarla yaşadım. Kadınları, erkekleri, ne yendiğini, ne giyildiğini. Türkler, Kızılbaşlar, dedelerle, mollalarla, pederlerle** bir arada oldum. Köylerle, tarlalarla evlerle, damlarla, yollarla kaynaştım.*

* Gahmıh. Burası, muhtemelen Armudan'ın eski bir mezrası olan Gamhu'dur.

** Dede, molla, peder. Alevilerin soydan gelen din önderlerine dede, Şiilerin din adamlarına molla, Hıristiyan ruhbanlarına da peder denildiği hatırlatılıyor.

(*İstanbul Anıları* 1897-1940. Çev.: Silva Kuyumcuyan, Notlar: Necdet Sakaoğlu, Tarih Vakfı, 1993)

Kirkor Ceyhan (1926-1999)

Sivas'ın Zara ilçesinde doğdu, olanaksızlıklar nedeniyle eğitimini yarıda bıraktı. Çeşitli işlerde çalışırken gerçekçi yazarları okuyarak kendisini yetiştirdi. 1940'lı yıllardan 1980'e dek (1965'te on aylık ailecek Ermenistan'a göç deneyimi hariç) İstanbul'da yaşadı. Daha sonra Avrupa'ya göç eden Ceyhan yaşamının son yıllarında kitaplarını ard arda yayımladı. *Belge* Yayınları'ndan 1999'da çıkan *Kapıyı Kimler Çalıyor*'un "Bize eden bu dünyada / Bulur amma neden sonra..." adlı bölümü, Ceyhan'ın buruk anlatımının çarpıcı bir örneğidir.

Zaven Biberyan (1921-1984)

İstanbullu sosyalist yazar. Ermenice yapıtları, Fransızca'dan Türkçe'ye edebi çevirileri ve Ermenice'den Türkçe'ye çevirdiği Aram Andonyan'ın ansiklopedik yapıtı Balkan Harbi yanı sıra gazete yazarlığı ve politikada üstlendiği görevlerle tanınıyor, Ermenice yazan yazarlara verilen Eliz Kavukçuyan ödüllü *Karıncaların Günbatımı* (1970; Sirvart Malhasyan'ın Türkçe çevirisiyle *Babam Aşkale'ye Gitmedi*, 1998, *Aras* Yayıncılık) Biberyan'ın en önemli eseri kabul ediliyor. Roman, Varlık Vergisi döneminde bir Ermeni ailesinin yaşadığı iç ve dış çatışmaları konu alıyor. *Aras* Yayıncılık son olarak yazarın çevirisiyle *Yalnızlar*'ı yayınladı.

Peter Najarian (1940)

Amerikalı yazar ve ressam. En çarpıcı eseri olan *Belleğin Kızları* adlı romanı, 1971-1986 yılları arasında İngilizce yayınlanan otobiyografik bir üçlemenin son halkası. Kitap, Ermenilerin yaşamına dinin tamamen dışında bakışı ve yoğun cinselliğiyle diaspora edebiyatında önemli bir aşamayı oluşturuyor. Najarian'ın denemelerinden oluşan son kitabı 1999 yılında ABD'de *Büyük Amerikan Yalnızlığı* adıyla yayınlandı.

Antan Özer (1927-1994)

İstanbullu yazar; 1940'tan itibaren Ermenice şiir ve öykülerini yayımladı, *Buzdolabı* adlı oyunu İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda sahneye kondu ve radyoda seslendirildi. Türkçede şimdilik tek yapıtı 1990 yılında basılan 10 öyküsünün çevirisinden oluşan *Yaşamı Beklerken*'dir (Çev. Kiemans Çelik [Zakaryan], Aras Yayıncılık, 1997). Özer'in öykülerinde ani geçişlerle ustaca yaratılan bir dinamizm, Sait Faik'le Woody Allen'i birleştirmiş izlenimini veren duru, esprili bir akıcılık, ve kadınlarla yıldızı pek barışamayıp düşmanlığa kadar varan bir bakış açısı dikkat çekiyor.

Mıgırdiç Margosyan (1938)

Ermeni taşra edebiyat geleneğinin günümüzdeki temsilcisi olan Margosyan'ın yapıtlarında geçmiş tüm ayrıntılarıyla canlanıp dile geliyor. Ermenice yazdığı öyküleriyle Fransa'da 1988 yılı Eliz Kavukçuyan ödülünü alan yazarın Araş Yayıncılık tarafından Türkçe yayınlanan Gavur Mahallesi, Söyle Margos Nerelisen? ve Biletimiz İstanbul'a Kesildi adlı yapıtları yanında bir kısmı kitaplaşan köşe yazıları da bulunuyor.

Pezevenk

Daha düne kadar ben de tanımıyordum. Kimi mi? Arnavut Vasili! Peki kim bu hem Arnavut, hem de Vasil?..

Hadi, uzun uzadıya laga luga lafı bir kenara bırakarak, tepeden inme konuya geleyim: Bizim oralarda, bizim yörelerde, acı biber gibi, isot gibi kederin, hüznün en acı ifadesi nedir bilir misiniz?

"Yüreğim dağlandı..."

Arnavut Vasil'i, daha doğrusu Stratis Myrivilis'in "Arnavut Vasil" adlı romanını okuduğum şu sıralar gerçekten yine yüreğim dağlandı; maymunluğumdan değil, insanlığımdan utandım! Neden mi? Çünkü roman, aldı, kucakladı ve beni götürdü bizim oralara, çocukluğumun ilk yıllarına, taa Halo dedemin öldüğü güne...

Evet, Tanrı her zamanki gibi yine buyurmuş, bu kez de sıra dedeme geldiği için de dedem ölmüştü. Dedemin ölümüyle bizlerin ciğeri dağlanmıştı ama, dağlanmış ciğerlerimizi bir kenara bırakıp, buzun, buzhanenin olmadığı ve Diyarbakır'ın o cehennemi yazında papaz Der Arsen'in dualarının hemen ardından cesedin kokuşmadan Ermeni mezarlığına ulaştırılması gerekliydi.

Marangoz Nışo'nun alelacele yaptığı ve içine dedemi yerleştirdiğimiz tabutu sırtlayarak Urfa Kapısı'ndaki Ermeni mezarlığının yolunu tutmuştuk. Şehri tam ortasından bölen Melik Ahmet Caddesi'nden geçerek doğruca mezarlığa giden en kestirme yolun aksine, daracık sokaklardan, daracık "küçe"lerden geçerek gözden ırak, tenha, girintili çıkıntılı yollardan sessizce yürüyor, mezarlığa ulaşmaya çalışıyorduk. Ne ki, tüm gayretlere rağmen yeşil çuha yerine siyah bir beze sarılı "gâvur ölüsü"nün peşine takılan çoluk çocuğun taş yağmurundan kafilemiz bu kez de kurtulamamıştı. O gün "fılla", "gâvur" ölülerini taşlarken eğlenen, bunu, bir nevi oyunun kuralı belleyen ben yaştaki çocuklardan birinin fırlatıp attığı taşın ardından bir de avazı çıktığı kadar "Ölmüş, gebermiş o pezevenkkk!" bağırışını, babasının ölüsüne küfreden bu bacak kadar "piç"e sinirlenen dayım demirci Haço'nun nasırlı eliyle indirdiği tokadın ardından, boylu boyunca yere serilip ağlayan çocuğun gözyaşlarını hiç mi hiç unutamadım. Siyah bazalt taşlı evlerin duvarlarından yankılanan "pezevenk! pezeveeenk" sözleri daha sanki dün gibi kulaklarımda asılı kaldı.

... Dedem, Halo dedem... Asıl adı Garabet'ken asıl ismini bile gölgede bırakarak ömrünün sonuna kadar Kürtçe'deki "dayı" anlamında "Halo!" diye çağrılan dedem... Anamın ve dayım demirci Haço'nun babası... Dağa kaçıp sürgüne, kafle'ye gönderilmekten son anda kurtulan, daha sonra usta bir dokumacı olduğu için, komşu köyde yaşamını "işe yarar" mesleğine borçlu olan insan... Sonra ortalık durulunca Diyarbakır'a göçen, elde tezgâh, avuçta da para olmayınca bu kez de inşaatlarda amelelik yaparak ardından duvarcı ustası olan dedem... Dicle kenarındaki kavun ve karpuz bostanlarına güvercin gübresi biriktiren boranhane'lerin neredeyse çoğunu, çamur ve samanla iyice yoğurup kestiği kerpiçleri güneşte kuruttuktan sonra örerek boranhane yapan, tüm yaz boyunca çalışarak sonbaharda eve döndüğünde bana armağan olarak bir çift beyaz güvercin getiren dedem. Benim güvercinleri okşayıp sevdiğimde o da saçlarımı okşayıp beni severken benim güvercinler gibi "kakıboo, kakıbooo, kakıbooo" diyerek onları taklit ettiğimi görünce ağzındaki tek tuk dişlerinin arasından kahkahalarla gülen bu uzun boylu, pos bıyıklı yaşlı ihtiyar... Biz Ermenilerin Gâvur Mahallesi ile, Moşe'lerin, Yahudilerin, diğer adıyla Cehu'ların yaşadıkları Yahudi Mahallesinin tam sınırına yine kendi eliyle yaptığı kerpiçten evinin bir köşesinde, çoğunlukla da sedirin altına gizlediği teneke kutunun içindeki madeni gümüş bir liralıkları arada bir çıkarıp Senem nenemle beraber önce Zazaca "yev, dü, hire..." sonra yanlış sayıp saymadıklarından emin olmak için bir de Kürtçe "yek, dü, se..." ve nihayet bir kez de ana dili Ermenice ile "meg, erguk, irek;.." tek tek saydıktan sonra; bir de zar zor konuştuğu Türkçe ile saymaktan vazgeçerek kapağını sıkıca kapattığı bu gizli hazineyi, yine sedirin altına gizleyerek, sakladığı bu defînenin mutluluğuyla yaşayan adam... Önceleri Adana Ceyhan'da, sonraları Akhisar'da ellerine silah yerine balyoz, kazma, kürek tutuşturulan gayrimüslimlerin "amele taburları"nda, nafıa eriyken taş kırarak yol yaparak dört yıldan beri yarı aç, yarı tok karnına, bitlerle savaşarak, uyuza yenilerek çile dolduran İkinci Cihan Harbi'nin çileli askerlerinden biri olan oğlu, dayım Haço'nun döneceği günü iple çeken, döner dönmez de yemeyip içmeyip yıllardan beri biriktirdiği bu hazine ile önce bir demirci körüğü, ardından da bir demirci örsü, çekiş ve kerpetenin alınışıyla oğluna açacağı demirci dükkânının hesaplarıyla, sonra da onu evereceği günün hayaliyle başı hep meşgul olan bu benim Halo, nam-ı aslıyla Garabet dedem... Soyadı Kanunu çıktığında nüfus müdürünün karşısında "begüm vala ben bılmiyem, sen hangi soyadını istisen oni koy" diyince, nüfus müdürünün nüfus kütüğündeki soyadı hanesine Temizyürek kaydını düştüğü dedem...

... Ve Midilli adasında Rumlarla birlikte, az sayıdaki Müslüman Türklerin yaşamını anlatan Stratis Myrivilis'in Arnavut Vasiline şimdi de kulak verelim:

"O günlerde köyümüzde oldukça az Türk yaşardı ve onların mezarlığı köyün aşağısındaydı, bizimkinden biraz daha yukarıda, tepede. Bazen, Türklerin cenaze törenleri bizim sokaktan geçerdi. Tabutu omuzları üzerine alır, sessizce mezarlığa yönelirlerdi. Parke taşlar üzerinden geçen kalabalığın ayak seslerini duyardık. Annem, başını önündeki elişinden kaldırır, kıza: 'Bak bakalım, dışardaki patırtı neyin sesi' derdi. Kız, pencereden dışarı eğilir ve çabucak geri kapatırdı.

'Bir şey yok, teyze. Sadece ölen bir köpek.'

Hepimiz olan biteni anlardık. Haç çıkarır, hep bir ağızdan: 'Din kardeşleri de aynı akıbete uğrasın, Tanrım,' derdik."

Ne fanatizm.

Vee şimdilerde kırk küsur yılın ardından Diyarbakır küçelerindeki siyah bazalt taşlardan yankılanan, "ölmüş o pezevenkk..." sözcüğüyle, şu sıralar okuduğum Arnavut Vasil! romanının satır aralarına gizlenmiş ve bir zamanlar Midilli'de dile getirilen "sadece ölen bir köpek..." yakıştırmasından bir kez daha nefret ediyor, ciğerim bir kez daha dağlanıyor, kusuyorum.

(Öküz, Sayı 41, Ekim 199[illegible]

Metin Aksoy

TAŞRADAN HÜZÜN, ANILAR VE ÖZLEM

Hrant Dink'in Anısına...

Her ırkın, her milletin, millet oluşunu, ırk oluşunu anlatan hikâyeler, destanlar, manzumeler, şiirler vardır. Her milletin acılarını, özlemlerini dile getiren anılar, öyküler, şiirler, romanlar da vardır elbette ki. Aynı topraklar üzerinde yaşayan insanların bir birine benzer birçok özelliği olduğu gibi, edebiyatları, kültürleri de çoğu zaman belli noktalarda çakışıyor. Yüzlerce yıl Anadolu'da birlikte yaşayan halkların birçoğu şimdi orada olmazsa bile geride bıraktıkları anıları o toprakların geçmişine bir şekilde ışık tutuyor. Türk, Ermeni, Kürt, Süryani, Arap, Keldani, Yezidi; din, dil, ırk, mezhep farkı gözetmeksizin yüzlerce yıl birlikte yaşadı. Birlikte savaştı, birlikte öldü. Geride kalanlar ise onların anılarını üzerine kendi geleceklerini kurmaya çalıştılar. Zaman kimileri için büyük acılar getirdi, kimilerini sürgüne gönderdi, kimilerini diyar diyar gezdirdi. Ve o zaman bütün bu olanlardan bizi bir şekilde haberdar etti; edebi metinlerle, öykülerle, romanlarla, anılarla.

Bizi bir dönemin farklı bir boyutuyla yüzleştiren Anadolu'da yaşayan Ermenilerin taşra edebiyatı: Osmanlı dönemi yazarları, köylerini kasabalarını, kendilerini, anılarını anlatırken, cumhuriyet dönemi Ermeni yazarlar, yaşanan mezalimi, göçü, sürgünü, özlemi, hüznü anlatırlar. Sonraki yıllardan yetişen yazarlar ise, geçmişteki birlikteliği, kültürlerin iç içe geçmesini, etkileşimi anlatırlar.

Elbette ki Ermenilerin Türkiye'de filizlenen edebiyatı sadece bunlarla sınırlı değil, diasporada yazılanlar, İstanbul'da kaleme alınanlar da başka bir dünyanın kapılarını aralamakta.

Taşrada başlayan hüzün, özlem, anılar bir şekilde dünyanın dört bir yanına yayılmıştır. İşte o yayılışı ateşleyen birkaç örnek vererek **Hırant Dink**'i de bu sebeple anmak istedim. Hırant Dink'in geldiği zorlukların benzerlerini yazan taşralı Ermeni yazarlar, bir anlamda bize bir ışık da gösterdiler. Her şeyin başladığı noktaya kaynağın doğduğu yer götürdüler; işte taşra edebiyatının böyle bir özelliği var halkların edebi kültürel geçmişinde. Edebiyata şekil veren, yön veren, derinlik veren, taşradan doğan şeydir aslında. Hüzün, aşk, özlem ve anılar da taşradan yükselir, zaman içinde modern kavramların içinde geçmişin en karanlık anlarına ışık tutar. Ermeni taşra edebiyatının önde gelen ismi **Hagop Mintzuri** belki de bu olguyu çok iyi biliyordu.

Hagop Mıntzuri (1886 Armıdan-1978 İstanbul) Yazarın *Armıdan* adlı eseri 1966 yılında Ermenice yayınlandı, ardından Türkçe'ye iki kitap halinde çevrildi *"Armıdan Fırat'ın Öte Yanı"*; ikinci bölümü de *"Atina Tuzun Var mı?"* adıyla çıktı. Yazarın Türkçe yayınlanan bir diğer eseri de *"Kapandı Kirve Kapıları"* oldu. Osmanlı Devleti zamanında Erzincan'ın Armıdan köyünde doğan, ilköğretimini köyünde alan ve 11 yaşındayken büyüklerinin fırıncılık yaptığı İstanbul'a gelen yazar, burada özel bir Fransız okuluna bir yıl, *Getronagan Ermeni İlkokulu*'na da iki yıl devam eder. 1905 yılında *Robert Kolej*'nden ayrılır ve 1907'de köyüne dönerek öğretmenlik yapmaya başlar. Ancak 1914 yılında yeniden İstanbul'a geldiğinde Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Sevk ve İskân Kararı'nın çıkması üzerine İstanbul'da kalarak bir daha köyüne dönmez. Burada yemcilik, kömürcülük, fırıncılık ve kâtiplik gibi çeşitli işler yapar ve edebiyatla ilgisini kesmez öyküleri Ermenice dergi ve gazetelerde yayınlanır. Osmanlı Devleti zamanında doğmuş, gençlik yıllarını bu dönemde yaşamış ve eserileri Türkçe olarak yayınlanan iki Ermeni edebiyatçısından biri olan Mıntzuri'nin eserlerinde, mutlaka içinde kendisinin de bulunduğu köy hayatına ilişkin ilginç öyküler yer alır. Yazarın *"İstanbul Anıları"* adıyla Türkçe yayınlanan bir eseri daha var.

Osmanlı Devleti döneminde doğan ve 1913'e kadar da Anadolu'da yaşayan bir diğer Ermeni taşra edebiyatçısı da **Hampartsum Gelenyan** (1895 Harput-1966 Los Angeles). Ermeni ve Türklerin birlikte yaşadığı Harput'un Akçakiraz köyünde doğan yazar, eğitimini tamamladıktan sonra yakın köylerden birinde iki yıl öğretmenlik yapar. Ardından Amerika'ya giden babasının isteği üzerine 1913'te Amerika'ya göç eder. Yazar her ne kadar 1913'te Amerika'ya göç ettiyse de Türkçeye çevrilen *"Güvercinim Harput'ta Kaldı"* adlı eserinde doğup büyüdüğü yerlere olan hasret ve özlemini dile getirerek, Anadolu köy hayatını ele almıştır. Hampartsum'un köy edebiyatı, hayatın dışına itilenlerin, toplumdan hatta doğadan kovulanların edebiyatı olarak da değerlendirilmektedir.

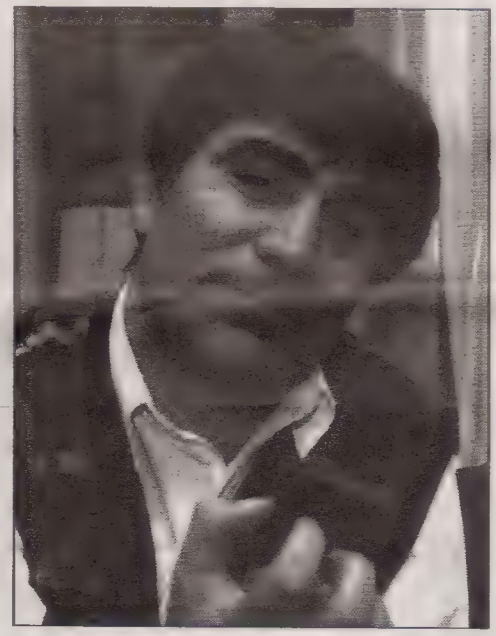

Ermeni taşra edebiyatının önde gelen yazarlarından bir diğeri de **Kirkor Ceyhan**'dır (1926 Zara-1999 Bonn). Kirkor Ceyhan'ın kaleme aldığı eserleri özellikle Osmanlı dönemine, seferberlik ve sevkıyat yıllarını dile getirir ve anne, babasının kendisine anlattıklarıdır.

Ceyhan, 1965'te ailece Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne göç eder, ancak on ay sonra geri dönüş yaparak Beyoğlu'nda bir terzi dükkânı açar. 1980'de terziliği bırakan Ceyhan 1982'de Fransa'ya çocuklarının yanına göç eder. Ceyhan, 1988'de Almanya'ya yerleşir ve Bonn'da 27 Eylül 1999'da hayata gözlerini yumar.

Kirkor Ceyhan, gerek kendi başından gerekse anne ve babasının başından geçen acı ve tatlı hadiseleri üç Türkçe öykü kitabıyla dile getirir. *"Seferberlik Türküleriyle Büyüdüm"* adlı öykü kitabı, yazarın Türkçe basılan ilk eseridir. Yazar bu eserinde, Cumhuriyetin ilk yıllarında 1930'ların başında Zara'da olup bitenleri anlatmaktadır. Kendi başından geçen olayları yerel ağızla aktarmayı özellikle tercih etmiş ve bunu da büyük bir başarıyla gerçekleştirmiştir.

Zara'ya özgü ağızla kaleme alınan ve Türkçe olarak yayınlanan ikinci eseri *"Atı-nı Nalladı Felek Düştü Peşimize"* adını taşımaktadır. Yazar bu eserinde de, Müslüman olsun gayrimüslim olsun, Zara insanının hayatından kesitler sunmaktadır. Bu eserde babasının kendisine anlattığı olaylara da yer vermiştir.

Ceyhan'ın Türkçe yayınlanan son eseri *"Kapıyı Kimler Çalıyor"*dur. Yazarın sevkıyat yıllarında, özelde anne ve babasının, genelde ise sevkıyata tabi olan Ermenilerin başından geçen olayları konu edinen bu eseri, onun 27 Eylül 1999'da ölümünden sonra yayınlandı

Ermeni taşra edebiyatının yaşayan temsilcilerinden bir de **Mıgırdiç Margosyan**'dır. Margosyan'ın Türkçe olarak yayınlanmış üç öykü kitabı bulunmaktadır. Bunlardan ilki *"Gâvur Mahallesi"*, ikincisi *"Söyle Margos Nerelisen?"* ve sonuncusu da *"Biletimiz İstanbul'a Kesildi"* adını taşımaktadır. Yine yazarın *"Çengelliiğne"* adlı Türkçe bir denemesi de basılmıştır. 1938 yılında Diyarbakır'ın Hançepek Mahallesi (Gâvur Mahallesi)'nde doğan Margosyan, ilk eğitimini Diyarbakır'da alır. Babası tarafından kendi anadili olan Ermenice'yi öğrenmesi için 1953 yılında İstanbul'a gönderilir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitiren yazar, 1966-72 yılları arasında *Surp Haç Tıbrevank Lisesi*'nde felsefe, psikoloji, edebiyat öğretmenliği ve okul müdürlüğü yapar. Öyküleri günlük Ermenice yayınlanan *Marmara* gazetesinde çıkar. Öykülerinde doğduğu yer olan Diyarbakır'ın, özellikle 1940'lı 1950'li yıllarını, Diyarbakır'daki insanların günlük hayatını kaleme almış.

David Kherdian (1931 Wisconsin) tarafından kaleme alınan *"Hilâlin Gölgesinde Bir Ermeni Kızın Yazgısı"* adlı roman ise dramatik bir olayı dile getirir. David Kherdian bu eserinde, annesi **Veron Dumhejian**'ın başından geçen ve anlattığı olayları dile getirir. Romanın kahramanı Veron'un, 1907 yılında Afyon-Azizya'da dünyaya geldiği anlaşılmaktadır. Veron, Sevk ve İskân Kararı'nın çıkması üzerine ailesiyle birlikte Suriye-Meskene'ye yerleştirilir. Burada annesini kaybeden Veron, daha sonra Birecik'te bir Türk ailesinin yanında kalır. Bu esnada babasını da kaybetmiş ve tanıdıkları vasıtasıyla tekrar Afyon'a getirilmiştir. Artık Afyon'da yapamayacağını anlayan Veron, İzmir'e yerleşmiş, ancak burasının da Yunan işgaline uğraması ve arkasından da tekrar Türklerin eline geçmesi üzerine, önce Midilli adasına, oradan da Atina'ya gider. Buradayken, kendisi Amerika'da bulunan bir Ermeni ile evlenir ve Amerika'ya göç eder. Evliliğinden bir oğlu ve bir kızı dünyaya gelmiştir. İşte bu evlilikten dünyaya gelen oğlu David, annesinin kendisine anlattığı ve sevkıyat yıllarında Afyon'dan Halep'e kadar giden ailenin karşılaştığı zorlukları, nefret duyguları içinde kaleme almıştır.

Görüldüğü gibi dram, hüzün, özlem Anadolu'daki Ermeni yazarların ana teması olmuş. **Hırant Dink**'in hüzünlü vedası gibi.

Metin Fındıkçı

HEPİMİZ...

Güneşin gölgesi düştü suya
ve bizler bildiğimiz bir karanlığın içinden
geçtik
sessiz sedasız,
karanlık nasıldır bilirsin
ansızın bir serçe
oturduğumuz odanın penceresine vurdu
irkildik

Kum fırtınası bu derin uykudan savruldu
kum zerreciklerin yükünü gözlerimizde
taşıdık
sessiz sedasız,
denize karışan pas nasıldır bilirsin
uzaktan baksan gözlerin acır
ansızın
ürperdik

Sesi gür karanfilden geçtik
güpegündüz bir bahçenin ortasında
sahipsiz
ölüm gibi
ölüm her zaman taşınan bir fısıltıdır
sessiz sedasız,
kırmızı zakkum nasıldır bilirsin
işte, rüzgâra alıştırarak yaktık mumları
ve susmadık
hepimiz...

Duygu Gündeş

Mezar Toprakları

Herkes bilir bu sevimsiz gerçeği,
Bu ülkede erken öldüğünün seçilmiş
kişileri.
Kaçından vazgeçmek zorunda kaldık
zaman içinde.
İsyan ettik, lanet ettik bu gidişe.
İçimiz acıdı, acıyor, kalbimiz
çırpınıyor ümitsizce,
Her birinin kalleşçe yok edilmesine.
Ama unutmadık, unutmayacağız tüm
o güzel insanları,
Tıpkı seni hiçbir zaman
unutmayacağımız,
Unutulmana asla izin vermeyeceğimiz
gibi...
Mezarının üstüne örtülen bu ülke
topraklarının,
Sana ait, bize ait, hepimize ait
olduğunu,
En şuursuz güruh bile anlayacak
bir gün,
O gün gelene kadar huzur içinde yat
Hrant,
Hayatını verecek kadar sevdiğin,
Senin olan bu topraklarda...

Cezmi Ersöz

DOSTLARIN ACEMİ HANÇERLERİ

İyilikten, saflıktan ulaşamadım kendime burada... Burası durmadan hızlanan bir kent. Burada sonsuz arzu çarpışır, sonsuz hırs, sonsuz acı...

En başlarda ne istedim tam bilmiyorum. Ama öyle açık ve duruydu ki gördüğüm her şey, nereye ve kime baksam beni kendisine inandırıyordu. Henüz içimde bir başkası yoktu. İçimde benden ayrı, bana karşı bir ses yoktu. Gidemediğim yerleri mutlu özlerdim, çünkü gitmesem bile bilirdim ki oraları da benden bir parçaydı.

Çok az ve usulca konuşulurdu.

Çünkü sessizlik vardı ve bu sessizlikte en küçük sesler bile çabucak yayılırdı her yere. Sessizlik kutsaldı, çünkü bütün sesleri o saklardı koynunda.

Evlerin önünde küçük bahçeler vardı. Geceleri ışıl ışıl yanan küçük düş ağaçları vardı. Herşey bizim için yaratılmıştı sanki, göründüğü gibi olan ruhumuza göre. Geceler gündüzlere usulca sokulurdu. Yavaştı herşey. Çok yavaş...

Kutsal ve sonsuz bir aynaydı gökyüzü. Kendisine içtenlikle ve sabırla bakanların ismini sayıklardı...

O zaman da vardı kötülük, şiddet... O zaman da vardı yalan, sevgisizlik... Ama yavaş dönerdi dünya. Garip, kutsal bir sessizlik vardı her yerde. Utanırdı körüler yaptıklarından. Pişmanlık duyulurdu her yalandan sonra. Sanki mecbur kalındığı için sevgisizdi insanlar.

Top oynardık mezarlıklarda. Ölüler dünyanın en sevecen insanlarıydılar. Hayatı onlar sevdirirdi bize. Aynı güneşin altına uzanırdık birlikte.

O zaman bir tek kalbim vardı benim. Gözlerim bana aitti nereye gitsem. İçimde kendi sesimden başka hiçbir ses yoktu.

Hayatın o dinmeyen ağrısıyla hatırladım kendimi. Susar dinlerdim. O ağrıyı incitmemeye çalışırdı. Kaçmazdım ondan. Bilirdim ki istesem de kaçamam ondan. Güneşin doğuşuna ya da batışına nasıl saygı duyuyorsam, ona da öyle derin bir saygı duyardım...

Toprak, içimde sakladığım halde ulaşamadığım sevgiliydi... Kendimle değil, toprağın sırrıyla yarışırdım. Kendimden değil, toprağın sırrından ürkerdim... Bu ürküntüyle barışmak için sık sık toprağa yüz sürerdim. Koklardım onu. Çıplak bir hazla yürürdüm üzerinde. Kalbimin üzerinde yürür gibi...

Sonra sular geliyor aklıma. Aktıkça yüzün gibi aydınlanan sular. İlk orada hatırlıyorum seni. İçimde henüz bir başka ses yokken. Kalbim ve gözlerim sadece bana aitken...

O suların peşinde, hayatımın peşinde, yüzünün peşinde...

İlk orada, akıp giden sularda seninle kendimi gördüm. En çok sende sevdim kendimi. Akıp giden sularda. İlk kez sende gördüm özlerimi... Akıp giden kalbimi... O parçalanmış ve sadece sana ait benliğimi ilk kez sende gördüm...

O yavaşça dönen dünyayı, bütün sesleri içinde saklayan o kutsal sessizliği... Kendisine sabırla ve içtenlikle bakanın adını sayıklayan o sonsuz gökyüzünü... Gökyüzünün el verdiği o küçük düş bahçelerini...

Toprakla sular arasındaydı kalbim. Bu yakınlıkta ne varsa, bu sır nereye varacaksa görmek isterdim... Çünkü öyle inanırdım ki kendime, nereye baksam seni görürdüm. Toprakla sular arasında giderek aydınlanan yüzüne.

Dalgaların aydınlığı vururdu terkedilmiş evlere. Bir kapı açılır,i çeri üşümüş bir ışık girerdi. Dışarıda bir sonsuzluk kimsesiz yanardı. Bir ceset vururdu sahile, ömrüm olurdu yorgun ve ıslak saçları... sen olurdun yüzünü saklayan herkes... Sonra... sonra biterdi toprak... Akmaz olurdu sular. Kirlenirdi o kutsal sessizlik... Düş ağaçları kesilirdi... Seni bekleyecek yer bırakmazlardı bana... Sürüklerdi beni peşinden hızlanan dünya, bu durmadan hızlanan kent... Sürüklerdi beni kalbimden ayrılan ikinci kalp, sürüklerdi beni gözümden ayrılan ikinci göz... Ruhumdan ayrılan öbür ruh, sürüklerdi beni...

Artık bu kent o kent değil, bu kalp o kalp değil, bu gözler o gözler değil.. Seni sevdiğine inandığım o insan bu insan değil...

Burada gidilecek hiçbir yer yok. İnsan en fazla o öbür, o yalancı kalbine çarpıyor... Burada insan en fazla o sahte gözünü hissediyor içi acıyarak... ne kadar sevse de dünyanın bütün sevgisizliğini üzerine alıyor burada insan.. Hep başkalarının sahte yasını tutuyor...

Burada her sabah, her akşam insan yeniden, hep yeniden başlıyor hayatına. Sanki hiç yaşanmamış gibi, hiç gidilmemiş gibi, hiç ders alınmamış gibi... burada insanın yalan yüzü değil, o en derin sakladığı kalbi kabarıyor önce...

Artık burası herhangi bir kent: Kalabalık, doyumsuz, aceleci, konuşkan, acımasız, telaşlı, unutkan, intikam dolu ve hep kaybetmiş... Burada sistem, kirletilmiş arzularla içimize, beynimize sızıyor, o "kurtarılmış beyin hücrelerimize." İşte sevgiyi, yitirdiğimiz ve özlediğimiz aşkımızı, işte en derinde yatan insanlığımızı aradığımız yer burası...

İşte seni aradığım yer burası: Herşey satılık burada, herşey ambalajlı. Sevgi, umut, ütopya, başkaldırı, inanç, ölüm, farklı hayatlar... herşey, herşey satılık burada... Burada herşeyin bir fiyatı var... burası durmadan hızlanan bir kent... Aşk bile burada serbest piyasa kurallarına bağlı... Sahte bir kalple peşinden koştuğum bu dünya seni bana anlatmaz, artık biliyorum...

Burası benim önümden koşan bir kent... burada ikinci kalbimle, ikinci gözümle, ikinci benliğimle yarışıyorum. Burada kendimle amansız kavgalıyım...

Seni sevdiğim kadar sevmedim bu hayatı, inan... Ne olur, bir tek buna inan...

Çünkü sende gökyüzüm var. Sende sonsuz yağmurlarım, kutsal sessizliklerim var... Sende o küçük düş ağaçlarım var... Affet bu küçük insanlığımı... Affet peşinden geldiğim bu kenti... Affet o derin doyumsuzluğumu...

Göremedim affet, sen bu kentte denizden çıkan bir cesettin. O yorgun ve ıslak saçları ömrüm olan bir ceset... Affet beni... Gidilecek başka bir yer yokmuş bu kentte... toprakla akan su arasındaki yüzünden başka... İşte bunu öğrettin bana... O sessiz, o kutsal yüzünle bana bunu öğrettin. Bu kentte aşk olamayacağını... beni kendine çağırdın. Beni masumiyetime... Beni hayatımın akşamına çağırdın. Akşamın o ıstıraplı eşiğine...

Sen diye yalvardım ölü anneme, yalvardım, çünkü o hiç kapılmadı bu kentte: Ağladım başında ve neden anne dedim, neden birbirimizi gerçekten sevemiyoruz... Bir pişmanlık anıtının, bir sevgi mezarlığının başında ağlar gibi...

Nereye gitti onca dostum... Onca sevgilim. Ben miydim yaşayan onca ayrılığı... Dayanmak zor, gerçekten zor...

"Ne bir geçmiş ne bir hayat,
hepsi birer sahte ölüm
hileli rus ruleti,
iyilik şölenlerinden anı,
dostların acemi hançerleri.

Bir kurdun boynunda yatıyorum.
Uzak odalarda eksik bakışlı
bir gurur karşılıyor
gün doğuyor,
kuytu sokağın çengileri
gökyüzünün saatlerini çalıyor,

uyanıyorum.
İçimdeki keşiş ölmüş
bir kurt!
Boynunda dişlerimin izleri..."

Son bir umutla sana sarılıyorum sevgili. Dünya nereye giderse gitsin, bir tek sen kaldın bu kentte, bir tek sen kaldın içimdeki iyilik yüzünden utandırmayan beni...

Ben bu dünyadan kaçtım ve gidecek başka yerim yok...

Burası içimi kanatarak hızlanan bir kent...

Bir yanım ölüm, bir yanım sen...
Sevgiliysen tanı beni, bil öyleyse...
Dediğin gibi sevgili, daha fazla yabancı ölmek istemiyorum sana...

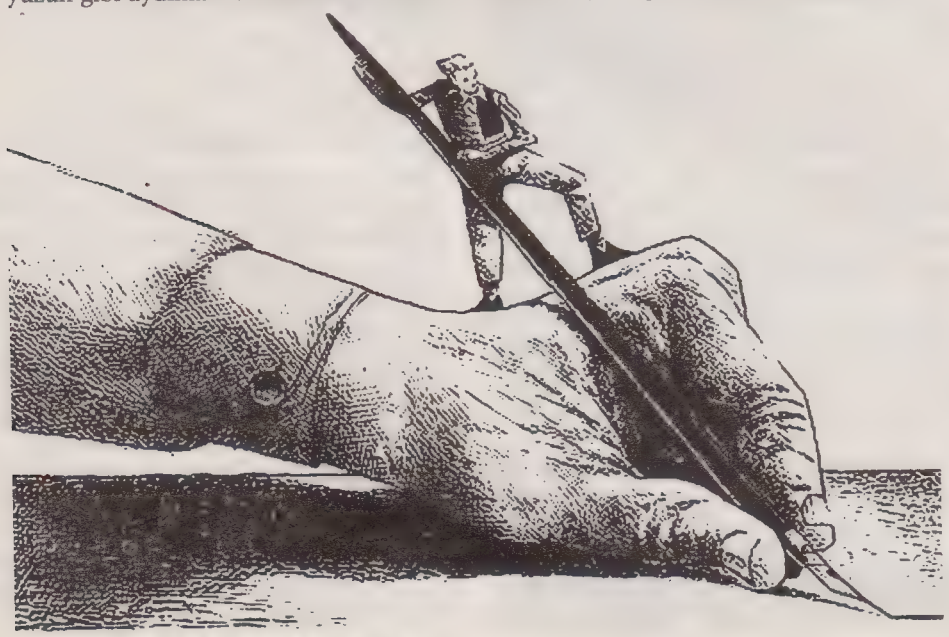

Desen: Kutlukhan Perker

Atilla Keskin

KİMİN KANI TEMİZDİR?

Kim bilir belki son cinayet kendimizi sorgulamamızın küçük de olsa bir adımı olabilir. Yoksa Özal'ın dediği gibi, bunada mı 'alışacağız'?

Bu günlerde bir kitap okuyorum ismi, *İstanbul'un Son Sürgünleri*. 1964-65 yıllarında yanına sadece yirmi lira almasına izin verilen binlerce Rum kökenli İstanbullu sınıra götürülüp bırakılıyor.

Benim sosyalizm ile tanıştığım ateşli yıllarım. Düşündüm, taşındım arkadaşlarıma sordum, biz sosyalistlerin gündemine hiç girmemişti bu zulüm. Hiç ilgimizi çekmemişti...Kim bilir belki de demokrat olmayı beceremeden kendimizi sosyalist kabul etmemizdendi.

Şimdi katledilen Ermeni kardeşimiz kimilerinin kanı kirlidir, dedi mi, yoksa kastı başka mıydı, diye tartışıyoruz.

Cumhuriyet öncesini bir yana bırakalım.

Eğer Cumhuriyet kurulduktan sonra işlenen siyasi cinayetlere, halklar üzerindeki korkunç baskıya karşı sessiz kalmışsan kanın kirlidir kardeşim.

Takrir-i Sükûn Kanunu'ndan sonra, işçiler, Kürtler ve Türkiye'de kalan diğer azınlıklara karşı yapılan baskılara karşı çıkmamışsan...

Çankaya'da içki masasında memleket idare edilirken sessiz kalmışsan.

İstiklal Mahkemeleri sonucu işlenen cinayetleri görmemezlikten gelmişsen, kanın kirlidir kardeşim.

Varlık Vergisi'ni sorgulamamışsan, Nazım Hikmet'in ve diğer komünistlerin senelerce cezaevlerinde çürümesini görmemezlikten gelmişsen...

6-7 Eylül'de İstanbul'daki Ermeni, Rum ve Yahudilerin dükkânlarının talanına, öldürülmelerine ses çıkarmamışsan kanın kirlidir kardeşim.

1960 darbesine 'Devrim' diyerek alkış tuttuysan, Yassıada mahkemesini alkışlayıp, idamlara sessiz kaldıysan...

1970 darbesinde idam edilen, katledilen gencecik insanlara ilişkin bir şey yapmamışsan....

12 Eylül 1980 darbesindeki korkunç zulme, 18 yaşındaki Eren'lerin ve onlarca gencin idamına sessiz kalmışsan...

Daha ne anlatayım ki; Sivas katliamında 'Otelin dışındaki vatandaşlara birşey olmamıştır,' diye demeç veren yetkilinin adını bile anımsamıyorsan...

Açlık grevlerinde hâlâ ölenlere, bok yedirilen Kürt analarına ilişkin hiçbirşey söylememişsen...

Militarizme alkış tutmuş, 'Asmayıp da besleyecek miydik?' diyen darbeciyi üniversiteye çağıran hocaların, onu alkışlayan öğrencilerin kanı kirlidir kardeşim.

Sağcısından, solcusuna milliyetçilikten kendisini arındıramamış herkesin...

Bu topraklar sadece Türklerindir, diyenlerin... Kanı nasıl temiz olabilir ki?

Dün İstanbul'da yapılan yürüyüş, yurtdışında yapılan gösteriler bu kanın temizlenmesi içindi belki de. Belki de 'Ulan tüm dünyaya irezil olduk, bari kalabalık yürüyüp de, rezillikten azıcık da olsa kurtulalım' duygusuyla yine sahtelik yapıldı. Umarım birincisidir...Bunu elbet zaman gösterecek...

Necati Göngör

Deneme

"ROMAN GÜDÜK, ŞİİR MUAZZAM"

Elif Şafak, sanki soruna ilk kez kendisi parmak basmış gibi bir hava yaratmaya çalışıyor. Böylece toplumun ezeli bir kültür sorununu gündeme taşımış oluyor sözde! Amerika'dan yeni geldiği için, ta Kolomb'dan beri bilinen koca kıtayı kendi keşfetmiş gibi bize yutturmaya çalışıyor. Tabii yerseniz!... Ne diyor? "...Kelimelerin kaybıyla beraber milletin çok ciddi bir kültür kaybına uğradığını düşünüyorum." Gerçekten Elif Şafak mı düşünüyor bunu? Oysa bize hiç de yabancı gelmiyor görüş. Çok eskilerden beri yazılıp çiziliyor, konuşuluyor, tartışılıyor...

"Şöhret-i kâzibe" sözünün anlamını Şemsettin Sami "Kamus-ı Türkî"de şöyle açıklıyor: İktidar ve fazileti olmaksızın, haksız ve asılsız yere ün yapmış kimse..."

Daha önce bir nedenle yazmıştım bunu; yinelemekte yarar var.

Her alanda rastlayabilirsiniz şöhret-i kâzibe'ye: Siyaset alanındaki şöhret-i kâzibeler, iktidarı ele geçirirler ama, iktidar olamazlar; yalanla ve talanla ülkeyi yönettiklerini söyleyerek koca bir toplumu aptal yerine koyarlar! Tıp alanındaki şöhret-i kâzibeler, iyileştirilmek umuduyla kapısını çalan hastanın hem parasını hem de canını alırlar elinden! Din ulusu kılığındaki şöhret-i kâzibeler, saf inanç sahiplerini, kestirme yoldan Tanrı'ya ulaştırma iddiasıyla söğüşler, hem malından hem dininden eder...

Her alanda olur da, sanat, edebiyat, düşünce alanında olmaz mı şöhret-i kâzibe hazretleri?

* * *

Gazeteci **Özgül Apaçe** ile *Kaçak Yayın*'ın editörü **Aslan Özdemir** bir süreden beri birlikte, ilgi çekici röportajlara imza atıyorlar. Fikri ile zikri arasında çelişki gördükleri ünlülerin orda burada ettikleri iri lafları önlerine koyup, eskilerin deyişiyle "isticvab" (daha doğrusu isticabe) ediyorlar. Türkçesini sorarsanız, sorguluyorlar...

İkilinin, şubat ayındaki konuğu, **Elif Şafak**'tı.

Şafak, edebiyat dünyamızın son şöhretlerinden. Kendi söyleyişiyle, "laik" bir aile ortamında yetişmiş, yurtdışında değişik ülkelerde bulunmuş, İngilizceyi "bihakkın" öğrendikten sonra anadilini bir yana itip bu dilde romanlar yazmaya başlamış... Romanlarını da, bizzat **Mustafa Kemal Atatürk**'ün koyduğu parayla kurulmuş bankanın yayınevinde yayımlatıyor!

Özgül Apaçe zekice yakaladığı, Şafak'ın bir çelişkisiyle giriyor konuya:

"(...) En verimli döneminizin İstanbul'da, Kazancı Yokuşu'nda oturduğunuz, yani şehrin göbeğinde yaşadığınız dönem olduğunu söylüyordunuz. Şimdiyse burada, Kemer Country'de oturuyorsunuz, yani şehrin dışında sessiz ve sakin bir sitede. Bu sizde yazarlıktan uzaklaşma endişesi yaratmıyor mu?"

Bayan Şafak da, en az soruyu soran kadar zeki! Önüne konulmuş çelişkiyi anlamazdan gelerek, konuyu başka yöne kaydırıyor ve şöyle diyor: "Yani şu anda verim düştü, ama bu mekânla ilgili bir şey değil. Buraya geleli birkaç hafta oldu. Benim hayatımdaki esas değişim, bebeğin doğumu oldu. Bebek olunca ister istemez yazıdan uzaklaşma oluyor, dünyanız değişiyor..."

Soru: "Sık sık, Türkiye'nin geçmişiyle bağlarını koparmış bir ülke olduğunu dile getiriyorsunuz. Bunda da dil devriminin çok etkili olduğunu düşünüyorsunuz... Sizce dil devrimi yapılmasa farklı mı olurdu?"

E.Ş.: "(...) 2007 senesinde halen 1930'daki gibi düşünüyorsan, hareket ediyorsan orada bir sorun var demektir. Benim dikkat edilmesini istediğim şey bugün de bir açılımın yakalanmaması. Yoksa elbette anlıyorum o dönemin kendi akışı içinde birçok adım da en azından anlamlandırılabilir görünüyor. Ama ben kelimelerin kaybıyla beraber milletin çok ciddi kültür kaybına uğradığını düşünüyorum. (...) Bizde şöyle bir duygu var. Sanki tarih 1920'lerde başlamış, 1919'da başlamış gibi bir refleksimiz var."

Bayan Şafak bu sözlerle kimi kastediyor acaba? 2007'de hâlâ 1930'daki gibi düşünenler kimler? Açık etmiyor... 1930'larda toplumun önderi, Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk'tü. O döneme göre "farklı bir açılım" beklentisi içinde olduğunu söyleyen Şafak'ın istediği açılımın aslı astarı nedir? 1930'lu yıllara gelindiğinde, toplum yaşamında nelerin değiştiğine bakalım: Saltanat ve hilafet kaldırılmış, yerine cumhuriyet rejimi kurulmuştu. Erkeklerin dört kadını birden eş edinmesi kaldırılmış, yerine tekeşliliği öngören Medeni Yasa getirilmişti. Kadınlara seçme seçilme hakkı tanınmıştı? Elif Şafak bunlardan mı rahatsız? Tuhaf... Toplumda okuyup yazma kolaylaşsın ve yaygınlaşsın diye Arap harflerinin yerine Latin abecesi getirilmişti. Türk kadınını, bugünkü Afganlı kadınlara benzemekten kurtaran (ve Elif Şafak'ın da üzerinde pek şık duran!) uygar giysiler içine sokmuştu. Bundan mı yakınıyor ünlü yazarımız.

O dönemde de, 31 Mart yenilgisinin kuyruk acısını taşıyan öyle bir bölük insan vardı ki, Mustafa Kemal toplum yararına ne yapsa, onlar karşı çıkmayı kendilerine görev sayıyordu. Hatta daha da eski günlerden beri yapılan her yeniliğe karşı çıkanlar vardı: **3. Selim**'e karşı çıkan zihniyet de aynı özelliklere sahipti, **2. Mahmud**'a diş bileyenler de... Öğrenilmesi güç olan Arap harflerinin yerine, yeni bir abece arayışı Cumhuriyet'le ya da Mustafa Kemal'le başlamış değildi. Enver Paşa'nın da böyle bir arayışa giriştiğini, az buçuk tarih bilgisi olan herkes bilir. Ancak **Enver Paşa** bu tasarısını hayata geçiremedi; Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nın ardından hızlı bir biçimde düşüncesini hayata geçirebildi.

Atatürk'e eskiden beri muhalefet edenler, elbette abece değişikliğine de karşı çıkmakla görevli saydılar kendilerini. Hazır bir gerekçeleri de vardı ellerinde: İslam dininin kutsal kitabı Kuran Arapça yazıldığı için, Arap abecesine karşı çıkmak İslam'a karşı çıkmaktır biçiminde bir saldırı geliştirdiler... Bana göre, 2007 yılında bile hâlâ, tıpkı o 1930'lardaki sığ düşünceli muhaliflerin çizgisinde Elif Şafak. Bir Cumhuriyet çocuğu olarak hiçbir açılım kazandıramamış kafa yapısına. Giyimi kuşamı, yaşam biçimi Batılı ama, Osmanlıya açılım kazandırmaya çalışan ileri fikirli herkese karşı çıkan tarikat müritleriyle aynı düzeyi paylaşıyor ya da böyle görünmekten yarar umuyor.

Bu arada Osmanlı kültürüne ilişkin birçok belge eski harflerle arşivlerde kalakaldı; eskiyazı bilenler bu belgelerden yararlanabildiler. Kendi adıma zaman ayırıp da eskiyazı öğrenemedim; önünden geçtiğim tarihi bir eserin kitabesini, yahut eski bir mezar taşını okuyamamanın eksikliğini duyarım bazen. Bunda yazı değişikliğinin payı vardır elbet; ama kendi eksikliğimizin faturasını Atatürk'e kesmemiz mi gerekiyor, yoksa kendimizi eleştirmemiz mi daha doğru? Osmanlı abecesini öğrenme çabası gösteren birçok aydın bu sorunun üstesinden gelebilmiştir... Ve öteden beri aydınlar arasında konuşulan, yakınılan bir konu bu. Elif Şafak, sanki soruna ilk kez kendisi parmak basmış gibi bir hava yaratmaya çalışıyor. Böylece toplumun ezeli bir kültür sorununu gündeme taşımış oluyor sözde! Amerika'dan yeni geldiği için, ta **Kolomb**'dan beri bilinen koca kıtayı kendi keşfetmiş gibi bize yutturmaya çalışıyor. Tabii yerseniz!...

Ne diyor? "...Kelimelerin kaybıyla beraber milletin çok ciddi bir kültür kaybına uğradığını düşünüyorum."

Gerçekten Elif Şafak mı düşünüyor bunu? Oysa bize hiç de yabancı gelmiyor görüş. Çok eskilerden beri yazılıp çiziliyor, konuşuluyor, tartışılıyor... "Ben de, bu konuda eski Cumhuriyet muhalifleri gibi düşünüyorum dese, sıradanlaşacağını biliyor çünkü.

Bayan Şafak, kendi buluşuymuş gibi üstüne basa basa söylediği "kelimelerin kaybı" dediği şey, Farsça ve Arapçadan oluşan Osmanlıcanın hayatımızdan çıkması... Osmanlı Devleti'nin kurucusu **Osman Bey**, kendini **Oğuz** olarak adlandırıyordu. Örneğin, Bizanslı bir valiyi cezalandırma gerekçesini açıklarken: "Oğuza çokça eziyet etmiştir!" diyordu Osman Bey. O dönemde Osmanlının tebaası çok geniş ve çok çeşitli ırklardan oluşmuyordu henüz. Osmanlının kendini Türk görmeyişiyle birlikte, Türkçe unutulmuş, yerine Osmanlıca denilen yapay bir dil icat edilmiştir. (**Timur**'un, **Yıldırım Bayezid**'i suçlayışını anımsayınız: Siz Türklüğünüzü unuttunuz, demiyor muydu?) Türkçe, Anadolu halkının dili olarak yaşayageldi. Halk kendi dilini konuşup kendi şiirini yarattı; Osmanlı kendi yarattığı dilde bambaşka bir şiir geliştirdi... Yüzyıllarca böyle sürdü bu. Fransız İhtilali'nden sonra, uluslar kendi kimliklerinin ardına düşünce, ulusal kültür, ulusal dil bilinci canlandı. Osmanlının egemenliği altındaki uluslar tek tek başkaldırıp kendi ulus devletlerini kurmaya başladılar. Bu durumu gören Osmanlı aydınları da Anadolu'da zaten yaşayan Türklüğü keşfe çıktılar! Osmanlı aydının Türkçeyi yeniden edebiyat dili yapma bilincinin uyanışı da bu süreçte başladı. **Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin** gibi düşünür ve yazarlar bu alanda öncülük ettiler. ("Türke Türkten başka dost yok" biçiminde söylenen bugünkü umutsuzluk sloganının kökenini araştırırsanız, ta Osmanlı döneminde ortaya çıkan Türkçülük akımına kadar uzanmanız gerekir. Nitekim o dönemin aşırı Türkçüleri, kendilerini Orta Asya Türklerini birleştirme hayallerine bile kaptırmışlardı.) Yoksa Türkçenin, Osmanlıcanın (Bayan Şafak'ın deyişiyle "kelimeler") yerine geçmesi Atatürk'ün, 1920'den sonra yapıp ettiği bir şey değil... Atatürk yalnızca bir kurum çatısı altında toplanacak dil uzmanlarının bu gelişmeye yön vermesini sağlamaya çalıştı. Kötü mü etti acaba? Bu, onun, devlet kurucusu olarak ne kadar bilinçli hareket ettiğini gösterir.

Bize kalırsa, roman yazarı olarak Elif Şafak'ın ya tarih bilgisi eksik, ya da onu yanlış yönlendiren birileri var. Yahut, her ikisi!

Birinci Dünya Savaşı sırasında birçok cephede birden savaşan Osmanlıyı güçsüz bırakmak amacındaki dış güçler, Ermenilere, Kürtlere, Araplara bağımsız devlet kurdurma vaadinde bulunarak yanlarına çekmeye çalışıyorlardı. Müslüman Araplar, Hıristiyan İngilizlerle birlik olup, oraları savunmaya gitmiş Müslüman Anadolu çocuklarını arkadan vurdu!

Bu savaş süresince ve sonrasında, Mustafa Kemal Paşa'nın cepheden cepheye yurt savunmasına koştuğunu görüyoruz.

Örgütlenmiş bazı Ermeniler de, işgalci Çarlık ordusuyla birlikte davranarak yüzyıllardır iç içe yaşadıkları Türkleri vurdular. (Bu tarihsel gerçeği, aziz hemşerim **Hırant Dink**'le de konuşmuştuk bir görüşmemizde. Bunun tarihi bir hesap hatası olduğunu o da biliyordu.) Kurunun yanı sıra yaşın da yandığı 1915'teki trajik olaylarsa, bir ırkın soyunu tüketme amacından çok, gereksiz ve ölçüsüz bir öç alma duygusundan kaynaklanır.

Bu konular da Elif Şafak'tan çok önce, birçok yazar tarafından yazılıp çizilmiştir. Belki kendisi ilk kez öğreniyor olabilir. Hani, yeniçerinin biri sokakta rastladığı Yahudi'nin üstüne yürüyerek hesap sormuş: "İsa'yı siz çarmıha germişsiniz!" Yahudi korku içinde: "Yahu, bu olay şu kadar yüzyıl önce olmuştu!" diye sızlanmış. "Anlamam," demiş yeniçeri. "Ben yeni öğrendim!"

Elif Şafak'ınki de o hesap. Bütün dünyanın bildiği tarihsel olayları, ilk kez kendisi keşfetti sanıyor... Ya da bizi kandırdığını...

Bayan Şafak'ın bir saptamasına göre de; bizde roman dilinin fazla gelişmemiş olmasının sebebi, yazarların halkı küçümsemesi imiş. Okur beni anlamaz kaygısıyla dilde sadeleşme yoluna gidilmiş. Özellikle bu tavra **Namık Kemal** de rastlanıyormuş! (**Ahmet Mithat**'la Namık Kemal'i karıştırdığı kuşkusunu da yaratmıyor değil!) Roman güdükmüş, şiirse muazzam...

Ne derler? Tut kelin perçeminden!

Bilgisizlik o boyutta ki, neresinden tutsan elinde kalıyor.

Hem, şiirin "muazzam" olması ne demek? Şiiri bilen birinden çok, bilmeyen birinin harcıâlem sözlerle nitelemesini andırmıyor mu?

Halit Ziya'nın roman ve hikâyelerindeki dil sade değil; anlatımı da güdük değil; demek ki üstat, okurlarını hor görmemiş; kendisiyle aynı düzeyde görmüş... Ancak son yıllarında tutum değiştirmiş olmalı: Kitaplarındaki dili ağır bularak sadeleştirme yoluna gitmiş.

Yahya Kemal, şiirini Türkçe söylemeyi erdem saymış; **Abdülhak Hamit**'se ağdalı bir Osmanlıcayla kendini okunmazlığa mahkûm etmiş! Elif Şafak'ın mantığına göre, Yahya Kemal okurlarını hor görüyormuş; Abdülhak Hamit de okurlarını kendi düzeyinde görüyormuş meğer!

Bayan Şafak'ın bir çırpıda harcadığı güdük dilli romancılara bakar mısınız: **Refik Halit**, Yakup Kadri, **Peyami Safa**, Sabahattin Ali, **Kemal Tahir**, Yaşar Kemal, **Orhan Kemal**, Aziz Nesin, **Necati Cumalı**, Oğuz Atay, **Adalet Ağaoğlu**, Selim İleri... Ve daha nicesi.

Ne diyelim? Hadi hayırlı tıraşlar...

* * *

***Soru:** "Siz, tasavvufla ilgilenmenize sebep olarak, kurduğunuz gönül bağını gösteriyorsunuz. Benim merak ettiğim, tasavvufla bu*

gönül bağımız nerden kaynaklanıyor? Yani geçmişinize, ailenize baktığımızda, böyle bir gönül bağı kurulmasını gerektirecek bir durum yok gibi aslında."

E.Ş.: "Ben, Türkiye'nin din konusunda ilgisiz ve bilgisiz olunmasından dolayı çok şey kaybettiğini düşünüyorum. Böyle olmak zorunda değil. Bunun bir sürü örneğini görüyoruz aslında siyaset tarihinde. Böyle olmayabilirdi. Kendi özelime gelince, ben de birçoğumuz gibi son derece laik bir ortamda büyüdüm. Düzenli bir aile yapısı içinde büyümedim, ama benim aldığım damarlarda –çocukluğumdan beri aldığım damarlarda– tasavvuf yok."

Bir kez, "damar almak" ne demek? Nasıl bir Türkçe bu? Nerenin Türkçesi? Kızılderili İngilizcesi gibi bir şey mi? (Başka örnekleri de var bu tuhaf Türkçenin: "kallavi toplum" gibi. Ne demekse?) Argoda "damardan almak" deyimi vardır. Ya da damardan beslenmek denilir mesela. Damar alma'yı ilk kez duyuyorum; ola ki bu da benim bilgisizliğim!

Anlamadığım bir başka söz de, "Türkiye'nin din konusunda ilgisiz ve bilgisiz olunması..." (Buradaki olunması sözcüğünü, olması diye okumak gerekiyor sanırım.)

Her şey bir yana, Türkiye gerçekten din konusunda ilgisiz ve bilgisiz mi? Türkiye'de dini yayınlar başlı başına sektör oluşturacak güçte. Bayan Şafak, hiç düşündü mü, ülkemizde bir yıl içinde basılan kitapların kaçta kaçı dinsel içerikli? Türklerin Anadolu'ya girdiği tarih olarak bilinen 1071'den 1980'e kadar kaç cami yapılmış bu topraklar üzerinde; 1980 sonrasında kaç cami yapılmış? Bir fikri var mı Hanımefendi'nin? Türkiye'de hangi önemli bakanlığın bütçesi Diyanet İşleri'nin bütçesiyle boy ölçüşebilir acaba? Milli Eğitim'in mi, Sağlık Bakanlığı'nın mı? Dışişleri'nin mi, yoksa İçişleri'nin bütçesi mi?

Dünyadaki kaç ülkede seçmen halkın dini duygularına seslenerek partiler iktidar olabiliyor? Dünyanın hangi laik ülkesinde, halkın dinsel inançlarının istismarı yoluyla vahşi kapitalist holdingler kurulabiliyor? Ve devlet de bunu büyük bir "tarafsızlık" içinde seyrediyor!

Anadolu'nun yoksul insanları, ömür boyu çalışarak biriktirdiği bir kucak parayı her yıl Arabistan'a giderek, Suudilerin boğazına akıtıyor! Niye? Din uğruna! Türkiye'de her kurban bayramında, hayvancılığı biraz daha öldürme pahasına kavurma şöleni yaşanıyor; bu uğurda saçılan paranın toplamı kaç trilyon, kaç katrilyon, hiç hesabını yapmış mıdır Bayan Şafak?

Yapmaz, yapamaz, çünkü zihniyet olarak, 2007 yılında hâlâ, bin beş yüzyıl önceki Arap coğrafyasında yaşıyor! İnsanlara cennet vaat ederek onların umut ışıklarıyla dünyalarını aydınlatıp cennete çevirenlerin toplumu değil mi Türkiye? Siz örtünmüyor, tesettüre girmiyor, ama Türk kızlarının örtünmesini, Arap kadınları gibi kapanmasını istiyorsunuz! Bununla da kalmıyor, büyük bir pişkinlik içinde, "Türkiye'de din konusunda ilgisiz ve bilgisiz olunmaktan" söz ediyorsunuz!

"Ben de birçoğumuz gibi son derece laik bir ortamda büyüdüm," diyorsunuz. Yani, nasıl bir ortamda büyümeyi isterdiniz? Nasıl bir sakınca içeriyordu sizin laik ortamınız? İslam şeriatının egemen olduğu, erkeklere dört kadın almayı hak sayan bir ortamda büyümek sizin için daha mı uygundu?

Mesela ben de, günde beş vakit namaz kılınan, aile büyüklerinin kulağının ezan sesinde olduğu bir ortamda büyüdüm. Annem, kıldığı her vakit namazında, Atatürk'ün ruhu için de dua ederdi; kadınlara okula gitme ve çalışma hayatına atılma olanakları sağladığı için... Kendisiyle birlikte bayram namazlarına gitmiyorum diye gönül koyan babam, her yılbaşında bir piyango bileti alırdı; Atatürk de hayattayken, her yıl bir bilet alırmış, onun anısını yaşatmak için!

Bu ülke halkının dindarlığı, laik toplum hayatıyla asla çelişmedi! Ancak inançlı insanları laiklik aleyhine kışkırtanlar, vaktiyle ayağına basılan, çıkar suyu kesilen birtakım din tacirleri hep vardı, hâlâ var...

Soru: Neden İngilizce yazıyorsunuz?

E.Ş.: "Ben dile çok açık bir insanım ve benim kitaplarımı okuyanlar bilirler ki, dil benim için bir araç değil. Ben onu çatal bıçak gibi, benim dışımda kullandığım bir enstrüman olarak görmüyorum. Ben dilin içine giriyorum. Dille beraber yaşıyorum. Çoğu zaman da dil benim ana rehberim. Benim Osmanlıcaya duyduğum ilgiyle İngilizceye başlamam arasında köprüler var. Bence bu görülmüyor."

Dikkat ettiniz mi, beş satırlık yanıtta kaç tane "ben" var? Yedi tane! Bunun çözümlemesini ebette ruh hekimlerine bırakmak gerekir, onun için üzerinde durmuyorum.

Bir defa çok net bir soru var ortada, ama net bir yanıt yok...

- Ben dile açık bir insanım.
- Ben dili araç olarak görmem.
- Dille beraber yaşıyorum.
- Dil benim ana rehberim.
- Ben dilin içine giriyorum.
- Osmanlıcaya duyduğum ilgiyle İngilizceye başlamam arasında köprüler var, ama bu görülmüyor!

Bütün yazarlar, şairler dille yatar dille kalkarlar; bu neden yalnızca Elif Şafak'a özgü bir özellik olsun ki?

Bütün yazarlar, şairler, çevirmenler, hatta bilim adamları, öğretmenler dile açıktır! Neden Elif Şafak yalnızca kendinde böyle bir keramet bulunduğu vehmine kapılıyor, anlamak güç...

Açıklıkla şunu söylese daha içten olmaz mı? Osmanlıcayı doğru dürüst bilmiyorum, öğrenip de o dille yazsam, yazdığımı hiç kimse anlamaz ve okumaz. İngilizce ise, Batı pazarlarına doğrudan açılan bir kapı! O nedenle İngilizce yazıyorum.

Yazarlık, her şeyden önce içtenlik mesleğidir. Başkaları aptaldır, onları kolayca kandırırım diye düşünenler, nitelikli bir yazar olamayacakları gibi, yalnızca kendi kendilerini kandırırlar!

"Ben dil ayrımı yapmıyorum, çünkü hepsinin özünde harf var. Harf benim için kutsal!"

Peki ya, Türkçenin özünde harf yok mu Hanımefendi; neden anadiliniz sizin için bütün dillerden daha kutsal değil?

Kim ne derse desin, bir yazarın anadiliyle bir sorunu olmadığı halde kendi dilinde yazmıyorsa, onu küçümsüyorsa, aklından bir zoru var demektir. Aklından zoru varmış gibi görünmediğine göre, Elif Şafak'ın bir "pazar" sorunu var... O pazara giden yol da İngilizceden geçiyor elbet!

Elif Şafak'ın ileri sürdüğü görüşler, yargılar içinde, benim de onayladığım tek doğru saptama şu oldu: Edebiyatımızda eksikliği duyulan tek şey eleştiri... Doğru dürüst birileri çıkıp bu Hanımefendi'nin yazdıklarını da, söylediklerini de şöyle eleştirinin sağlam kantarına vursaydı; biz de, edebiyat bağına destursuz girenlerle uğraşmak zorunda kalmasak olmaz mıydı?

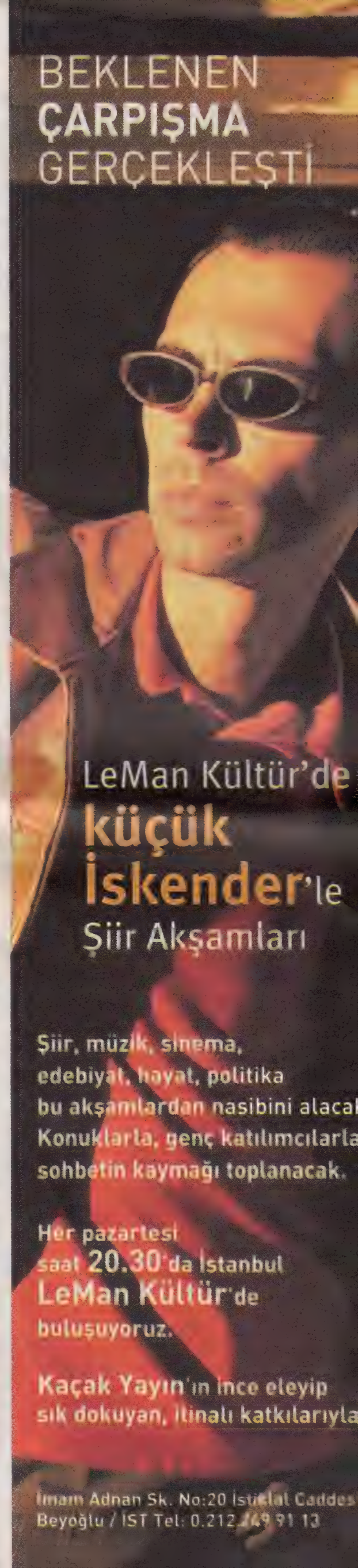

Ocak ayında yapılan "Türkiye Barışını Arıyor" konferansı özellikle açılış konuşmasını yapan Yaşar Kemal'in "Mustafa Kemal Kürtler'e muhtariyetten bahsetmişti" çıkışıyla gazetelerin birinci sayfasına taşındı ancak bunun dışında pek rağbet görmedi. Oysa konferans hem katılımcıları, hem kapsamı, hem de yarattığı hava açısından önemliydi ve daha fazla ilgiyi hak ediyordu. Üstelik bu konferansın çağrıcıları arasında, konferanstan beş gün sonra katledilen Hrant Dink de bulunuyordu. Kimin ne söylediğinin altının çizilmesi ve geleceğe kalması için her anını takip etttiğimiz toplantının dökümünü yapmayı uygun bulduk.

UNUTULAN BİR BARIŞ KONFERANSI

Çağrıcıları arasında **Akın Birdal**, Ahmet Öcal, **Doğu Ergil**, Eşber Yağmurdereli, **Hrant Dink**, Orhan Doğan, **Orhan Miroğlu**, Vedat Türkali, **Ragıp Duran** gibi isimlerin bulunduğu, açılış konuşmasını Yaşar Kemal gibi bir ağır topun yaptığı iki gün süren "Türkiye Barışını Arıyor" konferansı 13-14 Ocak tarihlerinde Ankara Maltepe'deki İçkale Oteli'nde gerçekleşti. "Türkiye Barışını Arıyor", aslında temeli bir grup aydın tarafından 2006 Mart'ında atılmış, altı bölgesel toplantısını Mersin, Diyarbakır, Sinop, Samsun, İstanbul ve İzmir'de yapmış, hedefi Kürt sorununa kalıcı, demokratik ve adil bir çözüm getirmek olan bir oluşum. İnsan Hakları Derneği'nden Mazlum-Der'e, MÜSİAD'dan çeşitli odalara kadar pek çok sivil toplum kuruluşunun desteğini alan bu oluşumun Ankara'daki bu genel toplantıdaki somut bir amacı da, bu görkemli kalabalığa hitap edecek bir idari sekreterya kurmak ve çalışmalara daha düzenli bir şekilde devam etmekti.

HER KESİMDEN KATILIMCI

Gelelim salona ve toplantıya... 13 Ocak, cumartesi günü saat 09.30'da **Yaşar Kemal**'in açılış konuşmasını yaptığı azami 500 kişi kapasiteli salonda ayaktakilerle birlikte 500'den fazla katılımcı vardı. Büyük çoğunluğu yukarıda saydığım şehirlerden gelen katılımcıların gözü ve kulağı ise elbette Yaşar Kemal'deydi. Kemal'i kürsüye davet eden **Yusuf Alataş**'ın 9 Ocak 1995 tarihli *Der Spiegel*'deki sert yazısını hatırlatmasına rağmen Yaşar Kemal'in konuşması 'tatlı-sert'ti. "Yıllar önce 'demokrasi Kürt sorunundan geçer demiştim, gazetelerde çıkmıştı. Ben kahraman değilim ama böyle konuşmaya mecburum. Bu bir barış konferansı, üzüm yemeye geldik, bağcıyı dövmeye gelmedik. Onun için çok sert konuşmayacağım" dese de aslında bazı bölümlerde *Der Spiegel*'deki düşüncelerinin ötesine geçti. Konuşmasına Mustafa Kemal'in Kürt sorununa yaklaşımını anlatarak başladı. Mustafa Kemal'in 12 Kasım 1923'te gazeteci **Ahmet Emin Yalman**'ın sorusu üzerine "Teşkilatı Esasiye Kanunu gereğince zaten bir tür mahalli muhtariyetler teşekkül edecektir. O halde hangi livanın ahalisi Kürt ise onlar kendi kendilerini muhtar olarak idare edeceklerdir. Bundan başka Türkiye'nın halkı söz konusu olurken onları da beraber ifade lazımdır. İfade olunmadıkları zaman bundan kendilerine ait mesele çıkarmaları daima varittir" dediğini, bu konuşmanınsa daha sonra *Nutuk*'tan çıkarıldığını iddia etti. Yaşar Kemal'in zor buldum dediği bu sözler aslında İkibine Doğru dergisi tarafından 1987 yılında 'Gizlenen Belge' başlığıyla yayımlamıştı ve tamamı şöyleydi: "Kürt Meselesi; bizim, yani Türkler'in menfaatına olarak da katiyen sözkonusu olamaz. Çünkü malumâliniz bizim milli sınırımız dahilinde mevcut Kürt unsurlar o surette yerleşmiştir ki, pek sınırlı yerlerde yoğunluğa sahiptir. Fakat yoğunluklarını kaybede ede ve Türk unsurlarının içine gire gire öyle bir sınır hasıl olmuştur ki, Kürtlük namına bir sınır çizmek istersek Türklüğü ve Türkiye'yi mahvetmek lazımdır. Faraza, Erzurum'a kadar giden, Erzincan'a, Sivas'a kadar giden bir sınır aramak lazımdır. Ve hatta Konya çöllerindeki Kürt aşiretlerini de nazarı dikkatten hariç tutmamak lazım gelir. Dolayısıyla başlı başına bir Kürtlük tasavvur etmekten ise bizim Teşkilatı Esasiye Kanunu gereğince zaten bir tür mahalli muhtariyetler teşekkül edecektir. O halde hangi livanın ahalisi Kürt ise onlar kendi kendilerini muhtar olarak idare edeceklerdir. Bundan başka Türkiye'nın halkı söz konusu olurken onları da beraber ifade lazımdır. İfade olunmadıkları zaman bundan kendilerine ait mesele çıkarmaları daima varittir."

Sözlerine 50'li yıllarda **Nurullah Ataç**'la yaptığı bir konuşmada da Mustafa Kemal'in Kürtler'e ne kadar demokratça yaklaştığını ve Koçgiri İsyanı'nın bu sayede bittiğini öğrendiğini söyleyerek devam eden Yaşar Kemal bunu dışında, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktıktan sonra Kongre'yi Erzurum'da yapmasının onun birleştirici zekâsını gösterdiğini, Kürtler'in de Kurtuluş Savaşı boyunca ve TBMM'de Mustafa Kemal'in yanında yer aldığını vurguladı. Kemal şöyle devam etti: "I. Dünya Savaşı dört, II. Dünya Savaşı altı yıl sürdü. On yıllardır süren bu savaşta ise 30 bin kişi öldü, 5000 bin köy yakıldı. II. Dünya Savaşı'na girsek bundan daha mı kötü olurdu. Ülkemizde milliyetçi kisvesine bürünmüş ırkçılar var. Türk'ün Türk'ten başka dostu yokmuş... Kürtler buna gücenir."

KARANFİL BARIŞ ANNESİ'NE

Yaşar Kemal konuşmasının bitiminde kendisine verilen karanfili Diyarbakır'dan gelen Barış Annesi **Emine Özbek**'e verdi ve ilerleyen saatlerde tekrar söz alıp Kürtçe'ye vurgu yaptı. Kemal'im konuşmasının ardından konferans bölümüne geçildi. "Çatışmadan Uzlaşmaya" adlı ilk bölümde **Prof. Doğu Ergil, Ece Temelkuran, Prof. Fuat Keyman, Mustafa Karaalioğlu** ve **Seydi Fırat** konuştu. Bu arada oturumun yöneticisi **Orhan Miroğlu**, Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi'nin aldığı "**Orhan Doğan** ve **Mehmet Uzun**'un konuşmalarını izleme kararı"nı haber verdi. Saat 14.00'te başlayan üçüncü oturumun yöneticisi Orhan Doğan, "Ben izlenecek bir konuşma yapmayacaktım. Ama biz zaten sayın cumhurbaşkanımız, meclis başkanımız ve başbakanımızı toplantıya davet etmiştik. Demek ki devlet, böyle icabet etmeyi uygun bulmuş" diyerek serzenişte bulundu.

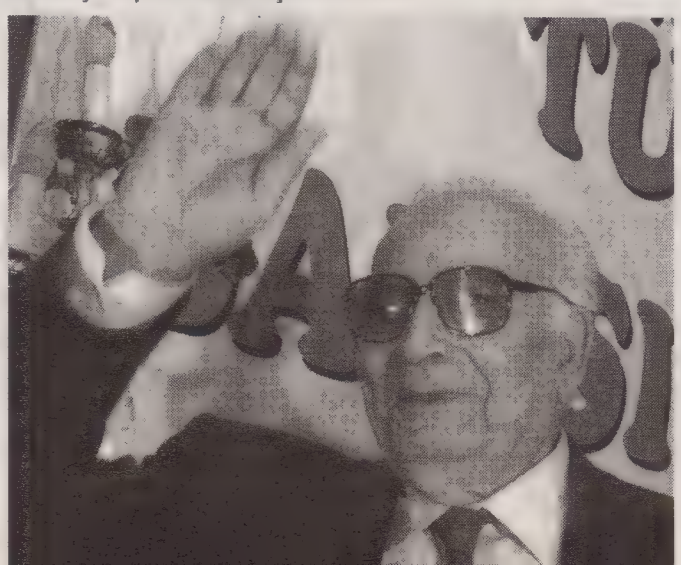

İlk toplantıda **Fuat Keyman**'ın "Bunu bir 'dağ sorunu' değil 'kent sorunu' olarak görürsek çözüme daha kolay yaklaşırız" yorumu ve 1999'da silah bırakarak aftan yararlanan **Seydi Fırat**'ın uzlaşmacı yaklaşımı dikkate değerdi. "Dünya Deneyleri ve Çıkarılacak Dersler" başlıklı, Dr. **Murat Yılmaz**, Doç. **Mesut Yeğen** ve **Akın Özçer**'in katıldığı ikinci toplantıda ise eski Lyon Büyükelçisi ve "Çoğul İspanya" kitabının yazarı Özçer'in anlattığı "terörü çözmede İspanya modeli" pek kimse dinlemese de çok çok önemliydi.

DÜŞMAN YOKSULLUK OLSUN

Öğle yemeğinin ardından yapılan üçüncü toplantının konusu "Barışın Hukuksal Altyapısı"ydı. Prof. **İbrahim Kaboğlu**, Prof. **Mithat Sancar**, Prof. **Mümtaz'er Türköne** ve **Vahap Coşkun**'un hukuksal yaklaşımları kavramlarla dolu olduğu için salondakileri elbette sıktı. Burada da Türköne'nin bahsettiği 'kültür ırkçılığı' ve Mithat Sancar'ın "Bizim hükümetlerin ya demokrasiyi savunacak kadar cesaretleri yok ya da demokrat değiller, bizim cesur demokratlara ihtiyacımız var" yaklaşımı, ilerde üzerinde durulması gereken yaklaşımlar olarak not alındı.

Dr. **Cengiz Aktar**, Prof. **Erol Katırcıoğlu**, Prof. **İşaya Üşür**, Doç. **Nazan Üstündağ** ve Diyarbakır Belediye Başkanı **Osman Baydemir**'in katıldığı dördüncü toplantının yıldızı ise Osman Baydemir'di. Baydemir konuşmasından önce yedi dakikalık bir sinevizyon gösterisiyle kentinin içler acısı halini anlattı. Özetleyelim: Türkiye'de işsizlik oranı yüzde 10 iken Diyarbakır'da bu oran yüzde 70. Kentin nüfusu 1990'da 225 bin iken şimdi 2 milyonun üzerinde. Kentte 2000 yılında 27 kişi, 2006'da ise 56 kişi intihar etti. Şimdi 10 bin sokak çocuğunun bulunduğu Diyarbakır 1927 yılında İstanbul ve Bursa'dan sonra Türkiye'nin üçüncü büyük sanayi kentiydi... Siyasi bir konuşma yapmayacağını söyleyen Baydemir, bunun bir yoksullaştırma politikası olduğunu savundu ve "İlle de bir düşmana ve savaşa ihtiyacımız varsa bu düşman yoksulluk olsun" dedi.

Gözetim altındaki bir konferansın ilk günü sıcak ve samimi bir ortamda böyle geçti.

BENİM KONUŞMAMA GEREK YOKTU

Türkiye Barışını Arıyor konferansının ikinci günü, yazar **Vedat Türkali**'nin yaptığı konuşmayla açıldı. "Dün hayatımın en güzel günlerinden birini yaşadım. Sabah gazeteleri gördüm, bu mutluluğum daha da arttı" diye söze başlayan Türkali, senelerden beri bu toplantıların Brüksel, Londra, Paris gibi yabancı şehirlerde yapıldığını, neden Diyarbakır'da, Van'da, Ankara'da yapılamadığını kendi kendine çok sorduğunu belirtti. "Yaşar Kemal'in konuşmasından sonra zaten bu benim konuşmama gerek yoktu" diyen Türkali şöyle devam etti: "Ben eski bir komünistim ve Türkiye Komünist Partisi'nin programına 'Kürtler ve Lazlar ayrılmak istediğin-

Kürşad Oğuz

de bu hak onlara verilir' lafını yıllar önce parti programına sokan da benim. Bana 'Sen Kürt müsün' diyorlar. Ben rahat rahat 'Ne mutlu Türküm diyene' diyebilmek için bunu yapıyorum. Hem insani olarak hem ben de eziliyorum. Bir başka halkı ezen bir ülke kendi halkını da özgür bırakmaz."

Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın 'bir tek terörist kalmayıncaya kadar bu dağları temizleyeceğiz' yaklaşımını eleştiren Türkali dağların bazen boş kaldığını ama sorunun çözülmediğini vurguladı: "28 kere boşalttınız dağları ama sorun çözülmedi. Çünkü sorun dağda değil, şehirde, köyde... Oraya gençler spor olsun diye gitmedi. Haklıydılar çünkü nefes aldırmadılar. '28 kere yendik yine yeneceğiz' diyor. Kimi yeniyorsun? Kendi halkınla savaşıyorsun orada. Yoksa Adana'dan Amerikalılar'ı kovuyorsun da bizim mi haberimiz yok. 28 defa kazandıysan 28 defa da kaybetmişsindir. Halk senden 28 defa hak istemiş..."

Barış için tek yolun diyalog olduğunu söyleyen Vedat Türkali 'Bu memlekette Kürt'ü Türk'ü ayırmak çok zor' dedikten sonra şöyle devam etti: "Türkiye'de her yer Kürdistan oldu. İstanbul'da 3 milyon Kürt var. Biz birbirimize muhtaç iki halkız. Kürt halkı da büyük aşama kaydetti. Kürt soluna imreniyorum."

AMERİKANCA KONUŞMAYIN

Konferansın ikinci sabahında pek çok kişi ilk günkü kalabalığın yaşanmayacağını düşünürken Türkali'nin konuşmasının sürdüğü sıralarda yine salon tıklım tıklım doldu. Günün "Barışın Dili, Empati ve Diyalog Kültürünün Geliştirilmesi" başlıklı ilk oturumunun başkanlığını Psikiyatr Prof. **Cengiz Güleç** yaptı. Oturuma katılanlar **Altan Tan, Berat Günçıkan, Kazım Genç, L. Doğan Tılıç,** Prof. **Melek Göregenli, Kazım Genç** ve **Ragıp Duran**'dı.

İlk sözü alan Altan Tan, "Ben Kürt ve Müslüman olarak birlikte yaşamaktan yanayım. Çözüm yeri burası, Ankara" dedikten sonra çözüm önerilerini şöyle sıraladı: Mutlaka yeni bir anayasa, ekonomik bombardıman ve pozitif ekonomik ayrımcılık, siyaseti yumuşatacak bir siyasi af ve seçim barajının düşürülmesi. CHP ve MHP'nin bu konuda gardını aldığını, dolayısıyla AKP, DYP ve DTP'nin bu sorunları birlikte çözebileceklerini söyledi Tan.

Berat Günçıkan ve Doğan Tılıç'ın konuyla ilgili gazetecilik deneyimlerini anlatmasından sonra sosyal psikolog Prof. **Melek Göregenli** konuştu: "Barış dili diye bir şey yok. Barış dilini barışı oluştururken yapacağız."

Bu bölümün son konuşmacısı Ragıp Duran, iki günlük oturum boyunca Kürtler'i eleştiren belki de tek konuşmayı yaptı. Duran, "1,5 gündür dinliyorum, çok az sayıda konuşmacı Amerikan emperyalizminden, Irak'ın işgalinden bahsetti" deyip şöyle devam etti: "Amerika'yla barış olmaz, Amerika'ya karşı barış olur. Kürtler bu bölgede -zihinsel olarak- Kürtçe konuşmalı. Ne yazık ki bazıları Amerikanca konuşuyor. Emperyalizme karşı çıkmadan barış olmaz." Kürdistan Demokratik Partisi'nin (KDP) 20 yıl önce Marksist bir jargonu benimsediğini oysa şimdi Kürtler'in sol kültürden uzaklaştığını belirten Duran "Soldan uzaklaşıldığı sürece bağımsızlık, özgürlük boş hayal olur" dedi. Duran ayrıca Kürt basını ve gazetelerini de eleştirerek "DTP'nin seçmen sayısıyla çıkardığınız gazetelerin sayısı birbirini tutmuyor. Dağdaki militanların aileleriyle tirajı karşılaştırıyorum yine tutmuyor. Kürt medyasının kendini gözden geçirmesi lazım" diye konuştu.

DTP: MAYISTA ATEŞKES BOZULMAZ

Öğle yemeği arasından sonra devam eden konferansın "Barış Üzerine Siyasi Görüşler / Siyaset ve Barış" başlıklı ikinci oturumunu **Yavuz Önen** yönetti. İşin içinde siyaset olduğu için konferansın en hararetli ve ateşli konuşmaları da haliyle bu bölümde yapıldı. **Altan Öymen,** ÖDP Genel Başkanı **Hayri Kozanoğlu,** DTP Başkanı **Ahmet Türk, Celal Doğan, Emek Partisi Genel Başkanı Levent Tüzel,** DYP Diyarbakır İl Başkanı **Galip Ensarioğlu,** SHP MHK Üyesi **Fehmi Işıklar, Ertuğrul Günay** ve SDP Genel Başkan Yardımcısı **Veysi Sarısözen** sırasıyla bu bölümde konuştu.

Ragıp Duran, iki günlük oturum boyunca Kürtler'i eleştiren belki de tek konuşmayı yaptı.

Altan Öymen CHP bile barajın altında kalacağı için yüzde 10'luk seçim barajının düşürülmesinin kolay ve gerekli olduğunu belirtti. Ayrıca kimsenin ABD'nin "Biz eğer Irak'tan çekilirsek Kürtler orada devlet kurmak ister, Türkler buna müsaade etmez, savaş çıkar" söylemine kapılmaması gerektiğini; 1963'te Johnson mektubunda ABD'nin "Siz eğer Kıbrıs'a girerseniz ve SSCB size saldırırsa biz karışmayız" dediğini, bunun üzerine İsmet Paşa'nın Ruslar'la konuşup bu meseleyi çözdüğünü anlattı.

Kürt sorununun birinci derecede muhataplarından DTP'nin Genel Başkanı Ahmet Türk konuşmasını yazılı metinden yaptı. Türk özetle şunları söyledi: "Sayın Başbakan bu meselede çok değişimci bir fikir dünyasına sahip. Kimi zaman, böyle bir sorun var ve çözümü demokrasidedir diyor, kimi zaman da ailece yaşadığı mutluluktan yola çıkarak herkesi mutlu zannediyor ve bu mutluluğu daha da vahim olarak, Kürt sorunu ve Kürtlerin talepleriyle karıştırıyor... Demokratik Toplum Partisi. Kürt sorununun çözümsüz kalmasından kaynaklanan ve ülkemizde 22 yıldır devam eden silahlı çatışmaların durması ve toplumsal diyalog, uzlaşma yolunda kalıcı bir barışa giden yolun açılması için son zamanlarda etkin bir politika yürüttü. PKK'ya silahlı eylemlerini durdurması, hükümete de demokratik bir program etrafında yürütülecek yeni bir toplumsal uzlaşı sürecinin başlayabilmesi için her fırsatta çağrılar yaptık... Ekim ayından başlayarak bir ateşkes süreci ilan edildi ve bu süreç devam ediyor. Bu ateşkes süreci, Kürt sorununun çözümünde yararlanabileceğimiz önemli fırsatlar sunmuşken hükümet, ABD'nin ortaya koyduğu koordinatörlük mekanizmasına bel bağladı. Oysa çözüm içeridedir.." Türk, yazılı metin dışında da şöyle konuştu: "Biz milliyetçi bir parti değiliz, Türkiye'nin demokrasisine katkıda bulunmak istiyoruz. DTP'ye karşı bu yaklaşımı eleştiriyorum. Zaman zaman, kış biteceği için 2007 mayısı ateşkesin bozulacağı bir tarih gibi gösteriliyor, gerçek bu değil. Eğer demokratik açılımları yaparsak böyle olmaz."

ÖLDÜRMEKLE OLMADIĞINI EN İYİ AĞAR BİLİYOR!

Daha sonra söz alan Celal Doğan, "Türkiye son 80 yılının yüzde 60'ını Olağanüstü Hal'de geçirdi. 20 milyon, yoksulluk sınırında. Son 20 yılı sadece Kürt meselesiyle tanımlarsak, başka sorunları görmezden geliriz. Türkiye'de sadece Kürt sorunu yoktur. Türkiye 20 yıldır 40 bin kayıp verdi. Ama Türk ve Kürt halkı birbiriyle çatışmıyor, eldeki en büyük servet ve çıkış noktamız bu. Türkiye K. Irak'a karşı düşüncesini komşuluk üzerine kurarsa sorun çözülür. Orada akrabalarımız ve kardeşlerimiz var. Oradaki federe Kürt devletinin Türkiye'yi rahatsız etmeyeceğini görmemiz lazım" dedi. Doğan ayrıca Kürtler'e dönüp "Siz emperyal destekle K. Irak'ta ne kadar ciddi bir devlet olabilirsiniz? Geleceğinizi inşa ederken başkalarının icazetiyle işe başlamayın. Geleceğiniz ipotek altında olur" diye konuştu.

Mehmet Ağar'ın "Düz ovada siyaset" önerisiyle son dönemin en ilginç çıkışlarından birini yapan DYP'nin Diyarbakır İl Başkanı **Galip Ensarioğlu** söze Ragıp Duran'ın "Barış ancak sol tarafından gerçekleştirilir" yaklaşımını eleştirerek başladı. Türkiye'de sol partiler ne kadar sol, diye sordu. Mehmet Ağar'ın düz ovada siyaset yaklaşımının yeni olmadığını, Demokrat Parti geleneğinin bir devamı olduğunu, DP'nin ve Adalet Partisi'nin birçok rejim muhalifini sisteme dahil ettiğini söyledi.

Günün en heyecanlı ve en çok alkış alan konuşmasını ise DEHAP'tayken milletvekilliği düşürülen ve işkence gören Fehmi Işıklar yaptı. Dağda o kadar insan varken barış olmaz diye söze başlayan Işıklar, dört milletvekili arkadaşı hakkında karar verilmediği için hâlâ siyaseten yasaklı olduklarını vurguladı, "Konferansta iki gündür yapılan konuşmalar 1990'da yapılsaydı, milletvekilliğiniz düşerdi. Ben Kürt halkı vardır dediğim için milletvekilliğim düştü. Bugünlere kolay gelinmedi" dedi. Işıklar bu sırada yıllar önce sırtındaki işkence izlerini gösterip kapak olduğu Nokta dergisini salondakilere gösterdi. Işıklar daha sonra sola yüklendi: "Sol bu konuda ikiyüzlü, korkak ve saldırgan... Baykal, SHP ve DEHAP'ın işbirliğine en çok saldıran politikacı oldu. İmralı'da liste yapıyorlar, dedi. Bu vicdansızlıktı."

Işıklar'ın Mehmet Ağar hakkındaki sözleri ise büyük alkış aldı: "Mevcut yönetim dağdaki gençlerin ailelerinin PKK'lı olduğunu söylüyor. Ama aralarında CHP'li de var, AKP'li de, DSP'li de, İP'li de, hepsi var... Bunlar Kürt halkının çocuğu. Ateşkes takiyye olsa bile iyileştirmeleri yapın ve bu gençlere kıymayın. Öldürmekle ve işkenceyle bu meselenin çözülmediğini en iyi Mehmet Ağar biliyor. Olsun, öldürmeyle olmadığını anladı.. Şu anda Baykal'dan ilerde..."

TOPLANTILARDAN NOTLAR

"Bu konuşmayla Nobel alırım"

• İlk gün toplantı arasında "çağrıcılar"dan Orhan Miroğlu'yla konuştum, "Çağırdığınız isimlerden gelmeyen oldu mu" diye sordum. Olmamış. Peki ya **Orhan Pamuk**? Yaşar Kemal gibi onun da katılması iyi olmaz mıydı?.. Bilerek çağırmamışlar. Son dönemdeki tartışmalarla çok yıpratıldığını düşünüp bir de kendileri zarar vermek istememişler.

• Kahve molasında kadın konuklar toplantının erkek egemen havasından yakınıyordu. Ece Temelkuran ve Nazan Üstündağ onlara yetmemişti. Gerçekten de salondaki kadın yoğunluğu konuşmacılar arasına yansımamıştı.

• Salonda gerçekten kaydadeğer bir saygı ve özgürlük ortamı vardı. "Gerilla" da dendi "terörist" de... "Siz" ya da "biz"le başlayan konuşmalar hiç rahatsız etmedi. Bir ara Yaşar Kemal konuşurken sessizlik esnasında yükselen bir öksürük sesi ustayı irkiltti. Bir anda "Ne, ne oluyor" diyen usta, öksürüğün bir tepki olmadığını anlayınca tüm salon güldü.

• İkinci gün görüştüğümüz Diyarbakır Belediye Başkanı Osman Baydemir şunları söyledi: "Türkiyemiz çok kritik bir zaman diliminden geçiyor. Toplumun bu kadar değişik kesiminin, aydının, düşünürün, farklı fikre yönelik insanların bir arada olması, ülkenin geleceği konusunda ortak payda arayışının yaşanmış olması beni heyecanlandırdı. Umarım bu heyecan devam eder, umarım insanlarımızın yaşamını yitirmeyeceği bir ortamın oluşmasında bu toplantının bir katkısı olur. Buradaki yaklaşım, bu toplantının içeriği ve heyecanı Ankara'ya bir yansırsa bölgeye beş yansır diye düşünüyorum."

• Konferans kulislerinde Yaşar Kemal'in yaptığı konuşmadan sonra yakınındaki isimlere esprili bir şekilde "Bu konuşmayla da ben Nobel alırım" dediği anlatıldı.

Konferansa sağlık sorunları nedeniyle katılamayan yazar Mehmet Uzun'un gönderdiği metinden bir bölüm:

Konumuz barış ve barışla ilgili her şeye umutla başlamalı. Daha fazla romantik ya da ilgi çekici olmak için değil, tersine daha fazla hakikatlere yakın olmak için umudu ihtiyacımız var...

Bir ulus devlet olarak Türkiye de hızlı bir yol ayrımına doğru gidiyor. Türkiye ya demokratikleşecek ve bir insan hakları, özgürlükler ülkesi haline gelecek ya da zaten durmadan pompalanan militarizmi ve ultra milliyetçiliği destur kabul edip, büyük felaketlere yol açacağı belli yeni serüvenlere girişecek. Elbette ben de sizin gibi Türkiye'nin bir hak ve hukuk ülkesi haline gelmesini arzuluyorum. Arzulanan yere gelebilmesi için de tüm açıklığıyla şu konuların vurgulanması gerekli:

1) Türkiye, 15-20 milyon olduğu söylenen, kendi vatandaşları Kürtlerle barışmanın yollarını bulmalıdır. Devlet katında derin bir Kürt düşmanlığı, kin ve nefreti var. Bu kötü alışkanlıklar, gelenekler ve önyargılarla herhangi bir olumlu gelişmenin sağlanması mümkün değil. Bunların aşılması gerekli.

2) Yine devlet katında Kürtlere, Kürtlerin hak ve hukuk arayışlarına karşı olmak koşuluyla, şeytanla bile işbirliği yapmak geleneği var. Terör ihraç eden İran ve Suriye gibi totaliter devletler, Hizbullah, Hamas, Iraklı terörist güçler... Türkiye tüm bu demokrasi düşmanı güçleri Kürtlere karşı olmak konusunda, kendi müttefikleri olarak görüyor, onları cesaretlendiriyor, Kürtlere karşı kışkırtıyor. Bunun terk edilmesi gerekli.

3) Devlet, Kürtlere ötekinin de ötekisi muamelesi yapmaktan vazgeçmeli artık. Kıbrıs'taki küçük Türk nüfusu için tam tamına bağımsız bir devlet isteyen Türkiye bu kadar geniş bir nüfusa sahip "kendi Kürtleri" için, kendi bölgelerinde, anadillerinde eğitimi bile fazla görüyor. Türkiye, Iraklı Kürtlerin Türkmenlere verdiği hakların yüzde beşini bile 'kendi Kürtleri'ne fazla görüyor. Bunun adalet vicdan ve merhametle bir ilgisi var mı?

4) Türkiye; Kürtleri, bölgeyi ve tüm dünyayı aptal yerine koymaktan vazgeçmeli. Kendi vatandaşları ile diyalog kurmayan, onların hak ve hukukunu ayaklar altına alanların "Medeniyetler Diyaloğu" teranelerine kim inanır. Yurtta sulhu, zor ve baskıyla vatandaşlarını tekleştirme ve susturmak olarak anlayanların "yurtta sulh, cihanda sulh" sözlerine kim inanır?

Kürtlere yönelik de bir iki şey söyleyeceğim. Kanımca Kürtlerin de ciddi bir iç barış sorunu var. Ve iç barış sorununa ek, ciddi bir demokratikleşme, yenilenme, modernizasyon sorunu var. Demokrasiyi, insan hak ve özgürlüklerini isteyen Kürtlerin de kendi içlerinde demokratikleşmesi, yenilenmesi, insan hak ve özgürlüklerine saygılı olması bir zorunluluktur. Nasıl?

1) Her şeyden önce Kürt siyasi hareketi, hiç kimseyi dışarıda bırakmayacak biçimde, demokratik ve şeffaf bir birlik, bir ittifak oluşturmak zorunda.

2) Geçmişteki kavgalar, çelişkiler, huzursuzluklar bir yana bırakılarak, fark gözetmeden, toplumun tüm kesimleriyle bir barış, işbirliği mutabakatı sağlanmalı.

3) Türkiye'deki geniş demokratik, sol, sosyal demokrat ve liberal hareket ve güçlerle bir barış işbirliği zemini yaratılmalı...

Eşi doğum anında hayata gözlerini yummuş. Ve bir daha da gözlerini açamamış. O gün değirmende buğday öğütüyormuş. Geriye yeni doğmuş bir erkek çocukla kalakalmış. Oğluna dedesinin ismini vermiş. Sevgisini oğluna vermiş. Büyüklerin ikide bir dediği, "Veren de, alan da odur." sözünü çok düşünmüş. Eşini çok özlediği anlarda, şeytanın kulağına üflediği olmuş. "Eşinin katili oğlun" demiş şeytan ona. Onu değirmen köşelerinde büyütmüş. Misafirliklere, taziyelere, düğünlere, şehre birlikte giderlermiş. Köydeki ilkokulu birincilikle bitirmiş. Öğretmenin de yardımıyla onu ortaokulu okuması için ilçedeki okula kaydetmiş. Doktor olmasını istemiş. Okuma yazması olmadığı halde her dönem getirdiği takdir belgelerine bakarmış. Belgeleri çerçeveleyip değirmenin duvarına, oğlunun fotoğrafının yanına asmış. Her gün tozlarını alırmış. Okullar tatil olunca, Şerif babasına yardım edermiş. Oğlu da onun gibi güçlü kuvvetli biriymiş. Liseye gittiği günlerde eve her gelişinde kitaplar getirirmiş. Her gece sabaha kadar kitap okurmuş. Okuduklarını bazen babasına da anlatırmış. "Yaşadığımızın kaderimiz olmadığını," her zaman söylermiş. Ona kaderden konuşmamasını, "Verenin de, alanın da Allah olduğunu" söylermiş. Bu sözlerine Şerif çok kızarmış. Bir gün eve geldiğinde yanında onun yaşında iki kişi daha varmış. Bunların okuldaki arkadaşları olduğunu söylemiş. O gün duvara iki fotoğraf asmış. Büyük olan fotoğraftaki askeri üniformalı adamın başında bere varmış. Sakalları seyrek, dudaklarının arasında da bir puro... Diğer fotoğraftaki adam pala bıyıklıymış. Palabıyıklının üzerinde de askeri üniforma varmış. Sert bakışlı, kaşları çatık biriymiş. Bunlardan birer tane de değirmene asmış. Şerif her gün onlara bakıp tozlarını alırmış. Bir keresinde Yaşar'a bunların hikâyelerini anlatmış. Yiğit adamlarmış. Başında beresi olan doktormuş. Her zaman ezilen halkların yanında savaşırmış.

Ağaçların yaprak açtığı, otların yeşerdiği yağmurlu bir günde askerler gelip oğlunu sormuşlar. Okuldan kaçtığını, Ermeniler için çalıştığını söylemişler. Yaşar söylenenlere şaşırmış, inanmamış. Dedesinin üç Ermeni'yi öldürdüğünü, oğlunun da doktor olacağını söylemiş. Ben de doktor babası olacağım demiş. Askerler evde arama yapmışlar. Duvardaki fotoğrafları yırtıp yakmışlar. Kitaplarla birlikte Yaşar'ı da kendileriyle götürmüşler. İki gün gözaltında tuttuktan sonra serbest bırakmışlar. Oğlu eve geldiğinde onlara haber vermesini istemişler. Değirmenin duvarına astığı fotoğrafları söküp saklamış. Günlerce oğlundan haber alamamış. Onu her yerde aramış. Herkes onu suçluyormuş. Askerler onu tekrar gözaltına almışlar. Onu dövmüşler, soğuk suya koymuşlar. "Oğlun nerede?" diye soruyorlarmış. "Bilmiyorum" dedikçe daha çok dövmüşler. Köyde korkudan kimse onunla konuşmuyormuş. Değirmene de kimse buğdayını getirmez olmuş. Şerif'i her yerde aramış. Uzak akrabalara haber salmış. Evine kapanmış. Gözleri ağlamaktan ufalmış. Geceleri en ufak tıkırtıyı duyar olmuş. Değirmeni de kapatmış. Oğlunu aramaktan vazgeçmiş. Evde oturup oğlunun doktor olarak gelişini beklemiş. Bir gece köye silahlı üç kişi gelmiş. Onları pencerede görmüş. Saklana saklana yürüyorlarmış. İmamın daha önce kullandığı eve girmişler. Olanları uzaktan izlemiş. Karakola koşup haber vermiş sonra. Önce ona inanmamışlar. Silahlarını, elbiselerini, eve nasıl girdiklerini, anlatınca karakol komutanı ona inanmış. Derken gece yarısına doğru köylüler yataklarından silah sesleriyle uyanmışlar. Olan biteni sevinçle izlemiş. Kendisine 'deli' diyenlere küfürler etmiş. Bombalar patlamış, izli mermiler karanlıkta yol olmuşlar. Gökyüzüne bir ampul gibi asılıp ortalığı aydınlatan o mereti çok sevmiş. Yirmi yediye kadar da bunlardan saymış. Sabaha kadar çatışma sürmüş. Sabah etraf aydınlandığında bir de ne görsün, her yer askerlerle dolmuş. Köy imamının daha önce kaldığı ev yıkılmış. İçinden dumanlar yükseliyormuş. Yıkılmış evden çıkarılan cesetleri yan yana dizmişler. Karakol komutanı yanına gelip, 'aferin,' bile demiş. Cesetlerin yanlarına gidip yüzlerine bakmış.

Yaşar sustu. Sigarasını yere attı. Avuçlarının arasına aldığı başını sıkmaya başladı. Ağlıyordu. Necat'ın yüzüne baktım. Göz işaretiyle yerimizden yavaşça kalktık. Ölen askerler, parçalanan cesetler, yıkılan evler, yan yana dizilen cesetler, pala bıyıklı adam, uzun saçlı bereli adam gözlerimin önünden geçtiler. Müdür odasına girip koltuğa yığıldım. "Yaşar, öldürülenlerin yüzüne baktıktan sonra niçin ağladı?" sorusu bana sıkıntı veriyordu.

Sol şakağımda gözüme yakın bir yerde ağrı duydum. Göğsüm daraldı. Sanki biri beni iki koluyla sıkıyordu. Ağzım kurumuştu. Elimde tatsızlaşan sigarayı küllüğe bastırdım.

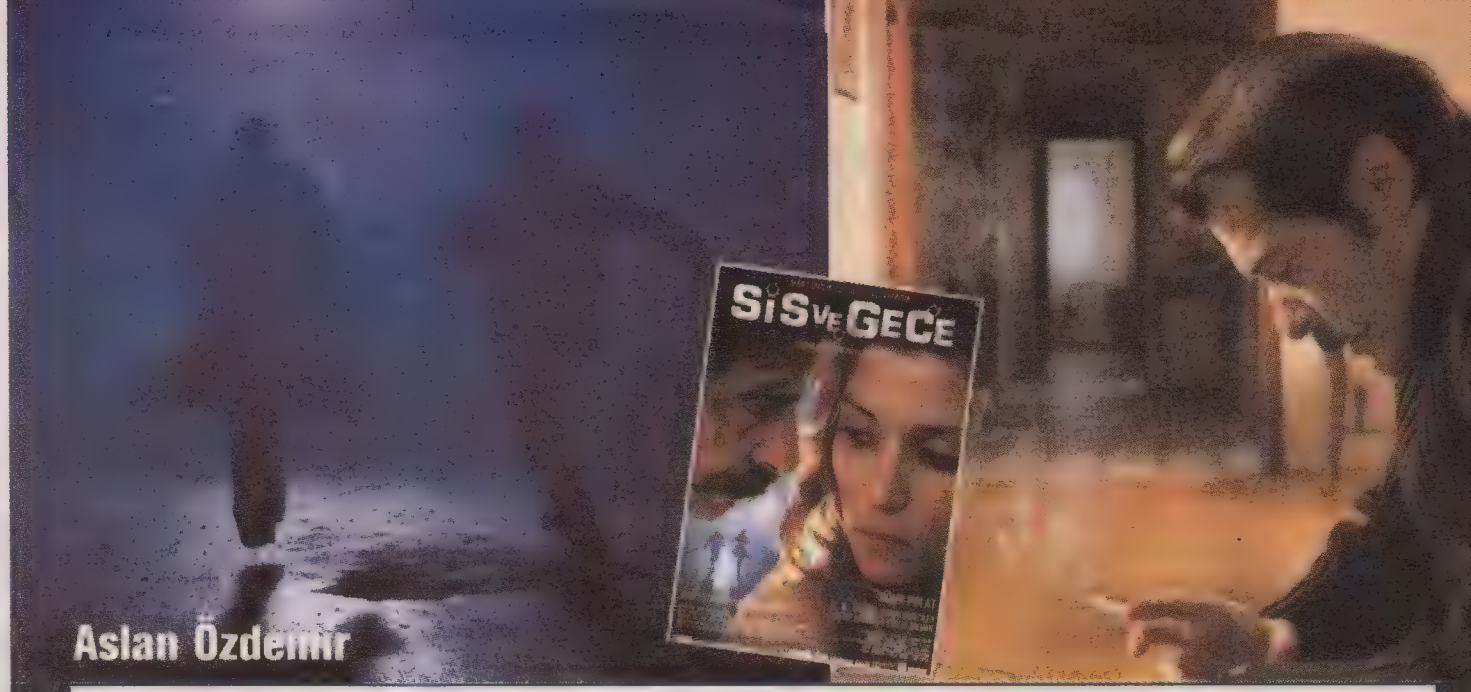

Ahmet Ümit'in çok satan polisiye romanı Sis ve Gece'yi sinemaya uyarlayan yönetmen Turgut Yasalar ile yeni filmi üzerine ayaküstü bir sohbet.

Turgut Yasalar'ı kısaca hatırlayalım, neler yaptınız bugüne kadar?

Uzun yıllar gazetecilik ve reklamcılık yaptım fakat sinema benim lise aşkımdı. İlk uzun metrajlı filmim *Leoparın Kuyruğu*'nu 1998'de çektim. Pekçok TV dizisi yazdım, yönettim. Bunlardan yönetmenliğini yaptığım *Koltuk Sevdası* ile senaryolarını yazdığım *Ayaşlı ve Kiracıları* ile *Şeytan Ayrıntıda Gizlidir*'i anmak isterim. *Leoparın Kuyruğu* ile Antalya'da en iyi senaryo ödülü aldım.

***Sis ve Gece* ne tür bir film?**

Ne tür olduğune eleştirmenler ve sinema tarihçileri karar versin. Sanılanın aksine bir aşk filmi Sis ve Gece. Elbette romantik komedi değil...

Edebiyat uyarlaması bir filmin zorluğu nelerdir?

Romanı okuyanlara filmini beğendirmek zordur. Çünkü her okuyan kafasında bir film çekmiştir ve o filmi sizin filminizde bulamadı mı film kötü olmuş der. Çünkü okuyanların hayalleri sınırsızdır. Oysa siz uyarlarken belirli bir süreyle ve çerçeveyle sınırlarsınız. Ama buna karşılık sinemanın da sınırsız imkânları vardır. Eğer iyi kullanmışsanız, bu kez bir avantaj sözkonusudur.

***Sis ve Gece*'nin diğer filmlerinizden ne gibi bir farkı var?**

Bu benim ikinci uzun metrajlı filmim. İlki *Leoparın Kuyruğu* çok sınırlı bir parayla ve fakat büyük bir heyecanla girişilmiş bir işti. Bu kez, çok iyi bir kitaba yaslanan, üzerinde çok iyi çalışılmış bambaşka bir film söz konusu.

Bir sinemacı için edebiyattan beslenmek avantaj mıdır?

Elbette. Ben roman okurken hep bundan bir film çıkar mı diye okuyorum mesela. Çok kötü bir şey. Son yıllarda kendimi kaptırıp okuduğum bir roman yok.

Yazar *Ahmet Ümit*'in senaryoya olumlu veya olumsuz anlamda bir müdahalesi oldu mu?

Müdahale değil de çok olumlu katkıları oldu. Her okuyuşunda ilginç önerilerle geldi. Bazılarının üzerine atladım, bazılarını ise reddettim.

Edebiyat uyarlamalarının sinemada pek ilgi görmediği söyleniyor, siz buna katılıyor musunuz?

Hayır. Özellikle yabancı filmlerin jeneriklerine dikkatli bakılırsa çoğunun bir uyarlama olduğu görülür.

Bu tür çalışmalarda sürekli yapılan eleştirilerden biri de filmin kitabı yansıtmadığı yönünde... En son *Metin Kaçan*'ın sinemaya uyarlanan kitabı *Ağır Roman* için böyle bir eleştiri yapılmıştı... Bire bir kitaba sadık kalınarak iyi bir film yapmak mümkün mü?

Hayır, mümkün değil. Çünkü edebiyat ve sinema bambaşka sanatlar. Ama *Sis ve Gece* romana cidden çok sadık kalmıştır. Buna rağmen romandaki anlatım sırasıyla filmdeki anlatım sırası değişiktir. Dialoglar değişmiştir. Pek çok ayrıntı atılmıştır. Ama karakterler ve onların hikayeleri korunmuştur. Filmi izleyen bir arkadaşım bir roman tadı olduğunu söyledi.

Ahmet Ümit: "Sonuçtan çok memnunum"

"Gerçekten ben de çok merak ediyordum sonucu. Ama Turgut, daha ilk görüşmemizde beni ikna etmeyi başardı ve romanın şifresini çözdü. Ve çok iyi bir senaryo yazdı. Senaryoya benim de katkılarım oldu elbet ama film Turgut Yasalar'ındır. Ve sonuçtan çok memnunum. Ben romanımı yazarken, karakterlerimi yaratırken bundan bir film yapılsın diye düşünmedim. Ben edebi bir eser yarattım. Daha sonra bu edebi eserin bir başka sanat eserine esin kaynaklık etmesi çok hoş. Roman benim, film Turgut'undur.

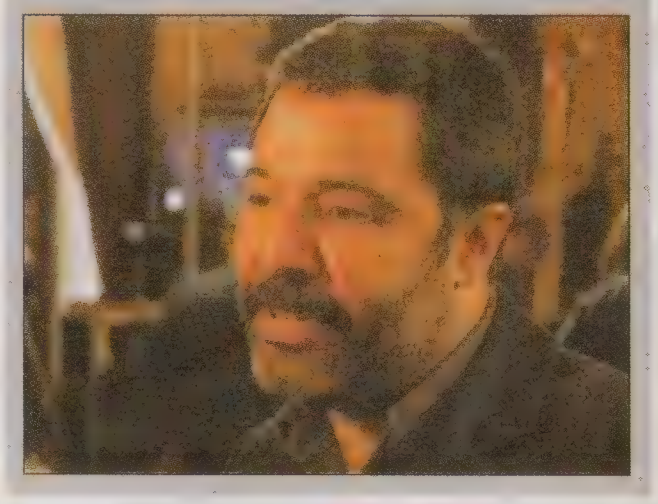

EŞİKTEKİ HAYATLAR

Yavuz Ekinci

Şehre üç gün önce taşındım. Başvurularla ve evi toparlamakla geçti bu süre. Yeni görev yerim ilçeye bağlı bir köy okulu... Dün diğer öğretmenlerle telefonda görüştüm. Buraya bir daha döneceğimi hiç düşünmemiştim. Eşime olan sevgim, kızgınlığa dönüştü. Sigarayı yaktım. Sözleştiğimiz yerde duruyordum. Araba gecikti. Yoksa beni unuttular mı? Ah Sümeyra!.. Buraya tayininin çıkmasının zamanı mıydı? Soğuk, eğri büğrü, insansız sokaklara baktım. Ortalıkta araba yoktu. Bir nefes daha çekip, elimde tatsızlaşan sigarayı yere attım. Su birikintisine düşen sigara -ince kâğıdın ıslanıp yırtılmasıyla dağılan tütün- su üstüne çıkıp yüzmeye başladı. Önümde duran sarı renkli taksi, durmadan korna çalıyordu. Tanıştık. Birer sigara yaktılar. Bana uzatılan sigara için, "Yeni attım," diyerek teşekkür ettim. Necat ağzından dumanlar çıkararak "İlk atama mı?" diye sordu.

Gözlerimi yağan yağmurda, göğe yükselen apartmanlarda, ıslak asfaltta kayan arabalarda, insansız sokaklarda, şaşkınlıkla bana bakan öğretmenlerin yüzlerinde gezdirdim.

"Hayır, ikinci görev yerim. Eş durumundan geldim," dedim.

Necat, elindeki sigarayı yere attı. Taksiye binip hareket ettik. Ara sıra şiddetli sağanakların arasından geçiyorduk. Yağmur dakikalarca camları, tavanı kamçıladı. Kara sinekler gibi tırmanan silecekler camı temizlemekte zorlanıyordu. Yağmur yan camları sertçe kamçılıyor, bazen serpinti şeklinde içeriye sızıyordu. Paslanmış tavandan, damlalar art arda düşüyordu. Arka koltukta, damlayan yerin altında Necat, iki elini göğsünün altında kavuşturmuş, ihtiyar ve yorgun yüzüyle oturuyordu. Gömleği ütüsüz, kırmızı beyaz çizgili kravatı yana kaymıştı. Yüzünde, yumuşak bir yatak ve bir haftalık uyku isteyen bir yorgunluk... Yanında ondan daha genç, uzun, iri yapılı olan Ramazan oturuyordu. Yumuşak bir yataktaymış gibi uyukluyordu. Başı boynundan kopmuş ince bir yayla tutuşturulmuş gibiydi. Araba çukurlara girip sallanınca başı "Tamam efendim," der gibi öne arkaya gidip geliyordu. Hemen yanında uzun boylu, zayıf, hastalıklı yüzüyle Sosyal Bilgiler öğretmeni olduğunu söyleyen, ismini hatırlayamadığım öğretmen oturuyordu. Yağmurun sesini dinliyordu. Gözlerinin nemli pırıltısı ardında gizli bir sıkıntı var gibiydi. Yağmur damlaları cama sertçe çarpıyor, ardından damlacıklar birleşip aşağı süzülüyordu. Genç olmasına rağmen şakakları beyazlamış olan Hasan, arabayı kendinden emin bir edayla sürüyordu. Camı azıcık indirip, elindeki izmariti attı. Sonra bir sigara daha yaktı. Kulağının arkasını kaşıdı. Uykulu gözlerini ovuşturdu. İbrelere baktım, sinyal lambasının göstergesi ve yakıt göstergesi çalışmıyordu. İçerde ağır, ıslak bir pas kokusu vardı. Hasan'ın ne çalışmayan ibrelere ne de ıslak pas kokusuna aldırdığı vardı. Yanında, köy mezrasının öğretmeni oturuyordu. İki de bir kıçı vites koluna değiyordu. Uzun çenesi göğsüne saplanmış gibi uyuyordu. Hemen onun yanında, kapı açılıp düşecekmiş korkusuyla yüzü kireç gibi solmuş olan ben oturuyordum. Kapıya yaslanacağım yerde, ince uzun çenesi göğsüne batmış olan arkadaşa yaslanmıştım. Bütün bu gördüklerimin gerçek olduğuna inanamıyordum. Eşime olan kızgınlığım gittikçe körükleniyordu. Bunlar ne kadar da rahatlar. Sümeyra ile evlenmeseydim, bunlar başıma gelmezdi. Yok, aslında Sümeyra beni oyuna getirdi. Balkonda oturduğumuz gece, viskiyi o getirdi. İçtik. Sarhoş oldum. Gece yarısı gözlerimi açtığımda ikimiz de çırılçıplaktık. Başım ağrıyordu. Midem bulanıyordu. Uyanınca ağladı. O gece, niye ağladı? Serpil'e gidip, olanları neden anlattı? Serpil de haklı olarak beni terk etti. Ah, Sümeyra!.. Başımın belası... Sümeyra'yı acaba hiç sevdim mi? Bir sigara yaktım. Burada ne yapabilirim diye düşündüm. Şehirden köye yol, bir buçuk saat tutuyormuş. Her gün gidiş geliş toplam üç saat, geriye kalıyor yirmi bir saat... Ve üstelik yol yorgunluğu... Bakışlarımı arabadakilerin yüzlerinde gezdirdim. Haftanın ilk günü olmasına rağmen yorgun ve keyifsizler... Arabada çıt yok. Sanki herkes kendisini, arabada olmadığına inandırmaya çalışıyordu. Arabamız anayoldan ayrılıp köy yoluna girince, uyuyanlar uykularından silkindiler. Yol çok kötü, üstelik çamurluydu. Şehirden karartı gibi görünen dağların eteklerindeydik. Yolun sağ ve solunda petrol kuyuları vardı. Etrafa baktım, içimde daha önce burayı görmüşüm gibi bir his uyandı. Tepelere, vadilere dağılmış koyun sürüsüne benzeyen evler... Çamurlu yol, petrol kuyuları... Kalbimin çevresine sinekler gibi hatıralar üşüştü.

Derken, kendimi üç yıl öncesinde buldum. Dağlarda geçen o askerlik günlerim...

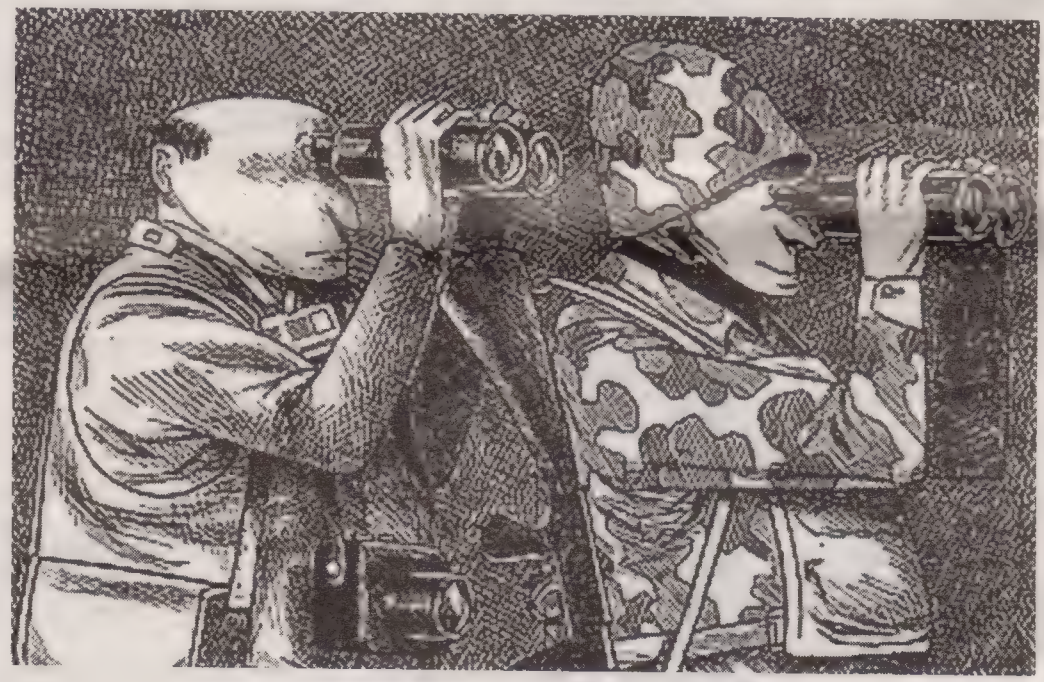

Sesler... Helikopter sesini, uçak gürültüsünü, tank homurtusunu, top seslerini, kurşun vızıldamalarını... Görüntüler... Bastığı mayının patlamasıyla ayağı kopan, vücuduna isabet eden şarapnel parçalarıyla bağırsakları dökülen, başından vurulup kafasının bir bölümü parçalanan... Görüntüler, siyah beyaz fotoğraf hüznüyle gözümde canlanıyordu. Yanıp yıkılan evler, boşalan köyler, yanan ormanlar, kullanılmaz hale gelmiş delik deşik araçlar, delinmiş miğferler, yan yana dizilmiş cesetler... Gözümde canlanan görüntülerin altında eziliyordum. Kokular... Burnumun kemiğini sızlatan kokular... Ağır ter kokusu, taze kan kokusu, yanmış et kokusu, bayat konserve kokusu, barut kokusu.... Başım dönüyordu. Midem bulanıyordu. Ürperdim. Göğsümü, boynumu, kollarımı ovuşturdum. Bakışlarımı içerdekilerin yüzünde gezdirdim. Timimde görevli askerler, yerlerinde oturuyorlardı. Silahına sıkıca sarılan, bıyıkları yeni terlemiş Necmi... Vücuduna isabet eden şarapnellerle bağırsakları döküldüğünde, "Komutanım ölecek miyim," deyişi... "Ölmeyeceksin Necmi," demiştim. Necmi o gün bana inandı mı? Gece nöbette boğazı kesilen uzun boylu sarışın asker... Askerler kendi aralarında ona Alman diye hitap ediyorlardı. Cebinde bulunan gazetelerden ve dergilerden kestiği çıplak kadın fotoğrafları... Yoksa fotoğraflara bakarken mi boğazı kesildi? Hiç kimse erkek olarak yaratılmanın azabını onun kadar kötü çekmemiştir. Arkadaşlarına, sevиştiği kadınları anlatırdı. Köyünden hiç çıkmamış askerler onu pür dikkat dinlerdi. Askerlik bittikten sonra görüşüp, birlikte kızlara gideceklerini söylerlerdi. Ama o öldü. Sevиştiği kadınlar, onun yasını tuttular mı? Her yirmi dört saatte bir, şafak kartına attığım çizikler... Şafak kartındaki çıplak kadın resminin üstüne Serpil'in fotoğrafını yapıştırmıştım. Her çizik attığımda "Sevgilim, bugün de yaşıyorum," derdim. Beni duyduğuna inanırdım. Mektuplarını nasıl da beklerdim. Ölümün, korkunun kol gezdiği yerlerde ona aşk mektubu yazardım. "Asteğmen ....." "Emret komutanım!" "Emredersin komutanım..." Sesler, görüntüler ve kokuların altında eziliyordum. Soğuk kış gecelerinde, sevgilime sarıldığım gibi sarılırdım silahıma. Silahıma Serpil ismini vermiştim. Ona Serpil'e bakar gibi bakardım. Onun ismini verdiğimi söylediğimde nasıl da ağlamıştı. Ya boynumda soğukluğunu hep hissettiğim künye... Her gece künye rüyama girerdi. Dişlerimin arasına sıkıştırıldığını görürdüm. Alman lakaplı askerin dişleri arasındaki künyeyi görmüştüm. Terhis olup eve döndüğümde ilk işim künyeyi Serpil'e vermek oldu. "Postu deldirmeden geldim. Bunu ben sana getirmeseydim cesedim getirecekti. Künyeyi sana armağan ediyorum," demiştim. Boynuma sarılıp ağlamıştı. Ayrıldığımız gün de hüngür hüngür ağlamıştı. O gün, beni affetmeyeceğini söylemişti. Evlendiği gün, gizliden düğün salonuna girdim. Ağladığından olmalı, gözleri kızarmıştı. Tuvalette gidip ağladım. O gün bir yıllık evli olduğum eşimden boşanmayı düşündüm. Yeni doğan kızımı hatırladıkça boşanmaktan vazgeçiyordum. Serpil künyeyi göle attı. Yıllar sonra gölün suları çekilince orada oynayan çocuklar belki bulurlar. Ya kafasına kurşun sıkan Asteğmen Tamer Yönlü...

Sabah içtimasında ne demişti Binbaşı Bülent: "Dünyada hiçbir şey ölmeye değmez. Bu gece aptal bir asker kafasına kurşun sıktı." Gözleriyle hepimizi süzdükten sonra ses tonunu yükselterek "Ne oldu? Geride bekleyenlere kafatası dağılmış bir ceset bıraktı. Nişanlısına ve ailesine bayrağa sarılı bir tabut gönderdik." Sustu. Derin bir nefes çekti. "Niçin ölünür?" diye bağırdı. Komutanın zihnindeki cevap, askerlerin de zihninde uyandı. Daha sonra bağırarak "İnsan, sadece vatan için, ölmeli ve canını feda etmeli." Askerlerin hepsi bir ağızdan "Vatan, sana canım feda! Vatan, sana canım feda!" diye bağırdılar. İntihar eden asteğmenden herkes tiksintiyle bahsediyordu. O olaydan bir gün sonra, gece yarısı buraya geldik.

İhbar alınmıştı. Askerler, arabalara bindiler. Arabaların farları köy sınırına girilince söndürüldü. Köyün etrafı sarıldı. Silah sesleriyle, patlamalarla köylüler uyandı o gece. Çatışma, ortalık aydınlanıncaya kadar devam etti. Köy imamının daha önce kaldığı ev yerle bir olmuştu. Yıkıntılar arasından üç ceset çıkarıldı. Cesetler yan yana dizilip fotoğrafları çekildi. Yaşlı bir köylü, göğsü parçalanmış cesede koşup "Bu benim oğlum, oğlumu öldürdünüz," diye söylenip, hıçkırarak ağlıyordu. Adamı zorla cesetten ayırmaya çalıştık.

"Servet, Servet, uyan köye vardık," dedi Necat. Gözlerimi ovuşturdum. Her yanım sanki tutulmuştu. Başım ağrıyordu. Diğer öğretmenler arabadan inmişlerdi. Sıvası dökülmüş ihata duvarının üstünde tel örgüsü uzanıyordu. Okul tek katlı, çatılı bir yapı... Duvarlar pembeye boyanmış. Hemen sağında eski okul... Ona da baştan savma bir şekilde badana çekilmiş. Öğrenciler, öğretmenlerin arkasından koşturarak bahçeye girdiler. Ramazan'ın "Sıraya girin!" diye gürlemesiyle, bayrak direğinin önünde sıraya girdiler. Sabah içtiması için her gün hazırlık yapardım. Binbaşı gelmeden önce sorumluluğumdaki askerlerin kılık kıyafetlerine, sakallarına, saçlarına bakardım. "Uzat kollarını!" diye bağırdı Necat. "Tüfek omza!" "Rahat, hazrol!" dedi. "Selam dur!" İstiklâl Marşı okundu. Ardından da küçük bir kız çocuğu çıkıp "Andımız"ı okudu. "Nasılsınız?" sorusuna "sool" diye bağırarak cevap verdi askerler. "İyi dersler," deyip yerine geçti kız çocuğu. Öğrenciler sınıflara girdiler. Heyecanlandım. Necat beni sınıfa götürüp öğrencilere tanıttı. İlk göreve başladığım kadar heyecanlıydım. Korku ve merakla bana bakıyorlardı. İlk ders, çocuklarla tanışmakla geçti. Teneffüste müdür odasında Necat'la oturdum. "Gel köyü gezelim" deyip, elindeki sigarayı kül tablasına bastırdı. Bahçe kapısından çıkarken bir sigara daha yaktı. Kalın ensesini kaşıdı. Taş duvarlı, toprak damlı evlerin arasından yürüdük. Saçaklardan su damlıyordu. Yağmur durmuş, gökyüzü açılmıştı. Yolda karşılaştığımız köylülere konuşup hal hatır sordu. Muhtarla da yolda karşılaştık. Müdürle okul ihtiyaçları, köylünün cahilliği konusunda konuştular. Müdür beni hatırlayıp muhtarla tanıştırdı. Bütün ısrarlarına rağmen evine gidemeyip, yolumuza devam ettik. Yaşlı bir adam evin önünde ıslak bir taşa oturmuş elindeki çubukla da ıslak toprağı deşiyordu. Bizi görünce durdu. Kalın, kirli parmaklarıyla gözlerini ovdu. Necat'ı tanıdı. Beni tanıyamamış olacak ki 'bu kim?' der gibi Necat'a baktı. "Okulumuza yeni geldi,"dedi. Yüzüme bakıp gülümsedi. Cebimden sigara paketini çıkarıp, önündeki taşa bıraktım. Saçları beyazlaşmış, sakalları uzamış, alnı sararmıştı. Gözleri ağlamaktan kızarmıştı. Hırıltıyla nefes alıp veriyordu. Ayaklarının uçlarına baktı ve konuşmaya başladı.

Anlattığına göre eski bir değirmenciymiş. Çevre köylerde de o zamana kadar böyle bir değirmen yokmuş. Şimdi ise en az altı tane varmış civar köylerde. Elli kiloluk buğday çuvallarını tek başına omzuna atıp taşırmış.

Desen: Kutlukhan Perker

YEŞİL YAPRAK

Beyoğlu Hikâyeleri

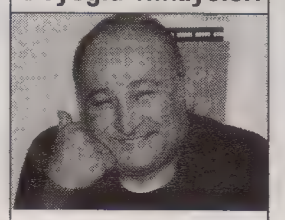

Oktay Güzeloğlu

İşte bu gece de, başka bir gece... Kafamda bin bir sorun var. Çözdüğüm, çözebileceğim ve hiç çözemeyeceğim bir sürü sorun. Kafamda bin kilo ağırlıkla evime yürüyorum. Arkamdan bir sesin, adımı çağırışıyla döndüm. Çok evvelden tanıdığım, sarışın, uzun boylu, yeşil gözlü, kız arkadaş. Onu görünce, bütün sorunlar kafamdan uçtu gitti. Karşımda karanlığın içinden ışıldak gibi bakan kız arkadaş, beni içine çekti. Nereye gidiyorsun? diye sordu. Hiiç evime, dedim. Mecbur musun? Dedi, yoo, kimseye karşı sorumluluğum yok, dedim. Öyleyse bir yerlere gidelim dedi. "Olur" kelimesini çok içten söyledim. Çünkü benim de, birine ihtiyacım vardı. Ayrıca da, kız arkadaşı evvelden beri çok beğenirdim. Ama hiçbir zaman uzun uzun oturmamıştık. Uzun aralıklarla, kısa kısa ayaküstü hal hatır sorup geçmiştik. İşte o şimdi beni davet ediyordu. Bütün sıkıntılarımı uçurmuştu. Yürüdük, yürürken düşündüm de, söze nereden girecektim. Onu çok az tanıyordum. Yalnızca tıp öğrencisi olduğunu biliyordum o kadar. Neyse, sessiz sakin bir teras bara gittik. Terasın en köşe masasına oturduk. İçkilerimiz geldi, tokuşturduk, birbirimizi şereflendirdik. Düşündüğüm gibi, "yaa arkadaşım seninle tam dört yıldır tanışıyoruz" diyerek söze girdi. Alla alla, o kadar oldu mu? dedim, evet yaa oldu diyerek devam etti, senin en iyi okurun benim, dedi. "Ciddi misin, sevindim." Onurlanmıştım. "Tabi ya, senin yazdığın, anlattığın insanların hepsi benim kaderdaşım olur," dedi. Anlayamadım, ben sokaktaki ezilen, insan yerine koyulmayan, toplum dışına itilen, en dipteki kişileri yazıyorum, seninle ne ilgisi var? diye sordum. Olmaz mı? dedi. Meraklandım, nasıl yani diye ısrar ettim. Gözlerimin kuyusuna dalarak kadehini kadehime sertçe vurdu. O bakışlardan bütün damarlarım oynadı. Uyuyan duygularım kabardı. Teras barın loş ışığı altında,yeşil yeşil bakan gözleri alev gibi parlıyordu. "Yarın İstanbul'dan ayrılıyorum" dedi. Niçin, neden diye soramadan, o, "Beni kimselerin tanımadığı bir yerlere tayinimi istedim, orada doktorluk yapacağım,"dedi. Hayrola, neden kimselerin tanımadığı bir yer? diye sordum, "hadi yaklaş" diyerek tekrar gözlerimin kuyusuna daldı. Kadehlerimizi yine sertçe tokuşturduk, tokuştururken fısıltıyla, ben insanlığı söküp attım beynimden, içim cehennem gibi biliyor musun, şimşekler çakıyor kalbimde anlıyor musun? sözleri kılıçtan keskindi, konuşamadım, o devam etti, bak, bir gün kaybettiğim gülmelerimi tekrar bulursam, insanları ancak o zaman sevebilirim,dedi ve sustu. Bu sözlerle aklımın duvarları sarsıldı. Beni getirdin, bunları kusmak için mi? Ayrıca neden ben? dedim. Daha buna benzer neler söyledim, hatırlamıyorum. Hem bu tür konuşmalar yapacak kadar da tanışmıyoruz. O ara bir şey fark ettim, sesim yırtılmıştı. Konuşurken zorlanıyordum. Şaşırdığımdan oldu galiba, hafif hırıltılarla genzimi temizledim ve "evet evet, niye getirdin beni buraya"diye tekrar sordum? Hayır hayır, yanlış anlama, üstüne alma diyerek, elimi,avuçlarının içine usulca alarak, yüzümün bozkırına girerek konuşmaya başladı, çok yakınlaşmıştık, sıcak soluğu cinsel dürtülerimi uyarıyordu. Zorluyordu beni. Uzaktan polis düdükleri, araba sirenleri, karanlığı yararak kulağımıza konuyordu. Gökyüzüne baktım, gri duman rengiyle, yağmura gebe duruyordu. "Gözlerimin içine bak" dedi, baktım. Yağmur damlamış yaprak gibiydi. Çok etkilendim, elim yağmur damlalarına gitti, usulca damlaları yok ettim. Ben bu hareketleri yaparken gözlerini kapamıştı. Bir müddet öylece sessiz kaldık. İçimden alla alla, n'oluyor diye düşündüm, sanki yılların sevgilileri gibi, birbirimizin yaralarını sarıyorduk. Gözlerini açtı, yine sevgisizlik, ölüm gibi şeyleri sıraladı, ayakta kalmaya çalışan aklımla, dinliyordum. Lafı uzattıkça, sesi çamurlaşıyor, çamurlu sesiyle konuştukça benim de yüzüm kirleniyordu. Birden ellerimi geri çektim, o hâlâ benim bu hayattan alacağım var kim ödeyecek? diyordu. Bir an sustu. Kadehinden bir yudum aldı. Soluklandı ve "sen hiç yalnız odanda, kendinin gelmesini bekledin mi? İşte ben çok bekledim kendimi, ama gelmedim, çünkü ben yoktum ki." Kız arkadaşım öyle şeyler söylüyordu ki, zorla tutmaya çalıştığım aklım gitti gidecek diye korkuyordum, bir şey anlamıyordum, bir sürü sorunumu nasıl çözeceğim, diye düşünürken, gece yarısı, aniden çıkan bu amortiyi nasıl çözecektim? Yağmurlu gözleriyle yüzüme baktı baktı... Fısıltıyla, affedersin...diyerek uzun parmaklı, ellerini yeşil gözlerinin gölüne sokarak, yağmurları temizledi, gözleri hafifçe kızarmıştı. Hani ben de yaşamımda ne ağlamayan bir göze, ne de sızlamamış yüreğe rastladım. Onu anlamaya çalışıyordum, gözlerimi bir kama gibi gözlerine sapladım, bakamadı, gözlerini kaçırdı, kafasını eğdi bu durumu sanki suç işlemiş insanların tavrına benziyordu ve biliyor musun? Bazı geceler eski resimlerime bakıyorum, o resimlerdeki gülümsemelerimi özlüyorum, bağırıyorum, ama sesim o kadar cılız çıkıyor ki bir karıncanın ayak sesleri kadar cılız, işte gidiyorum buralardan, çok yoruldum, dedi ve sessizleşti. Dikkat ettim, sesi cidden hem cılız hem korkak çıkıyordu, isyan ederken bile korkunun rengini taşıyordu. Birden içime bir sıkıntı çöktü, ama neye, bir şey anlatmadı ki? Yalnızca o korkak cılız sesiyle isyan etti ve içtik. Aniden "kalkalım" dedi kalktık, yürüyerek yakındaki evine gittik. İki sevgili gibi sarılarak gittik. Odasının ışıklarını yakmadı, yalnızca tuvaletin ışığını yaktı. geniş bir odaydı, eşyasız, yalnızca bir yatak, bir de elbise dolabından başka bir şey yoktu. Birlikte yatağa girdik, göğsüme başını koyarak sıkı sıkı gövdeme sarıldı. Titriyordu. Başını kaldırmadan, "dikkat ettin mi? Evde mutfak yok, hiçbir gün bu evde yemek yapmadım, yemek yapmasını bilmiyorum, ama gittiğim yerde öğrenicem, evimden başka bir yerde yemek yemicem diyerek gövdeme daha sıkı sarıldı. Bu sarılışta, sığınma, güvenme vardı. Fısıltıyla, "seni hep gizli gizli sevdim" ama... Konuşmadan sıkıca sarıldım. Nefeslerimiz yoğunlaştı. Sabahleyin onu otobüs garajından bir bilinmeyene yolcu ettim. Hava yağmurluydu. Yürüyordum. Önümden sapsarı yüzleriyle insanlar geçiyordu. İşlerine gidiyorlardı. Yağmurlu yeşil gözleri düşündüm, anlattıklarını düşündüm, bir kırbaca benzeyen kirpiklerinin koruduğu yeşil gözleri, otobüse binerken sönmüştü. O gözlerde başka şeyler de keşfettim, o milyonlarca, yok edilenin, açlığın, acının gözüydü, diliydi. Kimsesizdi, bir dilim ekmek, bir diploma, bir iş için, pezevenklerin ortaya attığı bir et parçasıydı. Şimdi kim bilir nerede, nasıldır? Belki de...

Dudaklarımda bir ezginin ıslığıyla yürüdüm...

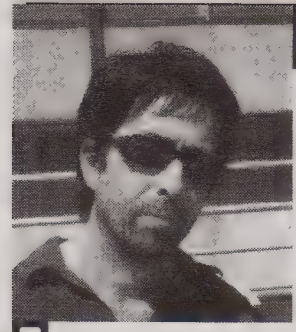

K'AYIP FİLMLER KUŞAĞI

Osman Cavcı VE ÖTEKİLER

Seks filmlerinin esas kadın oyuncuları olduğu gibi yan, yardımcı kadın oyuncuları da vardır. Bu kızlar piyasadan bulunur hemen her seks filminde oynarlardı. Yani **Yeşilçam**'ın kadrolu yatak oyuncularıydılar. Esas kadının, ben bu oyuncuyla sevişmem, yatağa girmem dediği erkeklerle yaparlardı bu işleri. Mesela **Yadigâr Ejder**'le, **Tarzan Çetin**'le gibi. Daha bir cüretkâr daha tavizli kızlardı bunlar.

Adları **Canan Candan, Alev Altın, Meral Banu**'ydu ve birileri daha... Hiçbiri asla baş rol oynamadılar, hep ikinci üçüncü roller oynadılar. Ama içlerinden biri, yarı Alman **Romina Teri**'de bu filmlerde rüzgâr gibi esti. Onun da başrolü yoktu, yukarıda ki kızlar gibi ikinci ya da küçük bir rolde soyunup bu filmlerde boy gösteriyordu. Galiba geçenlerde lüks pavyonlarda şarkıcılık veya stiriptizcilik yapıyordu.

Romina kızıl saçlı mavi gözlü, ufak dik göğüslü avrupai bir kızdı. Genelde bu filmlerde masum kız değil, baştan çıkaran kötü kız rolleri oynardı. Onu kısa mavi eteği ve apartman topuk çizmeleriyle hatırlıyorum. Kulaklarında hep halka küpeleri vardı. Soyunduğunda haç kolyesi görünürdü. Ne de olsa Hıristiyandı.

Bir filmde hatırlıyorum ayakkabıcıya gidiyor, ayakkabıcı eğilip ayakkabı giydirecek fakat.. ***Temel İçgüdü***'de ki **Sharon Stone**'un unutulmaz sorgu sahnesine taş çıkartacak şekilde oturuyor. Romina külot giymediğini biz seyircilere bile gösteriyor. Romina en cüretkâr kadınlardan biriydi.

Başka bir filmde de (bunu araya parça olarak çekmişlerdi) parça normal kabul ettiğimiz seks filmleri arasına giren porno kısımdı) Romina çırılçıplak, elinde muz var.. Muzu ayıklıyor ve yalamaya başlıyor, sonra vajinasına muz sokuyordu.

Romina bu tür oyuncular içinde en doğru dürüst vücuda sahip oyuncuydu. Neyse, seni de sevmiştik Romina. Yukarıdaki kızlardan biri de **Nilgün Ceylan**'dır. Bu tarz rollerin kadrolusuydu. Ablası **Gültekin Ceylan**'da aynı işi yapardı. Yıllar sonra Yeşilçam'a takılmaya başladığımda 86 falan tabi, seks filmleri dönemi bitmişti. Bizim artistler kahvesine gittiğimde Nilgün Ceylan'ı kahvede erkeklerle okey oynarken gördüm. Hemen onu tanıdım. Uzaktan çaktırmdan bakardım ona. Bir gün selamlaştığımızda "Senin filmlerinle büyüdük" demiştim, şaşırmış bozulmuştu... Hafif bir fırça da atmıştı. Sonra bu dönemi anlatan bir senaryo yazdığımda (*Renkli Türkçe*) filmdeki seks yıldızını Nilgün'e teklif etmiştim. Yani her şey birebir olacaktı. Nilgün projeden ürktü, anlayamadı.

Yine bizim tiyatro oyuncuları, aslında tiyatronun devleri bu ucuz seks furyasında boy gösterdiler, hem de ikinci rollerde veya küçük rollerde.

Dönemin en büyük tiyatrocusu *Muammer Karaca* tiyatrosunu kapatmış (Bu yıllarda tiyatro bir kriz yaşıyordu), bu filmlerde küçük roller oynuyor hem de Yeşilköy'deki villasını bu filmlere set olarak kiralıyordu. Artık çok yaşlanmıştı. Üstelik onun tarzındaki komedyenliğin de sonuydu belki. Bu filmlerde küçük rollerde bile sırıtıyordu tarzı. Yine **Tevhit Bilge** bu filmlerde bakkal çakkal, amca, dayı rollerinde oynuyordu. Koskoca İstanbul Tiyatrosu'nun sahiplerinden **Ali Sururi** de aynı tarz rollerde oynuyordu. **Asuman Arsan**. Teyze, Anne rollerine çıkıyordu. Dönemin önemli komedyenlerinden **Muzaffer Hepgüler** kayserili tüccar rollerinde görünüyordu ama bu abartılı tiyatrocuların hiçbiri sinemada tam başarıyı sağlayamıyordu. Yazık oluyordu, bir jenerasyon tükeniyordu. Tabii ki ekonomik sebeplerle oynuyorlardı bir zamanların bu dev oyuncuları.

Dönem seks komedi furyası konsepti olunca bu filmlerde ister istemez komedyenlere, tiyatroculara ihtiyaç vardı. İşte **Ali Poyrazoğlu, Hadi Çaman, İlhan Daner, Mete Inselel, Bülent Kayabaş** gibi oyuncular bu filmlerdeki komedi ihtiyacını karşılıyorlardı. Üstelik zamanın yeni yüzleri ve genç oyuncularıydılar. Muammer Karaca kuşağı bitmişti artık. **Ali Poyrazoğlu** tiyatrosunu yeni açmış, ekonomik sıkıntılar çekiyor, belki de bu filmlerde tiyatrosunu kapamamak için oynuyordu. Üstelik bir popülerlik de kazanmıştı. Belki Hadi Çaman genç bir oyuncu olarak işsizdi. Dormen Tiyatrosu kapanmıştı. Mecburen bu filmlerde oynuyordu. Ali Poyrazoğlu TV'de Ali Uyanık tiplemesiyle popülerlik kazandığında yavaş yavaş bu tarz filmlerden koptu. Zaten Payrozoğlu nitelikli bir adamdı, yabancı dil biliyor tiyatro çevirileri yapıyor, oyunlar sahneye koyuyordu. Yerini **Aydemir Akbaş**'a bırakıp uzaklaştı.

Fakat tabii ekonomik sebepler bu tarz oyuncuların tek mazereti olamaz. Çünkü aynı dönemde **Arzu Film-Ertem Eğilmez** ısrarla aile filmleri komedileri çekiyordu. Bu tarz filmlere asla taviz vermedi. Eğilmez'in devamlı kadrosu bu filmlerde asla görünmediler. Ali Poyrazoğlu'nun Beyoğlu Küçük Sahne'de ki tiyatrosuna gittiğimde sahnede *Deliler Boşandı* oynayan tüm kadro **Tuncay Özinel, Aydemir Akbaş, Özcan Özgür, Korhan Abay, Demircan Türkdoğan, Alpay İzer**, bu seks filmlerinin irili ufaklı oyuncularıydılar.

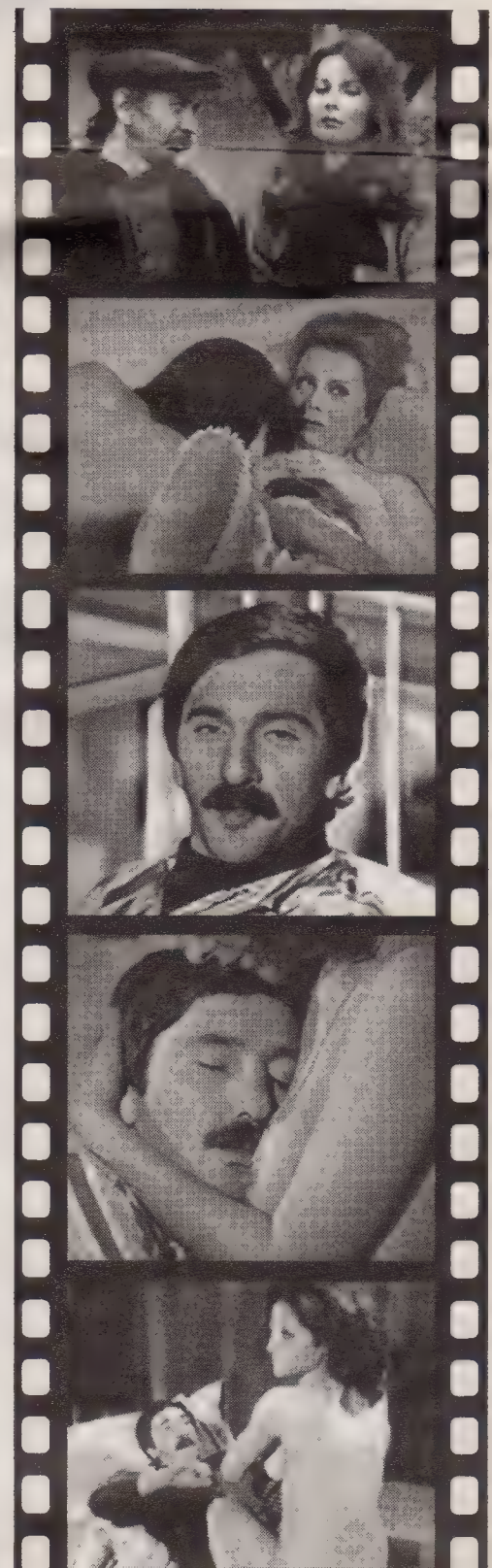

David Bowie CANDIR!

Dünyaya düşen muamma adam yeryüzünde 60 yılı devirdi

Mine Akverdi

Müdavimleri iyi bilir, Sıraselviler'deki ünlü büfe Bambi'nin müşterilerine dağıttığı çıkartmaları vardır. Üzerinde şöyle yazar: "Bambi candır". Sevgiyi, tutkuyu, ihtiyacı, içten bir sıcaklığı yansıtan bir söz bu; özetle 'onsuz asla yaşanamaz' demek gibi bir şey. O yüzden burada, müzik aleminin en yaratıcı, en sıradışı, gizemli ve büyüleyici adamı **David Bowie** için kullanmak da bence yeridir: Bowie candır!

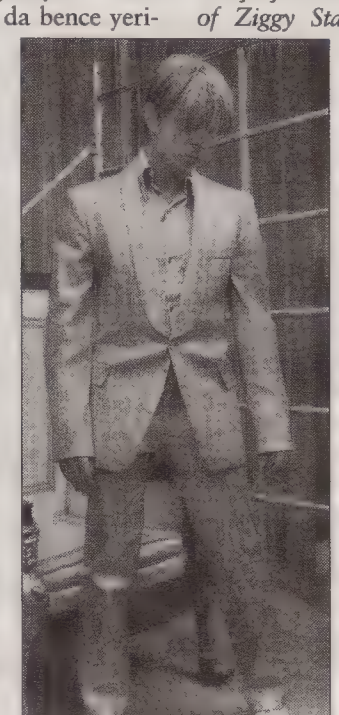

1976'da yılında **Walter Tevis**'in romanından uyarlanan ve **Nic Roeg**'in yönettiği *"Dünyaya Düşen Adam"*da oynadığından bu yana uzayda, çok uzaklardaki bir gezegenden gelip popüler kültürün tam ortasına düşmüş egzantirik bir adam olarak hafızamıza kazındı. Ve bu dünyanın dışından gelen bir varlık olarak bize daha önce görmediğimiz yepyeni pek çok şeyi sunarak canımıza can kattı; onsuz popüler kültür düşünülemez.

Androjen görüntüsü ve dünyanın dışındanmış gibi tavırları *"Dünyaya Düşen Adam"*daki uzaylı rolüyle bütünleşince pek çokları "uzaylı" imajını ona yakıştırmış olabilir; oysa Bowie bundan çok daha önce, kimse farkına varmadan, gizlice ve sessizce dünyaya iniş yapmıştı. Ve o uzay gemisini bu zamana kadar çok iyi saklamayı da başardı. Herkesi insan olduğuna inandırmış ve şimdi 60 yaşını kutlayan yaşlı bir adama dönüşmüş olsa da bizi kandıramaz! O bu dünyanın dışından! Zarafeti, karizması, buraya ait olmayan yabancı duruşu, egzotikliği, çekiciliği, yenilik için çalışıp duran yaratıcı ve sıradışı zihni başka nasıl açıklanabilir? Adamın gözlerinin bile biri mavi biri kahverengi! 1969'da onu üne kavuşturan ilk büyük hit şarkısının, hüzünlü ve karman çorman bu dünyayı bırakıp, uzayın derinliklerinde kaybolma arzusunu dile getiren *"Space Oddity"* olması ve sonraki bir çok şarkısında o huzurlu büyük boşluktan dem vurması bir tesadüf olabilir mi?

Kuralları tekrar tekrar yıktı

Bowie müzik dünyasına 1969'da uzay boşluğunda kaybolan astronot **Tom**'un hikayesini anlatan, insanın içine işleyen şarkısı *"Space Oddity"* ile şık bir iniş yaptığında, Apollo 11 ile uzaya giden astronot **Neil Armstrong** da aya ayak basan ilk insan oluyordu. **BBC**'nin aya iniş görüntülerini yayınlarken fon müziği olarak Bowie'nin *"Space Oddity"*sini seçmesiyse manidardı. 1972'de androjen bir uzaylı olan **Ziggy Stardust** olarak dünya dışı kimliğini açıkça ortaya koyduğu *"The Rise And Fall of Ziggy Stardust And The Spiders From Mars"* albümündeyse eşi benzeri görülmemiş yenilikçi ve deneysel bir müzik tarzı, sıradışı bir tavır ve imaj, karamsar bir dünya görüşü vardı. Bütün kariyeri boyunca asla kullanmaktan vazgeçmeyeceği sihirli formülünü de o andan itibaren uygulamaya koydu Bowie: Yapılması gereken tek şey kuralları tekrar tekrar yıkmaktı!

David Bowie kalıplaşmış ne varsa delip geçti. Androjen bir imajı, pırıltılı elbiseleri, topuklu ayakkabıları, kırmızı saçları, olağanüstü makyajı ve dokunaklı erkeksi vokalleriyle herkesin ezberini bozdu. Ama kendi yarattığı bu imaja da asla hapsolmadı. Bukalemun misali kendini sürekli baştan yarattı. Öyle ki, bu uğurda, çok sevilen, tutan ve popüler kültüre damgasını vuran **Ziggy Sturdust**, **Aladdin Sane** ve **Thin White Duke** gibi efsanevi sahne karakterlerini de bir yenisini yaratmak için hiç acımadan öldürmeyi bildi. Her albümünde başka biri olarak dünyayı selamladı. Müziğinde de kalıplara sığmadı. Folk rock'tan glam rock'a, hard rock'tan elektronik müziğe kadar her alana el atıp dehasını konuşturarak, hepsine kendi yorumunu katarak kendinden sonra gelecek yüzlerce önemli müzisyenin aklını çeldi. Her zaman herkesten bir adım önde yürüyen bu gizemli adam, hiç şüphesiz popüler müziğin en önemli ve en etkili figürlerinden biri.

Ama sadece müziği ve görüntüsüyle değil, her şeyiyle devrim yapan bir yıldız Bowie. Hiç korkmadan, çekinmeden cinsel kimliklerle oynaması da bunlardan biriydi. Androjen oldu, gay oldu, biseksüel oldu, heteroseksüel oldu... Ve bir nesle cinsel kimliğini özgürce dışa vurabilme cesaretini vermeyi bu sayede başardı. Dahası, resimden, edebiyattan, felsefeden, teknolojiden, estetikten ilham alan yenilikçi sanatıyla tüm bunlardan bihaber bir nesli beslemek ve aydınlatmak gibi akıl almaz bir işe de imzasını attı. Ne yöne gideceğini bilemeyen, kayıp bir jenerasyonu **Jean Genet** ve **George Orwell** gibi yazarlarla, Surrealizm ve Ekspressionizm gibi sanat akımlarıyla, **Nietzsche**'yle, **Andy Warhol**'la, **Kraftwerk**'le tanıştırmayı başardı. Rock müziğini ve müzisyenliğini sofistike bir hale getirirken, başarısızlara, beceriksizlere, dışlanmışlara, yabancılaşmışlara, yalnızlara, ait olmayanlara kendilerini baştan yaratabilmeleri için de ışık tuttu.

Kulağa ve kalbe olduğu kadar ruha ve zihne de hitap eden *"Space Oddity"*, *"Changes"*, *"Starman"*, *"Jean Genie"*, *"Rebel Rebel"*, *"Heroes"*, *"Ashes to Ashes"* ve **Queen** ile birlikte yaptığı *"Under Pressure"* gibi olağanüstü şarkılarıyla popüler kültürü ve hayatları değiştiriren David Bowie müzik tarihinin enigmatik ve en hayranlık uyandıran ikonlarından biri.

Çözülemeyecek bir muamma

Bu yıl 60. yaşgününü kutluyor David Bowie. Ama 60'ını deviren bir çok rock yıldızının aksine o eskileri ısıp ısıtıp önümüze koymuyor. Hâlâ her albümünde yenilikçi, hâlâ sivri, hâlâ cesur, zeki, yaratıcı ve çarpıcı. Şimdilerde bu mühim yıldönümü şerefine, aralarında *"Hunky Dory"*, *"Ziggy Stardust"*, *"Station to Station"*, *"Low"*, *"Heroes"* gibi başyapıtlarının da bulunduğu 17 eski albümü yeniden piyasaya sürülüyor. Bowie de üç yıl aradan sonra Mayıs ayında New York'ta dev bir konserle seyircinin karşısına da çıkmaya hazırlanıyor. Son dönemde artık evli ve çocuklu, olgun bir aile babası olarak daha sakin bir hayat süren Bowie'nin artık yaşlandığı konuşulup duruyor şu günlerde. Ama hepsi palavra. O yaşlanamaz, mümkün değil! Çünkü o bizim gibi değil, hatta insan bile değil. Ne olduğunu anlatabilmek için bunca kelimeyi buraya art arda dizmiş olsam da, Bowie için ne desem laf da değil. O bir muamma. Eskimeyecek, tükenmeyecek, yok olmayacak, çözülmeyecek bir muamma. Bu dünyadan göçüp gitmesiyse, ancak uzay gemisine atlayıp gökyüzünün ötesine süzülmesiyle mümkün olabilir.

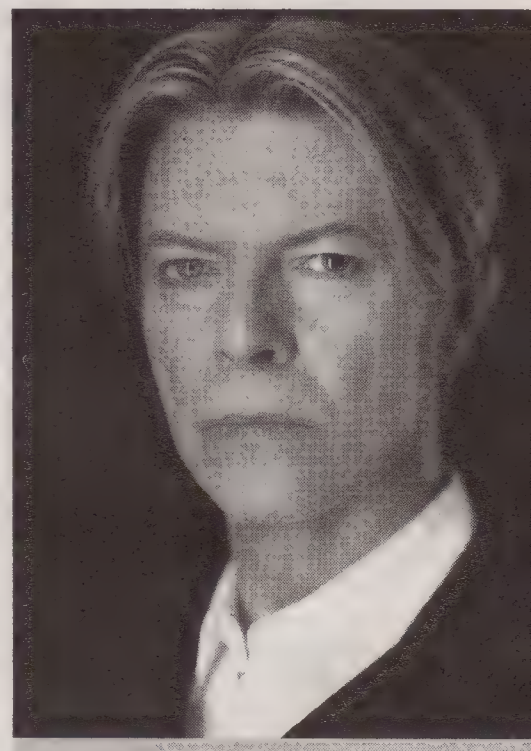

• İngiliz müzisyen **David Bowie**, yani gerçek adıyla **David Robert Jones**, 8 Ocak 1947'de Brixton, Londra'da doğdu.

• 12 yaşında saksofon çalmaya başladı.

• Okulda kız meselesi yüzünden kavga ettiği **George Underwood** gözüne bir yumruk çakınca bir gözbebeği hasar gördü, bu sebeple tek gözü mavi tek gözü kahverengi oldu.

• İlk şarkısı *"Liza Jane/Louie Louie Go Home"*u 1964'te *David Jones with The King-Bees* ismiyle yayınladı, bundan sonrasında ismini David Bowie olarak değiştirdi.

• Kendi adını taşıyan ilk albümü *"David Bowie"*yi 1967'de çıkardı.

• İlk büyük başarısı 1969'ta yaptığı *"Space Oddity"* şarkısıyla geldi. Şarkı aynı yıl Neil Armstrong'un ayada attığı ilk adımları yayınlayan **BBC** tarafından, bu tarihi görüntülere fon müziği olarak kullanıldı.

• Bowie'nin ABD'de 1 numara olan ilk hiti ise 1975 tarihli *"Fame"* oldu. **John Lennon** ile birlikte yazdıkları bu şarkıda Lennon geri vokal de yaptı.

• David Bowie şimdiye kadar 140 milyon albüm sattı.

• 1992'de Somalili model **İman** ile evlendi, 2000'de kızı **Alexandria Zahra Jones** dünyaya geldi. Bowie'nin şimdi 35 yaşında olan **Duncan Zowie Heywood Jones** (Zowie Bowie) adlı bir de oğlu var.

• Elektronik müzikle de herkeslerden önce flört etmeye başlayan David Bowie internet alemini ilk keşfeden müzisyenlerden de biri. 1997 yılında *"Telling Lies"* albümünü sadece internet üzerinden yayınlayarak bir ilki gerçekleştiren Bowie bundan bir yıl sonra da kendi internet servis sağlayıcısı **Bowienet**'i kurdu. Sürekli olarak kullandığı Bowienet sayesinde dünyayla ve özellikle gençlerle iletişimini hiç kesmiyor.

• 2003 yılında İngiliz Kraliyet Ailesi onu sir ünvanıyla onurlandırılmak istedi ancak Bowie bu teklifi reddetti.

• 2004'te Almanya'da verdiği bir konser sonrasında kalp krizi geçirdi ve ameliyat oldu.

• Müzisyenliğinin yanında Bowie pek çok filmde de rol aldı. 1976 tarihli *"Dünyaya Düşen Adam"*daki uzaylı rolünden başta 1986'de **Jim Henson**'ın filmi "Labirent"te bir büyücüyü, *"Basquiet"* filminde **Andy Warhol**'u canlandırdı. **Michael Caine** ve **Scarlett Johansson** ile kamera karşısına geçtiği ve ünlü mucit **Nikola Tesla**'yı canladırdığı dönem filmi *"The Prestige"* ise geçen Ekim ayında gösterime girdi.

• **David Bowie** ayrıca çizim, resim, heykel yapıyor ve yazıyor.

Ortalık derlendi toplandı

Kürüsül ısınma yüzünden kış bir türlü yüzünü göstermezken müzik piyasası da kendini bahar havasına kaptırmış olacak ki, bahar temizliğine girişti. Nisan'da yepyeni albümler yüzünü göstermeden önce eskilerin derlenip toplandığı bir çok albüm şu sıralar piyasaya çıkıyor. İşte farklı müzik türlerinden, farklı kategorilerden toplamalar:

Müzik aleminin en prestijli ödülü olan Grammy'ler geçen ay sahiplerini buldu. En büyüklerini, yani Yılın Albümü ve Yılın Şarkısı ödüllerini ise country müziğin güzel üçlüsü Dixie Chicks kaptı. Teksaslı grup dört yıl önce Londra'daki bir konserlerinde "ABD başkanının da Teksaslı olmasından utanç duyuyoruz" deyince bir anda ülkeleri Amerika'da lanetlenmişlerdi. Country müzik radyoları şarkılarına ambargo koydu, dinleyicileri albümlerini boykot etti, konserleri iptal edildi, ölüm tehditleri bile geldi. Ancak Dixie Chicks sonunda yeni albümü 'Taking the Long Way' ile Grammy'leri toplayıp zaferini ilan etti. Ancak bu yıl Grammy'ler için yarışan kayda değer pek çok isim vardı. İşte o isimlerin hepsi bir albümde toplandı. Red Hot Chili Peppers'tan Christina Aguilera'ya, Justin Timberlake'ten Pink'e, James Blunt'tan Black Eyed Peas'e geçen yıla damgasını vuran bütün isimler SONY BMG'den çıkan 'Grammy Nominees 2007' adlı albümde yerini alıyor.

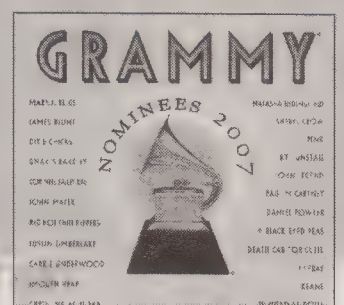

Son yılların en çok satan Türk Sanat Müziği albüm serisinin 2.cisi "Evvel Zaman İçinde 2" de ODEON MÜZİK ve DMC etiketiyle müzikseverlerle buluşuyor. Birçoğu hayatta olmayan 16 unutulmaz sanatçı ve eserden oluşan albümde Müzeyyen Senar, Nesrin Sipahi, Zeki Müren, Münir Nurettin Selçuk, Hamiyet Yüceses, Alâeddin Yavaşca gibi ustaların benzersiz yorumları yer alıyor.

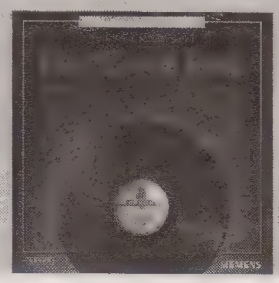

Dünyanın en geniş klasik müzik kataloğuna sahip olan EMI Classics'in çıkardığı "Best Film Classics 100" ise "The Aviator"dan, "Four Weddings And A Funeral"a, "Hannibal"dan "Shine"a, "Amadeus"tan "Eyes Wide Shut"a, "The Godfather"dan "Cinema Paradiso"ya,"American Beauty"den "The Piano"ya kadar bir çok unutulmaz filmde çalan klasik müzik melodilerini bünyesindetopluyor.

Her biri arşivlik.

KANAT ALIŞTIRANLAR

ŞİİR ATÖLYESİ

AHMET YILMAZ

MEKTUP

Yokluğumda kediler büyüttüm
Karıncalar besledim, toprağı sevdim
boyumu aştı, inan, sarmaşıklar.

derdin ya: sevmeli karşılık beklemeksizin
kuşça, çiçekce, böcekçe; yürekten
kelebek olmalı ruhun, uçmalı
uçup konmalı üstüne güzelliklerin
bozmamalı çirkinlikllerin yuvalarını.

sarı papatyalar tomurcuklandı bahçede,
sorma, ah görsem ne denli şirin!
sana benzeyecekler, eminim, büyüdükçe.

ikimiz için gez, gör, araştır, öğren
iyi bak kendine, düşünme beni
kitapların hazır, yerin beli, daha ne?
çalışıyorum ya gelecek güzel günler için.

sonyaz gelmeden yola çık, e mi?
uçur önusıra bir ak güvercin
bana yeni yeni öyküler getir...

İ. KÜRŞAD ÇETİN

RENKLİ BİR ŞİİR

Siyah-beyaz bir filmde oynayan
Renkkli bir çocuktum ben.
Renkli olmam, çocuk olmamdan
kaynaklanmıyordu elbet.
Renkli olmam, güluyor olmamdan.

Renkli bir şarkıda raks eden
Siyah-beyaz bir delikanlıydım ben.
Siyah-beyaz olmam, delikanlı olmamdan
kaynaklanmıyordu elbet.
Siyah-beyaz olmam, şarkının eski bur blues
balladı olmasından.

Tüm renkler birleşmek içindir; ayırmak değil
Ve bu yazdıklarım,
Sadece şarabın kırmızı olmasından
kaynaklandı,
Şişenin yeşil olmasından değil...

MURAT KAYA

SİTAYİŞKÂRI

senin saçların mı?
serinliği püfür püfür kaynatan
güneş kırıkları toplayıp yüreğinde
geceleri ışık damıtan
senin yıldızların mı?

SERHAN NALÇACI

GEMİCİNİN SEYİR DEFTERİNDEN

I
Taşı sıkar çıkarırdım suyunu
iş bulabilseydim karada.
Şimdi sulardan çıkarıyorum
ekmegimi.

II
Hasret başlar her seyirde
kara görünmez olur
ve her bitim bir başlangıçtır,
dört bir yanda
deniz gökle kucaklaşır.

III
Karardığında hava
kabardığında dalga
köpürdüğünde ağzı
tüm şehvetiyle bekler
beni içine almayı.
Ama bilesinki azgın deniz
ben senin bıldığın
tayfalardan değilim.
Girmem öyle hemen koynuna.

IV
Ve ben her sarkışımda küpeşteden denize
demez kimse
iyice tozuttu diye.
Zaten her denizci
biraz delidir gemide.
Hem ne bilsinler,
örgütlüyorum küçük balıkları
büyük balıklara yem olmasınlar diye

V
Batma,
batma cy gemi.
Şu kahrolası düzende
satarken emeğimi
boğulmaktan değil
batan geminin
malı olmaktan korkarım.

POLAT ÖZLÜOĞLU

ARALIK

Dün gece seni öptüm
Yanaklarından
Aralıktı dudakların
Aralıktı kapı
Aralıktı aylardan

DOĞUKAN İŞLER

KAÇAK

kaçamadım saatlerden
yel-
-kovandan arı
akrep
peşimde

NECATİ EKER

SAMUR FIRÇA

hayalimdesin,
boyuyorsun hayalimin duvarlarını
sıra gelince kırmızıya
banıyorsun fırçanı kanıma...

MANSUR AKSÖZ

KANDIRMACA

Buz tutmuş bir hikâyeyi ısıtarak dinlemek
demli
çay tadında, acılığını kimseye
çaktırmayarak.
Oturmak kıyısında, kıyısını kenara atmış
denizin.
Öpmek sevgilinin al yanaklarından
hissetmeden hissiyat roluyle

Ansızın güneş kibrite verir aydınlatma görevini
emaneten.
Ve emanetten hıyanet doğar.
Türkü barlarda içilen suyu çok keyfi az
rakının ilk dublesinden.
Ciddi şeylerden konuşulur, ciddiyetsizliklerde.
Ama en güzel meze aşktır yudumu sayılarak
içilen hasretin masasında.

MAHMUT CELALOĞLU

SAYI DOĞRUSU

iyi bilirim çarşının kalabalığını; babam yılların
terzisidir
haziran verir eylül alırız boyuna; ağustos
pazarlıksız bir alışveriştir

iyi bilirim çarşının bereketini; babam küçük
bir takvimdir
ilkbahar verir kış alırız boyuna; yazları sevimsiz
bir geçiştir

şimdi bana sorulan her soruyu, bilmedigim
dillerde cevaplar veren
kendi sokuğuyle meşgul bir dunyaya aşığım;
denizleri, gölleri,
dağları ve kuşlarıyla, savaşları ve barışlarıyla,
üstumde bir yük
gibi kalkan, iğnelerin kalbime batıran
bir dunyaya aşığım...

iyi bilirim çarşının karanlığını; babam eski bir
şövalyedir
ot verir ağaç alırız boyuna; çalılarsa caka satan
delilerdir

iyi bilirim çarşının sabahlarını; babam besmele
çeken bir kilittir
su verir tuz alırız boynuna; toprak fiyakalı
bir dilencidir

şimdi bana yapılan her giyside, çirkin bir detay
bulmaya çalışan
kendi kılıcıyla meşgul bir dünyaya aşığım;
akrepleri, yılanları,
köstebekleri ve ejderhalarıyla, topları ve
tüfekleriyle, üstüme bıryuk
gibi binen, dörtnala atlarıyla kalbimden geçen
bir dünyaya aşığım...

Bu sayı ürün gönderenler

Nermin Gürbüz/İzmir, **Ekin Güneş Saygılı**,
İsmail Taş/Muğla, **Burak Dedehayır**,
Mansur Aksöz/Artvin, **Seda Çelik/Artvin**,
Canberk Beygora, **Necati Eker**, Serhan Nalçacı,
Sinan D. Aldoğan, Murat Kaya, **Hasan Çapik**,
Nedim Teker, **Mahmut Celaloğlu**,
Orhan Boran/İstanbul, **Ahmet Yılmaz**,
Polat Özlüoğlu, **Doğukan İşler/Antalya**,
Murat Olgar
Gönderdiklerinizi aldık, yeni ürünler bekliyoruz.

ÖYKÜ DEĞERLENDİRMELERİ

YİNE "UYDURMACI"LAR

"Cumhuriyet uydurmacılığı," "Cumhuriyet icadı olan dil devrimi..." soylemiyle, dil devrimi karşıtlığını da aşan, Cumhuriyet karşıtlığına değin uzandığı sezilen bir sınsı düşmanlık...

Nurullah Ataç sanki bir resmi makamın vetkisini kullanmış da, 12 Eylul faşistleri gibi yasak sözcük listeleri yayımlamışçasına, "Cumhuriyet devrimcileri şu sozcuğu, bu dili, filan tarzı yasakladılar" bıçımındeki uydurmaları sıralamak...

"Ataturk'u Samsun'a yurdu kurtarsın diye Vahdettin gonderdiydi, Bandırma vapuru da zaten transatlantıktı..." vb. uydurmaları gibi...

Ya kopkoyu bir bilgisizlikle, ya da bile bile yalan soylemeyi goze almakla yapılabilecek şeyler...

Anladık: devrimin, ilerlemenin, değişimin, aydınlanmanın her turlusune karşısınız da, sizin "uydurma" dediğiniz ve gerçekten de Cumhuriyet'in ve onun Dil Devrimi'nin kazandırdığı şu sozcukleri, hiç olmazsa o saldırı yazılarınızda kullanmasanız...

Ama yapamazsınız ki!.. Tıpkı o kuruluş gunlerinde de aslında yasaklayan masaklayan olmadığı gibi bugun de olmadığı halde, tutar inkılap yerine devrim, akis yerine yansıma, inhisar yerine tekel, tatbikat yerine uygulama, ilham alma yerine esinlenme, bilhassa yerine ozellikle, beyanname yerine bildırı... vb. dersiniz. (Ornekler hepsini savarsak, yazımız okunmazlaşır.)

Bunu kendiliğinizden yaparsınız. Yazınız guzel olsun, etkili olsun diye yaparsınız. Yazınız sevilsin, okur bulsun diye yaparsınız. Deneyim'inden betimleme'sine, oykunme'sinden gizem'ine, ilişki'sinden, olçut'une... beğenmediğiniz Cumhuriyet'in tum buluşlarını, yenilıklerini, duşunce pencerelerini tepe tepe, çarpa çarpa kullanırsınız... Ondan sonra da oturup, "Bana ne, bana ne!.. Kullandırtmıyorlar işte!.. Ben Osmanlıca sozcukleri kullanmak istıyorum!.." diye dovunursunuz. Engel olan varmış gibi!..

Oncelikle, sozcuk yerine kelime deyin. Çozumleme yerine tahlil, sonuç yerine netice, tapınak yerine mabed, bilim yerine ilim, yazar yerine muharrir, başlangıç yerine bidayet, konu yerine mevzu, yerlik yerine mahalli, gelişim yerine inkişaf, savunucu yerine müdafii... deyin. (Ornekler hepsi sizin yazınızdan.) Karşılığını bulamadıklarınız için, Osmanlı munevverinin uydurduğu 'mefkûre' gibi karşılıklar uydurun; ama Osmanlıca içinde olsun... Ozturkçe içinde yazıp yaşayıp da ozturkçeye tükurmeden olsun.

Çalışkan olun biraz. Osmanlıca sozluk kullanın bol bol!.. Bu tembellikle, bu hazırcılıkla, 'açı' yerine 'zaviye,' 'uçgen' yerine 'muselles,' 'içters açılar' yerine 'zavıyetan-ı mutekabiletan-ı dahiletan' demeyi oğreneceğiniz derslere degın nasıl gerileyeceksiniz! Omrunuz yetmez...

Hem ozturkçecilere demediğinizi bırakmayıp hem de oyle "Roman dılının başkaldırısı" filan dive atılı başlıklar atmak ayıp olmuyor mu? "Lisan-ı romanın isyanı" demek, yazınızdaki duşuncelerinizle daha 'uyuşuk' olmaz mı? Bence boylesiyle de yetınmeyin, çunku sozdizımının yarısı Turkçe oldu. "İsyan-ul lisan-ı roman" deyin. O dille yazın yazınızı... Bakın goreceksiniz, kimse size ceza yazmayacak. Boyle bir suç da yok, ceza da... İnanın ki yok...

Once doğru soylemeyi öğrenin. Oyunu kuralına gore oynayın. Mızıkçılık yapmayın.

Zat-ı zevatınıza bır de bu zavıyeden nazar eyleyin.

Uydurun böyle, benim bu tamlamam gibi. Gerçekte ise uydurmak, sizin sandığınız gibi kolay değildır öyle. Adı ustunde, uymak'tan turer. Uymadı mı, tutmaz. Tuttuysa, uymuş demektir. Anlamadığınız, bu.

Bundan sonra ozleşmeye, uluslaşmaya, Turkleşmeye, ozturkçe sozcuklerle çamur atmayın. Hiç olmazsa Osmanlıca çalışıp, o terk edilen dilin ne denli güzel olduğunu kanıtlayın da herkes görsun şoyle bir.

Ancak boyle bir tutarlılıkla yandaş kazanabilırsiniz. O dille yarım sayfa yazıp, yazdığınızı sevebilirseniz kuşkusuz... Gorduğunuz gibi, Kaçak Yayın'ın sayfaları, her turlu duşunceye açık.

Şakabey Perdeli / İSTANBUL

Madem sık sık oyku gondereceksiniz ve kanat alıştırırken _benim şimdilik tercihimle_ gerçek adınızla gorunmeyeceksiniz, oyleyse adınız bu sure için Şakabey Perdeli olsun mu? Sevmediyseniz iletırsiniz, değiştiririz; yoksa, boyle gidelim.

Oykulerimizin sanırım dinlenmemişlik sorunu var. Tumcelerinizi siz duşunduğunuz gibi anlıyorsunuz, ama biz oyle anlamıyoruz. "Doğum Gunum Yılbaşı"nın ilk tumcesindeki "geldiği" sozcuğunun aslında "gelen" olması gerektiğini anlayana degin oykunuzun içine giremedim. Başka tumce duşukluklerimiz de var ve oralarda

okuma duruyor. Tümce düşüklüğü, öyle sık sık yapıldığında yazının sindirebileceği bir kusur değildir.

"Panik," bir niteleme sözcüğü olmadığı için, "panik ve sıska" da niteleme olmuyor. Öykü kişilerinin çocukluklarını, ilkgençliklerini anlatırken, onlardan "annem, teyzem, babam..." diye söz etmek, öykü zamanı bakımından okurun zaman algısında karışıklık yaratıyor.

Soğuk için, "Adamın sümüğünün burnunda donduğu" nitelemesi bana itici geldi, başkaları için de öyle olabilir. Üstelik, çok bozuk o tümce. Hiçbir okur, buralardan geçip de sonraki tümceleri okumaz. Gelecek ay, tümceleri düzgün bir öykünüzü ele alalım.

Doğukan İşler / ANTALYA

Sevgili Doğukan, baktın ki betimlemede ilk benzetmeden başka sözcük bulamıyorsun, o zaman dilin tadını çıkararak aş bu tıkanmayı. "Yağmur 'şakır şakır'dan daha bir şakırlık içinde yağıyordu" deme de örneğin, (Bak, "şakırlık" nasıl bozuyor dili!) "Evet, şakır şakır yağıyordu. Ama o nasıl şakırtıydı öyle!" gibi bir şey söyle. Dili yok ettiğiniz anda öykünüz de yok oluyordur, unutmayın.

"Bardaktan, şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanmış iniyordu sular yeryüzüne."

Nereden belli şiddetli geçimsizlikten olduğu? Belki de aldatma ya da dayak yüzündendir!.. Şaka bir yana, burada başka bir yanlış da var: Evlilikten boşanma, zaten senin öykündeki 'yağmurun boşanması' gibi boşanmalara benzetilerek kazanılmış bir sözcük. Şimdi sen bu benzetmeyi, aslının (kökeninin) benzetmesine dayanak yaparak, kökü yerinden sökmüş oluyorsun. İkisi de benzetme olunca, bir de köksüz kalınca, güvenliksiz bir sözcükler gezintisi başlıyor imgelemimizde. Oysa, dilin olmazsa olmazıdır kökler. Yalnızca sözcük kökleri değil, anlam kökleri de...

"Yağan şiddet içerikli yağmur..."

Espriyi sözcük fazlasıyla yapamazsın Doğukan. Tam tersine, eksik sözcükle, eksik anlatımla ortaya çıkarılır espri. Yani, şiddetli yağmura "şiddet içerikli yağmur" dersen espri yapmış olmuyorsun. Söylediğinin doğru oluşu önemini yitiriyor, çünkü başka doğrular kalabalığında görünmezleşiyor anlam. Senin o nitelemene biri de çıkıp şöyle diyebilir: "O yağmur şiddet içerikli olmaktan önce toplumsal içerikliydi. Çünkü yersiz yurtsuz birilerini ıslatıyor, tarlalardaki ekinleri de besliyordu. Ya!.. Al sana, senin sözünü dağıtacak ve istemediğin bir tartışma; hiç yoktan...

Gogol'un Arkadaşı'na

Öykünüz şöyle başlıyor: "Çok kafa karışıklığı bir gün."

Olsun. Hemen bırakmadım. "Ekonomiksel"i hiç duydunuz mu? Ya "entellektüelite?.."

O öykünüzü şöyle bir elden geçirdikten sonra bir daha gönderseniz?.. Pürüzsüz görüyorsanız, iyice bir dinlendirin. Gerekirse bir yıl...

Derman Arıbaş / MERSİN

"Sayıklamalar"ınızdan;

"Odalarda oradan oraya koşturan replikler..."

"Pilav tenceresinde bir bağımsız şehriye..."

"Mavi kokarsın..."

Belki de şiir dilinde düşünüyorsunuzdur. Bir deneseniz... Ciddiyim.

Gelecek sayıya

Sevgili Burak, gelecek sayı için yanına arkadaşlar geldi. İnan, isteyerek yapmıyorum. Ya öykün elime son günlerde geçiyor ya da yer kalmıyor. Nisanda da eline geçer dergi; sonra, "gel tezkere" mi? Rahatlayınca orda da okursun, tasalanma.

Kıvanç Duru, Ahmet Yılmaz, İsmail Taş; öyküleriniz geldi. Değerlendirme gelecek sayıya.

Ekin Güneş, ne yaptın öyle! "Ben anlatıcı," olayların sonunda kendini asıyorsa, bu eylemini son anına değin kendi nasıl anlatabilir! Orada öyküyü ya fantastik düzleme çekmeliydin ya da sözü üçüncü tekil kişiye vermeliydin. Ya da baştan, üçüncü tekil kişi anlatımıyla kurmalıydın. Yer kalırsa, öykünün başka özelliklerine değinirim ama, o yayımlanmayacak. Varsa, başkasını gönder.

Aksamsefasi

HEDEF

Nermin Gürbüz

Durakta bekleyen yaşlı kadın, çantasından otobüs kartını çıkarırken, az önce bankadan çektiği maaşını bir kere daha görmek dokunmak isteğiyle, çantasındaki gizli göze baktı. Nereden de istemişti bunu? Belki eve gidene kadar parasının orada olmadığının farkına varmayacak, böylece sucu küçük çocuğun başına da o korkunç felaket gelmeyecekti. Biraz önce elinde tek tek saydığı, gıcır gıcır yüzlük Yeni Liralarını içine koyduğu, sırf bunun için diktiği kumaş cüzdan yoktu. Fermuarını dikmek için nasıl da uğraşmıştı. Kafasında beliren bu ilk düşünceye şaşırdı. Şaşkınlığını bir çırpıda üzerinden atıp çırpınmaya, avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı:

"Hırsız vaar! Hırsıız! Maaşımı çalmışlar! Gitti paralarım!"

Çevreden merakla koşuşanlar, yaşlı kadının başına toplanmışlardı.

"Düşünsündü bi bakalım, emin miydi, bir daha baksındı çantasına..."

Her kafadan bir ses çıkıyordu. Kadın neredeyse kaybetmek üzereydi kendini üzüntüden, öfkeden. Bağırdıkça sesi yırtılıyor, havada çın çın ötüyordu. Çantasına tekrar baktı, umutla içini çekerek. Yoktu işte, yoktu. O sırada kalabalıktan biri, kadının eline yüzüne kolonya dökerken, "Polisi aradım, neredeyse gelir," dedi. Başka biri zorla su içirmeye çalışıyordu. Yaşlı kadın artık bağırmıyor, sessiz sessiz uğunuyordu ileri geri sallanarak.

"Gittiii gitti. N'aparım ben bir ay, kime el açarım Allah'ım?"

Dudaklarını ıslatan suyun ayrımına varıp şişeyi görünce, üzüntüyle bedeninden çekilen canı, yeniden damarlarına, beynine, kalbine hücum etmiş, öfkeyle ayağa kalkmıştı. Plastik su şişesi, tutanın elinden düşmüş, yuvarlanırken dökülen suyun bıraktığı ize doğru dönen yaşlı kadın, elini ileri uzatıp işaret parmağıyla nokta vuruşu yapmıştı. Vuruşun denk düştüğü hedefte, her şeyden habersiz su satan, dokuz on yaşlarında küçük bir çocuk vardı.

"Buz gibi suuu... Abla vereyim mi? Diş gıcırdatıyor bunlar, buz, buuzzz..."

Ona yöneltilen işaret parmağını görmemişti ama kendi kulaklarında da patlayan çığlığı duymuştu:

"O yaptı!.. O çaldı!.. İşte o! Yakalayın!.."

Kalabalık, kolun uzandığı yönde ikiye ayrılmış, kafalar, parmağın gösterdiği noktaya dönmüştü. Kısa süren bir kararsızlıktan sonra kalabalığın içinden dört kişi, çocuğa doğru koşmaya başladılar.

Çocuk, kulaklarında çın çın öten çığlığın geldiği tarafa baktığında, kendine doğru koşanları görünce şaşırdı. 'Amma da susamışlar ha! Koşa koşa geliyorlar su almaya.'

"Koşun abiler koşun! Buz gibi bunlar buuzz!"

Nefes nefese, çocuğun yanına gelen adamlar, onu kollarından tuttular ama ne yapacaklarını şaşırdılar. Çocuk onlardan kaçsaydı, işleri kolaylaşacaktı. Çocuğu yakalamaya çalışacaklar, yakalayınca da hırpalayıp geri getireceklerdi. Ama çocuk kaçmamıştı. Şaşkın şaşkın, kocaman kara gözleriyle kollarını sıkı sıkı tutan adamlara bakıyordu. Onlar da benzer bakışlarla çocuğa... Hep beraber, orada öylece duruyorlardı. Çocuğun çelimsiz kollarını tutan iki kişinin dışındakilerin durumu daha garipti. Bir tanesi, çocuğun kollarının kapıldığını görünce havada kalan eliyle onun kafasını tutmuş, sonra durumun tuhaflığını fark edip yavaşça elini çekmişti. Diğeri, sanki onlar da suçluymuş, kaçacaklarmış gibi şişe dolu kovayı kapmış, elinde tutuyordu. Yanındakilerin hafif alaycı bakışlarını görünce, o da kovayı usulca yere bırakmıştı.

Çocuk, korku içinde "N' oluyor abi?" diye sorunca, adamlar "N'aptın lan paraları?" diye hırladılar hep bir ağızdan.

"Ne parası?"

"Yaşlı teyzenin maaşını çalmışsın," dedi sağ kolunu tutan. Sonra da kafasıyla kadını gösterdi.

Yaşlı kadın hırsından tepiniyor, ağzından köpükler saçarak, o sırada olay yerine gelen polislere, parmağını çocuğa sallaya sallaya başına gelenleri anlatıyordu:

"Maaşımı çektim, çıktım bankadan. Sabahtan beri sıra beklemekten dilim damağıma yapışmıştı. İşte o çocuktan su alayım dedim. O da sebeplensin, fakir dedim. Ama o n'aptı?"

Ağzından saçılan tükürükler k, p, t gibi sert ünsüzlerle daha bir artıyor, polislerin yüzüne gözüne sıçrıyordu. Polislerden biri, ona belli etmeden, elinin tersiyle yüzünü silip "Sakin ol teyze, anlarız meseleyi şimdi," dedi. Sonra da çocuğu tutanlara seslenip yanına çağırdı. Adamlar, çocuğun ayaklarını yerden kesercesine asıldılar kollarına. Hızla, polislerin olduğu yere sürüklediler. Çocuk başını arkaya çevirip, "Sularım!.. Sularım kaldı!.." diye ağlamaya başladı.

"Ben bir şey yapmadım... N'olur bırakın beni!.. Sularım!.."

Biraz önce şişe dolu kovayı yere bırakan adam, bir şey yapmış olmak için hemen kovayı kaptı. Bu heyecanlı olaya dahil olduğu için keyifle arkalarından yürüdü.

Adamların arasında bağıra bağıra ağlayan çocuğu gören kadın, hırsla ileri fırladı.

Elindeki çantayla, çocuğa bir hamle yaptı:

"Seni piç kurusu, hırsız!"

Polisler kadının önüne geçince, içlerinden biri çocuk için planlanan çanta darbesini göğsüne yedi. Sinirlenen polis,

"Dur be teyze, sakin ol!" deyip kadını tersledi.

"O yaptı, biliyorum. Suyun parasını ödemek için çantamı açınca görmüştür. Bankadan çıktığımı da görmüştür. Takip etmişlerdir beni. Çete bunlar çete, bilmez misiniz? Kesin takip ettiler beni. Su almaya gidince de işlerine geldi. Kaşla göz arasında yürüttüler cüzdanımı."

Çocuk, yaşlı gözlerle kadına bakıyor, o bağırdıkça korkudan titreyerek, "Ben almadım teyze, ben almadım," diyordu. Kadın çocuğu dinlemiyor, sadece cırtlak cırtlak bağırıyordu:

"Almamışmış! Sen aldın işte! Ver çabuk paralarımı... Gebertirim şimdi seni burada..."

Kadının yüzü öfkeden morarmıştı. Sarkık yanakları, başını oynattıkça daha bir sallanıyor, konuştukça ağzındaki takma dişler yerinden oynuyordu. Bir yanağında, üzeri siyah kıllı et beniyle, masallardaki cadılardan farkı yoktu çocuğun gözünde.

Polisler, hemen oracıkta çocuğun üstünü aradılar ama sattığı suların parası olan bozukluklardan başka bir şey bulamadılar. Olayı çözüme ulaştırmak için yaşlı kadını, çocuğu ve onu tutan iki adamı polis minibüsüne bindirirlerken, çocuk tekrar ağlamaya başladı:

"Valla billa ben bir şey yapmadım, bırakın beni. Sularım kaldı, sularımı verin!"

Hâlâ elinde kovayı tutan adam, koşup onu dolmuşa koydu.

Karakolda karmaşa devam ediyor, çocuk korkudan titreyerek ağlıyor, kadın dinmeyen öfkesiyle hiç durmadan konuşuyordu.

Komiser, kadını, çocuğu ve iki adamı ayrı ayrı dinledikten sonra onları getiren polislerden biriyle, sadece kendilerinin anlayabileceği şekilde işaretleşti. Bu işaretleşmeden sonra, kadın oturtularak bir çay söylendi. İki adam, adları ve adresleri alındıktan sonra gönderildi. Çocuk da alınıp başka bir odaya götürülürken polisin kolları arasında durmadan ağlıyor, derdini anlatamamanın umarsızlığıyla çırpınıyordu.

Gelen çayı höpürdeterek içen yaşlı kadın azıcık sakinleşmişti. Komiserin "Az sonra anlarız durumu. Memur arkadaş, her şeyi öğrenir ondan," dediğinden beri, rahatlamış, paralarına kavuşacağına dair biraz umutlanmıştı. Bu umutla, dağılan usunu toparlayıp komiserden evini aramak için izin istedi. Komiser, kadının söylediği numarayı çevirip ahizeyi uzattı.

"Alo, kızım, sorma başıma neler geldi. Bir çocuk paramı çaldı. Şimdi karakoldayız... Ne?.. Ne dedin sen, anlamadım?.. Yaaa!.. Ayy, deme!.. Şükürler olsun... Tamam tamam, hemen geliyorum, bankaya beraber gideriz."

Heyecanla ayağa kalkan kadın ahizeyi komisere uzatırken, "Param çalınmamış. Bankadan aramışlar. Orada unutmuşum cüzdanımı. Maaş kartım da cüzdandaydı Allahtan, numaramı oradan bulmuşlar," dedi sevinçle. "Görüyor musun! Boşu boşuna geldim buralara... Gidebilir miyim? Şikâyetçi değilim artık nasıl olsa."

"Tamam teyze, gidebilirsin. Dışarıdaki memur, sana şikâyetinden vazgeçtiğine ilişkin evrakı imzalatır," dedi sertçe komiser.

Kadın evrakı imzaladıktan sonra koridorda şişman gövdesini sağa sola yatırarak ilerlerken, bir odadan çıkarılan çocuğu gördü. Üstü başı dağılmış, bir yanağı iyiden iyiye kızarmıştı. Ağlamaktan kan çanağına dönen gözlerle karşılaşmamak için hemen başını çevirdi.

"Böylelerine lazım arada sırada... Gözlerini korkutmak gerek. Bankada unutmasam, kesin çalardı paramı," diye söylene söylene çıktı kapıdan.

Çocuk onu görmüş, arkasından dalgın, öylece bakmıştı.

Polisler, çocuğu birkaç saat önce keyifle su sattığı yere getirip bıraktılar. Küçük çocuk, kısa bir süre bakakaldı minibüsün arkasından. Kovasının yokluğunun ayrımına varır varmaz, bütün gücüyle aracın peşinden koşmaya başladı.

"Sularım, sularım kaldı!"

Aynadan onun koştuğunu gören polis frene bastı. Kapı açıldı. Bir el, kovayı yere bıraktı. Çocuk, plastik su şişeleriyle dolu kovanın yanına gelince dizlerinin üstüne çöktü. Şişelerden birini açıp kana kana içti. Kalanı da cayır cayır yanan, gözyaşlarından ıslanmış yüzüne döktü. Yetmedi. Bir tane daha açıp kafasından aşağıya boşaltırken avazı çıktığı kadar bağırdı:

"Buz gibi bunlar buuzzz!.. İçi yananlara!.."

KAÇAK YAYIN

Sayı 45

Mart 2007

Aylık yerel süreli yayındır

Sahibi
LM Basın Yayın Ltd. Şti. adına
Tuncay Akgün

Yayın Yönetmeni
Tuncay Akgün

Editör
Aslan Özdemir
aslanozdemir@leman.com.tr

Sorumlu Yazışleri Müdürü
Ayhan Erdoğan

Grafik Tasarım
Tanzer Ercanpolat

Fotoğraf Editörü
Sinan Göksel

Dizgi Duygu Yavuz

Düzelti Nafer Ermiş

Müessese Müdürü Ali Yavuz

Baskı Sorumlusu Ali Polat

Abone-Reklam Sevinç Selvi
0212 - 292 94 50/119

E-Posta kacak@leman.com.tr
Tel: 0.212.292 94 50/51
Fax: 0.212.292 44 91

Adres Firuzağa Mahallesi
Defterdar Yokuşu
No:47 Beyoğlu / İst.

Baskı LeMan Matbaası

Telefon 0212-858 00 93 (Pbx)

Dağıtım BBD Merkez

BİZE GELEN KİTAPLAR

GÜNAY ASLAN
KIRIK DÖKÜK DUYGULAR
ARAM

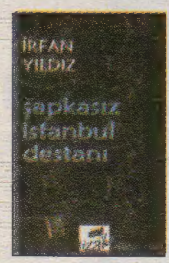

İRFAN YILDIZ
ŞAPKASIZ İSTANBUL DESTANI
UZAK

İSKENDER ÖZSOY
MÜBADELENİN ÖKSÜZ ÇOCUKLARI
BAĞLAM

PABLO NERUDA
KURUNTULAR KİTABI
CAN

MARC LEVY
GELECEK SEFERE
CAN

IAN RANKIN
SİYAH VE MAVİ
VATAN

MIGIRDİÇ MARGOSYAN
TESTİP TANELERİ
ARTSHOP

THOMAS MANN
VENEDİK'TE ÖLÜM
CAN

Ve karşınızda Muhlis Bey ve Yavlum Mithat

Latif Demirci

Muhlis Bey ve Yavlum Mithat'ı çizmeyi özlediniz mi?

80'li yıllar Muhlis Bey için, doğru bir zamanlamaydı galiba... Farklı sesi, tuhaf dünyasıyla okurunu, hatta yazarını ve çizerini de şaşırtan nev-i şahsına münhasır bir tip.Yani, Muhlis çizildiği dönemin karakteriydi, bu bakımdan doğrusu ben özlemedim Muhlis'i çizmeyi, ama Muhlis'in de çizilmeyi özlediğini sanmıyorum!..

Muhlis Bey'in çizerlik yaşamınızdaki yeri nedir? Özellikle beğendiğiniz bir karikatür tipiniz var mı?

Muhlis Bey'in çizerlik dünyamda gerçektende önemli bir yeri var. Behiç'in espri dünyasıyla, benim çizgi maceramın çakışması, birbirini beslemesi ve önünü açması tencere-kapak kıvamındaydı. Ayrıca okurların dayanılmaz ilgisi ikimizi de her hafta kendimizle yarışmaya teşvik etti diyebilirim. Çizerlik açısından bulunmaz nimetti yani. Çizdiğim en aykırı tip olan Muhlis'in yeri ayrıdır tabii ki... Hakikaten öyle bir tipi, yani çizgi olarak söylüyorum, nasıl çizdim ben de bilmiyorum, gençlik işte!..Şimdi albümdeki 20-25 yıllık bu çizgilere, esprilere bir arada tekrar bakınca, keyif mi, hüzün mü bilmiyorum ama bir tuhaf oldum doğrusu...

Siz Beşiktaş taraftarısınız ama Muhlis Bey koyu bir Fenerli. Nasıl oldu bu iş, niye feneri tutuyor Muhlis Bey?

Valla o zamanlar, daha ÇARŞI kurulmamıştı henüz!.. Neyse, şaka bir yana Muhlis'in karakter olarak, Fener'in dışında bir takımın taraftarı olmasını düşünmek, söylemek ve yaymak insanı henüz değiştirilmemiş olan 301'den yargılatırdı herhalde! Bunun dışında, Behiç'in hafiften bir Fener sempatisi (o yıllar) olduğunu kamuoyuna belirteyim...

Muhlis Bey'i çizdiğiniz günlerde başınızdan geçen komik bir anı var mı? Muhlis Bey'i çiziyorsunuz diye okurlardan veya çevrenizden bu tür esprilere maruz kaldığınız zamanlar oldu mu?

Valla komik anılar çok olmuştur da, şu an en komiği aklıma gelmiyor. Onun için hiç bir anıya haksızlık etmeyeyim... Bana hâlâ Muhlis Bey esprilerini kare kare anlatan insanlar oluyor, ben de genelde hatırlamış ifadesi takınarak, dinliyorum... Şu albümü oturup baştan sona tekrar bir okumam lazım galiba!..

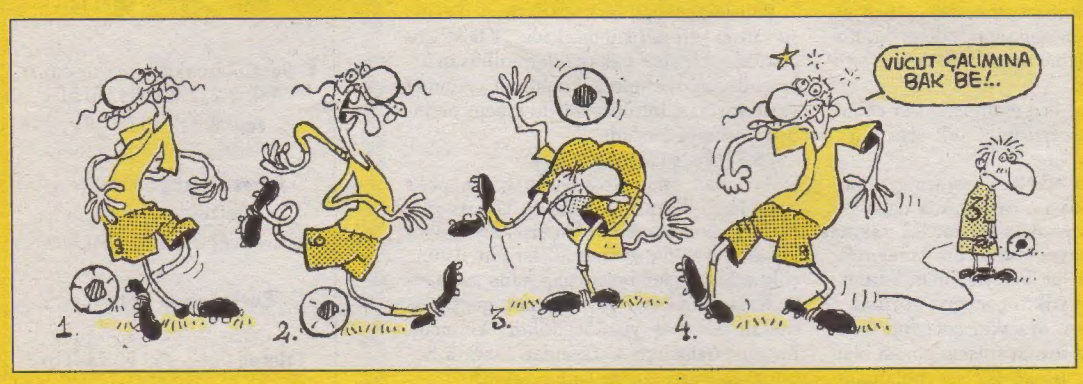

Atilla Atalay

Birkaç nesle "evet" yerine "evek" dedirtti

Muhlis Bey, karikatürün doğasında var olan, genel geçer, bilinen aklın kabul ettiği figürlerin, anlamların deformasyonu olgusunu, aynıyla balon ve yazı diline de geçirmiş her anlamda öncü bir mizah yaklaşımıdır diye düşünüyorum.

Birkaç nesle "evet" yerine Muhlis Bey diliyle "evek" dedirtebilmiş olmak, televizyonda onar saniye aralıklarla beynimizin konuşma merkezine taarruzlar düzenleyen reklamcılara bile kısmet olamadı henüz. Oysa, Muhlis Bey, o zamanki deyimle "Kibrit kutusu kadar" küçük bir yazı alanından başlayıp çizgiyle bezendikten sonra onlarca yıl dergi okuyucusu olsun olmasın insanların günlük konuşmaları na, olaylara yaklaşım ve benzetmelerine kaynak oluşturmuş bir kilometre taşıdır.

Can Barslan

Onun 'evek'leri ve 'hayıl'larını bizim kuşağın unutması zaten mümkün değil.

Mizah tarihimizin en sempatik, en zekice ve en akılda kalan karakterlerini say derseniz, **Muhlis Bey** kesinlikle ilk üç arasına girer. **Behiç Pek**'in kıvrak zekâsı ve **Latif Demirci**'nin manyak çizgisinden de ancak böyle deli bir çocuk doğardı zaten. Son çizildiğinden bu yana yıllar geçmesine karşın sağda solda hâlâ Muhlis Bey konuşmaları, Muhlis Bey esprileri duyuyorsam, bu onun ne kadar güçlü ve yer etmiş bir karakter olduğunu da gösteriyor. Yerleşik ve 'normal' kalıpları yerle bir eden, kabul edilmiş akıl ve mantığı unufak ederek savuran ve 'hiç kimse gibi düşünen' Muhlis Bey, kendi farkında olmasa bile kesinlikle bir 'komik' devrimcidir... Onun 'evek'leri ve 'hayıl'larını bizim kuşağın unutması zaten mümkün değil. Şimdi böyle bir kitapla Muhlis Bey'den mahrum kalarak büyümüş zamane gençlerine de ulaşacak olması, son zamanlarda duyduğum en güzel haber oldu. Çıktığı ilk gün almam lazım...

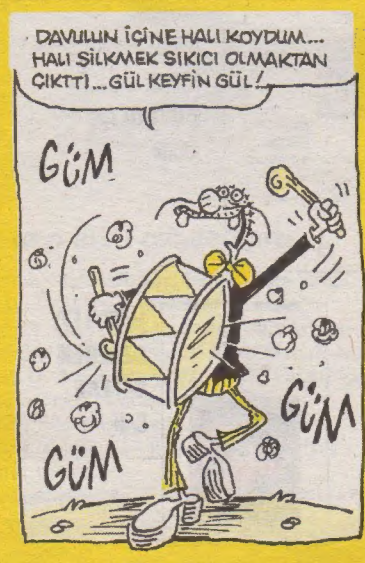

Eflatun Nuri

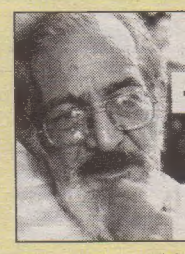

Yıllardır özlenen efsane ikili

1980-1990 yıllarına damgasına vuran **Behiç Pek**'in espirileri ve **Latif Demirci**'nin çizgileri ile yaratılan **Cırcırböceği Muhli ve Yavlum Mithat**'ın dönüşü muhteşem oldu. **Gırgır**'ı en sevdiğim ilk önce izlediğim sayfası Cırcırböceğ Muhlis ve Yavlum Mithat'dı. Yıllardır bu şahane tiple ri bir kitapta toplanmasını içtenlikle düşledim. Bu dü şümü **Tuncay Akgün** gerçekleştirdi. O'na ve Behi Pek'e, Latif Demirci'ye sonsuz sevgilerimi sunar ve b üç efsane adama teşekkür ederim.

Akşamsefası

Latif Demirci ve Behiç Pek'in 1980-1990 yılları arasında Gırgır dergisinde yarattıkları efsane karikatür tipi Muhlis Bey bir albümde toplandı. Albüm, "Cırcırböceği Muhlis Bey ve Yavlum Mithat" adıyla LeMan Yayıncılık'tan çıktı.

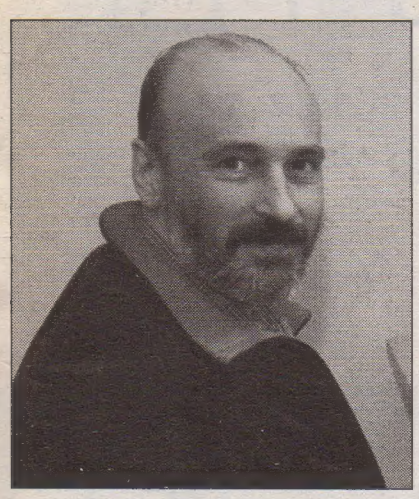

Behiç Pek

Muhlis Bey karikatür tipi nasıl doğdu, kimdir Muhlis Bey, Yavlum Mithat ne?

Muhlis Bey, üzerinde uzun boylu düşünülmeden oluştu. Onu oluşturan şeyin 12 Eylül dönemi olduğunu zannediyorum. Her şey baskı altındaydı ve insanlar bunalıyordu. Yasaklar arasında nefes alabilecek alanlar arıyorduk. Hafiften delirmiş gibiydik. Muhlis Bey o sıralar belirdi. O dönemin kabalığına çok uymuştu. Biraz o günün yöneticilerine benziyordu. Her şeyi bildiğini sanıyordu. "Ben yaptım oldu" diyordu. Cahildi, sorumsuzdu, sersemdi. Sersemin önde gideniydi. Herhalde ben de biraz öyleydim. Gençtik ve deli doluyduk. Tuhaflıklar peşindeydik. Mantık dışı şeyler yapmaya çalışıyorduk. Türkçe dahil her şeyi bozuyorduk. Kendi adıma ben bunları bilinçli yapmıyordum. Muhlis Bey o hengâmede belirlendi. Hem sempatik gibiydi hem antipatik gibi... Muhlis Bey'in ne iş yaptığı, nasıl geçindiği falan meçhuldü. Kendisi her işin uzmanı olduğunu iddia ediyordu. Kendi işi varmış gibi bir de çırak bulmuştu: Mithat.. Mithat'ın genç ve güzel bir annesi vardı. Yeliz Hanım. Mesele oydu. Mithat'ta o şaşkın ustanın saf mı kurnaz mı olduğu anlaşılmayan kaytarıcı çırağıydı.

Diğer karikatür tipleriniz ile Muhlis bey arasındaki fark nedir. Ya da böyle bir farklılık var mı?

Diğer tipleriniz dediğiniz, Muhlis Bey dışında bir tek Zalak Mahmut var. Muhlis Bey soyut bir tipti. Çevremizde gördüğümüz insanlara benzemiyordu. Zalak Mahmut ise sıradan bir tipti. Emekliydi, karısı çocuğu vardı. Tutucu bir adamdı. Hepinizin tanıdığı insanlardan biriydi.

Muhlis Bey'in ruh halini bize anlatabilir misiniz? Nasıl bir asabiyettedir kendileri?

Muhlis Bey'in ruh hali karmakarışıktır. İşlerini, âşıklarını, yemeklerini, tatlılarını birbirine karıştırır. Yani aşkla tatlıyı karıştırıp yiyebilir. Roman yazarken romanı fırına verebilir. Kâğıt parayla dolma sarar. Günün 24 saatini karmakarışık yaşar, uykuları rüyaları dahil...

Muhlis Bey şu an ne yapıyor?

Endonezya'da duvar kâğıdı satıyor... Muhlis Bey, başladığında minik bir köşe yazısıydı! Daha sonra Latif Demirci'nin çizgisiyle Muhlis Bey oldu! Latif Demirci onu çok ama çok güzel çizdi. Böylece Muhlis Bey ikimizi de eğlendiren, heyecanlandıran bir tipe dönüştü. Latif Demirci'ye saygılarımı sevgilerimi sunuyorum. Ellerine sağlık diyorum.

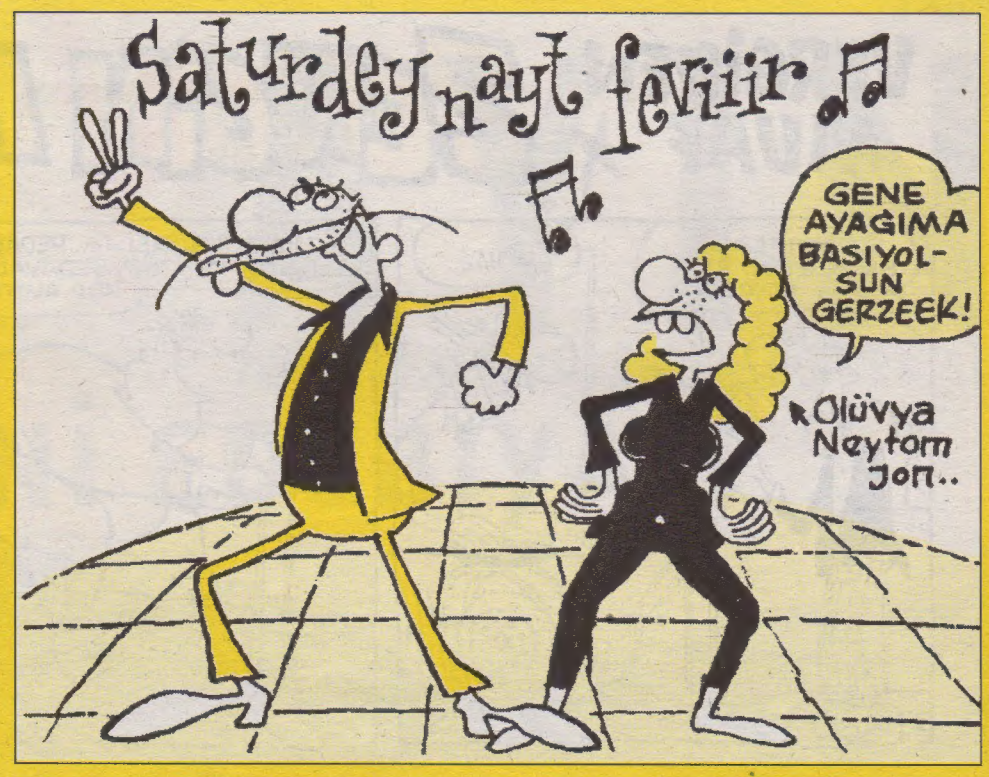

Aslan Özdemir

En gerçek "karikatür tipi"dir Muhlis Bey

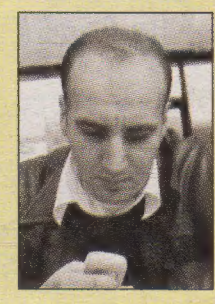

Muhlis Bey bildiğim tek gerçek karikatür tipidir. Onun karikatür tipi oluşu sahicidir. Gerçek hayatta bu tipte bir adam bulmak imkânsızdır, oysa diğer karikatür tiplerinin hepsinin muhakkak bir karşılığı vardır. Mesela **Avanak Avni, Bezgin Bekir, Daral ve Timsah, Kıllanan Adam, Hain Evlat Ökkeş** ve daha bir çok karikatür tipinin, yaşayan, varolan karakterlerin/kişiliklerin karikatürize edilmiş tipleri olduğunu düşünüyorum. Bu tiplerin gerçek hayatta o kadar çok benzerini görürüz ki, bu tiplerle karşılaştığımızda hemen kendimizden, çevremizden bir parça buluruz. Çok tanıdık gelirler; sahipleniriz, pay çıkarırız kendimize. Çünkü etrafımızda bu karikatürlere az çok benzeyen birilerini mutlaka tanırız. Ama kimsenin Muhlis Bey'e benzeyen birini tanıdığını, gördüğünü, duyduğunu zannetmiyorum. Böylesine ancak iyi yapılmış mizahta, şahane çizilmiş karikatürde rastlarsınız... O bizatihi karikatürün kendisidir, gerçek olamayacak kadar fantastiktir... Uçuk, yaratıcı, olağanüstü bir tiptir. **Borges**'in düşsel öyküleri kadar gerçek, **Don Kişot** kadar masalımsıdır..

Tabii ki Yavlum Mithat'ı da unutmamak lazım...

İskender Pala

Civciv Sarısı

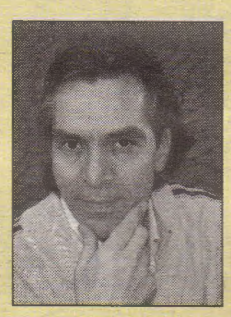

Kıl bıyıkları, uzunca burnu, civciv sarısı papiyonu ve tekil dişleriyle **Muhlis Bey**, -eğer yanlış hatırlamıyorsam-, yetmişlerin sonundan itibaren seksenli yılların sosyal hayatından süzülmüş çarpıcı anekdotlar ve zihinleri allak bulak edecek terslikler içerisinde hoş bir macera idi. Çeyrek yüzyıllık bir yakın mazinin dudaklarda gülümsemeler uçuşturan bildik konularıyla yapılan bir yolculuk gibiydi o. Bilumum ideolojik çatışmaların üstünde her kesimden kendisine taraftar bulabiliyordu.

Çalkantı dönemlerinin başta siyaseti olmak üzere bütün kurumlarına yönelik eleştirel ve yapıcı muhalefeti gibi algılanan mizah geleneğinin en seçkin örneklerinden sayılan **Gırgır**'ın yine en seçkin tiplemelerinden olan Muhlis Bey bazen sokakta, bazen bir komşuluk ilişkisi içinde, bazen de bir akraba kadar yakın kimliğiyle hafızalarda önemli bir yer edinmişti. Bizce Muhlis Bey'in büyüyen torunu ondan biraz ders almak zorunda. Ve "r" pelteği bizim kuşak, işte bu nedenle **Behiç & Latif** imzalarını hep hatıllayacaktığ.

Oktay Taftalı

Muhlis Bey Hatırası

Türkiye'de hayatın, siyah beyaz bir film kadar iç karartıcı olduğu yıllardı. Normalde bütün nesiller açısından, neşe ve coşkuyla geçmesi gereken ilk gençlik yılları, cep delik cepken delik, türlü çeşitli yoksunluk içinde akıp gidiyordu. O yıllarda bizim için haftada bir tek sevinç, tek bir sıcaklık duygusu vardı: efsanevi Gırgır dergisi ve onun unutulmaz kahramanları. İşte Muhlis Bey ve onun yavrusu Mitat bu kahramanlar arasında hatıralarımızda derin iz bırakan figürlerdir. Toplumların farklı dönemlerinde mizahi algı ve tasarımlar da farklılıklar gösterir. Ancak Muhlis Bey'in, tarzı, çizgisi, söylemi ve olağanüstü eğlenceli hikâyeleriye, farklı zaman dilimlerini aşacağından kuşku yoktur. İlk gençlik günlerimizin, komik ve gerçeküstü sevinci, yeniden merhaba ve sağ olasın.

küçük İskender

Muhlis Bey ve Yavlum Mithat, her hafta evimizin değişmez konuklarındandı; Muhlis Bey'in kaçınılmaz kelime oyunlarına katılan zekâsı bazen yaptığı hataların arkasında gölgelense de hayatı ve durumları eleştirirkenki tutumu mizahın ötesine geçebiliyor, bir Türkiye insanının şizofreniyle paralellik taşıyordu. Çok da edebi konuşmaya gerek yok, o her zaman karşılaşabileceğimiz biriydi ve hâlâ da öyle. Ya yıllarca unutulmayacak bir kahraman olarak güncelliğini korudu ya da bizlerin ve yaşadığımız toplumun gerçekleri hâlâ değişmedi. Ne olursa olsun onları özlediğimi biliyorum.

Selim İleri

Muhlis Bey hâlâ güncelliğini koruyan bir tip

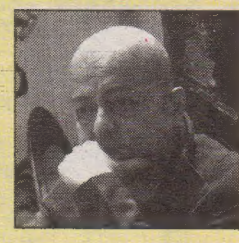

Aşağı yukarı yaşıtım olan Behiç Bey ve Latif Bey'in o yıllarda o gençlik sevimlilikleri içinde yarattıkları Muhlis Bey'i çok severek takip etmiştim. Muhlis Bey hâlâ da bence güncelliğini koruyan bir karikatür tipidir. Bu ve diğer Gırgır tiplerinin insani sıcaklığını, insani şefkatini koruyan çok zekice yapılmış çalışmalar olduğunu düşünüyorum. Gırgır'ı her hafta almak ve takip etmek ve Muhlis Bey'i takip etmek başlı başına bir keyifti. Tabii bunda Oğuz Aral'ın inanılmaz başarısı da var. Oğuz Aral bence 30-40 yılın en yerli sanatçısıdır. Bir de kuşak yarattı Oğuz Aral.

Akşamsefası

VERGİDEN MUAF ★ ZENGİN MUHLİS BEY ★

BEHİÇ ve ATİF

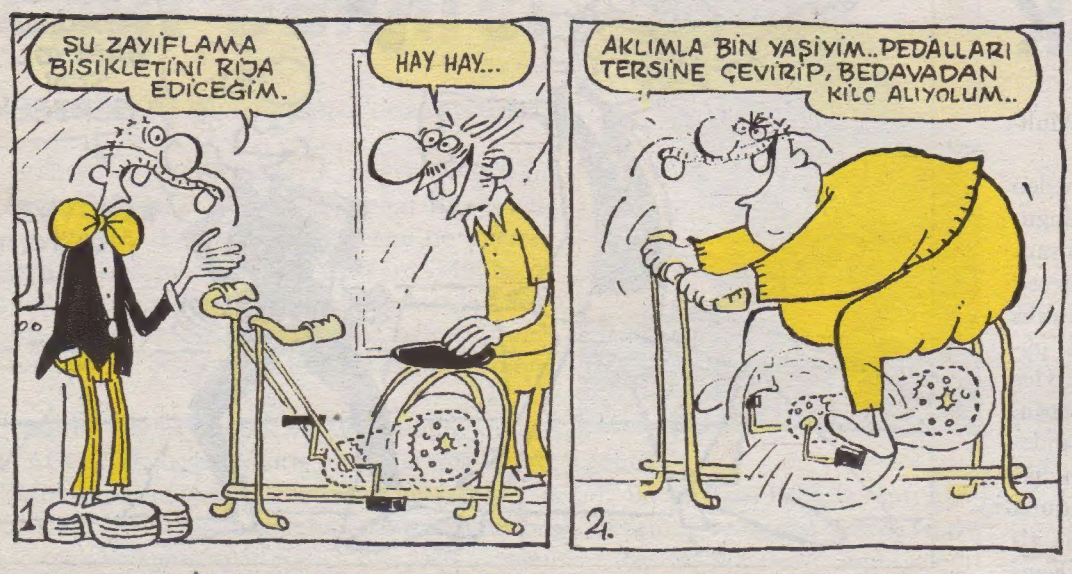

SOSYETE HABELLERİ

Muhlis bey (★★★★★)

Gecenin en şık hanimi bey olmasına rağmen şüphesiz Muhlis beydi. Yeşil rengindeki bej elbisesi ile herkesleri büyüm büyüm büyüledi. Döpiyes biçimindeki bu güsel kruvazer tuvaletin modeli ünlü Fransıs modacısı Piyen Kandir beyin halası tarafından çizilmiş. Terzisi iseyse Kuaför İbrayim. Elbisenin paket kağıdı üstündeki yazıdan anlaşıldıyna göre Kasap Celalden alınmış. Elbisenin göyüslerindeki sarkmalar kazayla olmuş. Beldeki ve dizdeki büzülmeler sovuktan mütevellit olup zatülcempe çevirebilir. Bacaklardan biri varis yüzünden taha kalın. Ayakkabılar ise yine Avropadan. Hem de Çin malı. Amarikadan ithal edilmiş. Fakak aynı ayakkabıdan bulunamadıyı için kapalı çarşıdan bu ayakkabılar alınmış. Rengi patlıcan moru. Kuaför İbrayim tarafından elde yapılmış koyu mora yakın beyaz tuvalette çok uyum yapıyol.

Barağvo...

Güsele ne yakışmas?

Geçem akşam şandamın en neşeli grubusu, dostluklarısıyla tanınan üç ünlü iş adamı ve eşlerinden oluşan beşli idi. Otomobir ve bisiklet sanayii kıralı Fehmi Horç, Naylon fatura sanayii kıralı ve pilastik demir sanayii fabrikasyonu Sahmi Sancı çok sevdikleri arkadaşlarısı Gasetecilik ve miğzah sanayiinin büyük ismi Muhlis beyle komük şeyler konuşup gülüştüler. Fehmi ve Sahmi beylerin hanımları ise tatlı tatlı somurtarak çiroz yediler. Hesağbı her zamanki kibi Muhlis bey ödedi. Fotoğrafta, işadamlarımız hesap ödendikten somra görüküyol. Herkes güldüyü için Muhlis bey de gülüyol..

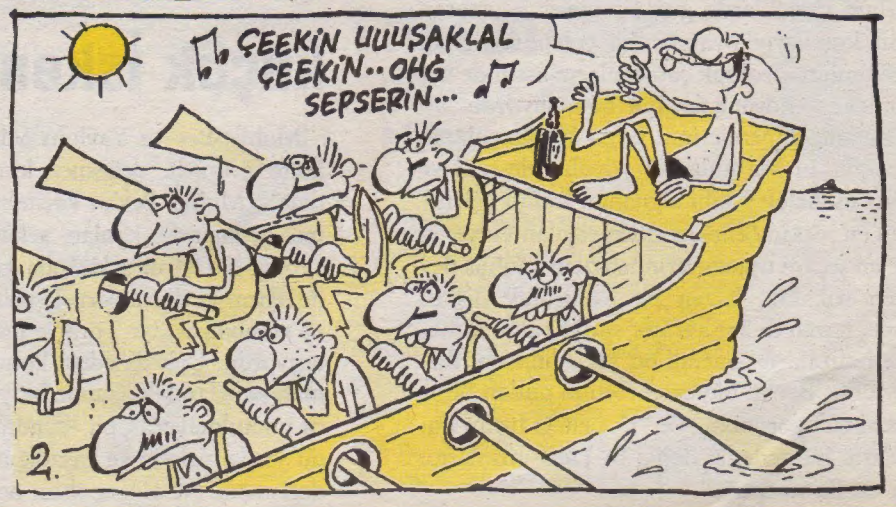

Akşamsefası